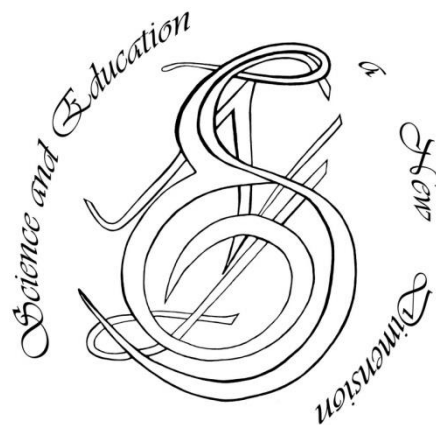

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

Филология

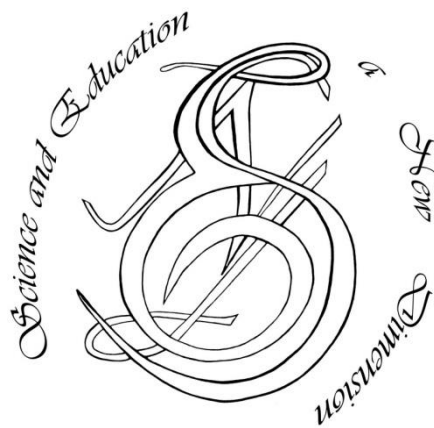
p-ISSN 2308-5258

e-ISSN 2308-1996

IV(27), Issue 107, 2016

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odesa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Perekhrest Alexander, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Sokuriaynska Liudmyla, Doctor of sociological science. Prof. Head of Department of Sociology. V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Vasil Milloushev, Doctor of Science in Pedagogy, professor of Department of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Plovdiv, Bulgaria

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and co-authors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts, each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

THE JOURNAL IS LISTED AND INDEXED IN:

INDEX COPERNICUS: ICV 2014: 70.95; ICV 2015: 80.87

GLOBAL IMPACT FACTOR (GIF): 2013: 0.545; 2014: 0.676; 2015: 0.787

INNO SPACE SCIENTIFIC JOURNAL IMPACT FACTOR: 2013: 2.642; 2014: 4,685;
2015: 5.278; 2016: 6.278

ISI (INTERNATIONAL SCIENTIFIC INDEXING) IMPACT FACTOR: 2013: 0.465; 2014: 1.215

GOOGLE SCHOLAR

DIRECTORY OF RESEARCH JOURNAL INDEXING

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

CONTENT

Феномен хеджингу в лінгвістиці <i>А. П. Романченко</i>	7
Структурні особливості неповних англомовних запозичень у сучасній французькій пресі <i>В. О. Рубан</i>	11
Correlation of Theme-Rheme Structure with Dictum and Modus in English and Ukrainian Speech <i>Ye. Yu. Savchenko</i>	15
Суб'єктні та об'єктні відношення як домінуюче семантико-синтаксичне підґрунтя оказіональної субстантивації прикметників та дієприкметників у давньогрецькій мові <i>Г. О. Савчук</i>	19
The stylistic features of the nature descriptions in the English literary novels <i>М. Н. Shemuda</i>	26
Mixed type of motivation of English, French and Ukrainian fish names <i>Н. Shvets</i>	30
Номінативне поле субконцепту AEGER в латинській мові <i>Ю. С. Скрипник</i>	34
Prosodic features of gratitude speech act (Based on the English film discourse) <i>V. M. Smaglyi, I. A. Kivenko</i>	39
Особливості внутрішньої форми фразеологізмів із соматичним компонентом на позначення вольових рис людини: поєднання метафори та метонімії (на матеріалі української, німецької та англійської мов) <i>О. Г. Сошко</i>	44
Каузація в концептуальному просторі ТАСМНИЦЯ в аспекті семантики номінацій силових взаємодій <i>К. С. Стрельченко</i>	48
Mask «Buffoon» in modern english discourse <i>S. O. Tarasova</i>	53
Narrative Mask Functioning in "The Minds of Billy Milligan" by D. Keyes <i>I. A. Tkachenko</i>	57
Лексична репрезентація емоційної кінесики в українських художніх текстах <i>О. А. Цимбаліста</i>	61
Особливості репрезентації китайських фразеологізмів чен'юй з вербалізованими концептами ПРОСТІР і ЧАС у китайській класичній літературі (на матеріалі роману «Подорож на Захід») <i>С. В. Цимбал</i>	65
Ирония в современной прозе и новые подходы к ее интерпретации <i>И. В. Цыркунова</i>	70
Semiotics of Butterfly in Modern Amerindian Prose <i>S. V. Volkova</i>	74
Технології макроперекладу лінгвотермінології (на матеріалі сучасних монографій з лінгвістики) <i>Т. С. Володіна</i>	78

Евіденція в сучасній українській літературній мові: типологічний аспект <i>В. І. Яслик</i>	85
Засоби вираження політичної коректності в професійній сфері англійської мови <i>І. А. Живіцька</i>	89

Феномен хеджингу в лінгвістиці

А. П. Романченко

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна
Corresponding author. E-mail: elishkarom@ukr.net

Paper received 28.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Анотація. У статті висвітлено питання виникнення терміна хеджингу в лінгвістиці. З'ясовано його походження, первинну й нинішні сфери застосування. Описано низку досліджень, що стали теоретичним підґрунтям для заснування та розвитку концепції хеджування в сучасній науковій парадигмі (Л. Заде, У. Вайнрайх, І. Гоффман, Дж. Лакофф, П. Браун та С. Левінсон). Вказано на зв'язок терміна з іншими лінгвістичними поняттями. Окреслено можливості використання та особливості функціонування хедж-маркерів у текстах різних жанрів.

Ключові слова: хедж, хеджинг, комунікація, дискурс, стратегія, адресат.

Вступ. Слово *хедж* (*hedge*) у перекладі з англійської мови означає *паркан, огорожа; перешкода, хеджинг* – страхування. Поняття *хеджинг / хеджування* в лінгвістичній студії запозичено зі сфери економіки, де воно означає термін, що використовують у банківській, біржовій та комерційній практиці для позначення різних методів страхування валютного ризику [3, с. 1559; 1, с. 183]. Названий термін також почали використовувати в інших галузях науки та виробництва. У фармацевтиці *хеджування* – форма страхування ціни або прибутку при здійсненні ф'ючерських угод, коли учасники отримують можливість застрахувати себе від можливих збитків через зміну цін протягом терміну дії угоди [5, с. 767]. Також термін має свою дефініцію в словниках із бізнесу, права тощо, які в принципі зводяться до проблеми страхування від втрат.

Короткий огляд публікацій. Спочатку хеджі вивчали як таке явище, яке допомагає приблизно, нечітко, неточно описувати певні поняття, які цього потребують. Останнім часом слова *хеджинг, хеджування* активно почали залучати до термінологічного апарату вітчизняні й зарубіжні мовознавці, які опікуються проблемами стратегій та тактик у різних типах дискурсу. В основному матеріалом для досліджень обирають англомовний, франкомовний матеріал, який стосується політичного дискурсу або теледискурсу (Л. М. Курченко, Г. А. Осипов, Г. Ю. Цапро), жанрів наукового дискурсу (О. М. Афанасьєва, О. Л. Балацька, Л. М. Волкова, П. Кромптон, О. П. Марюхін, А. С. Поліщук (Шадчина), В. І. Цапро, А. В. Ярхо), рідше предметом аналізу стає рекламний (І. В. Ганжа), медичний (Ю. В. Сметаніна-Болдвін), художній дискурс (І. М. Місягіна, О. М. Ручкіна). Науковці висловлюють думку про те, що хеджування особливо властиве англійській мові. Цим пояснюється значна кількість статей та дисертаційних робіт, у яких фактичним матеріалом дослідження стає англомовний текст.

Мета. Метою цієї розвідки є з'ясування історії появи й визначення сутності терміна *хеджування* в сучасній лінгвістичній науковій парадигмі, характеристика основних груп хеджів, використовуваних у мові..

Матеріали та методи. Методологічною основою для розвідки послужили теоретичні міркування й погляди Л. Заде, У. Вайнрайха, І. Гоффмана, Дж. Лакоффа, П. Браун та С. Левінсона про хедж-маркери, які стали підґрунтям для формування та застосування стратегії хеджування в різних типах дискурсу. В

основному залучено описовий та зіставний методи дослідження.

Результати і їх обговорення. Американський математик азербайджанського походження, логік, професор Каліфорнійського університету Лотфі Заде в 1965 році розробив теорію нечітких множин і нечіткої логіки. Теорію нечітких множин було висвітлено в статті «Fuzzy Sets» [7]. Крім того, він увів поняття лінгвістичної змінної, зауваживши: «За допомогою лінгвістичних змінних можна приблизно описувати явища, які є настільки складними або погано визначеними, що не піддаються опису в загальноприйнятих кількісних термінах» [6, с. 8]. Йдеться про нечітку логіку, на яку можуть спиратися приблизні міркування. Такий підхід, на його думку, може прислужитися у сфері гуманістичних систем, зокрема в лінгвістиці.

Уріель Вайнрайх, один із засновників соціолінгвістики, вводить термін *металінгвістичний оператор*, вважаючи, що таке поняття виявляє себе в будь-якій мові, особливо в англійській [15]. Американський мовознавець-когнітивіст Джордж Лакофф, ґрунтуючись на вченні Л. Заде, створив теорію хеджування, завдяки чому його вважають її основоположником. Уперше учений ужив термін у статті «Hedges: A study in Meaning Criteria and the logic of fuzzy concept», основною метою якої була характеристика логічних ознак деяких слів: *rather, largely, in a manner of speaking, very* тощо. Хеджами він називав слова, значення яких передбачає певну розмитість і завдання яких полягає в тому, щоб назвати поняття більш або менш чітко [9, с. 471]. Дж. Лакофф звертав увагу тільки на семантичне значення хеджів, не беручи до уваги їхнє контекстуальне значення, тобто вважав ці мовні одиниці семантичним феноменом. До хеджів він уналежнював такі слова й сполуки слів, як *sort of, about, approximately, actually, almost, typically, can be view as, in a way kind of, I think, maybe, perhaps*, тобто ті, яким притаманний ефект розпливчастості або які навпаки уточнюють, хеджують прихильність мовця до того, що він стверджує [12, с. 57-58]. Дослідник особливо наголошував на зв'язку хеджів із перформативами, що дало змогу В. Фрайзеру пізніше розвинути концепцію *hedged performatives*. У теорії хеджування Дж. Лакоффа розроблено питання таксономії, що ґрунтується на матеріалі англійської мови. Згодом термін *хеджування* перейшов до сфери прагматики і

дискурсології, де набув нового змісту: під хеджуванням почали розуміти лінгвістичні елементи, які повністю або частково знімають із комуніканта відповідальність за власне висловлювання.

Вважаємо, що велике значення для розуміння сутності хеджування в лінгвістиці має монографія Пенелопи Браун і Стівена С. Левінсона про ввічливість як універсальну категорію мови, що мала значний вплив на соціолінгвістику та дискурсивний аналіз. Ввічливість – це уміння використовувати в процесі комунікації певні стратегії. Поняття ввічливості передбачає використання таких засобів, які б могли забезпечити всім комунікантам почувати себе комфортно.

Проблеми міжособистісної комунікації, які висвітлюють у сучасному мовознавстві, багато в чому ґрунтуються на ідеях та методах Ірвінга Гоффмана – американського соціолога. Він увів поняття «обличчя» як найважливішої позитивної соціальної цінності. У процесі спілкування учасники зацікавлені в тому, щоб зберегти своє обличчя та обличчя партнера, що є необхідною умовою ефективної комунікації. Для підтримки обличчя комуніканти використовують міжособистісні ритуали, серед яких вирізняють презентаційні ритуали та ритуали уникання [4]. Із процесом хеджування пов'язані останні, оскільки це такі форми вираження шанобливого ставлення, за допомогою яких адресант може триматися на відстані від адресата. П. Браун і С. Левінсон пропонують розрізняти дві іпостасі публічного обличчя Я: негативне та позитивне обличчя. Під позитивним обличчям вони розуміють наповнений позитивним змістом образ себе, або особистість, затребувану партнером по комунікації. Цей образ реалізує бажання комуніканта бути позитивно оціненим іншим комунікантом. Негативне обличчя дозволяє залишатися самим собою, право на свободу дій і право не відчувати на собі тиску з боку іншого учасника комунікації. Ввічливість трактують як маскування мовленнєвих актів, які несуть небезпеку позитивному або негативному обличчю іншого.

Щоб підтримати й зберегти обличчя один одного, співрозмовники використовують певну систему стратегій. Науковці формулюють та описують стратегії реалізації ввічливості в лінгвістиці, відповідно поділяючи їх залежно від того, яку ввічливість (позитивну чи негативну) вони виражають. Запропоновано 15 стратегій позитивної ввічливості та 10 стратегій негативної ввічливості, за допомогою яких можна досягти основних цілей ввічливого спілкування [2, с. 101-210]. На думку авторів, метою позитивної ввічливості є маскування небезпеки, яка загрожує позитивному обличчю. Із цією метою мовець використовує спеціальні засоби для демонстрації поваги до співрозмовника. Стратегії позитивної ввічливості скеровано, як стверджують автори монографії, на «улучшення» адресата, на переконання належності до однієї групи. Вони містять вказівки, що засвідчують солідарність, дружні почуття та доброзичливість. Використовуючи відповідні мовні засоби, адресант дбає про інтереси адресата. Стратегії негативної ввічливості спрямовано на визнання потреб адресата, на уникання обмежування його свободи (хіба що мінімально). Використовувані мовні засоби

повинні підкреслювати відсутність тиску на співрозмовника, не принижувати його людську гідність, тобто не загрозувати «обличчю» адресата.

Особливістю такого підходу до розуміння ввічливості є те, що її розглянуто з позиції суб'єкта, першого комуніканта, що цілком вписується в нашу концепцію спілкування в писемних жанрах наукового дискурсу. Теорію ввічливості, розроблену П. Браун та С. Левінсоном, критикували за односторонність, за універсальне розуміння ввічливості, що не враховує міжкультурного аспекту, а орієнтується на «євроцентричну» модель. На нашу думку, це зовсім не заперечує врахування можливої реакції з боку об'єкта, другого комуніканта, читача, того, хто сприймає текст, оскільки П. Браун та С. Левінсон акцентують на тому, що комуніканти прагнуть зберегти обличчя один одного.

З огляду на сказане вважаємо, що непряма комунікація як своєрідне і все більш актуальне явище цілком відповідає тим принципам, які передбачають збереження певної відстані між комунікантами, бажання мовця «відгородитися», відмежуватися, дистанціюватися своїм мовленням від інших комунікантів. Таким чином, на ґрунті вчень про нечіткі множини, нечітку логіку та теорію лінгвістичної ввічливості розвинулось поняття хеджингу в лінгвістиці. Дослідники стверджують, що мовленнєве відгороджування претендує на нове потракування у сфері комунікативної лінгвістики [10, с. 118]. Адресант, автор висловлення знімає з себе відповідальність за саме міркування, використовуючи слова і сполуки, які дозволяють установити мовець стосовно пропозиції, що дозволяє йому ніби «відгородитися» від міркування, зменшуючи ступінь достовірності [10, с. 124].

Поняття хеджингу тісно пов'язане з модальністю. Включеність його у сферу епістемічної модальності спостерігається за трьома лінгвістичними ознаками: входження в пропозицію, відношення до іллокутивної сили, породження індивідуальних лексичних засобів [10, с. 120]. Модальність кваліфікують як категорію, що відбиває два типи логіко-граматичних зв'язків: відношення змісту висловлювання до об'єктивної дійсності та ставлення мовця до змісту висловлювання. Перший тип називають об'єктивною модальністю, а другий визначають як суб'єктивну модальність [8, с. 17-18]. Крім модальності, хеджинг корелює з такими поняттями, як ймовірність, невизначеність.

У кожній мові є певний набір лінгвістичних засобів для реалізації стратегії хеджування, однак найбільш детально їх схарактеризовано в англійській мові. Основними лексичними засобами для пом'якшення або вираження невпевненості мовця є модальні дієслова, а також багато лексичних дієслів. Загалом серед хеджів виокремлюють дві групи: апроксиматори та перешкоди. У межах першої групи розрізняють адаптори, які управляють пропозиційним змістом та інтерпретацією (*some, a little bit*), і роундери, що вказують на певну межу (*about, approximately*). Перешкоди теж поділяють на дві групи: перешкоди, що вказують на підозру; ад'єктивні перешкоди, куди зараховують вислови типу *according to her estimates, presumably* [14, с. 41].

Найбільш частотними лексико-граматичними формами, які використовують як в англійській, так і російській мові є модальні дієслова, лексичні дієслова з модальним значенням, прикметники, адвербіальні та номінальні конструкції, умовні конструкції, заперечні конструкції, складені фрази [13, с. 24]. Лексичними хеджами також вважають неособові займенники, сполучники, що виражають допустові відношення, гіпотетичний минулий час тощо. Фактично можна говорити про те, хеджами можуть бути будь-які частини мови.

Науковий феномен хеджингу яскраво виявляється в лінгвопрагматичній й дискурсології. Він широко репрезентований в політичному та науковому мовленні, будучи головним маркером тексту. Дослідники хеджингу як лінгвістичного явища вказують на такі ознаки, які його характеризують: прототипізація, градуалізація, квантифікація, невизначеність, применшення, мітигація, суб'єктивізація, безособовість (О. П. Марюхін, В. Намасараєв). З огляду на це *хеджинг* можна визнати універсальним дискурсивним маркером, який відіграє велику роль у науковому тексті, оскільки за його допомогою можна висловлювати некатегоричні судження. Доцільне використання хеджів уможливило досягнення ефективності в міжособистісному спілкуванні і демонструє здатність комунікантів виражати різний ступінь впевненості у висловлюванні.

Висновки. Сфера первинного застосування поняття *хеджинг* поширилася, охопивши не тільки економіку і фінанси, а й бізнес, право та лінгвістику. Дослідники хеджів стверджують, що в мові немає унікальних засобів, які б слугували запобіганню конфліктів у мовленні. Утім, використовувані під час хеджування такі засоби найбільш ефективні для гармонізації мовленнєвої взаємодії комунікантів, оскільки збільшують вірогідність прийняття думки, позиції адресанта й зменшують шанси непорозуміння чи несприйняття його поглядів адресатом. Залежно від ситуації мовлення адресант обирає найбільш оптимальні з його кута зору хедж-маркери (слова, словосполучення, фрази). Робити ж висновок про універсальні лінгвістичні засоби, за допомогою яких може відбуватися хеджування, не доводиться. Головне, що хеджування використовують для того, щоб зробити висловлення прийнятним для адресата і в той же час убезпечити адресанта від конфлікту. Хеджування сприяє завуальованому впливу на свідомість комуніканта та ефективній комунікації, здатній повною мірою досягти перлокутивного ефекту.

У майбутніх розвідках спробуємо визначити суть хеджування як комунікативної стратегії, окреслити мовні засоби хеджування в україномовному лінгвістичному дискурсі, описати тактики названої стратегії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Англо-російсько-український словник з економіки та фінансів / за ред. Богині Д. П.; уклад. Н. Д. Петрова-Соллогуб, Д. П. Богиня. - Вінниця: Нова книга, 2003. - 448 с.
2. Brown P. Politeness: some universals in language usage / P. Brown, S. Levinson. - Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. - Київ, Ірпінь: Перун, 2005. - 1728 с.
4. Goffman E. The Presentation of Self in Everyday Life / E. Goffman. - New York: Peter Smith Publisher, Incorporated, 1999. - 259 с.
5. Енциклопедичний тлумачний словник фармацевтичних термінів : українсько-латинсько-російсько-англійський [навч. посіб для студентів вищих навчальних закладів] / уклад.: І. М. Перцов, Є. І. Світлична, О. А. Рубан та ін.; за ред. проф. В. П. Черних. - Вінниця: Нова книга, 2014. - 824 с.
6. Заде Л. А. Понятие лингвистической переменной и его применение к принятию приближенных решений / Л. А. Заде. - М.: Мир, 1976. - 166 с.
7. Zadeh L.A. Fuzzy sets / L.A. Zadeh // Information and control. - 1965. - Т. 8. - № 3. - P. 338-353.
8. Касевич В. Б. Семантика. Синтаксис. Морфология / В. Б. Касевич. - М.: Наука, 1988. - 311 с.
9. Lakoff G. Hedges: A study in Meaning Criteria and the logic of fuzzy concept / G. Lakoff // Journal of Philosophical Logic. - 1973. - № 2. - P. 458-508.
10. Марюхін А. П. Активні семантичні процеси в комунікації об'єктивної мови: непряме говоріння / А. П. Марюхін // Критика і семиотика. - Новосибірськ: Федеральне гос. бюджетне учреждение науки Інституту філології Сибирського відділення Російської академії наук, 2008. - Вып. 12. - С. 117-125.
11. Murphy B. Corpus and sociolinguistics: investigating age and gender in female talk / Brona Murphy. - 2010. - 231 p.
12. Rowland T. The Pragmatics of Mathematics Education: Vagueness in Mathematical Discourse / Rowland Tim. - 2003. - 256 p.
13. Ручкина Е. М. Хеджирование как лингвистическое средство минимизации речевого конфликта в английском и русском языках / Е. М. Ручкина // Международный Научный Институт «Educatio». - 2015. - Вып. IX (16). - С. 22-27.
14. Ханбутаева Л. М. Хеджинги в процессе речевого акта / Л. М. Ханбутаева // European journal of literature and linguistics. - 2016. - Вып. I. - С. 39-43.
15. Weinreich U. On the Semantic Structure of Language // Greenberg J. Universals of Language. - Cambridge: MIT Press, 1963. - P. 114-171.

REFERENCES

1. English-Russian-Ukrainian Dictionary of Economics and Finance / edited by Bohynya D. P.; compilers: N. D. Petrova-Sollogub, D. P. Bohynya. - Vinnytsya: Nova knyha, 2003. - 448 p.
2. Brown P. Politeness: some universals in language usage / P. Brown, S. Levinson. - Cambridge: Cambridge University Press, 2004.
3. Big defining dictionary of modern Ukrainian language / compiler and editor in chief: V. T. Busel - Kyiv, Irpin': Perun, 2005. - 1728 p.
5. Encyclopedic Dictionary of pharmaceutical terms: Ukrainian-Latin-Russian-English / compiler: I. M. Pertsov, Ye. I. Svitlychna, O. A. Ruban et al.; edited by prof. V. P. Chernykh. - Vinnytsya: Nova knyha, 2014. - 824 p.

6. Zadeh L. A. The concept of a linguistic variable and its application to approximate reasoning / L. A. Zade. – M.: Mir, 1976. – 166 p.
8. Kasevych V. B. Semantics. Syntax. Morphology / V. B. Kasevych. – M.: Nauka, 1988. – 311 p.
10. Maryukhyn A. P. Active semantic processes in communication: indirect speaking / A. P. Maryukhyn // Critics and Semiotics. – Novosybyrsk, 2008. – V. 12. – P. 117-125.
13. Ruchkina E. Hedging as a linguistic means of verbal conflict mitigation in English and Russian / E. Ruchkina // International Research Institute «Educatio». – 2015. – V. IX (16). – P. 22-27.
14. Khanbutayeva L. Hedgings in the process of speech act / L. Khanbutayeva // European journal of literature and linguistics. – 2016. – V. 1. – C. 39-43.

Hedging phenomenon in linguistics

Romanchenko A. P.

Abstract. The article deals with the issue of occurrence of the term hedge in linguistics. Its origin, primary and current scopes of application are found out. A number of studies that became the theoretical basis for the establishment and development of the concept of hedging in the modern scientific paradigm are described. (L. Zadeh, U. Weinreich, E. Goffman, G. Lakoff, P. Brown and S. Levinson). The connection between the term and other linguistic concepts is specified. The possibilities of use and functioning peculiarities of hedge-markers in texts of different genres are described.

Keywords: *hedge, hedging, communication, discourse, strategy, recipient.*

Феномен хеджинга в лингвистике

А. П. Романченко

Аннотация. В статье освещены вопросы возникновения термина хеджинг в лингвистике. Выяснено его происхождение, а также первичная и нынешняя сферы использования. Описан ряд исследований, которые стали теоретической базой для становления и развития концепции хеджирования в современной научной парадигме (Л. Заде, У. Вайнрайх, И. Гоффман, Дж. Лакофф, П. Браун, С. Левинсон). Указано на связь термина с другими лингвистическими понятиями. Очерчены возможности использования и особенности функционирования хедж-маркеров в текстах разных жанров.

Ключевые слова: *хедж, хеджинг, коммуникация, дискурс, стратегия, адресат.*

Структурні особливості неповних англомовних запозичень у сучасній французькій пресі

В. О. Рубан

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: vera_ruban_1@yahoo.com

Paper received 24.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Анотація. У статті розглядається питання типологічної класифікації запозичень англомовного походження у сучасній французькій мові. Особливу увагу звернено на структурні характеристики англіцизмів взагалі та на категорію неповних, або модифікованих, запозичень зокрема. Робиться спроба розподілити неповні англійські запозичення на групи, схарактеризувати кожну з цих під-категорій та пояснити різницю між ними. Наводяться приклади різних видів англіцизмів, що вживаються у сучасному французькому медіа-дискурсі.

Ключові слова: англіцизми, неповні запозичення, псевдоангліцизми, запозичення-транспозити, англіцизми-скорочення, семантичні кальки.

Проблема класифікації англійських запозичень у французькій мові досить суперечлива, тому продовжує залишатися актуальною. Дослідники практикують різні підходи до вирішення цього питання, пропонують різні принципи класифікації запозичень, проте досі немає одностайності в їх поглядах на дану проблему. Виходячи з широкого тлумачення терміна "англіцизм" та враховуючи наявні в науковій літературі класифікації запозичень, що проводяться вітчизняними та іноземними лінгвістами [1; 3; 8; 9; 10], а також власні спостереження над досліджуваним матеріалом, пропонуємо такий розподіл англіцизмів за категоріями: **а) повні запозичення:** ксенізми, переміжнізми, аббревіатури та акроніми, вирази та фразеологічні звороти; **б) неповні (модифіковані) запозичення:** семантичні кальки, псевдоангліцизми, запозичення-транспозити, англіцизми-скорочення; **в) запозичення словотвірних моделей:** морфологічні запозичення, структурні кальки, несправжні англіцизми, гібридні запозичення, англіцизми-деривати, запозичення-морфологічні покручі.

Незважаючи на те, що наведені категорії запозичень достатньо конкретні, вони теж не позбавлені певних протиріч та неоднозначностей, що зумовлює необхідність більш детального розгляду їх мовної сутності. Проведений аналіз видань сучасної французької друкованої преси показує, що деякі з визначених вище категорій широко розповсюджені, тоді як інші надають обмежений матеріал для дослідження.

Лексико-семантична категорія **повних** або **інтегральних запозичень** охоплює ті англійські лексеми чи вирази, які перейшли у французьку мову, зберігши свою морфологічну структуру та значення. Цей тип запозичень викликає найменше суперечок серед мовознавців і є найпоширенішою категорією англіцизмів у сучасній французькій мові. Незалежно від того, якого погляду вони дотримуються щодо поняття "англіцизм", повні запозичення виділяються як окрема категорія в усіх виявлених нами класифікаціях. З огляду на те, що ці запозичення інтегрувалися у французьку мову, зберігши свою форму та значення, їх можна вважати типовими англіцизмами.

У зв'язку з глобальним поширенням у світі англійської мови, останнім часом дедалі частіше спостерігаються запозичення не тільки окремих лексичних елементів, а й **запозичення словотвірних моделей.**

Такі англіцизми можуть бути малопомітними для користувачів мови, адже вони набувають форми, властивої їх рідній мові. Проте саме в них криється, як вважають мовознавці, які відстежують ці процеси, найбільша небезпека для мови-реципієнта, бо такі зміни торкаються мови набагато глибше, ніж просто запозичення лексеми [1; 8; 9].

Особливої уваги лінгвістів заслуговує категорія **неповних (модифікованих) запозичень**, до якої відносять лексичні одиниці, що зазнали певних змін форми або значення у мові-реципієнті [4; 8; 9]. Це означає, що прототипи таких запозичень можуть існувати в мові-донорі в тій самій формі, але належати, наприклад, до іншої граматичної категорії або мати більш широке коло комунікативних ситуацій, у яких воно може вживатися тощо.

Головною ознакою категорії **семантичних кальок** є те, що запозичується лише значення англійського слова, а його форма залишається французькою. Прикладом такого запозичення може служити слово *forum* (m), яке в сучасній французькій мові використовується на позначення віртуального простору для обміну думками. Сама по собі лексема *forum*, що походить з латинської мови, існує у французькій уже давно, з англійської вона запозичила лише додаткову сему, яка етимологічно була їй не властива у французькій мові. Аналогічно можна інтерпретувати семантику дієслова *réaliser* у значенні *se rendre compte* (усвідомлювати): *Confronté à une période de chômage l'an dernier, quelques semaines avec une télévision lui ont suffi pour réaliser qu'elle "n'avait strictement aucun intérêt, était chronophage et vieille"* [6]. Це найменш численна група в нашому корпусі виявлених запозичень, оскільки більшість з них так чи інакше пов'язані із формою лексичної одиниці, що надходить з мови-донора. Категорія **псевдоангліцизмів**, або **семантичних відхилень** об'єднує англійські запозичення, які позначають у французькій мові зовсім інші реалії, ніж у мові-джерелі. Окремі такі запозичення, модифікувавши своє значення, набувають у мові-реципієнті статусу полісемічних лексем.

Дуже часто лінгвісти не розмежовують поняття несправжніх англіцизмів і псевдоангліцизмів, використовуючи обидва терміни на позначення одного широкого класу непрямих англійських запозичень [11]. Деякі дослідники розрізняють ці два типи запозичень

у межах самої групи, тоді як інші вважають недоцільним це робити, оскільки в обох випадках йдеться про англійську форму слова із суто французьким значенням [8]. Пояснити наявність цих суперечливих поглядів можна намаганням деяких дослідників спростити класифікацію англіцизмів, відкидаючи певні структурно-сміслові нюанси, або ж прагненням вилучити з дослідження ті іншомовні слова, які не можна пояснити, виходячи з їхніх теоретичних принципів. Окрім того, в науковій літературі постійно ведуться суперечки між тими мовознавцями, хто вважає такі лексеми англіцизмами, та тими, хто їх розглядає як властиві французькій мові новоутворення.

Ми дотримуємося в цьому питанні думки, що доцільно, по-перше, вважати англіцизмами навіть ті запозичення з англійської мови, які мають іншу форму чи значення, порівняно з їх відповідниками в мові-джерелі, а, по-друге, необхідно брати до уваги досить вагому різницю між тим, що є несправжнім англіцизмом, і тим, що ми називаємо псевдоангліцизмом. Справді, в обох випадках йдеться про належну саме англійській мові форму слова, але якщо у випадку псевдоангліцизмів така форма існує й функціонує в мові-донорі (хоча й з іншим значенням), то форми несправжніх англіцизмів як такої в англійській мові немає, у ній існують лише ті елементи, з яких утворена розглядана лексема. Саме зазначене зумовлює потребу розмежовувати ці дві категорії, наголошуючи на відмінностях, які можуть бути важливими для розвитку загальної теорії запозичення.

Псевдоангліцизмами або семантичними відхиленнями називають такі слова, як *palace (m)*, *building (m)*, *baskets (f pl)*, *footing (m)* тощо, які вже давно існують в англійській мові й належать до тої самої граматичної категорії, що й у французькій мові, але використовуються тут з іншим значенням. Зокрема, у статтях журналістів зустрічаємо такі висловлення: *Rien n'est impossible, assure un chasseur du palace. A condition d'avoir les moyens et des demandes qui ne sont pas immorales* [7]; *Quentin Tarantino, en smoking et baskets, a l'air toujours aussi mal fagoté* [7]; *Un peu moins d'une semaine après avoir mis en ligne ce message de remerciement sur Facebook, après son malaise survenu en plein footing, le nombre des «supporters» du président de la République sur le site de réseau social a bondi d'un coup* [6]. У наведених прикладах виділені слова означають: 1) *palace (m)* – grand hôtel de luxe (шикарний готель); 2) *footing (m)* – marche pratiquée pour le plaisir ou à titre d'exercice physique (прогулянка, пробіжка); 3) *baskets (f pl)* – chaussure de sport lacée, en toile, à tige haute, à semelle de caoutchouc (спортивне взуття, кросівки) (Le Petit Robert).

У зв'язку з тим, що значення псевдоангліцизмів суттєво віддаляється від первинного смислу англійського слова, на основі якого сформувався цей псевдоангліцизм, деякі мовознавці відмовляють їм у статусі запозичень [8]. Проте, якщо йдеться про критику надмірного вживання лексики англомовного походження у французькій мові, то псевдоангліцизми завжди категоризують як англіцизми.

Іноді псевдоангліцизми називають "фальшивими друзями" (*faux-amis*), або "псевдодрузями", оскільки

досить велика відмінність у значеннях може стати причиною непорозуміння, коли учасники, що належать до різних мовних спільнот, будуть тлумачити лексеми по-різному. Вітчизняний мовознавець О. І. Чередниченко називає такі одиниці "нещирими друзями", які нерідко завдають клопоту перекладачам [2]. Такий феномен уже давно спостерігається в міжкультурних контактах англійської та французької мов і найчастіше є результатом зміни значення старих запозичень: мова запозичує слово, яке заповнює конкретну прогалину, що, зокрема, відбулось, наприклад, у випадку диференціації слова *baskets*, яке з моносемічного стало у французькій мові полісемічним. В англійській мові *basket* означає "корзину, в яку закидають м'яч", а, щоб грати у *basketball*, одягають *basketball shoes* (більш розповсюджена у нашій країні назва *high-tops*), щоб грати у *basketball*. Тобто в англійській мові існує три окремих слова на позначення трьох різних речей. Французька мова, запозичивши слово *basketball*, скоротила його до *basket*, що слугує на позначення спортивної гри. Отже, лексема *le basket* (корзину), яка позначала місце, куди гравці скеровують м'яч, була запозичена прямо з англійської мови. А це ж слово в множині (*baskets*) означає в сучасному лінгвокультурному просторі Франції вид спортивного взуття для гри в баскетбол. Співвідносячись із різними денотативними реаліями, дане слово стало у французькій мові полісемантом.

Звичайно, що ці зміни з запозиченою лексемою *basket* відбулися неодразу. У словнику *Le Petit Robert* термін *basket* у значенні "вид спорту" датується 1898 роком, тоді як значення спортивного взуття з'являється лише у 1933-му. Трохи пізніше після появи останнього, з'являються такі вирази, як: *être à l'aise dans ses baskets, lâche-moi les baskets, et faire baskets*. Проте варто зазначити, що лексема *basket (m)* у значенні "корзини" в англійській мові не закріпилася, а зараз вона вже не фіксується і в словниках французької мови. Два інших значення зустрічаються у статтях журналістів досить часто: *Tout y est: les combines pour obtenir quelques clopes, des biscuits au chocolat, les échanges de baskets en catimini au parloir, le trafic de shit, de portables, la «douce musique» des vidéos porno le soir...* [7].

До категорії запозичень-транспозитів відносимо ті англіцизми, які змінили у французькій мові свою частиномовну належність. Англіцизми із синтаксичними відхиленнями являють собою клас запозичених слів, які існують в англійській мові, але належать до іншої лексико-граматичної категорії, ніж у французькій мові. Ця група запозичень у французькому словниковому фонді нечисленна, в опрацьованому нами корпусі газетних матеріалів виявлено лише слово *brushing (m)*: *Au menu, salade de concombre et poulet au curry. Après la pause, on voit revenir Claude Askolovitch, ni tout à fait le même ni tout à fait un autre: rattrapé en catastrophe pour remplacer Frédéric Lefebvre et enregistrer une troisième émission, il a juste eu le temps de passer chez son coiffeur – on l'attend à l'Élysée à 16 h 30. Il rejoint Jean-Pierre Foucault en plein brushing, Cyril Hanouna et la blonde Pauline Lefebvre, miss Météo maison* [5].

Такі неологізми іншомовного походження, як *brushing, forcing, lifting* тощо, трактуються мовознав-

цями по-різному, хоча вони дуже схожі за формою (усі мають закінчення *-ing*). *Brushing*, як і *baby-foot* та *new look*, є у французькій мові лексичним утворенням на позначення французького феномену, але з різних причин було обрано саме форму англійського герундію, щоб позначити дію укладання волосся (за своїм значенням ця лексема в англійській мові була іншою, але теж стосувалася волосся). Зазначимо, що такі англіцизми не можуть розглядатись як семантичні відхилення, бо їх граматична категорія відрізняється у двох мовах. Можна було б сказати: *Ce n'est pas un building, il n'y a que trois étages!*, що означає *Це не вулиця!*. Але така фраза нелогічна для англійської мови ("*It's not a building, it has only three stories*"), хоча її смисл на синтаксичному рівні не порушено. Однак коли відхилення, якого зазнає запозичене слово, є не лише семантичним, але й синтаксичним (бо слово вже представляє іншу частину мови), таке запозичення потрібно розглядати як транспозити, оскільки вони представляють два різних феномени.

Синтаксичні відхилення не вважаються чистими запозиченнями, тому що ці слова у французькій та в англійській мовах належать до однієї граматичної категорії. Натомість, рішення розглядати синтаксичні відхилення як запозичення залежить від знань і власних переконань дослідника щодо певних форм. Якщо вважати, наприклад, що *dancing* – це, скоріше, утворення від *dance-hall*, ніж скорочення від *dancing-hall/house*, то його потрібно розглядати по-іншому. Можна простежити вплив підтримки цих слів, яку створює англійська мова, оскільки такі форми в ній уже існують (хоча й з іншим значенням), їх бачать і чують постійно (все ж таки, *forcing* – англійське слово), на відміну від слів *new-look* і *baby-foot*, які не існують в англійській мові в таких самих виразах, що й у французькій мові. Вживання дієприкметника теперішнього часу в англійській мові сприяє кількісному зростанню та прийняттю синтаксичних відхилень, які закінчуються на *-ing* у французькій.

До категорії *англіцизмів-скорочень* відносять слова, які вже після їхньої появи у французькій мові втратили якийсь структурний елемент своєї морфології, наприклад: *house [music]*, *smoking [jacket]*, *parking lot*, *living room* та інші.

Деякі мовознавці розглядають дану групу англіцизмів як псевдоангліцизми через те, що вони позначають різні поняття у французькій та англійській мовах, тобто демонструють семантичні відхилення [4]. Ми дотримуємося думки, що такі запозичення слід виділяти в окрему категорію з двох причин: 1) з огляду на їхню теперішню морфологію та 2) через їхню етимологію, яка допомагає краще зрозуміти феномен запозичення взагалі та побачити, в який спосіб утворилися і з яких джерел походять слова, що мають однакову форму.

Процес запозичення та скорочення структури англійських виразів *parking lot*, *living room*, *smoking jacket*, *golf course*, *tennis court* та інших досить цікавий з наукової точки зору. Адже запозичується не номінативна одиниця, яка вказує на річ, а атрибутивна, що слугує її характеристикою. Цей алогізм пояснюється тим простим фактом, що в англійській мові означення знаходиться в препозиції до іменника, що й

зумовлює те, що зберігається саме цей елемент, а скорочення відбувається за рахунок іменника. Якщо б було по-іншому, то у французькому вокабулярі існували б слова *lot*, *room*, *jacket*, *course*, *court* тощо.

Завдяки такій структурній редуції англійських складних слів французька мова збагатилася кількома десятками нових слів типу *smoking (m)*, *parking (m)*, *dressing (m)* та іншими: *Comme celui de Cannes, où les festivaliers, en smoking et robe de soirée, avaient chaussé, lors de la soirée d'ouverture, des lunettes munies d'un système électronique pour la projection de Là-Haut* [5]; *Mais il y a aussi une foule de programmes pratiques, qui signalent les places libres de parking, les itinéraires routiers non embouteillés, les bonnes adresses de restaurants* [7].

Аналогічне явище спостерігається й у простих словах, як-от *fac[ulté]*, *Nouvel Obs[ervateur]* і под., що особливо властиво розмовній мові: *appart'*, *petit dej'* і т.д. Іноді це явище, здається, суперечить тенденції французької мови надавати перевагу відкритим складам, тобто складам і словам, які закінчуються на голосну. Щодо складних слів, то у французькій мові найчастіше опускається перший компонент, тобто іменник: *la (fête de) Saint-Valentin*, *le (bateau à) vapeur*, на відміну від скорочення другої частини в англійській мові: *living(room)*, *basket(ball)*. Але в обох випадках результат цих трансформацій однаковий – семантика зниклого слова компенсується контекстом фрази. Таке скорочення спричиняє також труднощі на рівні синтаксичного узгодження через різницю в родах, оскільки граматична та орфографічна мотивація цього типу більше не існує: *la Pâques*, *la BMW*.

При вивченні англіцизмів, утворених у ході скорочення англійського слова, дослідники приділяють пильну увагу лексемам із суфіксом **-ing**. П. Гіро пише, наприклад, що в англійській мові цей афікс слугує для утворення іменників від дієслів, щоб позначати, по-перше, дію, а по-друге, результат цієї дії: *meeting* – дія зустрічі й власне зустріч, *building* – дія будівництва та результат будівництва. В англійській мові ці слова є часто елементами складних структур типу: *smoking jacket*, *sleeping-car*, *parking-lot*. Але, згідно з тенденцією, властивою запозиченням, більшість із цих слів зазнали у французькій мові еліпсу другого елемента, звідки випливає, що відношення між суфіксом та коренем повністю змінилося. Наприклад, сьогодні у французькій мові слово *le yachting* – це дія, *le shampooing* – засіб, *le dancing* – місце, *le smoking* – вид одягу тощо [4, с. 109].

На перший погляд можна було б погодитися з думкою вченого та прийняти його твердження про те, що запозичення із суфіксом **-ing** є результатом скорочення [4]. Проте більш глибокий аналіз мовного матеріалу показує, що таке скорочення має місце лише в невеликій кількості випадків. Серед прикладів, які наводить П. Гіро, а саме: *yachting*, *shampooing*, *dancing* та *smoking*, лише останнє слово є скороченням від *smoking-jacket*. *Shampooing* – це цікава етимологічна версія англійського слова *shampoo*, яке походить від лексеми мови хінді *champo* "масувати". Отже, тут йдеться, скоріше за все, про несправжні англіцизми, бо слово складається з двох англійських елементів, але така форма не існує в мові-

джерелі. Або ж, принаймні, доцільно вести мову про морфологічні запозичення.

Хоча *shampooing* – одне з перших запозичених французькою мовою слів із суфіксом **-ing**, його треба розглядати окремо від інших запозичень цього типу, оскільки воно зазнало абсолютно інших трансформаційних процесів порівняно із сучасними словами на **-ing**.

Два останні слова (*dancing, yachting*) стосуються інших проблем. Зазвичай вважають, що *dancing* походить від *dancing-hall* – британський відповідник американської лексеми *dance-hall* [8]. Але немає аргументованих підстав стверджувати, що це слово було запозичене лише після появи *dancing hall* в англійській мові. Цілком можливо, що воно є французьким утворенням (несправжній англіцизм), адже пристрасть французів до запозичення слів, що закінчуються на **-ing**, почалася якраз у період появи *dancing*.

Отже, наведені вище приклади показують, що навіть у межах однієї категорії аналіз джерел запозичень виявляється складнішим, ніж це виглядає на перший погляд при оцінці морфологічного аспекту слів. Як бачимо, англіцизми з афіксом **-ing** не завжди є наслідком структурної модифікації корінних англійських слів.

До категорії *англіцизмів-скорочень* відносять також різні типи словоскорочень, проте вони не завжди усвідомлюються як такі. З цього приводу М. Перньє писав, що різниця полягає тільки в тому, що коли французи говорять *sympa* замість *sympatique* або *un crème* замість *un café-crème* тощо, то вони знають, що усівають частину слова. І, навпаки, коли вони кажуть

un parking, un self(-service), des rollers, то вони цього не усвідомлюють і думають, що використовують справжні англійські лексеми. А носії англійської мови, у свою чергу, не розуміють цих начебто англійських термінів [9, с. 46].

У процесі опрацювання корпусу публіцистичних текстів ми виявили також такі новітні англіцизми-скорочення: **granny** (adj) від *granny-smith* (f): *Une palette de vert granny, de bleu Pluton pétard, de rose Kitty ou de jaune genêt. Des teintes plus flashy que le taupe, le pétrole, le carbon des débuts* [7]; **holding** (m) від *holding company*: *La jeune femme, après son passage au cabinet d'Edouard Balladur (ministre de l'Economie de 1986 à 1988), vient d'entrer chez Cerus, une holding de l'Italien Carlo De Benedetti, dirigée par Alain Minc* [5]; **sweat** (m) від *sweater* (m): *Le jean chez l'un, les sweats à capuche et les parkas chez le voisin* [7].

Таким чином, запозичення з англійської мови відбуваються на різних мовних рівнях, що демонструє велика кількість модифікованих різновидів англіцизмів, виявлених у процесі опрацювання текстів періодичних видань. Слід зазначити, що неповні, або модифіковані, запозичення є результатом взаємодії двох мов, адже до цих груп належать лексеми, які, потрапивши в мову, зазнали в ній певних змін, адаптуючись до її системних характеристик. Оскільки суперечливі питання щодо цієї категорії англіцизмів залишаються невіршеними, вважаємо перспективним більш детальне дослідження кожної з груп англомовних запозичень у порівняльному аспекті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Крысин Л. П. Иноязычные слова в современном русском литературном языке, 1968. 206 с.
2. Череди́ченко О. І. Англо-французька семантична взаємодія та «нешіри друзі перекладача» // Актуальні проблеми германської філології : матеріали III Міжнар. наук. конф., 2008. С. 22–25.
3. Vogaards P. On ne parle pas français: La langue française face à l'anglais, 2008. 207 p.
4. Guiraud P. Les mots étrangers, 1971. 127 p.
5. L'Express (E) [Електронний ресурс]: <http://www.lexpress.fr>
6. Le Figaro (F) [Електронний ресурс]: <http://www.lefigaro.fr>
7. Le Nouvel Observateur (NO) [Електронний ресурс]: <http://tempsreel.nouvelobs.com/>
8. Misanchuk M. Anglicismes dans la presse française: L'Express et le Nouvel Observateur (1991 à 1995), 1997. 445 p.
9. Pergnier M. Les anglicismes, 1989. 224 p.
10. Picone M. D. Anglicisms, Neologisms and Dynamic French, 1996. xii, 462 p.
11. Spence N.C.W. Qu'est-ce qu'un anglicisme? // Revue de linguistique romane 53, 1989. P. 323–334.

REFERENCES

1. Krysin L. P. Foreign words in the modern Russian literary language, 1968. 206 p.
2. Cherednychenko O. I. Semantic interaction between English and French and «fake friends of the translators» // Current problems of the German philology : the III international scientific conference, 2008. P. 22–25.

Structural characteristics of partial English borrowings in the modern French printed media

Ruban V. O.

Abstract. The article deals with the typological classification of English borrowings in the modern French language. A particular attention is paid to the structural characteristics of anglicisms in general and to the category of partial (or modified) borrowings in particular. The attempts to classify partial English borrowings in groups, to characterize each group and to explain the difference between them are made. The examples of each type of anglicisms used in the modern French discourse of media are given.

Keywords: *anglicism, partial borrowing, pseudo-anglicisms, borrowings transpositis, anglicisms abbreviations, semantic loans.*

Структурные особенности неполных англоязычных заимствований в современной французской прессе

В. А. Рубан

Аннотация. В статье рассматривается вопрос типологической классификации заимствований англоязычного происхождения в современном французском языке. Особое внимание уделяется структурным характеристикам англицизмов в общем и категории неполных (модифицированных) заимствований в частности. Делается попытка разделить неполные английские заимствования на группы, охарактеризовать каждую из подкатегорий и объяснить разницу между ними. Приводятся примеры разных видов англицизмов, которые употребляются в современном французском медиа-дискурсе.

Ключевые слова: *англицизм, неполные заимствования, псевдоанглицизмы, заимствования-транспозиты, англицизмы-сокращения, семантические кальки.*

Correlation of Theme-Rheme Structure with Dictum and Modus in English and Ukrainian Speech

Ye. Yu. Savchenko

South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky, Odessa, Ukraine
Corresponding author. E-mail: savchenkojane@mail.ru

Paper received 28.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Abstract. The article is devoted to the problem of correlation of a semantic structure of a sentence reflecting the content structure of a situation and is represented by dictum and modus in a sentence with the communicative structure represented by logical sense, expressed by the theme and rheme, as well as the means of their implementation in speech as one of the important aspects of the theme-rheme structure of an utterance in the communication process. Considerable attention is paid to prosodic means in English and Ukrainian speech.

Keywords: *theme, rheme, dictum, modus.*

Introduction. Modern stage of linguistic science development is characterized by great attention of researchers to the communicative and pragmatic aspects of a human language code. Scientists' interest in problems of features of the speaker's communicative intent verbalizing results in studying the mechanisms of production and interpretation of the content of utterances as a process of speech strategy actualization. One of the important issues in this regard is the issue of actual division of utterances, which causes many disputes, becomes an object of theoretical and experimental study aimed at identifying regularities of language units functioning in the communication process. Today the least understood aspect of this problem is the role of intonation in distinguishing the theme and rheme components of the utterances in speech.

Overview of publications related to the theme. Reliable basis for the study of this issue is a series of works, which contain a deep understanding of the issue of current division of speech units. In particular, they include the interpretation of the concepts of "theme" and "rheme", clarification of the content and scope of these categories (Ch. Bally [1], F. Danesh [21], I. I. Kovtunova [5], V. Matezius [10], O. V. Paducheva [13], I. P. Raspopov [14], N. O. Sliusareva [17], J. Fibras [23], M. Halliday [24], L.O.Cherniakhovska [18]); study of functional and semantic nature of the actual division of a phrase as a language category (F. S. Batsevych [2], O. O. Lapteva [9], V. Ye. Sheviakova [19]); study of linguistic and non-linguistic means of expression of theme and rheme components of an utterance (grammatical, lexical, intonation, para- and extralinguistic) (T.R.Kiiak, A. M. Naumenko, O. D. Ogui [4]); comparing the form and content of theme-rheme structure in different system languages in order to identify typological and specific language features (V. P. Morozov [11], V. I. Shakhovskiy [20]).

The research is supported by the known theoretical and practical developments clarifying the issue of functioning of prosodic structures in the language, the integral part of which is the issue of prosodic figuration of a theme-rheme structure of speech (Yu. O. Dubovskiy [22], T. M. Koroliova [7], Ye.Yu.Savchenko [15]).

Objective. Studies on the issue of correlation of dictum and modus with a theme and rheme and the means to implement them in speech as one of the important aspects of formation of the theme-rheme structure of the utterance in the communication process.

Materials and methods. Research materials are segments of the popular TV shows "Top Gear", "First Test" and "Beware of the Car" in English and Ukrainian; total time of sounding of the investigated material makes up 301 minutes 6 seconds, the amount of experimental data is more than 3000 utterances.

Achievement of the objective and solving specific research problems is based on the general provisions of systems analysis with the use general elements of general scientific (abstraction, generalization, formalization) and empirical theoretical methods (analysis, synthesis, idealization). The method of linguistic observation associated with perceptive analysis of the research material (auditory analysis), contextual and interpretative analysis methods have been used in order to determine logical and argumentative organization of English-speaking and Ukrainian-speaking television discourses; experimental phonetic research and processing of its results have been implemented using empirical general scientific methods (experiment, comparison, measurement) and special methods of determining the specific of prosodic updating of theme-rheme structure of the utterance in speech (survey of informants, audit and intonographic, quantitative analysis of experimental results).

Results and their discussion. According to the theory of actual division, the sentence is divided into two main parts, namely the theme and the rheme. The theme of the utterance, its foundation, according to V.Mathesius, is deemed the thing, which is known or obvious in this situation, the thing, which is not important in the speaker's opinion, the thing, which becomes the starting point of the utterance; the rheme is a core statement, new information reported by the speaker about the starting point of the utterance. Linguists dealing with the issue of the actual division of the sentence to the initial part containing the theme (as reported in the sentence), and the rheme (what is reported thereof), containing the main content of the message, for which purpose the utterance has actually been made as such.

In addition to the communicative structure of the sentence represented by semantic (logical) content expressed by theme-rheme structure of an utterance, the content of certain sentences can be presented in the form of a semantic structure that reflects the content structure of the situation (the event). Mental analogue (prototype) of the situation, reflected in the sentence, with its inherent semantic relations is called the proposition. The

proposition is the message content core, standing out from the broader concept of the information content of the utterance. From a semantic point of view, the utterance is interpreted as a denomination of any situation, fragment of reality, state of affairs. The proposition in a particular utterance in any way is construed by the respondent. Therefore, the utterance contains two aspects, namely the objective content and interpretation of this content by the communicant. These two fields of semantic structure of the utterance are called dictum and modus. These terms were introduced by French linguist Charles Bally.

Dictum is understood as a set of objective semantic elements of a sentence, pointing to the outside world, in contradistinction to the subjective, evaluative sentence elements relating the modus coming from the speaker.

Conversely, modus refers to one of the logical blocks of mental analogue of the message, subjective variable, expressing various shades of feelings and will [16, c. 391].

The utterance cannot consist of the modus only due to lack of material for interpretation. However, we can meet them in the context during articulated presentation of speech, but only if there is a basic structure, for example:

Here it goes. At last!

В нього незручні крісла. Який жах!

Given the above, we can distinguish three existing types of sentences according to description component, which determines the rheme:

1. modus relates rheme, and dictum relates theme;
2. modus relates theme, and dictum relates rheme;
3. both modus and dictum relate rheme.

Thus, the first type stipulates the following sentences:

Я /думав (T=Д), що помру з \сорому (P= M).

I / hope (T=Д), he doesn't \ die at the end (P= M).

Dictum part of this sentence in both languages is characterized by a slow slight increase of the tone on the nucleus and absence of a strong emphasis on any word at the level of intonation. Conversely, in the modus part there is a combination of a strong emphasis on the nucleus with the sharp fall of the tone in accented syllable. General questions related to this type of utterance are characterized by the absence of sharp prosodic highlight of any word. In Ukrainian, the tone slowly grows from the beginning of the utterance and reaches the peak on the last word on the question. The use of the Low Rise is characteristic for such similar cases in English. For example:

Ви любляете се/дани?

Do you like pro/cedures?

The second type includes the following sentence:

(- Невже йому нічого не сподобалось?) В. – Йому сподобався (T= M) \ колір (P= Д).

(- /What did you like)? – I /liked (T= M) the \old TT (P= Д).

Modus of this type of sentences is represented by the rising tone on the theme emphasis carrier, and dictum is represented by a sharp downward tone and increased emphasis falling on principal emphasized syllable. General questions of this type are characterized by a strong emphasis and a sharp rise in tone on the predicate, allocating a modal component of speech segment in such a way, for example:

Тобі сподобався колір?

Did you /like the old TT?

The third type may be represented by the following sentences:

Уне\пед! (P=M+Д) – respondent understands: "I want you to go forward"

Come \back! – respondent understands: "I want you to be back"

These sentences express motivation to action. They are characterized by a descending tone. Interrogative sentences of this type in the Ukrainian language may include general questions with particle "чи"(if) related to the predicate (expressed by the verb) and is before it. Intonation in similar questions in the Ukrainian language is characterized by a slight slow increase in tone on the predicate of the question. The pitch of the tone subsequently remains constant throughout the question, which is apparently combined into a single unit, at the same time the predicate is slightly highlighted. As for the English language, it is characterized by the the Low Rise.

Чи сподобався тобі колір?

Did you like the /old TT?

The particular interest is raised by the analysis of communicative situations that cause "dictum" or "modal" status of the rheme component of utterances. Let's consider this example:

*(- And then wanted to know whether it's going to be an automatic or manual gearbox? So I said automatic. – Yeah, you're absolutely right.) And of course I got the *manual.*

*(- Воно погано тягне.) – Треба збільшити по*тужність.*

The examples demonstrated above are the utterances of the "dictum" rheme. This means that the respondent performs the identification of one of the many options in the "material" sense of the situation. Let's consider another example:

*I *got the manual.*

*Він *збільшив потужність.*

In this case, we have observed the "modal" realization of a rheme. The respondent confirms the realization of the predicted event of "increased capacity" and "purchase of a car with a manual gearbox." In this case, the "modal" options of realization (they are all associated with the opposition yes / no) of a single "verbal" opportunity are considered. In all these "modal" rheme groups, the emphasis is made on top of the predicate, and at the same time the dynamical doubling of the accented vowel happens, the emphasis carrier is characterized by a greater degree of phonetic selection, namely dual falling of the tone begins from a higher level, giving greater interval of changes.

Rheme of dictum utterance always has explicit text utterance, while a rheme of a modal utterance usually does not have its own lexicalization. In the case of its joining to the propositional predicative group it is realized implicitly, by specific accentuation from the pitch, i.e. the dynamic split of accented vowels seems mandatory in these sentences.

Placing emphasis both in dictum and modal statements does not depend on changing the order of words:

*I *got the manual yesterday. Yesterday I *got the manual.*

*Він *збільшив потужність. Він потужність *збільшив.*

Conclusions. Summarizing, let us note, that the communicative structure of utterance in some way relates

to the semantic structure. Thus, in sentences where mode relates rheme, and dictum relates theme, the dictum part in both languages is characterized by a slow low increase in the nucleus and absence of a strong emphasis on a word at the level of intonation. In modus part there is a combination of strong emphasis on the nucleus with the sharp fall in accented syllable. General questions are characterized by the absence of sharp prosodic highlight of any word. In the Ukrainian language, the tone slowly grows from the beginning of an utterance and reaches the peak on the last word on the question. In English, the Low Rise is used. In sentences where modus relates theme, and dictum relates rheme, modus is presented by the ascending tone on the

emphasis carrier of the theme, and dictum is characterized by sharp ascending tone and increased emphasis falling on principal emphasized syllable. General questions are characterized by a strong emphasis and a sharp rise in tone of the predicate. The sentences, where modus and dictum relate the rheme, are characterized by descending tone. Intonation of questions in the Ukrainian language is characterized by a slight increase of the tone on the predicate of the question. The pitch of the tone subsequently remains constant throughout the question, as if it is combined into a single unit, at the same time the predicate is slightly highlighted. As for the English language, it is characterized by the Low Rise.

ЛІТЕРАТУРА

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Шарль Балли. - М.: Издательство иностранной литературы, 1955. - 416 с.
2. Бацевич Ф. С. Нариси з комунікативної лінгвістики / Флорій Сергійович Бацевич. - Львів: Львівський нац. ун-т ім. І.Франка, 2003. - 280 с.
3. Валгина Н. С. Теория текста / Нина Сергеевна Валгина - М.: Логос, 2003. - 280 с.
4. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрямок). Підручник / Кияк Т.Р., Науменко А.М., Огуй О.Д. - К.: ВПЦ «Київський університет», 2008. - 543 с.
5. Ковтунова И. И. Современный русский язык. Порядок слов и актуальное членение предложения / Ирина Ильинична Ковтунова. - М.: УРСС, 2002. - 240 с.
6. Кодзасов С. В. Законы фразовой акцентуации / С. В. Кодзасов // Просодический строй русской речи. - 1996. - С. 181-204.
7. Королёва Т. М. Интонация модальности в звучащей речи / Т. М. Королёва. - К.: Выща школа, 1989. - 148 с.
8. Крушельницкая К. Г. К вопросу о смысловом членении предложения / К. Г. Крушельницкая // Вопросы языкознания. - 1956. - №5. - С. 55 - 67.
9. Лаптева О. А. Нерешенные вопросы теории актуального членения / О. А. Лаптева // Вопросы языкознания. - 1972. - №2. - С. 35 - 47.
10. Матезиус В. О так называемом актуальном членении предложения / В. Матезиус // Пражский лингвистический кружок (сборник статей). - 1967. - С. 239-245.
11. Морозов В. П. Особенности акустических средств выражения эмоций в вокальной речи и некоторые аспекты проблемы языка эмоций / В. П. Морозов // Речь, эмоции и личность. - 1978. - С. 139 - 148.
12. Николаева Т. М. Актуальное членение - категория грамматики текста / Т. М. Николаева // Вопросы языкознания. - 1972. - №2. - С. 48-54.
13. Падучева Е. В. Высказывание и его соотносительность с действительностью / Елена Викторовна Падучева - М.: Наука, 1985. - 272 с.
14. Распопов И. П. Актуальное членение предложения (на материале простого повествования преимущественно в монологической речи) / Игорь Павлович Распопов. - Уфа: Башкир. Ун-та, 1961. - 163 с.
15. Савченко Є.Ю. Просодичні засоби формування темарематичної структури висловлювання в англійському та українському телевізійному дискурсі/ Є.Ю. Савченко // Наук. вісн. ПДПУ імені К.Д.Ушинського. Лінгвістичні науки. - Одеса, 2015. - №21.
16. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. - Полтава: Довкілля, 2006. - 716 с.
17. Слюсарева Н. А. Проблемы функционального синтаксиса современного английского языка: монография / Наталья Александровна Слюсарева. - М.: Наука, 1981. - 206 с.
18. Черняховская Л. А. Перевод и смысловая структура / Леонора Александровна Черняховская. - М.: Международные отношения, 1976. - 298 с.
19. Шевякова В. Е. Современный английский язык: порядок слов, актуальное членение, интонация/ Валентина Ефимовна Шевякова. - М.: Наука, 1980. - 380 с.
20. Шаховский В. И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка / Виктор Иванович Шаховский. - Воронеж: Воронежский ун-т, 1987. - 188 с.
21. Danes F. Functional Sentence Perspective and the Organization of the Text / F. Danes // Papers of Functional Sentence Perspective. - 1974. - P.106-128.
22. Dubovsky Y. Attitudinal semantics of prosody and its metalanguage / Yury Dubovsky, Galina Yermolenko // Proc. XI-th ICPhS. - 1987. - №5. - P. 279-282.
23. Firbas J. Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication / Jan Firbas. - Cambridge: Cambridge University Press, 1992. - 256 с.
24. Halliday M. A. K. Intonation and Grammar in British English / Michael Alexander Kirkwood. - The Hague: Mouton, 1967. - 62 p.

REFERENCES

1. Balley Ch. General Linguistics and Questions of the French Language / Charles Balley - Foreign Literature Publishing House, 1995 - 416 p.
2. Barsevich F. S. Essays on Communicative Linguistics / Floliy Sergiiovich Batsevych - Lviv: Lviv National University named after I. Franko, 2003 - 280 p.
3. Valgina N. S. Theory of Text / Nina Sergeevna Valgina - M.: Logos, 2003. - 280 p.
4. Kiiak. T. R. Translation Studies (German-Ukrainian). Textbook // T. R. Kiiak, A. M. Naumenko, O.D.Ogui - K.: Publishing and Printing Center Kyiv University, 2008 - 543 p.
5. Kovtunova I. I. Modern Russian. Word Order and Modern Division of a Sentence / Irina Ilinichna Kovtunova - M.: USSR, 2002 - 240 p.
6. Kodzasov S. V. Laws of Phrase Accentuation / S. V. Kodzasov // Prosodic Structure of Russian Speech. - 1996. - P. 181-204.
7. Koroliova T. M. Intonation of Modality in Sounding Speech / T. M. Koroliova - K.: Higher School, 1989 - 148 p.
8. Krushelnitskaya K. G. About an Issue of Semantic Division of a Sentence / K.G.Krushelnitskaya/ Linguistic Issues - 1956 - №. 5 - P.55-67.
9. Lapteva. O. A. Unsolved Issues of Actual Division Theory / O. A. Lapteva // Linguistics Issues - 1972 - N2. - P.35-47

10. Matezius V. On So-Called Actual Division of a Sentence / V. Matezius // Prague Linguistic Group (digest of articles) – 1967 – P.239-245
11. Morozov V. P. Peculiarities of Acoustic Means of Emotions Utterance in Vocal Speech and Certain Aspects of Emotions Language Problem / V. P. Morozov / Speech, Emotions and Personality – 1978 – P.139-148.
12. Nikolaeva. T. M. Actual division of the sentence – Category of Text Grammar / T. M. Nikolaeva // Problems of Linguistics. - 1972. – No. 2. - P. 48-54.
13. Paducheva E. V. Statement and Its Relation to Reality / Elena Viktorovna Paducheva – M: Science, 1985 – 272 p.
14. Raspopov. I. P. Actual Division of the Sentence (on a simple narrative material mainly in the monologue speech) / Igor Pavlovich Raspopov. – Ufa: Bashkir Un-ty, 1961 – 163 p.
15. Savchenko Ye. Yu.. Prosodic Means Executing Theme and Rheme Functioning in English and Ukrainian Television Discourse // Scientific Bulletin of South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky. Linguistic Sciences – Odessa, 2015 – №21.
16. Selivanov. O. O. Modern Linguistics. Terminological Encyclopedia / Olena Oleksandrivna Selivanova – Poltava: Environment, 2006 – 716 p.
17. Sliusareva N. A. Problems of Functional Syntax of Modern English: Monograph / Natalia Aleksandrovna Sliusareva – M: Science, 1981 – 206 p.
18. Cherniakovskaya L. A. Translation and Semantic Structure / Leonora Aleksandrovna Cherniakovskaya – M.: International Relations, 1976 – 298 p.
19. Sheviakova V. E. Actual Division of the Sentence / V. E. Sheviakova // Linguistic Encyclopedic Dictionary – 1990 – P. 22-23
20. Shakhovskii V. I. Categorization of Emotions in Lexical-Semantic System of Language / Viktor Ivanovich Shakhovskii – Voronezh: Voronezh University, 1987 – 188 p.

Соотнесенность тема-рематической структуры с диктумом и модусом в английской и украинской речи

Е. Ю. Савченко

Аннотация. Статья посвящена изучению проблемы соотнесенности семантической структуры предложения, которая отражает содержательную структуру ситуации и представлена диктумом и модусом в высказывании, с коммуникативной структурой, представленного логическим содержанием, выраженного темой и ремой и средствами их реализации в устной речи как одного из важных аспектов формирования тема-рематической структуры высказывания в процессе коммуникации. Значительное внимание уделяется просодическим средствам в английской и украинской речи.

Ключевые слова: тема, рема, диктум, модус.

Суб'єктні та об'єктні відношення як домінуюче семантико-синтаксичне підґрунтя okazіональної субстантивації прикметників та дієприкметників у давньогрецькій мові

Г. О. Савчук

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна

Paper received 09.10.16; Accepted for publication 20.10.16.

Анотація. У статті розглядається роль суб'єктних та об'єктних відношень як визначального семантико-синтаксичного фактора для okazіональної субстантивації прикметників та дієприкметників через виявлення основних семантичних варіантів суб'єктів та об'єктів, виражених okazіональними субстантивованими прикметниками і дієприкметниками, у різножанрових текстах давньогрецької літератури.

Ключові слова: семантичні варіанти суб'єкта та об'єкта, семантика предиката, okazіонально субстантивовані прикметники, okazіонально субстантивовані дієприкметники.

Актуальність дослідження полягає в тому, що у сучасному синтаксисі компонентний склад семантико-синтаксичної структури речення продовжує цікавити лінгвістів. Здебільшого мовознавці на матеріалі української та іноземних мов досліджують семантику речення, взаємозв'язок власне-синтаксичної і семантичної структур. Однак, дане питання у контексті зв'язку з okazіональною субстантивацією є недостатньо опрацьованим, особливо на матеріалі античних мов.

Дослідження синтаксичної семантики okazіональних субстантиватів на матеріалі давньогрецької мови засвідчує значну перевагу їх вживання в значеннях суб'єкта та об'єкта, як найбільш типових. Цей факт дає змогу зробити припущення про домінуючу роль суб'єктної та об'єктної функцій для okazіональної субстантивації прикметників та дієприкметників і вимагає спеціального дослідження. **Метою** нашої статті є обґрунтування суб'єктних та об'єктних відношень як визначального семантико-синтаксичного фактора для okazіональної субстантивації прикметників та дієприкметників через виявлення основних семантичних варіантів суб'єктів та об'єктів, виражених okazіональними субстантивованими прикметниками (далі ОСП) і дієприкметниками (далі ОСД), у різножанрових текстах давньогрецької літератури, зокрема, у давньогрецькій поезії, VI книзі "Іліади" Гомера, IV книзі "Історії" Геродота, трагедії Софокла "Антигона", діалогах Платона, "Кіропедії" та "Анабасисі" Ксенофонта, романі Лонга "Дафніс і Хлоя", Євангелії від Матвія.

Аналіз останніх досліджень. Речення з погляду логічного аналізу відповідає судженню, елементами якого є предикат, суб'єкт, об'єкт. Запозичені з логіки терміни "предикат", "суб'єкт", "об'єкт" вживаються і в мовознавстві для позначення елементів семантичної структури речення. У синтаксисі простого речення спостерігається ототожнення одиниць семантичної і синтаксичної структури речення: предикат-присудок, суб'єкт-підмет, об'єкт-додаток. Ототожнення це зумовлене тим, що семантична і синтаксична структури речення нерозривно пов'язані між собою, а одиниці семантичної і синтаксичної структур реалізуються одними і тими самими лексичними засобами. Така ідентифікація невиправдана, адже вони є елементами семантичної структури речення, а присудок, підмет, додаток – синтаксичної. [1:330].

Семантична структура речення – це його інформативне значення, абстраговане від формальної і словесної організації і представлене як замкнута система відношень елементів значення. Основними одиницями семантичної структури є предикат, який означає процес, дію, ознаку, стан, якість, яку може мати носій. Носієм цієї ознаки або реальним виконавцем дії є суб'єкт. Учасник, на якого поширюється дія або на якого спрямовані відношення, є об'єктом [1:331].

Об'єкт (від лат. *objectum* – предмет) в енциклопедії «Українська мова» визначається як: 1. Формальна категорія синтаксису, те саме, що додаток. 2. Семантична категорія синтаксису, що стосується назв предметів або істот, на які спрямовано дію, процес або стан, звичайно виражені дієсловом. Із семантико-синтаксичного боку входить до семантичної структури речення як необхідний компонент, що вказує у системі мови на правобічну валентність предиката. 3. Функцією об'єкта пов'язані терміни «об'єктне значення», «об'єктна функція», «об'єктне відношення», «об'єктна валентність». У вітчизняній граматичній традиції поняттям об'єкта охоплюють ряд семантичних категорій типу власне об'єкта, адресата, знаряддя, засобу тощо. Об'єкт протиставляється семантичній категорії суб'єкта» [2, с. 390].

Н. Юрчишин на матеріалі української мови зазначає, що семантичними ознаками об'єкта є те, що він здебільшого не є компонентом структурної схеми речення; виражає об'єктні семантико-синтаксичні відношення; у формально-синтаксичній структурі речення є другорядним членом; у типових випадках виражається іменником або займенником; займає місце після пояснювального слова; пов'язується з опорним словом синтаксичними формами керування чи прилягання; при актуальному членуванні речення може виступати темою чи ремою або ж входить до групи теми і реми; позначає предмет (об'єкт); корелює з об'єктними, суб'єктними, адресатними, інструментальними, локативними синтаксемами у семантико-синтаксичній структурі речення; відповідає на питання непрямих відмінків [3: 203].

Оскільки об'єкт має свій набір семантичних варіантів, то семантичне членування об'єкта зумовлюється передусім семантичною природою предиката – центрального компонента у семантико-синтаксичній структурі речення, валентність якого створює відпо-

відне елементарне з семантико-синтаксичного погляду просте речення. Відповідно до природи предиката об'єкт розподіляється на семантичні варіанти: власне-об'єкта дії, об'єкта процесу, об'єкта стану, об'єкта якісної ознаки-відношення, об'єкта вокативного предиката дії [4: 118].

Об'єктна семантико-синтаксична залежність у функції об'єктного компонента сформована граматичними засобами вираження, зокрема їй притаманні спеціальні відмінкові форми. Категорія відмінка є необхідним компонентом переважної більшості речень, а також репрезентує способи перегруповання компонентів речення і механізм взаємодії семантики, синтаксису і морфології. Морфологічними варіантами вираження об'єктної залежності в реченнєвих конструкціях виступають знахідний, родовий та давальний відмінки. Основним морфологічним варіантом об'єктної синтаксеми є знахідний відмінок, який виражає семантико-синтаксичні функції об'єкта дії або стану [10: 122].

Виклад основного матеріалу. Розглянемо семантичні варіанти об'єктів -ОСП та -ОСД, виражених знахідним відмінком, беручи до уваги семантику предиката. При цьому використовуємо семантичну класифікацію дієслів Т. В. Матвієвої [12], згідно з якою дієслова поділяються на три лексико-семантичні поля: дії, стану та відношення.

Розпочнемо з функції об'єкта дії, зокрема, **об'єкта мовленнєвої діяльності**, приклади якого є найчисельнішими: **λέγεις οὐκ ἀνεκτά** (Ant. 282) – *ти говориши нестерпне (нестерпні слова)*; **ἠρώτων τὰ δόξαντα** (Xen.Anab.1.3.20) – *запитали про вирішене*; **οὐκ εἶχε μέμφεσθαι τὰ λελεγμένα** (Long.3.27.1.) – *не міг заперечити сказане*; **διηγείται τὰ ὀφθέντα**, **δείκνυσι τὰ εὐρεθέντα** (Long.1.6.2.) – *він розповідає про побачене і показує знайдене*; **ἔλεγον τὰ κατήκοντα** (Her.Ist.IV.136) – *розповіли про те, що сталося*; **ἐκάλεσε δὲ καὶ τοὺς Μίλητον πολιορκούντας** (Xen.Anab.1.2.2) – *(Кір) покликав і тих, що брали в облогу Мілет*; **διηγείται τοὺς μνηστευομένους** (Long.3.25.4.) – *розказала про тих, що сватались*; **τὸν φέροντα τὰ δῶρα ἐπειρώτεον** (Ist.IV.131) – *запитали того, хто приніс дари*.

В межах функції об'єкта дії простежуємо також об'єкти іншої семантики, у тому числі: **об'єкт творчої діяльності**: **ὅπως τὰ ἐν Πέρσαις ἐπιχώρια ἐπιτελοίη** (Xen. Cυγρ. I. IV. 25) – *щоб здійснив те, що властиве Персам*; **τὰ ἄριστα πράττοι** (Xen. Cυγρ. I. VI.3) – *робив би найкраще*; **μῶρα δρώσα** (Ant.469) – *роблячи нерозумне*; **τὰ ἐντεταλμένα ποιήσεις** (Her.Ist.IV.9) – *виконаєш наказане*; **ποιῆσαι τὰ ἐντεταλμένα** (Her.Ist.IV.10; 111) – *вона виконала наказане*;

фізичного впливу: **ἔκτεινον τοὺς γεωρυχέοντας** (Ist.IV.200) – *вбивали тих, хто копає землю*; **καταρρέπει τὸν εὐτυχοῦντα τὸν τε δυστυχοῦντ'** (Ant.1158-1159) – *(доля) нищить і щасливого, і нещасного*; **μηδέ ὀλωλότα κέντει** (Ant.1030) – *і не биї померлого*;

інтелектуальної діяльності: **εἰ μὴ γινώσεται τὸ ν κακῶς λέγοντα** (Plat.Ion.532.a) – *якщо не визнає того, хто говорить погано*.

Другою функцією об'єкта, вираженого ОСП та ОСД, є функція об'єкта відношення, а саме: **міжособистісних відносин**: **Οὐ φιλέω...οὐδὲ διαπεπλιγμένον, ... οὐδ' ὑπεξυρημένον** (Arch.50 (1-2) – *я не люблю...ані того, що погрожує ... ані того, що тікає*; **ἔργον γάρ ἐστι τοὺς ἀκοσμοῦντας σέβειν** (Ant.730) – *Чи потрібно шанувати тих, хто чинить беззаконня?*; **ὑπηγάγετο τοὺς ἀγροίκους** (Long.2.17.1.) – *викликав жаль у селян*; **Ἐπῆνε τὰ λεγόμενα ὁ Μεγακλῆς** (Long.4.36.3.) – *Мегакл схвалював те, що говорилося*; **ἐπήνουν τὸ ἐνεργόν** (Long.3.8.2.) – *похвалили за працю (діяльність)*;

взаємовідносин: **φεύξῃ τοὺς κοσμιωτάτους** (Plat.Krit.53c) – *будеш уникати найблагопристойніших?*;

володіння: **λαμβάνουσα τὸ διδόμενον** (Her.Ist.IV.162 (двічі) – *приймаючи дароване*.

Об'єктні синтаксеми виявлено також у функції об'єкта стану, зокрема **емоційного**: **φοβεῖσθε δὲ μᾶλλον τὸν δυνάμενον καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα ἀπολέσαι ἐν γεέννῃ**. (Math. 10.28) – *більше ж биїтесь того, хто може і душу, і тіло вбити в гієні*; **τῆς ἐλπίδος γὰρ ἔρχομαι δεδραγμένος, τὸ μὴ παθεῖν ἂν ἄλλο πλὴν τὸ μόρσιμον** (Ant.236) – *бо я йду окрилений надією, що не зазнаю нічого іншого, крім призначеного долею*; **ὄν ἔδει φοβεῖσθαι τὸν ἐρωμένον** (Long.4.17.4.) – *якому слід боятись коханого*; **μὴ θαύμαζε τὰ λεγόμενα ἀλλ' ἀποκρίνου** (Plat.Krit.50c) – *не дивуйся сказаному, але відповідай*; та **соціального**: **τῶν στρατιωτέων τοὺς ἀσθενεστάτους ... ἐξαπατήσαντας...** (Ist.IV.134) – *обманувши найслабших з воїнів*.

Наведеним семантико-синтаксичним структурам відповідає конструкція “предикат + об'єктна синтаксема у знахідному відмінку” (після перехідних дієслів переважно у фінитній формі).

Проаналізуємо випадки вживання об'єкта, вираженого родовим відмінком, коли родовий відмінок

виступає у власне-об'єктній функції. Засвідчено лише два семантичні типи таких об'єктів: перший – це об'єкт дії як **об'єкт мовленнєвої діяльності: τῶν πραχθέντων** ἀμφισβητοῦσιν οἱ ἀμφισβητοῦντες (Plat. Euthyph.8.e.) – *ті, що сперечаються, сперечаються про зроблене;*

інтелектуальної: εἰ δ' οὖν, φιλεῖ γὰρ τοῦτο μὴ ταύτη ῥέπειν, καὶ τῶν λεγόντων εὖ καλὸν τὸ μανθάνειν (Ant.723) – *якщо ж це так не трапляється, то добре є навчитись і у тих, що добре говорять;* ὁ οὖν Κύρος τῶν ἐπομένων προθύμως ἐπυθάνετο (Xen. Cyr. I. IV. 7) – *Кір старанно дізнавався у тих, які його супроводжували;*

цілеспрямованої: Ἄλλ' ἀμεχάνων ἐρᾶς (Ant. 90) *але ти бажаєш неможливого.*

Другий тип – це об'єкт стану, зокрема **каузальний об'єкт емоційного стану**, який вжито при *verbum affectum*: Θωμάζω ὦν τῶν διουρισάντων καὶ διελόντων Λιβύην τε καὶ Ἀσίην καὶ Εὐρώπην (Ist.IV.42) – *Я дивуюсь тим, які відокремили і встановили межі межі між Лівією, Азією і Європою.*

Для таких семантико-синтаксичних конструкцій характерна структура “предикат + непрямо-об'єктна синтаксема у родовому відмінку” (переважно як аналог іменниково-прийменникових конструкцій). Тобто ἀμφισβητέω τινος = περί τινος ἀμφισβητέω; μανθάνω τινος = ἀπό або παρά τινος μανθάνω; πυνθάνομαι τινος = παρά τινος πυνθάνομαι; θαυμάζω τινος = ἀπό τινος θαυμάζω [13].

Значно частіше фіксуємо випадки вираження об'єкта давальним відмінком, який, як відомо, позначає особу або предмет, для яких чи на користь яких відбувається дія. Тобто давальний відмінок позначає роль отримувача (адресата) чого-небудь внаслідок дії суб'єкта [1:213].

У досліджуваних текстах трапляються випадки вживання оказіональних субстантиватів у давальному відмінку як мінімальних синтаксем зі значенням об'єкта (адресата) дії, зокрема **мовленнєвої діяльності:** Ἦκούσατε ὅτι ἐρρέθη τοῖς ἀρχαίοις (Matth. 5.21, 5.33) – *ви чули, що було сказано давнім;* εἶπεν τοῖς ἀκολουθοῦσιν (Matth. 8.10) – *відповів тим, що слідували за ним;* **νεωτέρῳ τῷ** τοῦτο βαστάζειν πρόθεσ (Ant.216) *Запропонуй це (цей тягар) нести комусь молодшому;*

інтелектуальної: τῷ δ' ἄρ' ἀνερχομένῳ πυκινὸν δόλον ἄλλον ὕφαινε (Hom. Il.6. 187) – *задумав іншу підступну хитрість тому, який повертається;*

творчої: κτίσον δὲ τῷ προκειμένῳ, τάφον (Ant.1101) – *зроби померлому могилу;* ἢ δὲ τροφήν παρεσκεύαζε τοῖς τρυγῶσι (Long.2.1.3.) – *(Хлоя) готувала їжу тим, хто збирав виноград;*

соціальної: ἀλλ' εἶκε τῷ θανόντι (Ant.1030) – *але поступись померлому;*

фізичного впливу на об'єкт: τῷ ἀδικοῦντι ἢ περὶ φόρους ἢ περὶ ἱερῶν κλοπᾶς ἢ τι ἄλλο τῶν τοιούτων ἐξαμαρτάνοντι ἐπεξίεναι (Plat. Euthyph.5.d.) – *переслідувати злочинця чи через вбивство, чи через пограбування храму, чи того, хто в чомусь іншому схибив з таких справ.*

У формі давального відмінка трапляються і виражені ОСД та ОСП об'єкти відношення, а саме: **об'єкт володіння:** τοὺς πρεσβυτέρους ἀδελφεοὺς πρὸς ταῦτα συγγόντας τὴν βασιληίην πᾶσαν παραδούναи τῷ νεωτάτῳ (Ist.IV.5) – *старши брати погодившись з цим, передали всю царську владу наймолодшому;* ταῦτα τοῖσι ὑπολελειμμένοισι ὑποθέμενος ὁ Δαρεῖος ... ἐπέιγετο ἐπὶ τὸν Ἰστρον (Ist.IV.135) – *Передавши таке тим, що залишились, Дарій вирушив до Істру;* Σκύθαι, τοῖσι δὲ παρακτωμένοισι ξεινικούς νόμους τοιαῦτα ἐπιτίμια διδοῦσι (Ist.IV.80) – *скифи таку кару дають тим, хто хоче запозичити чужоземні звичаї;*

τῷ αἰτοῦντί σε δός (Matth. 5.42) – *дай тому, хто у тебе просить;* ὁ πατὴρ ὑμῶν ὁ ἐν τοῖς οὐρανοῖς δώσει ἀγαθὰ τοῖς αἰτοῦσιν αὐτόν. (Matth. 7.11) – *наш батько на небесах дасть блага тим, хто просить його;* καὶ τῷ θέλοντί σοι κριθῆναι καὶ τὸν χιτῶνά σου λαβεῖν, ἄφες αὐτῷ καὶ τὸ ἱμάτιον (Matth. 5.40) – *і тому, хто захоче з тобою судитись і забрати твою сорочку, віддай йому і плащ;* δ' ... τοῦτο μὲν σφι οὐνόματα θέσθαι, τῷ μὲν Ἀγάθурсον αὐτῶν, τῷ δ' ἐπομένῳ Γελωνόν (Ist.IV.10) – *а вона ... дала їм імена, одному з них – Агатірс, наступному – Гелон.*

Вище наведені ОСП та ОСД позначають адресат, якому передають певний об'єкт.

Давальний відмінок може позначати також **об'єкт соціальних відносин:** σχεδόν τι μῶρῳ μωρίαν ὀφλισκάνω; (Ant.469-470) *я зобов'язана цією дурістю нерозумному;* ὅτι ταῦτα ὀρθῶς ἂν εἴη οὔτω γιγνόμενα μὴ ἐπιτρέπειν τῷ ἀσεβοῦντι (Plat. Euthyph.5.e.) – *правильно було б, якщо так сталося не дозволяти тому, хто чинить беззаконня;*

міжособистісних: Συναλγήσασα δὴ τοῖς ἀθλίοις (Long.3.15.5.) – *пожаліючи нещасних (Дафніса і Хлою);* νῦν δὲ ἀνάγκη γὰρ τὸν ἐρώντα τῷ ἐρωμέ

νῶ ἀκολουθεῖν (Plat. Euthyph.14.c.) – *зараз же є потреба, щоб той, який запитує, слідував (погоджувався з) за тим, кого запитують.*

Таким семантико-синтаксичним структурам притаманна структура “предикат + непрямо-об’єктна синтаксема у давальному відмінку”, часто обумовлена префіксальними дієсловами (параδίδωμι, ἐπεξέρχομαι, ἐπιτρέπω, ὑποτίθημι, συναλγέω) як у фінітних, так і нефінітних формах.

Щодо поняття суб’єкта А.П. Загнітко зазначає, “поняття “суб’єкт” здебільшого використовується в ширшому смислі. Як правило, говорять про власне логічний суб’єкт, про граматичний (підмет), комунікативний (тема) або семантичний. Семантичний суб’єкт за смислом близький до логічного, протиставляючись не тільки предикату, але і, наприклад, об’єкту” [6: 123].

І. Р. Вихованець зауважує, що “семантична диференціація суб’єктної синтаксеми залежить передусім від характеру предиката – найголовнішої у семантико-синтаксичній структурі речення синтаксеми, валентність якої формує елементарне з семантико-синтаксичного погляду просте речення. Вчений зауважує, що залежні від предикатів субстанціальні синтаксеми виявляють відмінності щодо діапазону сполучуваності з класами предикатів і щодо семантичного варіювання” [4: 112; 5: 248].

Семантика предиката формує семантичний тип суб’єкта. В залежності від цього суб’єктний компонент зазнає диференціації на суб’єкт дії, процесу, стану, якісної ознаки та кількісної ознаки. Субстанційність суб’єкта передбачає вираження його формами іменника предметного значення. Виразниками суб’єкта не можуть бути будь-які іменні словоформи. Мова має певний набір форм для вираження суб’єкта, а вибір їх залежить від різновидів суб’єктно-предикатних відношень [7:134]. У давньогрецькій мові поняття “суб’єкт” не завжди отожднюється з підметом, оскільки суб’єктом може виступати логічний підмет конструкції Accusativus cum Infinitivo, Accusativus cum participio, також суб’єкт може виражатись конструкцією Genetivus subiectivus або Genetivus possessivus.

Суб’єкт як абстрактна субстанційна семантико-синтаксична одиниця семантико-синтаксичної структури речення реалізується у своїх семантичних і морфологічних варіантах. Семантична диференціація суб’єктної синтаксеми – найголовнішої у семантико-синтаксичній структурі речення, залежить передусім від характеру предиката, тобто предикати певної семантики формують відповідні семантичні типи суб’єктів в реченні.

Так суб’єкти дії у формі ОСП і ОСД у досліджуваних творах представлені такими видами суб’єктів, як: **суб’єкт мовленнєвої діяльності: ὁ πειράζων** εἶπεν (Math. 4.3) – *спокусник сказав; λέγουσιν οἱ παραγενόμενοι* (Long.3.31.4.) – *ті, що прибули говорять;*

переміщення: οἱ λεηλατοῦντες ἔφευγον (Xen.

Сутр. I. IV. 20) – *ті, хто грабували втекли; ὁ δ’ οἰκόσιτος* πρότερος ἦλθε δειπνήσων (Babr.3. 4)

– *домашня (миша) першою прийшла пообідати; ἐπεὶ δὲ τοῖσι Ὑπερβορείοις τοὺς ἀποπεμφθέντας ὀπίσω οὐκ ἀπονοστέειν* (Ist.IV.33) – *тому, що послані гіпербореями не повернулись назад;*

фізичного впливу: ἔκτεινεν ὁ κτείνας (Plat. Euthyph. 4.b-c (двічі) – *вбивця вбив; ὁ δῦσμορος* αὐτῷ χολωθεῖς, ἤρεισε πλευραῖς μέσσον ἔγχος (Ant.1235) – *тоді нещасний, розсердившись на самого себе, встромив спис у середину грудей;*

поміщення об’єкта: ὁ θύων καταβάλλει μιν (Her.Ist.IV.60) – *той, хто приносить жертву, перевертає її (жертвовну тварину); οἱ ὑπολειφθέντες* χεῖράς τε προετείνοντο τοῖσι Σκύθησι (Her.Ist.IV.136) – *ті, які залишились простягнули руки до скіфів;*

соціальної діяльності: πολλὰκίς γάρ με πρὸς τὸν πάππον ἐπιθυμοῦντα προσδραμεῖν οὗτος ὁ μιαρῶτατος ἀποκωλύει. (Xen. Сутр. I. III.11) – *бо часто, цей наймерзенніший (Сак) мене, що намагався проскочити до діда, не пускав.*

Суб’єкт стану трапляється набагато рідше, зокрема знаходимо приклади **суб’єкта буття: οἱ** ἐκ τούτων αἰεὶ **γινόμενοι** ἀποθανέονται (Her.Ist.IV.95) – *ті, які від них завжди будуть народжуватись, не помруть; ἐκ δὲ τοῦ κάπιστα πιστὰ κάπιελπτα* γίνεταί ἀνδράσιν (Arch.66 5 (2) – *І від нього у людей виникає і ненадійне, надійне, і безнадійне.*

Суб’єкт відношення представлений прикладами **суб’єкта володіння: ὁ εὐρῶν** τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσει αὐτήν (Math. 10.39) – *той, хто знайшов свою душу, втратить її; Ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται, καὶ ὁ ἐμὲ δεχόμενος* δέχεται τὸν ἀποστείλαντά με. (Math. 10.40) – *приймаючий вас, приймає мене і приймаючий мене, приймає і того, хто мене послав.*

Вище наведеним семантико-синтаксичним структурам відповідає конструкція “предикат у фінітній формі + суб’єктна синтаксема у називному відмінку.”

Подекуди суб’єктом виступає логічний підмет конструкції Accusativus cum infinitivo. У складі таких конструкцій було виявлено суб’єкти дії, а саме **суб’єкт мовленнєвої діяльності: πολλὰκίς δὲ χήνας ἡμιβρώτους** ἔπεμπε καὶ ἄρτων ἡμίσεα καὶ ἄλλα τοιαῦτα, ἐπιλέγειν κελεύων τὸν φέροντα ... (Xen.Anab.1.9.26) – *часто він посилав половину гуся і половину хліба чи інші тому подібне, наказуючи, щоб той, що ніс, передав на словах...;*

переміщення: καὶ τῶν ἰδόντα πρῶτον τὸν **πρεσβύτατον** ἄσσον ἰέναι (Ist.IV.5.) – *побачивши їх, першим підишов найстарший;*

якісної ознаки: τὸ μὲν αὐτοῦ **ἐπιστάμενον** ... ἡγεῦνται εἶναι τιμιώτερον, **τό δ' ὑπιστάμενον** ἦσσον τοῦ ἐτέρου (Ist.IV.2) – *важають, що те, що осіло зверху від нього (від молока) є крацим, а те, що осіло на дні – гіршим від іншого.*

Суб'єкт відношення трапляється двічі, з них один раз як **суб'єкт впливу:** οὐκ ἄρα ἐκεῖνό γε ἀμφισβητοῦσιν, ὡς οὐ τὸν **ἀδικοῦντα** δεῖ διδόναι δίκην (Plat. Euthyph.8.d.) – *вони сперечаються не про те, що не треба, щоб злочинець поніс покарання.*

Вдруге суб'єкт відношення, зокрема **суб'єкт соціальних відносин**, виявлено у конструкції Accusativus cum participio: Κύρω γοῦν ἴσμεν ἐθελήσαντας πείθεσθαι **τοὺς μὲν ἀπέχοντας** παμπόλων ἡμερῶν ὁδόν ... **τοὺς δὲ οὐδ' ἔωρακότας** πώποτ' αὐτόν, **τοὺς δὲ καὶ εὖ εἰδότας** (Xen. Cугр. I. 1.3) – *ми знаємо, що Кірові також хотіли підкорятись ті, що були на відстані кількох днів дороги ... і ті, що ніколи його не бачили, і ті, що добре знали.*

Для таких семантико-синтаксичних конструкцій характерна структура “предикат у нефінітній формі + суб'єктна синтаксема у знахідному відмінку.”

Тричі подибуємо суб'єкт дії у родовому відмінку (Genetivus subiectivus) як **суб'єкт творчої діяльності:** Κυαξάρης ... ἐπεὶ ἠσθάνετο τήν τ' ἐπιβουλήν καὶ τήν παρασκευὴν **τῶν συνισταμένων** ἐφ' ἐαυτόν ... ἀντιπαρεσκευάζετο (Xen. Cугр. I. V.4) – *Кіаксар ... після того як дізнався про рішення і приготування ворогів проти нього ... підготувався проти них;* та **суб'єкт сприйняття:** Οἷα δὲ **τοῦ μὲν ὑπεκφεύγοντος, τοῦ δὲ ὀργῆ διώκοντος** οὐκ ἀκριβῆς ἦν τῶν ἐν ποσὶν ἢ πρόσοψις, ἀλλὰ κατὰ τοῦ χάσματος ἄμφω πίπτουσιν (Long.1.12.2.) – *Оскільки і той, що втікав, і той, що в гніві переслідував, не дивились під ноги, обоє падають в яму.* Такі семантико-синтаксичні конструкції обумовлені схемою “віддієслівний іменник + суб'єктна синтаксема у родовому відмінку”, така модель виступає відповідником аналогічних речень, де τήν παρασκευὴν τῶν συνισταμένων = οἱ συνιστάμενοι παρασκευάζονται; τοῦ ὑπεκφεύγοντος, τοῦ διώκοντος ἢ πρόσοψις = ὁ ὑπεκφεύγων, ὁ διώκων προσορᾶν.

Двічі фіксуємо суб'єкт володіння, виражений родовим відмінком приналежності: ἄλλοι δὲ

διαλαβόντες τοῦ ἀποπεμπομένου παρὰ τὸν Σάλμοξιν τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας ... ῥίπτουσι ἐς τὰς λόγχας (Ist.IV.94) – *інші ж, взявши посланого до Сальмоксія за руки і за ноги ... кидають на списи;* **οὐ τοῦ κρατοῦντος** ἢ πόλις νομίζεται; (Ant.738) – *хіба місто не вважається приналежністю того, хто ним керує?* Для цих семантико-синтаксичних конструкцій притаманна структура “віддієслівний іменник + непрямо-суб'єктна синтаксема у родовому відмінку.” Тобто **τοῦ κρατοῦντος ἢ πόλις** = ὁ κρατῶν κύβερνά τήν πόλιν; **τοῦ ἀποπεμπομένου ... τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας** = ὁ ἀποπεμπομένος ἔχει τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας.

В ході дослідження було з'ясовано, що абсолютну перевагу у вживанні в усіх аналізованих творах мають виражені оказіональними субстантивами суб'єкти дії (57,03%), на суб'єкти стану припадає 23,71% усіх прикладів та на суб'єкти відношення – 19,26%. Такі результати лише підтверджують, що семантичний суб'єкт – це субстанційний компонент реченнєвої структури, що виділяється на основі суб'єктних семантико-синтаксичних відношень.

Основним семантичним варіантом суб'єкта є функція суб'єкта дії, з якою пов'язана найвиразніша семантико-синтаксична і формально-синтаксична диференціація категорії суб'єктності. У багатьох дослідженнях із семантичного синтаксису суб'єкт розглядають перш за все як агєнс (лат. agens – діяч, діючий) – виконавець, який безпосереднім виконанням дії контролює ситуацію; суб'єкт дії: ініціатор, виконавець, виконувач дії. Предикат дії зумовлює для суб'єкта формально-синтаксичну позицію підмета. Суб'єкт і предикат (компоненти семантико-синтаксичної структури речення) – у формально-синтаксичній організації речення – підмет і присудок формують предикативний взаємозалежний зв'язок [9, с.35].

Предикати із значенням дії охоплюють такі основні лексичні групи: а) предикати із значенням видів діяльності: мовленнєвої (λέγω, ἀγγέλω, ἀμφισβέννυμι), інтелектуальної (ἀκούω, γινώσκω, ἠγέομαι), творчої (ἐξευρίσκω, παρασκευάζω, ἐπιτελέω, ποιέω), соціальної (εἶκω, ἀποκωλύω); б) предикати із значенням переміщення: φεύγω, ἀποχωρέω, ἔρχομαι, ἐξέρχομαι, ἀπονοστέω; в) предикати, що вказують на фізичний вплив на об'єкт: κτείνω, ἀπόλλυμι, κοινώω. Основна роль у вираженні суб'єктної синтаксеми належить називному відмінку, при цьому подекуди для передачі значення суб'єкта оказіональна субстантивація іноді може відбуватися і в непрямих відмінках (знахідному та родовому).

Щодо специфіки вживання об'єктів, виражених ОСД та ОСП, у досліджуваних творах слід зазначити,

що на об'єкт дії припадає 57,58% усіх прикладів, на об'єкт відношення – 27,27% та на об'єкт стану – 15,15% відповідно. Тобто з усіх аналізованих варіантів об'єктів у досліджуваних творах значно переважає семантико-синтаксична об'єктна залежність у функції об'єкта дії. Залежність у функції об'єкта дії є основною домінантою об'єктної синтаксеми. Тут найбільш узагальнено семантичне навантаження об'єктної залежності [10: 121].

Значення об'єктів дії формують предикати різних семантичних груп, у тому числі: а) мовленнєвої діяльності (λέγω, ἐρωτάω, μέφομαι, δείκνυμι, κἄλέω); б) творчої (ἐπιτελέω, πράττω, δρώ, ποιέω); в) фізичного впливу (κτείνω, καταρρέω, κεντέω). Основна роль у вираженні об'єктної залежності належить знахідному відмінкові у значенні прямого об'єкта після перехідних дієслів. М. Я. Плющ

зазначає: «Знахідний відмінок з'являється при перехідному дієслові, як «відпрацьована» у процесі мовленнєвого вживання форма, спеціалізована функція. У ній знаходить вияв мовне (граматичне) оформлення субстанції, яке цілком підлягає дії» [11:44]. Проте семантику об'єкта можуть виражати й родовий та давальний відмінки у своїх вторинних функціях, при цьому переважає давальний відмінок на позначення непрямого об'єкта – адресата дії.

Висновки. Проведене дослідження засвідчило, що найчастіше ОСД та ОСП виступають у функції об'єкта дії (49,54%), вираженого прямим (35,46%) і непрямим додатком (14,08%), та суб'єкта дії (31,69%). Цей факт дає змогу твердити про визначальну роль для контекстуальної субстантивациі об'єктних та суб'єктних семантико-синтаксичних відношень, серед яких превалюють об'єктні як найбільш сприятливі для оказіональної субстантивациі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сучасна українська літературна мова. За редакцією М. Я. Плющ. 6-те видання, стереотипне. К.: "Вища школи" – 2006, С. 330-331.
2. Українська мова. Енциклопедія / В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Заблук та ін. – К.: «Укр. енцикл.», 2000. – 752 с.
3. Юрчишин Н. Функції українських та німецьких фразем на позначення емоційно-вольових процесів у вираженні об'єктно-предикатних відношень / Наталія Юрчишин // Наукові записки. Серія філологічні науки. Вип. 96 (2). С. 203 – 206.
4. Вихованець І.Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / АН України. Ін-т української мови; Ред. К.Г.Городенська. – К.: Наук. думка, 1992. – 224 с.
5. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
6. Загнітко А.П. Теорія сучасного синтаксису: Монографія. Вид.3-тє, виправл. і доп./ А.П.Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2008. – 294 с.
7. Золотова Г. А. Коммуникативные аспекты русского языка / Г.А.Золотова. – М.: Наука, 1982. – 368 с.
8. Лексико-семантические группы русских глаголов: Учеб. слов.- справ. / Под общ. Ред. Т. В. Матвеевой. – Свердловск., Изд-во Урал. ун-та., 1988. – 152 с.
9. Масицька Т.Є. Граматична структура дієслівної валентності / Т.Є.Масицька. – Луцьк: Ред. Вид. відд. ВДУ, 1998. – 208 с.
10. Масицька Т.Є. Об'єктна семантико-синтаксична залежність у мовотворчості Лесі Українки / Т.Є.Масицька // Лінгвостилістичні студії. - 2014. Вип. 1. – С. 118-125.
11. Плющ М. Я. Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення :[монографія] / М. Я. Плющ. – К.: Вища шк., 1986. – 175 с.
12. Межов О. Г. Особливості вживання родового відмінка у вторинній семантико-синтаксичній функції об'єкта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : URL: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/2740/3/nauk_visn2008_10.pdf.
13. Вейсман А. Д. Греческо-русский словарь. Репринт V-го издания 1899г. – Греко-латинский кабинет Ю. А. Шичалина. – 2006. – 1370 с.

REFERENCES

1. The Modern Ukrainian literary language. Edited by M. J. Plusch. 6th edition, stereotyped. K.: "High school" – 2006, p. 330-331.
2. The Ukrainian language. Encyclopedia / V. M. Rusanivsky, O. O. Taranenko, N. P. Zabluk and others – K.: "Ukr. Encyclopedia.", 2000. – 752 p.
3. Yurchishin N. Functions of Ukrainian and German phrases for denotation of the emotional-volitional processes in terms of object-predicate relations / Natalia Yurchishin // Scientific notes. Series Philology. Vol. 96 (2). P. 203 – 206.
4. Vuhovanets I. R. Essays on the functional syntax of the Ukrainian language / Academy of Sciences of Ukraine. Institute of Ukrainian language. Ed. K. G. Gorodenska. – K.: Naukova dumka, 1992. – 224 p.
5. Vuhovanets I. R. Grammar of Ukrainian language. Syntax. – K.: Lubid, 1993. – 368 p.
6. Zagnitko A. P. Theory of modern syntax: Monograph. 3rd edition corrected and completed / A. P. zagnitko. – Donetsk: DonNU, 2008. – 294 p.
7. Zolotova G. A. Communicative aspects of Russian language / G. A. Zolotova. – M.: Nauka, 1982. – 368 p.
8. Lexical-semantic groups of Russian verbs: Educational dictionary – Edited by T. V. Matveeva. – Sverdlovsk., Ural. Univ. publishing house, 1988. – 152 p.
9. Masutska T. The grammatical structure of the verb valency / T. Masutska. – Lutsk: Ed. dep. of VSU, 1998. – 208 p.
10. Masutska T. Object semantic-syntactic dependency in language of Lesya Ukrainka / T. Masutska // Linguostylistics Studias. - 2014. Vol. 1. – P. 118-125.
11. Plusch M. J. Categories of subject and object in the structure of the simple sentence : [monograph] / M. J. Plusch – K.: "High school", 1986. – 175 p.
12. Mezhov, O. G. Peculiarities of the usage of the genitive case in the secondary semantic-syntactic function of the object [Electronic resource]. – Access mode: URL: http://esnuir.eenu.edu.ua/bitstream/123456789/2740/3/nauk_visn2008_10.pdf.
13. Weisman, A. D. Greek-Russian dictionary. Reprint the V-th edition, 1899. – Greek-Latin Cabinet Y. A. Shichalin. – 2006. – 1370 P.

Subject and objective relations as dominant syntactic base of occasional substantivation of adjectives and participles in the ancient Greek language

Savchuk H. O.

Abstract. The article discusses the role of subject and object relations as the main semantic and syntactic factor for occasional substantivation of adjectives and participles through the identification of the main semantic variants of subjects and objects, expressed by occasionally substantivized adjectives and participles, the texts of different genres of ancient Greek literature.

Keywords: *semantic variants of subject and object, the semantics of the predicate, occasionally substantivized adjectives and participles.*

Субъектные и объектные отношения как доминирующее семантико-синтаксическое основание окказиональной субстантивации прилагательных и причастий в древнегреческом языке

Г. О. Савчук

Аннотация. В статье рассматривается роль субъектных и объектных отношений как определяющего семантико-синтаксического фактора для окказиональной субстантивации прилагательных и причастий через выявление основных семантических вариантов субъектов и объектов, выраженных окказиональными субстантивированными прилагательными и причастиями, в текстах разных жанров древнегреческой литературы.

Ключевые слова: *семантические варианты субъекта и объекта, семантика предиката, окказионально субстантивированные прилагательные и причастия.*

The stylistic features of the nature descriptions in the English literary novels

M. H. Shemuda

SHEE “Pereyaslav-Khmelnytskyi State Pedagogical University named after Hryhoriy Skovoroda”,
Pereyaslav-Khmelnytskyi, Ukraine

Corresponding author. E-mail: shemuda_marina@mail.ru

Paper received 26.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Abstract. The article is devoted to the problem of the nature descriptions' role in the English literary novels. The stylistic features of the nature descriptions in the English literary novels are found out and analyzed. The author emphasises that the identified stylistic devices help create the pervading atmosphere of the novels, transmit the characters' feelings, give the amazing similies, endow the nature with the human traits. It is defined that the main themes and ideas of the novels are sent through the nature descriptions.

Keywords: *nature descriptions, English literary novels, stylistic features, stylistic devices.*

Introduction. One of the main problems linguostylistics deals with is the study of the stylistic devices and expressive means of the language, appropriate and contextually driven use of which allows to give a deeper and clearer presentation of the content of art and depict the artistic images. The study of the literature is impossible without nature studying because the literary text not only embodies the author's vision of the world but also reflects the national identity of the people's culture. The nature descriptions are an integral part of the classical literature's works. The problem of studying the functions of the nature in the literary texts has attracted the attention of many researchers for a long time. There are numerous studies that reveal the role of nature in the work of some writers, as well as the attempts at a generalization and systematization of the extensive material. The nature opens the emotional and evaluative content of the text. Describing the nature the features of the described subjects usually have the author's assessment in the form of the personifications, epithets, metaphors and similars.

Overview of the publications. The theoretical framework draws heavily on the various literary stylistic theories, such as G. Leech and M. Short, P. Simpson, and M. Toolan, which precisely illustrate how stylistics creates a bridge between literary criticism and linguistics, what prominent linguistic features in literary texts can be, and how these techniques function.

Aim of the article is to find out and analyze the stylistic features of the nature descriptions in the English literary novels.

Materials and methods. In the novels “Wuthering Heights” by Emily Brontë and “The Mill on the Floss” by George Eliot the obvious contrast is observed concerning the role of the nature's describing and its influence on the characters.

In the novel “Wuthering Heights” by Emily Brontë nature accompanies the characters, its descriptions take place at any important event, the author often personifies the nature thereby showing its value. For instance, the nature descriptions given in a dangerous time for the characters set the tone of the narrative, create an atmosphere of mystical and at the same time real: “*From the top I could see woods and fields and farms, even a darkling gleam. The sky was as black as coal dust, flashing almost constantly with internal lightnings. The air had a clear ochre glow. That sense of mystery swarmed my heart and mind*” [2, cp 32]. During the first meeting of Catherine and Heathcliff it was a wonderful

summer weather as a good sign of the future events: “*One fine summer morning – it was the beginning of harvest*” [2, p. 56]. That fateful day when Catherine and Heathcliff escaped the house, forcing maid Nellie worry, a monotonous sound of the rain only enhances the alarm: “*I, too, anxious to lie down, opened my lattice and put my head out to hearken, though it rained*” [2, p.64].

In the novel “The Mill on the Floss” by George Eliot nature serves primarily to enrich the narrative. Thus, George Eliot was a naturalist, her descriptions of nature are very detailed, unlike the laconic, but no less talented descriptions by Emily Bronte. The concise descriptions of the landscapes, the precise indications of the place (*Tulliver's house*) and time (*five o'clock*) is a more typical naturalistic manner of the nature's presentation by George Eliot.

The nature is like the background of the events creating an atmosphere of a suspense, tragedy, premonition of an impending disaster. The nature descriptions convey the theme of darkness, disheartened by means of a semantic repetition: dull, dark, oppressively, dreary, melancholy. For instance, in the novel “Wuthering Heights” by Emily Brontë the acquaintance of Mr. Lockwood with the Wuthering Heights takes place in a rainy day and is also rather unfavorable to the owner. Coming to the estate, Mr. Lockwood exclaims: “*Rough weather!*” [2, p. 98] exacerbating the reader's attention and showing the negative character's attitude to the weather and probably to the situation. One section of the diary in the novel “Wuthering Heights” by Emily Brontë begins with a description of *an awful Sunday* when Catherine and Heathcliff decided to escape. This day it was pouring as if predicting the misery and ambiguity of the following events and being a symbol of some rebellion (*going to rebel, flooding with rain*): “*An awful Sunday, commenced the paragraph beneath. I wish my father were back again. Hindley is a detestable substitute – his conduct to Heathcliff is atrocious – H. and I are going to rebel – we took our initiatory step this evening. All day had been flooding with rain*” [2, p. 127]. The atmosphere of cold is present even in the manners, behavior and gestures of the characters, in the given below example Mrs. Heathcliff looks at the companion in a cool, regardless manner showing her disbelief and very cool (like the weather outdoors) attitude to the outsiders: “*I stared – she stared also: at any rate, she kept her eyes on me in a cool, regardless manner, exceedingly embarrassing and disagreeable*” [2, p. 222].

The mood of the characters in the novel “The Mill on the Floss” by George Eliot, compared with the novel by

Emily Brontë, does not always correspond the nature, especially at the end of the novel. However, apart from the differences, there are some common features that unite the novels "Wuthering Heights" by Emily Brontë and "The Mill on the Floss" by George Eliot. The first is patriotism. The authors describe the nature of England with love, and although their novels often include the fictional toponyms, it is obvious that their native land is described with the soul and trembling. This is reflected in the frequent references to the heather, peat bogs, a variety of trees and shrubs typical of England.

Thus, at the beginning of the novel "Wuthering Heights" by Emily Brontë the author admires the country and compares it to the perfect misanthropist's heaven: "This is certainly a beautiful country! In all England, I do not believe that I could have fixed on a situation so completely removed from the stir of society. A perfect misanthropist's heaven" [2, p. 287]. The description of the Wuthering Heights is given for the first time is symbolic: "Wuthering Heights is the name of Mr. Heathcliff's dwelling. "Wuthering" being a significant provincial adjective, descriptive of the atmospheric tumult to which its station is exposed in stormy weather. Pure, bracing ventilation they must have up there at all times, indeed: one may guess the power of the north wind blowing over the edge, by the excessive slant of a few stunted firs at the end of the house; and by a range of gaunt thorns all stretching their limbs one way, as if craving alms of the sun" [2, p. 32].

The realistic portrayal of the main characters, their temperaments are partly similar in the novels "Wuthering Heights" by Emily Brontë and "The Mill on the Floss" by George Eliot. Kathy and Maggie – the protagonists of the novels are bright, intelligent and outstanding personalities, but at the same time they have a rebellious spirit, they boldly protest against the society and demonstrate the social and human drawbacks of the people.

In general, the nature descriptions perform the psychological function in the both authors, emphasizing the feelings of the desperate characters. The gloomy, dull nature emphasizes a sense of melancholy and sadness often through the color. Thus, the grey color in the novel by George Eliot creates a certain emotional effect being painted in the dark tones. The category of color is also important for Emily Brontë, who draws the attention to the story and introduces a variety of shades which gives the descriptions of the nature visibility and credibility. The adjectives with a sense *dark, cold* are often at the same time coloristic (*grey, lead, dim*) and used by her to create a romantic landscape.

The stylistic features of the novels "Wuthering Heights" by Emily Brontë and "The Mill on the Floss" by George Eliot are the usage of the epithets, similes, metaphors, personification and others: depersonification, repetitions, antonomasia, alliteration, parallel structures, hyperbole that enrich the writers' speech and make the product highly artistic. It is defined that the most frequent stylistic device used in the analyzed novels is the epithets. Both writers often use them (*hot air, the soft sky, high grey clouds, etc.*).

Thus, in the novel "Wuthering Heights" by Emily Brontë the epithets *wild* and *stormy* show that the nature seems to be indignant about the tragic event when

Mr. Earnshaw dies: *He died quietly in his chair one October evening, seated by the fire-side. A high wind blustered round the house, and roared in the chimney: it sounded wild and stormy.* The epithets are also used to represent a clear contrast between the two buildings where the first is the embodiment of something bright and pleasant (epithets *mellow, sweet* are used to characterize an estate of Skvortsov), and the second is associated with something dark and gloomy (epithets *steady rain* describes the Wuthering Heights). As for the Catherine's love for Heathcliff, the author uses an epithet *eternal*, which means that this love is infinite. Along with the Catherine's death clear days pass and everything is changed in the nature. Flowers are covered with snow, the birds do not sing, the leaves of the trees are faded and blackened. The used epithets describing the weather (*dreary, chill, dismal*) coincide with a general sad mood.

In the novel "The Mill on the Floss" by George Eliot in the description of the scene, when Maggie and Stephen float down the river passing silent sunny fields and pastures, the epithet *silent* reflects the silence of this place, and the personification *the breath of the young, unwearied day* means that their relationship is in its infancy: "they glided rapidly along, Stephen rowing, helped by the backward-flowing tide, past the Tofton trees and houses; on between the silent sunny fields and pastures, which seemed filled with a natural joy that had no reproach for theirs. The breath of the young, unwearied day, the delicious rhythmic dip of the oars, the fragmentary song of a passing bird heard now and then" [3, p. 109].

Another common devices are the similes, personification and metaphors.

It is defined that similes are used to compare Catherine's love for Linton and Heathcliff: "My love for Linton is like the foliage in the woods: time will change it, I'm well aware, as winter changes the trees. My love for Heathcliff resembles the eternal rocks beneath: a source of little visible delight, but necessary. Nelly, I am Heathcliff!" [2, p. 109]. Thus, the comparison of love for Linton with the leaves underfoot (*like the foliage in the woods*) suggests that love is temporary. This view is supported by the another comparison *time will change it as winter changes the trees*, indicating a fleeting feeling. Little Kathy – the daughter of the protagonist, compared with a tree: "she grew like a larch" [2, p. 267].

In the novel "The Mill on the Floss" by George Eliot to show the lack of prospects for a good life, Tom's future is compared with a sandbank (*future before him as a tempting stretch of smooth sandy beach*). In the description of the river Floss the similes *swift river once rose, like an angry, destroying god*, indicates the element is angry like god who takes revenge on the people. The second similar *green and rocky steeps that they seem to have a natural fitness, like the mountain pine* shows the contrast between the ruined houses after the flood, and ruins that look beautiful, organically and naturally, as growing on the mountain as well as pines.

Such stylistic device as personification is found in the novel "Wuthering Heights" by Emily Brontë when the day Heathcliff disappears again the described storm symbolizes his grief: "It was a very dark evening for summer: the clouds appeared inclined to thunder, and I said we had better all sit down; the approaching rain

would be certain to bring him home without further trouble ...” [2, p. 377]. Personification *clouds appeared inclined to thunder, approaching rain, growling thunder* and a phrases *dark evening* show the Heathcliff's emotional state who is in an absolute despair. The next example of personification is a phrase *arid wilderness of furze and whinstone* which represents Heathcliff as some faceless and soulless creature. “*Tell her what Heathcliff is: an unreclaimed creature, without refinement, without cultivation; an arid wilderness of furze and whinstone. I'd as soon put that little canary into the park on a winter's day, as recommend you to bestow your heart on him!*” [2, p. 209]. Reminding Catherine's childhood during her illness the author adds the landscape splendor with the personification *clouds had touched the swells* in the following example “*Bonny bird wheeling over our heads in the middle of the moor. It wanted to get to its nest, for the clouds had touched the swells, and it felt rain coming*” [2, p. 321]. One more personification “*frosty air that cut about her shoulders as keen as a knife*” [2, p. 311] creates an ice atmosphere and reflects a deadly cold in her soul.

It is defined that the metaphors are also often used in the novel “Wuthering Heights” by Emily Brontë. In fact, Wuthering Heights seems to be rooted in metaphorical analogies. Brontë's imagery, most of which cluster around Heathcliff, is expressed through her powerful metaphors. “*Heathcliff is ...an arid wilderness of furze and whinstone. I'd as soon put that canary into the park on a winter's day as recommend you to bestow your heart to him!*” [2, p.74]. The metaphor is used even in the name of the estate. *Wuthering* is a definition, derived from the word *wuther*, which means *attack* (a noun) and as a *shake* (a verb), a noun *Heights* means *hill*. The metaphor is also used when a fir bough knocks at the house as if alive like asking to enter the house a metaphorical personification *the fir bough repeat its teasing sound, gusty wind i driving of the snow* creates a mystical atmosphere of the novel. The metaphorical personification *the snow and wind whirled wildly and blowing out the light* shows how the wind and snow are swirling like in a wild dance blowing out the candle. This horrible dance of nature is sure to be identical to the unity of the unbroken Catherine and Heathcliff's souls and unruly. The metaphor *thundered a command* used by Heathcliff in desperation after the death of his beloved Nellie reflects the storm that rages in his heart. Heathcliff's appearance after the Catherine's death becomes callous and cruel: his forehead is compared with the heavy clouds, and the eyes are described using the metaphor *clouded windows of hell*. Heathcliff taking the responsibility to educate a child talks about human nature. This metaphor reflects the content of the novel: “*And we'll see if one tree will not grow as crooked as another, with the same wind to twist it!*” [2, p. 349].

The image of nature is present in the novel “Wuthering Heights” by Emily Brontë even when describing the everyday things. Thus, the author compares the Heathcliff's house with a storm of anxiety and cries by using a metaphor (*tempest of worrying and yelping*): “*Mr. Heathcliff and his man climbed the cellar steps with vexatious phlegm: I do not think they moved one second faster than usual, though the hearth was an absolute tempest of worrying and yelping*” [2, p. 271]. Mr.

Lockwood also constantly focuses on the bad weather. It is shown in the metaphor *wildness of the evening* is used to compare this rainy night with a wild animal, it seems as if the storm is something living, very scary, unpredictable and ominous. “*I hemmed once more, and drew closer to the hearth, repeating my comment on the wildness of the evening*” [2, p. 298]. Thus, in the novel “Wuthering Heights” by Emily Brontë in the below example the metaphor *sky and hills mingled in one bitter whirl of wind* draws in the mind the natural chaos, a metaphorical epithet *suffocating* emphasizes the fear and helplessness of man to the nature: “*I approached a window to examine the weather. A sorrowful sight I saw: dark night coming down prematurely, and sky and hills mingled in one bitter whirl of wind and suffocating snow*” [2, p. 178].

In the novel “The Mill on the Floss” by George Eliot the state of nature corresponds the mood of the characters. Maggie loves his brother and when she, being in sorrow, sees Tom, her mood changed immediately, and two metaphorical impersonation illustrate it: “*The sun was really breaking out; the sound of the mill seemed cheerful again*” [3, p. 178]. Metaphor *mistake of nature*, which is used in relation to Maggie, indicates its difference from others. The metaphor *the flood of sunshine* creates an image of the sun-filled rooms, giving the motives to the hero back to business.

It is defined that repetitions, alliteration and antithesis are often used in the novel “Wuthering Heights” by Emily Brontë. On closer analysis, one discovers that the most distinctive single trait in Emily Brontë's narrative style is repetition. Everything in the novel is a kind of double. There are not only verbal repetitions, but the plot, structure, narrators, and the characters themselves form a double to each other. There are even two diary accounts, Catherine's diary forming a kind of inner text to Lockwood's diary which forms the outer text. Most of the repeated words in the text are content words (Noun, Verb, Adjective and their derivatives). Words repeated tend to stick longer in the mind. But repetition is confined not only to words or sentences but extends to include even ideas (images) that express the theme(s) of the novel. The repetition of the pronoun *same* with the nouns means that in the Heathcliff's eyes the Skvortsov's life is monotone: “*It was the same room into which he had been ushered, as a guest, eighteen years before: the same moon shone through the window; and the same autumn landscape lay outside*” [2, p. 301]. An inextricable link with the nature is perfectly reflected in the Heathcliff's words that in every landscape he sees Catherine: “*I can not look down to this floor, but her features are shaped in the flags! In every cloud, in every tree – filling the air at night, and caught by glimpses in every object by day – I am surrounded with her image!*” [2, p. 213]. This idea is expressed by the repetition of words *every* (cloud, tree, object).

In the novel “The Mill on the Floss” by George Eliot the repetition of the words *same* (flowers, hips, haws, redbreasts) focuses on the details: “*We could never have loved the earth so well if we had had no childhood in it, – if it were not the earth where the same flowers come up again every spring that we used to gather with our tiny fingers as we sat lipping to ourselves on the grass; the same hips and haws on the autumn's hedgerows; the same redbreasts that we used to call "God's birds," because*

they did no harm to the precious crops” [3, p. 145]. In the description of the town Basset the epithet poor is repeated: “Basset had a poor soil, poor roads, a poor nonresident landlord, a poor nonresident vicar, and rather less than half a curate, also poor” [3, p. 109], underlining its special emptiness.

In the novel “Wuthering Heights” by Emily Brontë the antithesis *glittering moons and certainly no light* indicates that the external harmony in the house of the Lyntonovs is completely opposite the inner state of its inhabitants “*glancing from me up to the windows, which reflected a score of glittering moons, but showed no lights from within*” [2, p. 209].

It is defined that alliteration (*soft thaw, sunshine, snow*) gives the opportunity to feel and hear the roar of a spring breeze, the shining sun, enjoy the atmosphere of the fields and hills. “*These are the earliest flowers at the Heights, – she exclaimed. They remind me of soft thaw winds, and warm sunshine, and nearly melted snow*” [2, p. 89].

Antithesis, exclamatory sentences, parallel structures, hyperbole and alliteration deep and dank, sullenly and silently are also found in the novel “The Mill on the Floss” by George Eliot but they are seldom used. The uniform definitions, parallelism and alliteration facilitate the transfer of both the intellectual and emotive information. For instance, the rain knocking on the window (*rain was beating heavily against the window-personification*) as a sign of something bad, changes in the weather are displayed in the antithesis: *heat and drought*, wind and rain. The next example is alliteration: “*During the*

whole of a dull, dark, and soundless day” [3, p. 176].

Conclusions. The identified stylistic devices help create the pervading atmosphere of the novels, transmit the characters’ feelings, give the amazing similes, endow the nature with the human traits. The main theme and the idea of the novel are sent through the nature. The obvious contrast is observed concerning the role of the nature descriptions in the analyzed novels. In “Wuthering Heights” nature is not necessary in isolation, it accompanies the characters, merge with them. In the novel “Wuthering Heights” by Emily Brontë the nature descriptions has an independent significance, it is the like the other characters of the novel. The most frequent stylistic devices are epithets, metaphors and personification. Repetitions, alliteration and antithesis are also widely used in the novels. In the novel “The Mill on the Floss” nature serves primarily to enrich the narrative, and because George Eliot was a naturalist, its descriptions of nature are very detailed, unlike the laconic, but no less talented descriptions Brontë. In the novel by George Eliot “The Mill on the Floss” nature descriptions takes the social motives, the image of the river Floss is one of the leading images to express the main idea of the novel. Another difference is the influence of the state of nature on the characters. In “Wuthering Heights” the nature descriptions take place at any important event, it often personifies the nature, thereby showing its value. In the novel George Eliot “The Mill on the Floss”, on the contrary, the nature does not always correspond the mood of the characters, especially at the end of the novel.

LITERATURE

1. Bradford Richard Stylistics // London : Routledge, 1997. – 215 p.
2. Brontë Emily Wuthering Heights // Hertfordshire : Wordsworth, 2000. – 428 p.
3. Eliot G. The Mill on The Floss // Moscow : Penguin Books Ltd., 1994. – 544 p.
4. Leech G. & M. Short Style in Fiction : A Linguistic Introduction to English Fiction Prose // London : Longman, 1981. – 402 p.
5. Simpson Paul Stylistics // London : Routledge, 2004. – P. 60-75.
6. Toolan M. Total Speech : An Integrational Linguistic Approach to Language // London; Durham, N.C.: Duke University Press, 1996. – 337 p.

Стилистические особенности описаний природы в английских литературных романах

М. Г. Шемуда

Аннотация. Статья посвящена проблеме роли описаний природы в английских литературных романах. Выявлены и проанализированы стилистические особенности описаний природы английских литературных романов. Автор подчеркивает, что выявленные стилистических средств помогает создать атмосферу всепроникающих романов, передают чувства персонажей, дают удивительные сравнения, наделяют природу человеческими чертами. Определено, что основные темы и идеи английских литературных романов раскрываются через описания природы.

Ключевые слова: описания природы, английские литературные романы, стилистические особенности, стилистические средства.

Mixed type of motivation of English, French and Ukrainian fish names

N. Shvets

SHEE «Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University»,
Pereiaslav-Khmelnytskyi, Ukraine

Corresponding author. E-mail: nathalie.chvets@gmail.com

Paper received 27.10.16; Accepted for publication 10.11.16.

Abstract. The paper is devoted to the study of mixed motivation type of fish names in the English, French and Ukrainian languages from the point of view of cognitive onomasiological approach. The cognitive onomasiological analysis was used to describe the peculiarities of mixed motivation of ichthyonyms and to identify their onomasiological structure. The contrastive method helped to explain the similarities and the differences between the English, French and Ukrainian fish names.

Keywords: *ichthyonyms, motivation, types of motivation, mixed motivation, cognitive onomasiological analysis, onomasiological structure.*

Introduction. Modern cognitive semantics (G. Lakoff [10], B. Rudzka-Ostyn [13]) as well as cognitive onomasiology (P. Koch [8], O. Selivanova [17], P. Štekauer [18]) and linguoculturology (K. Mizin [12], J. Bartmiński [2], A. Wierzbicka [20]) are generating considerable interest in the process of creating names for things and phenomena, paying special attention to the peculiarities of transforming extra-linguistic knowledge about the objects into linguistic units and therefore to linguistic motivation of these units. Animal names are among the most commonly investigated lexemes in the frame of mentioned approach (M. Contini [3], J.-P. Dalbera [4], A. Goatly [6], S. Martsa [11]) due to their ability to express national character traits and cultural symbols. This paper will focus on one type of animal names – ichthyonyms (fish names).

Literature review. There are numerous researches regarding fish names from different perspectives, such as etymology (W. Sayers [14]), P. Barbier [1], V. Usachova [19], V. Kolomiyets [9]), ethnolinguistics (A. Guigné [7]), terminology (A. Gerd [5]). However, previous works failed to address cognitive onomasiological aspect of the problem.

Objective. The present paper focuses on the research of mixed motivation type of fish names in the English, French and Ukrainian languages from the point of view of cognitive onomasiological approach.

Materials and Methods. In this paper, the term “motivation” is understood, according to Ukrainian linguist O. Selivanova, as linguo-cognitive process resulting in the formation of the onomasiological structure projected onto the structure of the knowledge about the designated [16, p. 480]. In order to identify the motivation types, we used cognitive onomasiological analysis proposed by Selivanova [17]. This method has two stages – 1) simulation of the structure of knowledge about the designated and 2) interpretation of the onomasiological structure [17, p. 109].

The first stage of the method aims to reconstruct the motivational basis by simulating mental-psyhonetical corpus, which is the model of knowledge structure based on the cooperation of three functional modules – propositional, associative and evaluative – with linguistic resources [16, p. 383]. Propositional module includes true knowledge about the object, associative module tends to describe characteristics of the object in terms of other domains, and evaluative module is connected with personal view of people who create names.

The second stage of the method identifies the structural

types of linguistic units: 1) derivatives; 2) compounds; 3) two-component nouns; 4) multi-component nouns. In accordance with the research of O. Selivanova [15, p. 67–94], the compounds were classified into four types: 1) associative; 2) distant-syntagmatic; 3) contact-syntagmatic; 4) integrated.

In order to identify motivation types of ichthyonyms we studied 1716 fish names (638 – in English, 630 – in French and 448 – in Ukrainian) and found out that 403 ichthyonyms (186 – in English, 140 – in French and 77 – in Ukrainian) belong to mixed motivation type.

With the help of contrastive method, we explained the similarities and the differences between the English, French and Ukrainian fish names that belong to mixed motivational type.

Results and Discussion. The mixed type of motivation of English, French and Ukrainian fish names can be described as the choice of motivators from different functional modules of mental-psyhonetical corpus. One motivator is chosen from the propositional module and has direct meaning; others are selected from associative or evaluative module, therefore having figurative meaning. Due to this fact we distinguished three varieties of mixed motivation – propositional combined with associative (84,6%), propositional combined with evaluative (13,1%) and associative combined with evaluative (3,3%).

As can be seen from mentioned above figures, the most productive variety of mixed motivation type is **propositional combined with associative**. To be more precise, 341 ichthyonyms (170 – in English, 95 – in French and 76 – in Ukrainian) were created this way. We constructed 16 models of this variety based on the place of propositional element in onomasiological structure of English, French and Ukrainian fish names:

1) the first and most effective model includes associative element (AE) and the mention of fish habitat or other important place in fish life – **AE+locative** (143 fish names, among them 78 in English – e.g. *kelp pipefish, galapagos batfish, copper rockfish*, 36 in Ukrainian – e.g. *морський їжак, клоун мавританський, півник яванський*, and 29 in French – e.g. *bananes de mer, aiguille de mer, chien espagnol, voilier atlantique*);

2) the second model consists of associative element (AE) and colour adjective – **AE+colour** (54 fish names, among them 22 in English – e.g. *pink cardinalfish, purple surgeonfish, red velvetfish*, 19 in French – e.g. *torpille noire, grenadier bleu, perroquet vert*, and 13 in Ukrainian – e.g. *собачка червоно-жовтий, півник зелений*,

горбань світлий);

3) the third model is composed of associative element (AE), quality characteristic and the mention of fish body part or the peculiarity of coloration – **AE+quality+partitive** (45 fish names, among them 29 in English – e.g. *yellowfin surgeon*, *blue barred parrotfish*, *sharptooth catfish*; 11 in French – e.g. *poisson-ballon à taches blanches*, *poisson-clown à bande dorsale*, *chirurgien bagnard à raies noires*; 5 in Ukrainian – *тонкоріла риба-голка*, *собачка чорноголова*, *трьохперка чорноголова*, *сонячний окунь синьозябровий*, *бабець строкатоплацевий*);

4) the fourth model includes associative element (AE) and the mention of fish body part or the peculiarity of coloration – **AE+partitive** (28 fish names, among them 19 in English – e.g. *barred pipefish*, *spotted batfish*, *speckled guitarfish*; 7 in French – *chirurgien strié*, *dragonnet tacheté*, *loup tacheté*, *saint-pierre maculé*, *poisson chat rayé*, *girelle-paon à taches*, *chromis à queue en ciseaux*; 2 in Ukrainian – *нитенер смугастий*, *риба-шабля хвостата*);

5) the fifth model consists of associative element (AE), the element of quantity level and the mention of fish body part or the peculiarity of coloration – **AE+quantity+partitive** (25 fish names, among them 12 in English – e.g. *sixgill sawshark*, *longnose sawshark*, *longsnout pipe*; 7 in French – *serpenteon à long nez*, *muge à grosse tête*, *poisson-scie à long rostre*, *requin-scie à long nez*, *requin-marteau à petits yeux*, *poisson-clown à deux bandes*, *poisson-clown à trois bandes*; 6 in Ukrainian – *риба-качечка двоплямиста*, *клоун двосмугий*, *райдужниця трьохсмугова*, *риба-качечка товсторила*, *котяча акула дрібноплямиста*, *бабець малоротий*);

6) the sixth model is composed of associative element (AE) and the element of quantity level – **AE+quantity** (10 fish names, among them 4 in French – *gobie grêle zébré*, *muge à grosses lèvres*, *sar à grosses lèvres*, *grand requin-marteau*; 3 in English – *lesser guitarfish*, *slender glassy*, *twotone fingerfin* and 3 in Ukrainian – *іглиця мала*, *дракончик великий*, *дракончик малий*);

7) the seventh model includes associative element (AE) and the mention of fish appropriateness to this species description – **AE+correlative** (9 fish names, among them 5 in French – *poisson-scie commun*, *requin-taure commun*, *requin nourrice fauve*, *marsouin commun*, *labre nettoyeur commun* and 4 in English – *false lanternshark*, *common dolphinfish*, *false stonefish*, *false Englishman*);

8) the eighth model consists of associative element (AE) and verb denoting fish behavior – **AE+predicate** (9 fish names, among them 6 in French – *grondin-lyre*, *requin dormeur cornu*, *requin dormeur à crête*, *requin dormeur taureau*, *requin dormeur bouledogue*, *requin dormeur zèbre* and 3 in English – *razorback sucker*, *airbreathing catfishes*, *rainbow runner*);

9) the ninth model is composed of associative element (AE), quality characteristic and the mention of fish habitat or other important place in fish life – **AE+quality+locative** (7 fish names, among them 6 in Ukrainian – *морський півень червоний*, *морський півень жовтий*, *морський півень сірий*, *пічкур-білопер дніпровський*, *пічкур-білопер дністровський*, *пічкур-білопер донський*; and 1 in French – *loup de mer bleu*);

10) the tenth model includes associative element (AE),

the element of quantity level and the mention of fish habitat or other important place in fish life – **AE+quantity+locative** (7 fish names, among them 6 in French – *petite aiguille de mer*, *grande aiguille de mer*, *grand serpent de mer*, *petite vipère de mer*, *petit turbot ouest-africain*; and 1 in Ukrainian – *морський півень малий*);

11) the eleventh model consists of associative element (AE), the mention of fish appropriateness to this species description and the mention of fish habitat or other important place in fish life – **AE+correlative+locative** (3 fish names, among them 2 in French – *aigle de mer commun*, *renard de mer commun*; and 1 in English – *false catshark de brito capello*);

12) the twelfth model is composed of associative element (AE) and the surname of the scientist who has given the fish its name – **AE+subject** (1 Ukrainian fish name – *собачка Звонимира*);

13) the thirteenth model includes associative element (AE) and the name of fish defensive instrument – **AE+instrument** (1 Ukrainian fish name – *шпунгата риба-голка*);

14) the fourteenth model consists of associative element (AE), quality characteristic, the mention of fish body part or the peculiarity of coloration and the mention of fish habitat or other important place in fish life – **AE+quality+partitive+locative** (1 Ukrainian fish name – *довгорилий європейський морський коник*);

15) the fifteenth model is composed of associative element (AE), quantity characteristic, the mention of fish body part or the peculiarity of coloration and the mention of fish habitat or other important place in fish life – **AE+quantity+partitive+locative** (1 Ukrainian fish name – *морський коник довгорилий*);

16) the sixteenth model includes associative element (AE), quantity characteristic, the mention of fish body part or the peculiarity of coloration and quality characteristic – **AE+quantity+partitive+quality** (1 French fish name – *petit barracuda à bande dorée*).

The second variety of mixed motivation – **propositional combined with evaluative** – is represented by 53 ichthyonyms (14 – in English, 38 – in French and 1 – in Ukrainian). The motivators are chosen from propositional module, which contains true information about the fish, and evaluative module, which points out at people's opinion about the fish. This opinion can be positive and this is achieved by using the names of:

– dynastic leaders (e.g. eng. *longnose emperor*, *bigeye kingfish*, fr. *poisson empereur à bande orange*);

– supernatural creatures (e.g. eng. *african angel shark* та ін., fr. *ange de mer africain*, ukr. *акула-ангел європейська*);

– the woman (e.g. eng. *rock beauty*, fr. *bonite à ventre rayé*, *demoiselle grise*).

The negative opinion is usually expressed in the French fish names, such as *chimère commune*, *chimère à nez rigide* and *chimère à nez mou*.

The third variety of mixed motivation – **associative combined with evaluative** – is the least common among fish names, we found only 9 ichthyonyms (7 – in French and 2 – in English) created this way. Therefore we can assume this variety to be absent in the Ukrainian language. When forming fish names this way, the

speakers combine figurative meaning (taken from associative module) with their opinion (which is the part of evaluative module). The examples in French are the names *demoiselle dorée*, *demoiselle à queue d'hirondelle*, *demoiselle footballeur*, *demoiselle saphir*, *l'empereur fleuri*, *poisson-ange géographe*, in English – *brassy kingfish* and *giant damselfish*.

The second phase of cognitive onomasiological analysis, as we mentioned at the beginning of the paper, involves the interpretation of onomasiological structure of the name.

It was found out that English ichthyonyms of mixed type are mainly two-component nouns (84,42%). The motivators from different modules are expressed through compound nouns or adjectives that are often the parts of the following models – Adj+N (37,1% – *Caribbean lanternshark*, *airbreathing catfishes*, *brassy kingfish*), N+N (36,56% – *honeycomb rockfish*, *sand lizardfish*, *blotcheye soldier*).

The formation of multi-component nouns of mixed motivational type is not really common in the English language (14,51% – *Pacific leopard flounder*, *brown cat shark*, *largetooth cookiecutter shark*). There are even fewer compounds among English fish names (approximately 1%), the derivatives are non-existent.

Since the French language is different from English in grammar structure, the onomasiological structure of French fish names cannot coincide the formula described above. When combining motivators chosen from different modules, each motivator is expressed by separate lexeme. That is why the majority of French fish names are multi-component nouns (54,29% – *mérou croissant jaune*, *gobie à lèvres rouges*, *chirurgien à queue jaune*).

Two-component nouns are less common among French ichthyonyms, but they are still well-represented (45%).

They are organized as the following models: N+Adj (23,57% – *chien espagnol*, *voilier atlantique*, *demoiselle bleue*), N+(Prep)+N (17,86% – *vipère de mer*, *demoiselle des Philippines*, *demoiselle footballeur*). There are even less compounds among French fish names than it was in English (approximately 0,7%), the derivatives are also not represented.

The Ukrainian language, just as English, turned out to have the tendency to combine different motivators in compound adjectives, which are the parts of two-component nouns organized according to the models Adj+N or N+Adj (81,82% – *дракончик середземно-морський*, *північноамериканський веслоніс*, *собачка червоно-жовтий*).

The multi-component nouns in Ukrainian incorporate three motivators. We found out that their percentage is 15,58% – *чорноморська змієвидна риба-голка*, *сонячний окунь синьозябровий*, *котяча акула дрібно-плямиста*). There also 2,6% of compounds among Ukrainian ichthyonyms, the derivatives are also not represented.

Conclusions. After conducting the research we revealed three varieties of mixed type of motivation among English, French and Ukrainian fish names – propositional combined with associative (84,6%), propositional combined with evaluative (13,1%) and associative combined with evaluative (3,3%). It was found out that associative combined with evaluative variety is represented only in English and French. After this, we identified the models according to which the fish names were created. The second stage of our research was aimed at the study of onomasiological structure of English, French and Ukrainian ichthyonyms, where we distinguished four structural types of fish names: derivatives; compounds; two-component nouns; multi-component nouns.

REFERENCES

- Barbier, P. Noms de poissons : notes etymologiques et lexicographiques. *Revue des langues romanes*. – 1908. – Ser. 6. – Vol. 51. – P. 385–406 [in French].
- Bartmiński, J. (2016) *Jazyk v kontextu kultury*. Charles University in Prague : Karolinum Press [in Czech].
- Contini, M. Zonyms of phonosymbolical origin classifying and interpretation matters. *Animal names*. – 2005. – P. 269 – 291.
- Dalbera, J.-P. Analyse motivationnelle des noms d'animaux. De l'étymologie à la reconstruction lexicale. *Actes du colloque "L'animal, un modèle pour l'homme dans les cultures grecque et latine de l'Antiquité et du Moyen-Age"*. – 2005. – P. 111–122 [in French].
- Gerd, A. (1967) Problemy formirovaniya nauchnoy terminologii (na materiale russkikh nauchnykh nazvaniy ryb) [Problems of formation of scientific terminology (based on the Russian scientific names of fish)]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Leningrad [in Russian].
- Goatly, A. Humans, Animals, and Metaphors. *Society & Animals*. – 2006. – Volume 14, Issue 1. – P. 15–37.
- Guigné, A. K. "In cod we trust" : the codfish as a symbol and stereotype in Newfoundland and Labrador traditional and popular culture. *Lore and Language*. – 1998. – Vol. 16, Number 1–2. – P. 16–40.
- Koch, P. (2004) *Diachronic cognitive onomasiology and semantic reconstruction. Lexical Data and Semantic Change*. W. Mihatsch, R. Steinberg (Eds). Tübingen: Stauffenburg.
- Kolomiets, V. (1983) Proiskhozhdeniye obshcheslavnyanskikh nazvaniy ryb [Common Slavonic origin of the fish names]. Kyiv : Naukova Dumka [in Ukrainian].
- Lakoff, G. & Johnson, M. (1980) *Metaphors We Live By*. London : University of Chicago Press.
- Martsa, S. On exploring conceptual structure of folk knowledge : The case of animal terms. *Linguistica e Filologia*. – 1999. – Vol. 9. – P. 73–88.
- Mizin, K. & Petrov, O. Concept metaphor "STINGINESS IS A SICK PERSON" in British, German, Ukrainian and Russian linguocultures : contrastive-linguoculturological analysis. *Science and Education a New Dimension*. – 2016. – Philology, IV (17), Issue: 78. – P. 51–53.
- Rudzka-Ostyn, B. (1988) *Topics in cognitive linguistics*. Amsterdam : Benjamins.
- Sayers, W. Trusty Trout, Humble Trout, Old Trout : A Curious Kettle. *Nordic journal of English studies*. Retrieved from <http://ojs.uib.no/ojs/index.php/njes/article/view/365>.
- Selivanova, O.O. (1996) *Skladne slovo: movni modeli svitu (osnovy zistavnoyi kompozytolohiyi rosiys'koyi ta ukraiyns'koyi mov)* [Compound words: linguistic world models (the fundamentals of comparative composition of Russian and Ukrainian)]. Cherkasy: TSNTI [in Ukrainian].
- Selivanova, O.O. (2010) *Linhvistychna entsyklopediya* [Linguistic encyclopedia]. Poltava: Dovkillya-K.
- Selivanova, Ye.A. (2000) *Kognitivnaya onomasiologiya [Cognitive onomasiology]*. Kiev: Fitosotsiotsentr [in Russian].
- Stekauer, P. & Lieber, R. (2005) Onomasiological Approach to Word-formation. *Handbook of Word-formation*.

Dordrecht: Springer.

19. Usachova, V. (2003) Slavyanskaya arkheologicheskaya terminologiya : Printsipy i sposoby nominatsii : obratnyy slovar'. [Slavic archaeological terminology : Principles and

methods of nomination : Reverse Dictionary]. Moscow : Indrik [in Russian].

20. Wierzbicka, A. (1991) *Cross-Cultural Pragmatics : The Semantics of Human Interaction*. Berlin : Walter de Gruyter.

Смешанный тип мотивации английских, французских и украинских ихтионимов

Н. В. Швец

Аннотация. Статья посвящена изучению смешанного типа мотивации наименований рыб английского, французского и украинского языков с точки зрения когнитивно-ономазиологического подхода. Когнитивно-ономазиологический анализ использован для описания особенностей ихтионимов со смешанной мотивацией и для установления их ономазиологической структуры. Сопоставительный метод помог выявить сходства и различия английских, французских и украинских наименований рыб.

Ключевые слова: ихтионимы, мотивация, типы мотивации, смешанная мотивация, когнитивно-ономазиологический анализ, ономазиологическая структура.

Номінативне поле субконцепту AEGER в латинській мові

Ю. С. Скрипник

Запорізький державний медичний університет, м. Запоріжжя, Україна

Paper received 25.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Анотація. Досліджено номінативне поле субконцепту AEGER у латинській мові. Визначено його ядро, приядерну зону, ближню і дальню периферію. Розглядаються засоби вербалізації мікрополів приядерної зони субконцепту AEGER, а також периферія номінативного поля.

Ключові слова: лінгвокультурологія, концепт, концептуальний аналіз, субконцепт, концепт “хвороба”, номінативне поле, мікрополе, латинська мова.

Антропоцентричність сучасних лінгвістичних досліджень нині постає вже визначеним фактом, та доводиться в працях багатьох вчених. Цікавість до проблем людини, її життя та уявлення про світ, яка завжди мала місце в наукових розвідках, зараз виходить на перший план, окреслюючи певні аспекти зацікавленості науковців. Ця стаття виконана в рамках загального дослідження концепту ХВОРОБА в латинській мові, яке має на меті окреслити специфічні риси римського менталітету шляхом аналізу лексичного матеріалу.

Отже, мета нашого дослідження – дослідження номінативного поля субконцепту AEGER в рамках дослідження концепту хвороба в латинській мові.

Завдання поточного дослідження наступні:

1. Встановлення ключового слова-репрезентанта, що об'єктивує концепт;
2. Встановлення ядра номінативного поля;
3. Встановлення приядерної зони;
4. Встановлення периферії номінативного поля;
5. Графічне моделювання отриманих результатів.

Предмет дослідження – Концепт ХВОРОБА в латинській мові та його субконцепт AEGER.

Об'єктом нашого дослідження постає номінативне поле субконцепту AEGER, його, приядерна зона, периферія.

Актуальність цієї теми визначається тим фактом, що вербальна маніфестація культурних концептів лише в недавній час стала предметом самостійних досліджень. Виявлення лінгвістичних параметрів і побудова моделі мовного вираження досліджуваного лінгвокультурного концепту дозволяє встановити його національну специфіку.

Визначимось спочатку з визначенням досліджуваного нами поняття «номінативне поле концепту. Найбільш вдале, на наш погляд, визначення, належить З.Д. Поповій «Сукупність мовних одиниць, що об'єктивують зміст концепту в певний період розвитку суспільства, визначається як номінативне поле концепту» [5; 47]. Щодо структурної організації авторка зазначає, що «номінативне поле концепту принципово неоднорідне: воно містить як прямі номінації безпосередньо самого концепту, що утворює ядро номінативного поля, так і номінації окремих когнітивних ознак концепту, що розкривають зміст концепту й відношення до нього в різних комунікативних ситуаціях, утворюючи периферію номінативного поля [5; 66-67]. Скориставшись методом суцільної вибірки зі словників, визначимо наступні аспекти: по-перше, визначимо семантику нашого номена – ключове слово та його похідні, – прикметник “aeger, gra, grum”, який

має наступні значення 1) хворий 2) той що перебуває в занепаді, засмучений 3) болісний 4) сумний, нещасний, пригнічений. Коренева морфема “aegr-” також має наступні деривати: іменники “aegrīdōnia” – печаль, скорбота, “aegrītūdo” 1) недуга, нездоров'я, хвороба 2) печаль, скорбота, пригнічено настрої, туга, “aegro” – хвороба, “aegrotatio” – розлад здоров'я, хворобливий стан, нездужання; прикметником “aegrōtus, a, um” 1) хворий, страждений 2) засмучений, що похитнувся 3) той, що нудиться, сумує; дієсловами “aegrōto, āre” 1) бути хворим, хворіти: 2), занепасти, похитнутись “aegreo, ere” бути хворим, хворіти “aegrēscō, -, -, ere” 1) занеджувати 2) впадати в зневіру, починати сумувати, засмучуватися 3) посилюватися, погіршуватися, прийменником “aegrē” 1) болісно, важко 2) з незадоволенням, з досадою, неохоче: 3) ледь-ледь, насилу. Отже, бачимо, що центральним, стрижневим семантичним наповненням морфемі виступає значення “хворобливого стану”, “нездужання”, але достатньо частотним є і значення “страждання”, “смуток” і внаслідок когнітивного переосмислення також і “зневіра”, “небажання щось робити”, “апатія”. aegrōto, āre] 1) бути хворим, хворіти: graviter aegrotare (C) важко захворіти 2) впасти, прийти до занепаду boni mores aegrotant (Pl): aegrotat fama vacillans (Lcr) добра слава похитнулась.

Наступним кроком стає застосування методу компонентного аналізу з метою виявлення основних когнітивних ознак. Нами були виділені наступні семи архісема «стан», диференціальна сему «тіло» та «душа» «поганий» та «важкий», і, нарешті, інтегральною семою субконцепту виступає «поганий стан здоров'я тіла/душі» можемо виділити в структурі субконцепту три мікрополя, мотивовані інтегральною та диференціальною семою .

- Мікрополе 1 «хвороба, недуга»;
- Мікрополе 2 «сум, скорбота»;
- Мікрополе 3 «важкість, ускладнення, безсилля».

Першим кроком побудови номінативного поля концепту має стати визначення його ядра.

Ядро субконцепту AEGER (під цим іменем субконцепту ми об'єднали ті лексеми на позначення концепту ХВОРОБА в латинській мові, які мають основу *aegr-) включає в себе лексеми aeger, gra, grum – хворий; aegrōto, āre – бути хворим, хворіти та aegrōtatio, ōnis f – розлад здоров'я, хворобливий стан.

Приядерну зону складають ядра мікрополів, визначених нами раніше, які при цьому мають в складі кореневу морфему. Вербалізатори мікрополів часто є полісемантичними й здатні репрезентувати одразу два

мікрополя, тому належність до певного поля визначалася нами за допомогою домінувальної схеми.

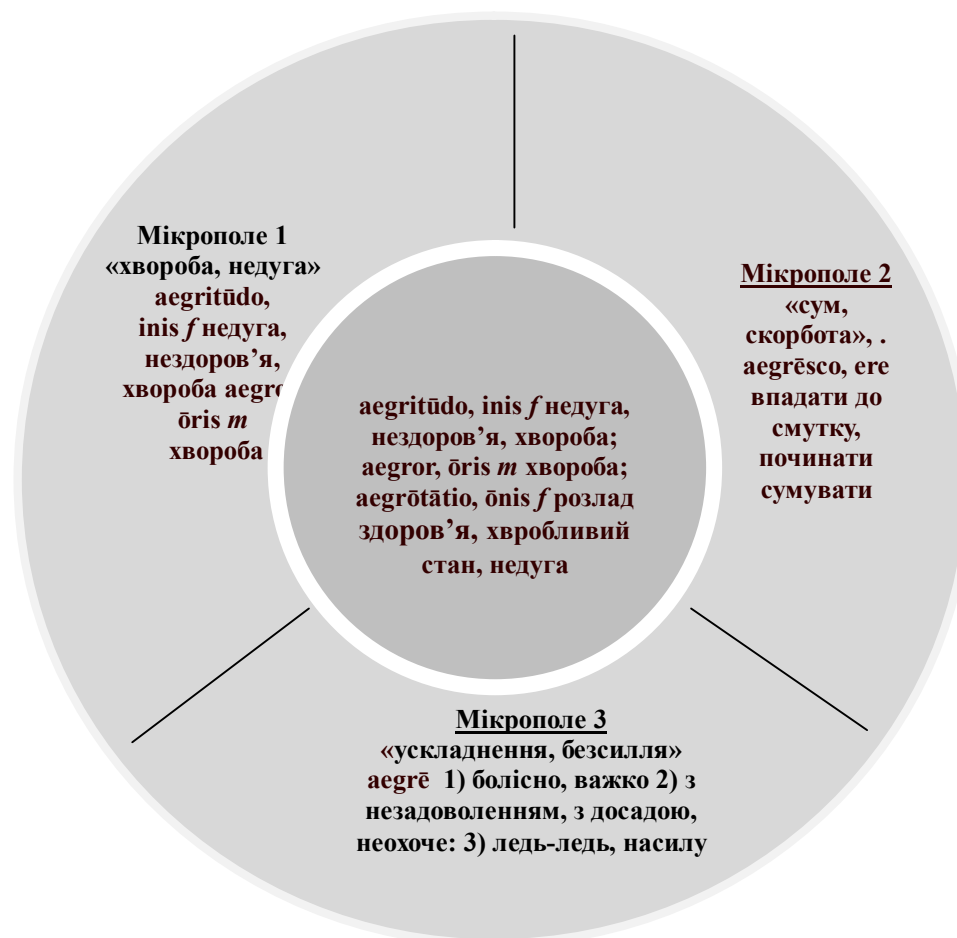
• **Мікрополе 1 «хвороба, недуга»** слова, що включають в себе семи «стан», «поганий» та диференційна локутивна сема «тіло» представлене вербалізаторами *aegritūdo*, *inīs f* недуга, нездоров'я, хвороба *aegror*, *ōris m* хвороба та *aegrōtātio*, *ōnis f* розлад здоров'я, хворобливий стан, недуга.

• **Мікрополе 2 «сум, скорбота»**, представлено

архісемою «стан», семою «поганий та локативом «душа» *aegrēscō*, —, —, *ere* тужити, горювати, сумувати.

• **Мікрополе 3 «ускладнення, безсилля»** також включає семи «стан» «поганий» «душа», але також має відтінок розтягненості в часі *aegrē-* хворобливо, важко *aegrē* 1) болісно, важко 2) з незадоволенням, з досадою, неохоче: 3) ледь-ледь, насилу. «важкість, *aegrē est mihi(Pl)*.

Схема розподілу лексем ядра та периферії номінативного поля субконцепту AEGER

Периферія – синоніми ключових вербалізаторів мікрополів також були розділені нами на три групи і співвіднесені з семантикою мікрополя. Також засобом встановлення периферії номінативного поля є побудова лексико-фразеологічного поля ключового слова. Даний метод передбачає підбір синонімів до ключового слова і визначення загального значення кожного синонімічного ряду. Основними ознаками мовних одиниць, що відносяться до ближньої периферії, є одиниці з меншою, в порівнянні з ядром, частотністю і стилістичною нейтральністю, а також мінімальної залежністю від контексту. Ядро й приядерна зона переважно репрезентують універсальні і загальнонаціональні знання, а периферія – індиві-

дуальні [3, с. 21]. Вище нами вже був визначений поділ приядерної зони на три мікрополя, спробуємо відобразити його і на периферії.

Мікрополе 1 «хвороба, недуга» представлене лексемами *febris*, *is f* лихоманка *in febrim subito incidere C*; *febrem* та *febrim habere (C)*; *tertiana febris et quartanae (C)*; *febricito*, *avi*, *atum*, *are* – хворіти на лихоманку (*Col*, *Sen*, *CC*, *Scr*); *febresco*, *ere* захворувати на лихоманку, починати лихоманити (*Sol*); *febricosus*, *a*, *um* той, що хворіє на лихоманку (*Veg*); *febricula*, *ae f* – легка лихоманка *febricula incidit, incipit (C)*, *febricula instat, accredit (CC)*; *febrilio*, *ire* – хворіти на лихоманку (*Col*, *CC*); *malandria*, *orum n ma* *malandriae*, *arum f* – маландрия, шкірна

хвороба (*Veg, PM*); *querela, aef* – хвороба, недуга *pulmonis ac viscerum querelae (Sen)*; *querquera, aef* – озноб (*LM, Ap (v. l.)*); *querquerus, a, um (зпец.)* – той, що кидає в озноб *febris querquera (Pl, AG)*; *saucius, a, um* – поранений *graviter, leviter saucius (C)*, *saucius umero (QC)* поранений в плече; *pectus saucium (Tib)* поранений в груди; *sauciatio, onis f* – нанесення рани, поранення (*C*); *saucietas, atis f* – нездоров'я, недуга (*CA*); *valetudo, inis f* – стан здоров'я, хвороба *prosperitas valetudinis (C)*, *valetudo incommoda (C)* та *valetudo adversa (CC)*, *mala valetudo animi (C)* душевна хвороба, *valetudo gravis et periculosa (Su)*; *valetudo oculorum (C)*: *affectus valetudine (Cs)* хворий, той, що захворів; *valetudo mentis (Su)* слабоумство; *propter valetudinem (C)* через хворобу, *excusatione valetudinis uti (C)* виправдовуватись поганим станом здоров'я, *assidere valetudini (T)* слідкувати за хворими; *valetudinarius, i m* – хворий, пацієнт (*CC, Seg, Dig*); *valetudinarius, a, um* – хворобливий, хворий (*Vir, Sen*); *vomo, ui, itum, ere* – блювати *aliquis vomit cruorem (O)* хтось блює кров'ю; *paene intestina sua vomere (Pt)* мати жахливу блювоту.

Мікрополе 2 «сум, скорбота» – виражається через лексеми *dolens, entis* – болісний, болочий, нестерпний; *dolenter* скорботно, зі скорботою *aliquid dolenter dicere (C)*, *dolenter ferre (PJ, VM)*; *dolentia, aef* *apx. Laevius ap. AG* – біль, страждання; *doleo, ui, (iturus)*, *ere* – боліти *pes dolet (C)*; *vulnus mihi dolet (M)*, *oculi dolent alicui (PM)*, відчувати, відчувати біль, страждати *doleo ab oculis (Pl)*, *doleo oculos Fronto* в мене блять очі, *cui dolet, meminit (C)* хто страждає, той пам'ятає, *mihi dolet (Ter)* мені болить; засмучуватися, журитися, зажуритися *dolenda referre (VP)* розповідати про сумні події; *doleo, me ab illo superari (O)* мені болить, що він перевершив мене; спричиняти біль; *dolidus, a, um* – болісний, такий, що спричинює біль *dolidus motus (CA)*; *dolium, i n* – біль, скорбота; *dolor, oris m* – біль, страждання *dolor corporis (C)*, *dolor dentium (CC)*, *e dolore laborare (Ter)* відчувати положові муки; скорбота, відчай, засмучення, смуток *dolorem alicui facere (efficere, dare, afferre) (C)* засмутити когось, *dolore affici, dolorem capere (accipere, percipere, suscipere) (ab, in, ex, pro) aliqua re (C)* сумувати, бути чимось засмученим, *alicui dolori esse (C)* бути причиною чийогось смутку; гнів, обурення, прикрість, пересердя *dolore incensus (Nep)*, *dolore xardescere (Cs)* палати смутком; *maerens, entis* – сумний, скорботний *fletus maerens (C)*; *vultus maerens (O)*; *maereo, ui, —*

ere сумувати, горювати *maereo aliqua re (C)*, *maerenti pectore (Lcr)* в душевній скорботі; *maeror, oris m* – печаль, сум, горе, скорбота *in maerore esse (Ter)*, *maerore macerari (Pl)*; *tristitia, aef* – печаль, скорбота, сум *ex summa laetitia omnes tristitia invasit (Sl)* після величезних радощів римлян охопила скорбота; похмурість, суворість, неласкавість *tristitia temporum (C)* важкі часи; *tristitas, atis f* – скорбота; *tristitudo, inis f* скорбота, сум; *triste* – печально, гірко *triste resonare (H)*, *triste flere (Prp)*; важко *adulescentes gravius aegrotant, tristius curantur (C)* молоді люди важче хворіють та важче лікуються; суворо, різко *triste respondere (C)*; *tristiculus, a, um* – ледь сумний, невеселий; *tristificus, a, um* [tristis + facio] той, що схиляє до скорботи; *tristor, —*, *ari* бути сумним, сумувати.

Мікрополе 3 «важкість, ускладнення, безсилля» об'єктивується лексемами *infirmus, a, um* – безсилий, слабкої сили *mulierculae infirmissimae (Pt)*; слабкий, хворобливий, хворий *homo infirmus (Cs)*, *corpus infirmum (H)*; втомлений *sum admodum infirmus (C)* *infirmatio, onis f* – позбавлення сили, ослаблення; *infirme* в'яло, слабо *infirme animatus (C)*; *infirmitas, atis f* – слабкість, неміч, безпомічність *infirmitas puerorum, corporis, valetudinis (C)* *infirmitas mentis (Sen)* погане самопочуття, нездоров'я, хвороба *infirmitas ichoris (PJ)*; *infirmo, avi, atum, are* – позбавляти сил, *znesiliovatam infirmare corpus (CC)*; *legions infirmant (T)*; *nausea, aef (зпец.)* – морська хвороба *sine nausea navigare (C)*, нудота, позив до блювоти *nauseam fluentem coercere (H)*; *nauseo, avi, atum, are* – страждати на морську хворобу або відчувати нудоту, тягу до блювоти (*C, H, Sen*); *nauseator, oris m* той, що страждає на морську хворобу (*Sen*); *nauseola, aef* – легка нудота (*C*); *nauseabilis, e* той, що викликає тягу до блювоти (*CA*) *nauseosus, a, um* той, що викликає блювоту, нудоту *radix nauseosa (PM)*; *nauseabundus, a, um* той, що схильний до морської хвороби або той, що страждає на морську хворобу (*Sen*);

Спробуємо представити структурні зв'язки лексем у номінативному полі субконцепту AEGER у вигляді таблиці.

Отже, виходячи з поставлених нами задач, ми досягли наступних **результатів** – були визначені та описані ядро та приядерна зона субконцепту AEGER, а також елементи периферії номінативного поля, які були представлені нами у вигляді таблиці. Досягнені результати можуть бути використані при подальшому дослідженні та описі структури концепта ХВОРОБА в латинській мові.

Ядро aegritūdo, inis f недуга, нездоров'я, хвороба aegror, ōris m хвороба aegrōtatio, ōnis f розлад здоров'я, хворобливий стан, недуга			
Прицедерна зона (вербалізація мікрополів)	Мікрополе 1 «хвороба, недуга»	Мікрополе 2 «сум, скорбота»	Мікрополе 3 «важкість, ускладнення, безсилля»
		aegritūdo, inis f недуга, нездоров'я, хвороба aegror, ōris m хвороба	aegrēscō, ere впадати до смутку, починати сумувати
Периферія	<ul style="list-style-type: none"> febris, is f лихоманка febresco, ere захворювати на лихоманку, починати лихоманити febricosus, a, um той, що хворіє на лихоманку febricula, ae f – легка лихоманка febrīo, ire – хворіти на лихоманку malandria, orum n та malandriae, arum f – маландрия, шкірна хвороба querela, ae f – хвороба, querquera, ae f – озноб querquerus, a, um (грец.) – той, що кидає в озноб, saucius, a, um – поранений, sauciatio, onis f - нанесення рани, поранення, saucietas, atis f - нездоров'я, недуга, valetudo, inis f - стан здоров'я, хвороба, valetudinarius, i m – хворий, valetudinarius, a, um – хворобливий, хворий, vomo, ui, itum, ere – блювати 	<ul style="list-style-type: none"> dolens, entis – болісний, болючий, нестерпний; dolenter скорботно, зі скорботою dolentia, ae f біль, страждання; doleo, ui, (iturus), ere – боліти відчувати, відчувати біль, страждати засмучуватися, засмутитися и позасмучуватися и посмутитися, журитися, зажуритися dolidus, a, um – болісний, такий, що спричинює біль dolium, in – біль, скорбота; dolor, oris m – біль, страждання maerens, entis – сумний, скорботний maereo, ui, —, ere сумувати, горювати; maeror, oris m – печаль, сум, горе, скорбота in maerore tristitia, ae f – печаль, скорбота, сум tristitas, atis f – скорбота; tristitudo, inis f скорбота, сум; triste – печально, гірко tristificus, a, um [tristis + facio] той, що схиляє до скорботи; tristor, —, ari бути сумним, сумувати. 	<ul style="list-style-type: none"> infirmus, a, um – безсиллий, слабкої сили infirmatio, onis f - позбавлення сили, ослаблення ; infirmus в'яло; infirmo, avi, atum, are – позбавляти сил, знесилювати nausea, ae f- морська хвороба, нудота, позив до блювоти; nauseo, avi, atum, are - страждати на морську хворобу або відчувати нудоту, тягу до блювоти; nauseator, oris m той, що страждає на морську хворобу; nauseola, ae f – легка нудота nauseabilis, e той, що викликає тягу до блювоти nauseosus, a, um той, що викликає блювоту, нудоту nauseabundus, a, um той, що схильний до морської хвороби або той, що страждає на морську хворобу

ЛІТЕРАТУРА

- Воркачев С. Г. Культурный концепт и значение [Текст] / С. Г. Воркачев // Труды Кубанского государственного технологического университета. – Краснодар, 2003. – Сер. Гуманитарные науки. – Т. 17. – Вып. 2. – С. 268–276.
- Дворецкий И. Х. Латинско-русский словарь. [Текст] / И. Х. Дворецкий. – М.: «Русский язык», 2008. – 843[5] с.
- Маслова В. А. Когнитивная лингвистика [Текст] / В. А. Маслова– Мн. : ТетраСистемс, 2008. – 272 с.
- Михайлова Л. М. Построение номинативного поля концепта “ГОВОРЕНИЕ” в современном английском языке // Гуманитарные и социальные науки // Педагогический институт Южного федерального университета, 2008. – № 5 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : hses-online.ru/2008/05/10_02_04/5_6.pdf.
- Попова З. Д. Семантико-когнитивный анализ языка [Текст] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Истоки, 2007. – 252 с.
- Попова З. Д. Когнитивная лингвистика [Текст] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ, Восток-Запад, 2007. – 315 с.
- Glare P. G. W. Oxford Latin Dictionary [Text]. – Oxford press, 1968. – 2150 p.

REFERENCES

- Vorkachev S.G. Cultural concepts and the meaning [Text] / S.G. Vorkachev // Works of the Kuban State University of Technology. – Krasnodar, 2003 – Ser. Humanitarian sciences. – V. 17. – Ed. 2. – P. 268–276.
- Dvoretzkiy I. C. Latin–Russian dictionary [Text] / I. C. Dvoretzkiy. – M. : “Russian language”, 2008. – 843 [5] p.
- Maslova V. A. Cognitive Linguistics [Text] / Maslova V. A. – M. : TetraSystems, 2008. – 272 p.
- Mikhailova L.M. Construction of the nominative field of concept “SPEAKING” in modern English [Text] / L.M. Mikhailova // Humanities and social sciences. – Pedagogical Institute of Southern Federal University, 2008. – № 5

- [Electronic resource]. – Access mode: hses-online. ru / 2008/05 / 10_02_04 / 5_6.pdf.
5. Popova Z. D. The semantico-cognitive analysis of language [Text] / Z. D. Popova, I. A. Sternin. – Voronezh: Istoki, 2007. – 252 p.
6. Popova Z. D. Cognitive linguistics [Text] / Z.D. Popova, I.A. Sternin. – M. AST, Vostok–Zapad, 2007. – 315 p.
7. Glare P. G. W. Oxford Latin Dictionary [Text]. – Oxford press, 1968. – 2150 p.

The nominative field of the subconcept AEGER in Latin language

Skrypnyk Y. S.

Abstract. We study a nominative field of a subconcept AEGER in Latin language. Its core, perinuclear zone, also near and farther periphery have been defined. We also investigate different ways of verbalization the micro fields of its perinuclear zone.

Keywords: *linguistics, concept, conceptual analysis, subconcept, the concept disease, nominative field, microfield, Latin language.*

Номинативное поле субконцепта AEGER в латинском языке

Ю. С. Скрипник

Аннотация. Исследовано номинативное поле субконцепта AEGER в латинском языке. Определены его ядро, приядерная зона, ближняя и дальняя периферию. Рассматриваются средства вербализации микрополей приядерной зоны субконцепта AEGER.

Ключевые слова: *лингвокультурология, концепт, концептуальный анализ, субконцепт, концепт «болезнь», номинативное поле, микрополе, латинский язык.*

Prosodic features of gratitude speech act (Based on the English film discourse)

V. M. Smaglyi, I. A. Kivenko

Odessa National Maritime University, Odessa, Ukraine

Paper received 22.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Abstract. The article presents an attempt to describe the prosodic features of the gratitude speech act. To fulfil this task, the gratitude speech act is classified on the basis of the criterion of sincerity. The article analyzes the dictionary definitions of the notion “sincerity” and elicits its meaning. According to the criterion of sincerity, gratitude has been differentiated as sincere gratitude, phatic gratitude and false gratitude. The latter type of gratitude speech act has been subdivided into two subtypes: insincere gratitude and ironic / sarcastic gratitude. The article also dwells on the illocutionary aims and communicative functions of every type of gratitude speech act depending on the criterion of sincerity. Another aspect highlighted by the given article is the prosodic arrangement of each type of gratitude speech act singled out on the basis of the criterion of sincerity. The research has been carried out on the basis of 110 utterances of gratitude taken from the modern English films.

The criterion of sincerity determines the particular illocutionary aims of the gratitude speech act in every particular situation. Applying the criterion of sincerity to our data has been helpful to distinguish three types of gratitude speech act: sincere, phatic and false gratitude. Phatic gratitude is the part of the social ritual, which performs the function of harmonious communication between communicants and serves as a marker of polite behavior. Sincere gratitude is a true positive emotional feeling expressed by the addresser for the received favour. False gratitude is observed in cases when the addresser does not feel gratitude or in cases of ironic / sarcastic gratitude. The forms of false gratitude remain the same as the ones of phatic or sincere gratitude, but the extralinguistic situation reveals its true pragmatic meaning. Each type of gratitude speech act is characterized by particular prosodic means. It has been determined in the course of the auditory analysis. The auditory analysis has been carried out in two steps. At first, five native auditors differentiated the gratitude utterances according to the following groups: phatic gratitude; sincere gratitude; false gratitude. The auditors easily coped with this task as all the gratitude utterances were given in context. During the second step of the auditory analysis the auditors had to determine the prosodic characteristics of each type of gratitude utterances. They had to determine the type of terminal tone (falling, rising, falling-rising, rising-falling, level), type of scale (gradually descending, sliding, scandent, stepping, gradually ascending, level average, level high and level low), the range of terminal tone (narrow, average, wide), the tone level (average, low, high), pronouncing speed (slow, average, quick). The auditors intoned separate fragments of phrases and received the curvature of the melodic component of the intonational structure of the analyzed syntagmas. As a result, the auditory analysis has allowed us to conclude that each type of the gratitude speech act has its own acoustic image. Nevertheless, the type of gratitude speech act depends on the extralinguistic situation.

Keywords: *speech act, sincerity, sincere gratitude, phatic gratitude, false gratitude, intonation, prosody.*

Introduction. Gratitude plays a significant role in maintaining polite relationships between the speakers and provides harmony in communication. Gratitude speech act serves as a mean to demonstrate mutual respect and attention to surrounding people.

As a rule, linguists investigate gratitude speech act as a unit of speech etiquette which is aimed at realizing certain communicative functions (J. Ostin, J. Leech, D. Wunderlich, T. Ballmore, N. D. Arutunova, N. V. Voziyanova, V. E. Goldin, V. Z. Demiyankov, B. S. Zhumagulova, V. I. Karasik, T. V. Larina, A. A. Romanov, etc.), they describe the contexts of gratitude speech act functioning (Zh. A. Tyagunova, E. B. Adamakova, S. V. Skovorodina, O. E. Salnikova), study it as a speech tactic (P. Brown, St. Levinson), analyze the structures of speech episodes which include gratitude speech act (S. V. Skovorodina, N. A. Trofimova, L. V. Tsurikova). Nevertheless, there is no practice of complex description of intonational arrangement of gratitude utterances which determines the **topicality** of our research.

Analysis of recent investigations and publications. Analysis of native and foreign linguistic literature shows that there are not enough works devoted to the study of prosodic features of gratitude speech act. Generally, intonation of gratitude is investigated fragmentarily as for example in the work of K. Aijmer “Conversational Routines in English: Convention and Creativity”. The scientist states that gratitude is one of the most stereotypic speech acts; consequently, intonation of this speech act must be stereotypic as well. Stereotypic intonation is actualized in situations when it is necessary to express gratitude to a

waiter, a bus driver, a telephone operator for rendering services of mundane character or when answering to the question about health or to other courtesies. Then gratitude is considered to be phatic and it is pronounced with rising or falling-rising tone. In situations of expressing true gratitude, its intonation is usually falling [2].

However, we do not agree with the statement that the intonational pattern of gratitude utterances can be limited with two terminal tones. In our opinion, the intonational arrangement of gratitude speech act includes a wider range of means, which help to distinguish formal, sincere and false gratitude.

Setting goals. The **object** of our investigation includes gratitude utterances chosen by **continuous sampling method** from modern English films. The **subject** of our investigation includes prosodic means used by actors when expressing gratitude in modern English films.

The **goal** of our work is to differentiate the prosodic parameters of gratitude utterances with various degrees of sincerity. To achieve this goal the following **tasks** have been set: 1) to classify gratitude utterances from the point of view of the sincerity criterion; 2) to describe the method of auditory analysis of prosodic features of gratitude utterances of different types; 3) to describe the results of auditory analysis and the prosodic features of gratitude utterances of different types.

The material used for investigation includes modern English films from which 110 gratitude utterances have been chosen.

Results and their discussions. To classify gratitude utterances from the point of view of the sincerity

criterion, it is necessary to analyze the dictionary definitions of this notion which do not differ much. Sincerity implies “showing real feelings; true, honest” [5]; “open-hearted, open-minded, unhypocritical” [4]; “when someone is sincere and really means what they are saying” [6]; “the quality or state of being sincere; honesty, genuineness, good faith, etc.” [7].

So, according to the dictionary definitions, sincerity means genuineness, truthfulness and candidness of the expressed utterance. J. Searle wrote the genuineness of expressives: in his opinion, the major illocutionary aim of any expressive speech act (including gratitude) is to express the psychological state of a speaker who doesn't adjust reality to words or words to reality, but expresses a genuine judgement [3]. Following the criterion of sincerity when expressing gratitude speech act is the major factor in its functioning in communication.

We believe that applying the criterion of sincerity to each particular speech situation is very important as the degree of sincerity determines the illocutionary aim of the gratitude speech act.

Functioning as a unit of speech etiquette, gratitude speech act reveals its phatic nature which is to realize such illocutionary aims as *establishing the contact, maintaining harmonious and non-conflict communication, preserving social equilibrium*. We call it a phatic gratitude speech act. Phatic gratitude is expressed automatically in social rituals. The criterion of sincerity is not relevant in situations of phatic gratitude, as the addresser expresses it automatically. He doesn't experience a true feeling of appreciation because the preceding action-stimulus is insignificant for him. Phatic gratitude speech act is regarded as a neutral speech act from the point of view of the criterion of sincerity. Phatic gratitude speech act makes up 57,3% of all gratitude utterances.

Functioning as a behavior (according to J. Ostin), expressive (according to J. Searle) or satisfactive (according to D. Wunderlich), gratitude speech act serves to express *positive reaction of the speaker to the addressee's actions or behavior*. In this case, the addresser expresses true gratitude to the addressee for what he considers to be beneficial for him. We call it a sincere gratitude speech act. The criterion of sincerity is relevant in situations of sincere gratitude. The preceding action-stimulus is highly appreciated by the addresser because it has required a lot of addressee's time or efforts. Sincere gratitude speech acts are usually characterized by emotional and expressive character. They make up 34,5% of all gratitude utterances.

8,2% of all gratitude utterances include false gratitude which appears due to contradiction between gratitude utterance itself and mental conclusion of the addresser. In other words, in reality the speaker doesn't feel gratitude but disappointment, irritation, outrage. But in order to avoid conflict and to keep his “face” as well as harmonious atmosphere in communication, the addresser doesn't reveal his real feelings, but expresses gratitude to the addressee.

We divide false gratitude into two types: insincere gratitude and ironic / sarcastic gratitude. To distinguish these two types of gratitude in film discourse is possible only by taking into account the extralinguistic situation,

explicit speech means in personage's words, or sounding inner personage's speech.

So, according to the criterion of sincerity, we single out the following types of gratitude speech act:

- phatic gratitude (neutral);
- sincere gratitude (true);
- false gratitude (insincere and ironic /sarcastic).

The hypothesis of our investigation is the presumption that utterances, expressing phatic, sincere and false gratitude, are explicated by different prosodic means in film discourse.

To describe the prosodic features of phatic, sincere and false gratitude, we used auditory analysis which was carried out in two steps.

At first, five native auditors (professors of English phonetics) were asked to differentiate the gratitude utterances according to the following groups: 1) phatic gratitude; 2) sincere gratitude; 3) false gratitude.

To do this task the gratitude utterances were given in context. The results after processing the answers showed that the auditors had differentiated phatic, sincere and false gratitude with high reliability.

During the second step of the auditory analysis the auditors had to determine the prosodic characteristics of different types of gratitude utterances. They had to intone separate fragments of phrases to receive the curvature of the melodic component of the intonational structure of the analyzed syntagmas.

During the auditory analysis, the following perceptual discrete gradations on each sign were used: 1) type of terminal tone: falling, rising, falling-rising, rising-falling, level; 2) type of scale (when expressing argumentative gratitude): gradually descending, sliding, scandent, stepping, gradually ascending, level average, level high and level low; 3) range of terminal tone: narrow, average, wide, 4) tone level: average, low, high, 5) pronouncing speed: slow, average, quick.

According to the results of the auditory analysis, sincere gratitude, expressed by a woman, is realized by the falling tone in short one-stressed syntagmas like *Thank you* or *Thanks* as well as by the falling tone in combination with gradually descending or level scale when expressing argumentative gratitude. The range of terminal tone is usually narrow or average. The tone level is narrow, as a rule.

Meanings, transmitted by the low falling tone, depend on the character of the lexical content of an utterance. Gratitude pronounced with the low falling tone on the low tone level creates the atmosphere of intimacy.

The low falling tone in combination with descending scale expressed some restraint and confidence of the addresser of gratitude. Due to combination of the low falling tone with level scale, the utterance acquires positive and bright modal connotation [1, p. 38].

As an example, let's analyze the film episode in which a woman expresses sincere gratitude to a young man for his gentle attitude to her:

- *Thanks.*
- *For what?*
- *Lots of things... For sharing a sunset with me... | For being the only guy who | treated me like a person... | and*

not some sort of | party favor. | For being any kind of romantic... | even a hopeless one.

- *You're welcome* [The mask, 01.11.52].

The new speech exchange between young people begins with the initiating move of sincere gratitude that is pronounced with the falling tone. The next move belongs to the young man and expresses his misunderstanding. His move is followed by the argumentation to the previously expressed gratitude. From the viewpoint of intonation, the utterance is characterized by the falling tone in combination with the low level scale which make gratitude sound lively. Low tone level and narrow range of the expressed gratitude make it sincere. The speech exchange between young people is finished by the utterance that signals the acceptance of the expressed utterance. Between the syntagmas, we can observe the falling tone as well. The phrase *Lots of things* which precedes the further enumeration of gratitude stimuli, is pronounced with the falling-rising tone (fall on *Lots* and rise on *things*). Then, every syntagma is characterized by the falling tone which creates the single rhythmic picture.

But not in all cases sincere gratitude is pronounced on the low tone level. When the addresser of gratitude experiences a row of emotions such as worry, anxiety or relief, the tone level can be either average or even high which is presented in the following film episode: a small boy has been left at home alone on Christmas. His family notices his absence only when they arrive at the other city. The boy's mother tries to get home in every possible way, but it is difficult to buy a ticket on Christmas Eve. So, when finally a group of touring musicians agrees to take to her home, she expresses sincere gratitude to them. Besides gratitude, she feels happiness and relief as soon she will be at home together with her little boy:

- *If you have to get to Chicago, we'll gladly drive you. It's on our way to Milwaukee.*

- *You'd give me a ride?*

- *Sure, why not? You've got to get home to see your kid.*

- *A ride to Chicago?*

- *Sure, it's Christmastime.*

- ***Thank you! Oh, thank you!*** [Home Alone 1, 00.57.40]

The sincere gratitude is pronounced with the falling tone. At first, it sounds with a narrow range on the high tone level, and then – with the average tone level which makes the utterance quite lively. The successive repetition of *Thank you! Thank you!* makes the gratitude expressive.

As for the pronouncing speed, the auditors noticed the average and quick speed. The use of quick speed is explained by the addresser's desire to express the gratitude as quickly as possible until he has the addressee's attention.

According to the results of the auditory analysis, the sincere gratitude, expressed by men, is characterized by the falling tone of narrow range in one-stressed syntagmas. Tone level is low, as a rule. Pronouncing speed is average. Let's illustrate the mentioned prosodic characteristics of such type of gratitude by the following film episode: Christian gives thanks to his girlfriend's father who praises Christian's speech before the graduates of the university:

- *I really enjoyed your speech.*

- ***Thank you, sir*** [Fifty Shades of Grey, 01.16.49].

The phatic gratitude, expressed by women, is mainly characterized by the falling terminal tone of narrow range and low tone level. The prosodic characteristics of the phatic gratitude are similar to those of the sincere gratitude. Therefore, we need to take into account the extralinguistic situation to differentiate sincere and phatic gratitude.

The neutral character and restraint of the phatic gratitude is expressed by the combination of the falling tone with narrow range and low tone level. As an example, let's analyze the following film episode: Becky is given a paycheck for her work, for what a woman expresses her gratitude:

- *Paycheck.*

- ***Thank you*** [Confession of a Shopaholic, 00.38.37].

The neutral phatic gratitude is also characterized by the combinations of the falling tone with average range and average tone level as well as wide range and high tone level that make this type of gratitude sound more lively and emotional.

Another tone used for expressing phatic gratitude is the falling-rising tone. This tone is often called implicative. Utterances characterized by the falling-rising tone transmit the meanings which cannot be fully expressed by the lexical content. Implication, realized by the falling-rising tone, has a wide range of meanings [1, p. 51]. In case of gratitude this tone helps the addresser to be ultimately polite with the addressee which is presented in the following film episode: the host of the party expresses gratitude to one her dearest guests:

- *John.*

- *Hey there.*

- ***Thanks for coming.***

- *Thanks. It's always nice seeing you* [The Devil Wears Prada, II, 00.05.56].

In the given example the phatic gratitude is pronounced with the falling-rising tone of narrow range, which is realized by the fall on ***Thanks*** and by the rise on ***coming***, and on the low tone level. Such prosodic characteristics emphasize the friendly attitude of the addresser of gratitude to the addressee.

According to the data of the auditory analysis, the pronouncing speed of phatic gratitude is average or quick due to insignificance of the gratitude stimulus, and, thus, the gratitude itself, as the addresser does not feel true appreciation.

The phatic gratitude, expressed by men, is mainly characterized by the falling or level tone of narrow range in one-stressed syntagmas. Combination of the falling tone with the stepping or high level scale allows the speaker to express not only gratitude but also positive attitude to the addressee. The level tone of the narrow range adds some solemnity and formality to the phatic gratitude. For example, in the 80-s Tom, Bridget's friend, recorded one CD which made him popular, but very soon Tom left show-business. Nevertheless, people still recognize and compliment him, and, of course, Tom expresses gratitude to them:

- *Great song.*

- ***Thank you. Thank you so much*** [Bridget Jones's diary, 00.11.01].

Tom's gratitude is expressive due to the successive repetition of the gratitude phrases. He pronounces his gratitude with the falling tone of narrow range on the average tone level in the first case, and with the level tone with high level scale of narrow range in the second case.

The auditors also noticed that the phatic gratitude can be realized by the falling-rising tone which has already been mentioned before or by the low rising tone the function of which is to show the addressee the friendly attitude of the addresser [1, p. 42]. The pronouncing speed of phatic gratitude, expressed by men, is average.

Insincere gratitude can be expressed by different terminal tones and scales in every particular case. The following film episode serves a bright example of insincere gratitude, expressed by a woman: at the party Miranda meets a guest whom she hates. This woman was supposed to come to the event after Miranda has left. But she is here, and Miranda has to deal with her. True feelings of Miranda towards this woman are revealed by Miranda's assistants. Miranda meets the guest with "positive face" and thanks her for visiting this very important party.

- *We're so happy that you were able to come to our little gathering.*

- *Of course. I plan my whole year around this.*

- *Well, we're so grateful that you do* [The Devil Wears Prada, II, 00.06.35].

The given gratitude utterance is pronounced on the high tone level with wide range and is characterized by the high falling terminal tone (the fall is on the nucleus *do*). Intentional slowing down of the pronouncing speed of the first stressed syllable in the syntagma *so* gives Miranda time to choose the necessary words to save her image, i.e. express gratitude.

In other film episodes, insincere gratitude can be realized by the falling-rising tone of high narrow range or by the low level scale and high rising tone of narrow range.

Insincere gratitude, expressed by men, is characterized by the mid-level scale in combination with the falling terminal tone. The range is narrow, the tone level is middle, as a rule. The pronouncing speed is average.

Ironic gratitude, expressed by women, is characterized by the falling-rising tone what can be observed in the following film episode: Bridget wants to leave job, but her boss tries to persuade her to stay. He says that he has overlooked her professional qualities and skills. His

confession is untimely, because Bridget has already made her decision:

- *Well, I just think you should know that, um, there are lots of prospects here for a talented person <...> Lots of prospects for a person who, you know, perhaps for personal reasons has been slightly overlooked professionally.*

- *Thank you, Daniel. That is very good to know* [Bridget Jones's Diary, 00.48.09].

In this example, the falling-rising tone is realized by the fall on the nucleus *Thank* and by the rise on the name *Daniel* and creates the ironical effect. The expressiveness of the utterance is forced by the following phrase which is pronounced with the falling tone and the sliding scale of the middle narrow range. Such combination is characteristic of irony as well [1, p. 38].

The ironic gratitude, expressed by men, is characterized by the falling-rising tone of narrow or wide range in combination with the gradually descending scale and low tone level. The following film episode serves as the example of ironic gratitude, expressed by a man: at the crime scene, Sherlock Holmes examines the body. He can't stand when somebody tells him their conclusions. Suddenly, when one of the medical experts starts sharing his guesses with Sherlock. The latter interrupts the speaker with an ironic gratitude and closes the door before this man:

- *Yes, thank you for your input* [Sherlock Holmes – A Study in Pink, 00.25.38].

As a rule, the ironic gratitude is pronounced with average speed with a little slowing down on the nucleus which is realized by the falling-rising tone.

Conclusions. The auditory analysis of prosodic feature of gratitude speech act has allowed to define the following: on the perceived acoustic signs each type of gratitude speech act distinguished on the basis of the criterion of sincerity differs in types of a melodic contour, tone level, tone range, temporal characteristics and, thus, has its own **acoustic image**.

Nevertheless, it is very important to take into consideration every particular situation to differentiate the types of gratitude speech act.

The **perspective** of our investigation is to carry out the electro-acoustic analysis to confirm the perceptive observations concerning the intonational arrangement of gratitude utterances, received in the course of the auditory analysis.

LITERATURE

1. Антипова А. М. Система английской речевой интонации / А. М. Антипова. – М.: Высшая школа, 1979. – 131 с.
2. Aijmer K. Conversational Routines in English: Convention and Creativity / K. Aijmer. – UK: Longman Group, 1996. – 251 p.
3. Searle J.R. Expression and Meaning. Studies in the theory of speech acts / J. R. Searle. – New York: Cambridge University Press, 1979. – 187 p.
4. Даль В. И. Толковый словарь русского языка. Современная версия. – М.: ЭКСМО-Пресс, 2000. – 736 с.
5. Ожегов С. И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык, 1984. – 797 с.
6. Longman Dictionary of Contemporary English. The Living Dictionary. – UK: Pearson Longman, 2003. – 1949 p.
7. <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/sincerity>

REFERENCES

1. Antipova A. M. Sistema angliiskoi rechevoi intonacii / A. M. Antipova. – М.: Vysshaya shkola, 1979. – 131 s.
2. Aijmer K. Conversational Routines in English: Convention and Creativity / K. Aijmer. – UK: Longman Group, 1996. – 251 p.
3. Searle J.R. Expression and Meaning. Studies in the theory of speech acts / J. R. Searle. – New York: Cambridge University Press, 1979. – 187 p.
4. Dal V. I. Tolkovyj slovar russkogo iazyka. Sovremennaja versija. – М.: EKSMO-Press, 2000. – 736 s.
5. Ozhegov S. I. Slovar russkogo iazyka. – М.: Russkij iazyk, 1984. – 797 s.
6. Longman Dictionary of Contemporary English. The Living Dictionary. – UK: Pearson Longman, 2003. – 1949 p.
7. <http://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/sincerity>

Просодические особенности речевого акта благодарности (на материале англоязычных художественных фильмов)

В. М. Смаглий, И. А. Кивенко

Аннотация. Данная статья представляет собой попытку описать просодические особенности речевого акта благодарности. Для это речевой акт благодарности классифицируется на основе критерия искренности. В статье анализируются словарные дефиниции понятия «искренность» для получения его понятия. На основе критерия искренности выделяем следующие виды речевого акта благодарности: искренняя благодарность, фатическая благодарность, ложная благодарность. Ложная благодарность в свою очередь разделяется на два подвида: неискренняя благодарность и ироническая / саркастическая благодарность. Критерий искренности определяет иллюкутивную цель речевого акта благодарности в каждой конкретной ситуации. Искренняя благодарность представляет собою выражение истинного положительного чувства признательности адресанта адресату за услуги, которые он считает полезными для себя. Фатическая благодарность является частью социального ритуала, главная цель которого заключается в поддержании гармоничной коммуникации, и служит маркером вежливого поведения. Ложная благодарность возникает в случаях противоречия между чувствами и словами адресанта, а также в случаях иронической / саркастической благодарности. Речевые формы выражения ложной благодарности такие же, как при выражении искренней или фатической благодарности, и только экстралингвистическая ситуация помогает обнаружить истинное значение выраженной благодарности. Ещё один аспект, раскрываемый в статье, – интонационное оформление каждого вида благодарности, выделенного на основе критерия искренности. Просодические особенности разных видов речевого акта благодарности были определены в ходе аудиторского анализа. Аудиторский анализ проходил в два этапа. Сначала пять отечественных аудитора разделили высказывания благодарности на три группы: искренняя, фатическая, ложная благодарность. Они легко справились с этим заданием, т.к. все высказывания благодарности были даны в контексте. Во время второго этапа аудиторского анализа аудиторы должны были определить просодические характеристики каждого вида речевого акта благодарности. Они должны были отметить вид терминального тона, тип шкалы, диапазон терминального тона, тональный уровень, темп произнесения высказываний благодарности. Аудиторы проинтонировали отдельные фрагменты фраз благодарности и получили кривую мелодического компонента интонационной структуры анализируемых синтагм. В результате, аудиторский анализ позволил заключить, что каждый вид речевого акта благодарности, выделенный на основе критерия искренности, имеет свой собственный акустический имидж. Однако, сам вид благодарности зависит исключительно от экстралингвистической ситуации.

Ключевые слова: *речевой акт, искренность, искренняя благодарность, фатическая благодарность, ложная благодарность, интонация, просодия.*

Особливості внутрішньої форми фразеологізмів із соматичним компонентом на позначення вольових рис людини: поєднання метафори та метонімії (на матеріалі української, німецької та англійської мов)

О. Г. Сошко

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: ok_soshko@ukr.net

Paper received 18.10.16; Accepted for publication 25.10.16.

Анотація. Стаття присвячена дослідженню внутрішньої форми фразеологічних одиниць із соматичним компонентом на позначення вольових рис людини в українській, німецькій та англійській мовах. Доведено, що в основі процесу фразеологічної номінації знаходиться переосмислення значення як один із способів пізнання дійсності свідомістю людини. Визначені основні типи переносу – метонімічний і метафоричний. Принагідно проаналізовані лінгвокультурні особливості досліджуваних фразеологічних одиниць.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, внутрішня форма, метонімія, метафора, структурно-семантичний аналіз, соматичний компонент.

Розвиток фразеології на сьогодні характеризується насамперед різноманітністю досліджуваних проблем. Аналіз поняття внутрішньої форми пов'язується з необхідністю виявлення сутності та закономірностей ономазіологічних процесів, розкриттям механізмів мовної номінації, дослідженням законів розвитку і функціонування мовних одиниць. За допомогою внутрішньої форми система мислення і система мови здійснюють взаємообумовлені дії кодування і декодування знання, репрезентованого знаками непрямой номінації [2, с. 13]. Говорячи конкретно про внутрішню форму фраземи, зазначимо, що, згідно з О.О. Воронковою, її можна вважати кодовим утворенням, здатним самостійно аналізувати пізнавані об'єкти та виражати їх ознаки, властивості, відносини [тж.].

Питання проблеми внутрішньої форми фразеологізмів постійно піднімалося у працях науковців (В.В. Виноградов, Л.І. Ройзензон, В.П. Жуков, О.В. Кунін, В.М. Теля, А.М. Мелерович, В.М. Мокієнко, М.Ф. Алефіренко, та ін.). У багатьох роботах по фразеології визнається важливість ролі внутрішньої форми у семантичній структурі фразеологізмів [5; 6; 7; 8; 9; 10; 12 та ін.].

Внутрішня форма та образна мотивованість фразеологічного значення – це важливі аспекти семасіологічного та ономазіологічного зв'язку фразеологічного значення з матеріальною формою фразеологізму. Розглядаючи внутрішню форму як смисловий зміст, покладений в основу фразеологічного значення та об'єктивованій у відношенні до нього у матеріальній формі фраземи, А.М. Мелерович визначає мотивованість фразеологічного значення як спосіб вираження внутрішньої форми фразеологізму [6, с. 16].

Актуальність дослідження обумовлюється загальним інтересом сучасного мовознавства до власне лінгвістичних закономірностей і механізмів створення мовних образів, що визначають внутрішню організацію фразеологічних одиниць; до встановлення загальних логіко-психологічних основ механізмів образного мислення і до проблеми відображення в мові універсальних та специфічних особливостей картини світу.

Метою статті є розгляд структурно-семантичних особливостей внутрішньої форми фразеологічних одиниць із соматичним компонентом, які характеризують вольові риси людини, а також виявлення

спільних та відмінних рис цих фразеологізмів в українській, німецькій та англійській мовах. Аналізуючи метафоричні/метонімічні моделі фразем ми намагаємося встановити тематику опорного коду, що визначає характер образної форми та виділяємо найпродуктивніші моделі. Об'єктом нашого дослідження виступають українські, німецькі та англійські соматичні фразеологізми на позначення вольових рис людини. Предметом дослідження є семантичні особливості внутрішньої форми цих фразем.

Внутрішня форма є основним компонентом всієї семантичної структури фразеологізму. Окремими своїми сторонами вона пов'язана з іншими компонентами семантики і, перш за все, з мотивацією фразеологічного значення. В.П. Жуков визначає внутрішню форму фразеологізму через внутрішній образ, який створюється у семантичній структурі фразеологізму внаслідок взаємодії вільного словосполучення та переосмисленого на його основі фразеологізму. Внутрішня форма бере участь у формуванні фразеологічного значення, яке виникає через метафоричне і метонімічне переосмислення того словосполучення, яке формує внутрішній образ фразеологізму, його внутрішню форму [4, с. 12]. Поєднання метафоричного та метонімічного переосмислення з переважанням останнього характерне саме для фразем досліджуваної групи, що містять соматичний компонент у своєму складі. При цьому ключовими компонентами можуть виступати лексеми-назви таких частин тіла, як голова або обличчя. Така вольова характеристика, як самостійність у прийнятті рішень, відповідальність за свої вчинки передбачає використання людиною “своєї власної голови”: укр. *своя голова на плечах (на в'язах)* [9, с. 158], нім. розм. *seinen eigenen Kopf haben* [7: 1, с. 398]. “Голова” тут, звісно, є метонімічним позначенням “розуму” – “глузду”. Ці останні виступають замість “голови” в утвореннях із подібною мотивацією: людина, яка дотримується власних поглядів, переконань *живе своїм розумом (умом)* [9, с. 236], і навпаки: *жити чужим розумом* означає дотримуватися не власних, а чийось поглядів та переконань. Вперта, твердолоба людина характеризується сполученням метонімії і метафори стосовно голови: нім. розм. *einen harten (dicken, hartholzenen) Schädel haben* [7: 2, с. 155] (досл. “мати власний

твердий (товстий, твердої деревини) череп”).

Біблеїзм англ. *a single eye* [1, с. 255], де окреслення *single* відтворює гр. ἄπλοῦς “прямий, простий (одиночний), чистий, чесний, справжній” [3, с. 195], позначає цілеспрямованість, чесність, прямолінійність (звідси походить і прикметник *single-eyed*). Цей вираз зустрічається у двох місцях Нового Заповіту (Матвій 6, 22 і Лука 11, 34), де визначається, що око є світильником для тіла (тобто є провідником інформації): англ. *The light of the body is the eye: if therefore thine eye be single, thy whole body shall be full of light. The light of the body is the eye: therefore when thine eye is single, thy whole body also is full of light; but when thine eye is evil, thy body also is full of darkness.* У фраземі англ. *not to bat an eye (eyelid)/without batting an eye (eyelid)* “не втрачати самовладання; без найменшого хвилювання” [1, с. 67] (досл. “не моргнувши оком”) характеристика вольових якостей передається властивою дуже врівноваженим людям відсутністю видимої фізичної реакції на подразник (пор. вираз укр. *і оком не моргнути (бровою не повести)*).

В ідіоматичній репрезентації вольових якостей особи особливе місце займає метонімічна реінтерпретація такого складника опорно-рухової системи, як “кістка”. Основна функція кістки – опорно-механічна, також вона є складовою частиною скелету, який несе на собі живий організм і є його твердим осердям. Відповідно, з опорно-руховим апаратом пов’язують і вияв таких вольових якостей, як твердість, непохитність, цілеспрямованість: з одного боку, тут важить їхня глибока “закоріненість” в людській вдачі; утім, такі утворення можна розглядати і як метафори, де твердість кістки ототожнюється з твердістю характеру. Німецький народ, який відзначається високою організованістю та дисципліною, визначає локалізацію цих якостей саме у кістках: *Disziplin in den Knochen haben* “бути дисциплінованим, організованим” [7: 1, с. 150] (досл. “мати дисципліну в кістках”). Людина зі складним, непоступливим характером позначається фразею нім. розм. *ein starker Knorpel* [тж., с. 392] (досл. “сильний хрящ”). Погана якість кісток може характеризувати ледачу особу, лежня: нім. розм. фам. *ein fauler Knochen* “ледар, лежебока” [тж., с. 390] (досл. “гнилі/ліниві кістки”); англ. розм. *lazy bones* “ледар, нероба” [1, с. 441] (досл. “ліниві кістки”).

У мовній картині світу носіїв досліджуваних мов головна опорна структура тіла, тобто спина, хребет та їхні сегменти здатні образно (метонімічно) переосмислюватися як певний вольовий стрижень людини. Німецька фразеологія розглядає як знак непохитності, тверду, нерухому потилицю: нім. *einen starren (unbeugsamen) Nacken haben* “бути непохитним, незламним” [7: 2, с. 67] (досл. “мати застиглу/негнучку (непохитну) потилицю”), *den Nacken steifhalten* “не схилити голови; не поступатися, бути непохитним” [тж.] (досл. “потилицю тримати твердо”), *j-d hat ein steifes Genick* “хто-н. упертий, непоступливий” [7: 1, с. 256] (досл. “хтось має тверду потилицю”). Ці утворення нагадують фразему англ. *stiff necked people* [14] (пор. укр. *твердошийй народ*, рос. *жестокыйный народ*), яка має біблійне походження та означає “непоступливі, непокірливі, свавільні люди”. В основі цих визначень лежить образ тарини, яка не

погоджується зігнути шию та не дає надягнути на себе упряж. Визначення *stiff necked* вживається переважно щодо народу Ізраїлю, який, попри свою обраність, часом вперто протистояв волі Бога, відкидаючи його керівництво (Вихід 32, 9): англ. *And the LORD said unto Moses, I have seen this people, and, behold, it is a stiffnecked people.*

Також твердість характеру виявляється і завдяки “хребту”: нім. розм. *Rückgrat haben (zeigen)* “мати твердий характер, твердо додержувати своїх принципів” [7: 2, с. 143] (досл. “мати (показувати) хребет”), *kein Rückgrat haben* “бути безхарактерним [тж.] (досл. “не мати хребта”). (пор.: укр. *бути безхребетним*). Відношення до роботи, працелюбність або ледачість може виражатися станом або положенням спини. В українській фразеології зігнута спина символізує виконання тяжкої роботи: *гнути горба* “працювати тяжко, з великим напруженням” [9, с. 151], *гнути спину (шию, карк, хребет)/згинати хребта* 1. “тяжко працювати”; 2. (перед ким-чим) “виявляти покірність, запобігати, підлещуватися” [тж.]. Терплячість, вміння все витримувати в англійській фразеології передається через розмір спини або плечей: *have a broad back* “терпляче зносити, витримувати все” [1, с. 58] (досл. “мати широку спину”), *have broad shoulders* “вміти брати на себе неприємні обов’язки; вміти приймати критику або докір” [15, с. 166] (досл. “мати широкі плечі”).

Німецька фразема передає негативне ставлення до праці наявністю міфічного “лінивого пустуна у спині”: розм. заст. *einen faulen Schelm im Rücken haben* [7: 2, с. 160].

Іншою частиною людського тіла, пов’язаною з реалізацією вольових якостей, є “рука”, що витлумачується і метафорично, і метонімічно як образ сильної, непохитної волі. Вольова людина із сильним характером позначається фразею укр. *тверда рука/залізна рука* [9, с. 582]. Сильна воля в англійській мові також передається через образ твердої руки: *keep a firm (tight) hand on* 1. (*smb.*) “тримати когось у покорі”; 2. (*smth.*) “твердо проводити свою лінію, контролювати щось” [1, с. 350] (досл. “тримати тверду руку на комусь/чомусь”). Довгі руки переосмислюються як впливовість, могутність: англ. *have long hands* “бути впливовою, могутньою людиною” [тж.]. Фразема англ. *an (the) iron fist (hand) in a (the) velvet glove* [тж., с. 316] етимологічно має французьке походження *une main de fer dans un gant de velours*, що дослівно означає “залізний кулак в оксамитовій рукавичці”, тобто непохитність, прикриту зовнішньою м’якістю, привітністю.

Рука як верхня кінцівка людини і знаряддя діяльності, праці переосмислюється у фразеологізмах всіх досліджуваних мов як метонімічний й водночас метафоричний символ працелюбності або неробства: укр. *не жаліти рук (сил)* “працювати, робити щонебудь з великим напруженням, з найбільшою віддачею” [9, с. 233], *руки не туди стоять* “хто-небудь невправно щось робить, не вміє робити чогось” [тж., с. 623], *умілі руки* “працьовиті, вправні в роботі люди” // “ті, що розуміються на чомусь” [тж., с. 624]; нім. розм. заст. *eine fertige Hand haben* “бути спритним, умілим” [7: 1, с. 302]; англ. амер. *sit on one’s hands*

“нічого не робити, бути бездіяльним, сидіти склавши руки (особливо коли необхідно діяти)” [1, с. 355] (досл. “сидіти на своїх руках”). Фразема англ. *work one's fingers to the bone* “тяжко працювати” [тж., с. 97; 15, с. 394] дослівно означає “спрацювати (стерти) свої пальці до кістки”. Пальці як носій конкретного хисту у фразеології можуть позначати вмілого, талановитого садівника: англ., англо-австрал. *have green fingers* (досл. “мати зелені пальці”) або англо-амер. *have a green thumb* (досл. “мати зелений великий палець”) “у нього все росте” [16] (звідси *a green-fingered gardener*, тобто “садівник із зеленими пальцями”).

Вміння міцно стояти на ногах переосмислюється як стійкість характеру людини: англ. розм. *stand on one's own two feet* “бути незалежним та самодостатнім” [15, с. 336], *feel one's feet (legs)* “міцно стояти на ногах, бути впевненим у собі; відчувати ґрунт під ногами” [1, с. 269] (досл. “відчувати свої стопи (ноги)”); укр. *втрачати ґрунт під ногами* “переставати бути впевненим у собі, у своїх силах, бути позбавленим того, на чому тримається суспільне чи службове становище, світогляд” [9, с. 137]. Комплексну внутрішню характеристику виражає фразема укр. *гнути (згинати) коліна* означає “виражати покірність; запобігати перед ким-небудь” [тж., с. 151], оскільки поступливість може розглядатися або як риса характеру, або як риса стратегії хитрої поведінки.

Відсутність міцності у ногах інтерпретується як наслідок і знак відхилень у вольових якостях особи: англ. *have feet of clay* [15, с. 167], тобто “мати ступні із глини” означає мати якусь ваду у людини із сильним характером. Ідіома з подібним значенням рос. *колосс на глиняных ногах* походить від фр. *colosse aux pieds d'argile*, крилатого виразу, яким характеризується щось величне на погляд, але слабке за своєю сутністю. Виникненням ці вирази завдячують біблійній розповіді про тлумачення пророком Даніїлом сну царя Навуходоносора (Дан. 2, 31-35): англ. *This image's head was of fine gold his breast and his arms of silver his belly and his thighs of brass. His legs of iron his feet part of iron and part of clay.*

Ініціативність та бездіяльність зображаються метафоричною та метонімічною гіперболою щодо рухливості нижніх кінцівок людини: англ. *let the grass grow under one's feet* [1, с. 331] (досл. “дати траві рости під своїми ногами”) означає бути бездіяльним, безініціативним, марно витрачати час, сидіти склавши руки. І навпаки: *grass does not grow under one's feet* [тж., с. 330] (досл. “трава не росте під чиймись ногами”) – хтось не витрачає часу даремно, проявляє ініціативу.

Умовним метонімічним мірилом вольових якостей людини можуть виступати кишки. Фразема англ. розм. *have (got) guts* [1, с. 340] (досл. “мати кишки”) позначає тверду, рішучу людину із сильним характером і сильною волею. Про людину, у якої не вистачає сил, здібностей, уміння, рішучості для виконання, здійснення чогось говорять, що у неї укр. *кишка тонка (коротка, слабка)* [9, с. 295]. Сумлінне

відношення до праці, виконання тяжкої, тривалої роботи характеризується фразами англ. розм. *slave (sweat/work) one's guts out* “працювати до знеможення, “надривати кишки”, надриватися (на роботі)” [1, с. 340] (досл. “випрацювати (до знемоги)/випотіти свої кишки”), *bust a gut (to do something)* “тяжко працювати; примушувати себе зробити або закінчити щось” [15, с. 48] (досл. “розірвати кишку (роблячи щось)”); *bust* – розмовна форма дієслова *burst*). Можливо, в основі цих утворень лежать архаїчні уявлення про роль кишок, які, утім, не обов'язково є відмінними від науково-медичних: ми маємо на увазі *грижу* як наслідок непосильної праці (пор. укр. вираз *робити так, щоб аж нути порозв'язувалися*).

Схильність до сидячої роботи, або, навпаки, до непосидючості у німецькій мові може мати саме тіло людини, її плоть: нім. розм. *Sitzfleisch haben* 1. “мати нахил до сидячої роботи”; 2. “бути посидючим (у роботі)” [7: 2, с. 197] (досл. “мати сидячу плоть”), *kein rechtes (richtiges) Sitzfleisch haben* “бути непосидючим” [тж.] (досл. “не мати правильного/справжнього сидячого тіла”). Також метонімічним осередком ліноців може бути живіт: нім. розм. фам. *fauler Bauch* “ледар” [7: 1, с. 77].

Кров у багатьох культурах вважалася символом життєвої сили. За повір'ями, вона містить частину божественної енергії або, у загальнішому значенні, дух особистості [12]. Фразема нім. *dickes Blut haben* [7: 1, с. 112] (досл. “мати густу кров”) характеризує людину важку на підйом, нерішучу, мляву, із важким характером. Фразема англ. *sweat blood* [1, с. 91] (досл. “потіти кров'ю”) у своєму першому значенні “мучитися, відчувати великі муки” має біблійне походження (Луки 22, 44): англ. *And being in an agony he prayed more earnestly: and his sweat was as it were great drops of blood falling down to the ground.* Друге значення цієї фраземи “працювати не покладаючи рук” походить від гіперболізації фізіологічного процесу потіння в умовах надзвичайного фізичного напруження.

Отже, аналіз фразеологічного матеріалу дозволяє стверджувати, що внутрішня форма фразеологічних одиниць, її семантичний устрій висвітлює, з одного боку, особливості смислової інтерпретації позначуваних ними внутрішніх рис людської особистості, що у свою чергу дозволяє пов'язати ці особливості з лінгвокультурною специфікою відповідного етносоціуму, з його історією і культурою, з властивим йому семіотичними “кодами”. При цьому соматичний код у фразеології яскраво демонструє універсальність і своєрідність національних традицій розуміння та осмислення людини та її внутрішніх характеристик. Проведений аналіз внутрішньої форми фразем як дериваційного механізму показав, що у всіх досліджуваних мовах фраземи на позначення вольових рис людини з соматичним компонентом характеризуються чітко визначеним метонімічним або, рідше, метафоричним переносом.

ЛІТЕРАТУРА

1. Большой англо-русский фразеологический словарь: Около 20000 фразеологических единиц / А.В. Кунин. – 6-е изд., исправл. – М.: Живой язык, 2005. – 944 с.
2. Воронкова О.А. Внутренняя форма фраземы как лингвокогнитивная категория: дисс... канд. филол. наук: 10.02.01 “Русский язык” / Ольга Александровна

- Воронкова. – Белгород, 2010. – 206 с.
3. Дворецкий И.Х. Древнегреческо-русский словарь. – М.: ГИИНС, 1958. – Т. 1-2. – Т. 1, с. 195.
 4. Жуков В.П. Русская фразеология: Учеб. пособие для студ. филолог. спец. вузов. – М.: Высшая школа, 1986. – 310 с.
 5. Кунин А.В. Курс фразеологии современного английского языка: Учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз. – 2-е изд., перераб. – М.: Высш. шк.; Дубна: Изд. центр «Феникс», 1996. – 381 с.
 6. Мелерович А.М. Семантическая структура фразеологических единиц в современном русском языке как лингвистическая проблема: Автореф. дисс. ... д-ра филол. наук. – Л., 1982. – 40 с.
 7. Німецько-український фразеологічний словник / Уклали В.І. Гавриш, О.П. Пророченко. – В 2 т. – К.: Радянська школа, 1981. – Т. 1. – 416 с., Т. 2. – 384 с.
 8. Ройзензон Л.И. Внутренняя форма слова и внутренняя форма фразеологизма // Вопросы фразеологии. Ташкент, 1965. – С. 63-67.
 9. Словник фразеологізмів української мови / Уклад.: В.М. Білоноженко та ін. - К.: Scientific Thought, 2008. - 1104 с.
 10. Телия, В.Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В.Н. Телия; отв. ред. А.А. Уфимцева. – М.: Наука, 1986. – 141 с.
 11. Телия В.Н. Метафоризация и её роль в создании языковой картины мира / В.Н. Телия // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М., 1988. – С. 173-204
 12. Тресиддер Джек, Словарь символов. – М.: ФАИР-ПРЕСС, 1999. – 430 с. [Электронный ресурс]: – Режим доступа: www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/JekTresidder/index.php
 13. Ужченко В.Д., Ужченко Д.В. Фразеологія сучасної української мови: Навч. посіб. - К.: Знання, 2007. - 494 с.
 14. Dictionary and Thesaurus – Merriam-Webster Online [Электронный ресурс]: – Режим доступа: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/>
 15. NTC's American Idioms Dictionary / Richard A. Spears; Linda Schinke-Llano. – USA, Illinois, Lincolnwood: National Textbook Company, 1994. – 532 p.
 16. The Free Dictionary. – Farlex, Inc., 2011 [Электронный ресурс]: - Режим доступа: <http://www.thefreedictionary.com/>

REFERENCES

1. Big English-Russian Phraseological Dictionary: About 20,000 phraseological units / Kunin, A.V. – 6th edit., corrected. – М.: Living Language, 2005. – 944 p.
2. Voronkova, O.A. Inner form of a phraseological unit as linguocognitive category: Diss ... cand. Philology Sciences: 10.02.01 "Russian language" / Olga Voronkova. – Belgorod, 2010. – 206 p.
3. Dvoretzky, I.H. Ancient Greek-Russian dictionary. – М.: ГИИНС, 1958. – V. 1-2. – V. 1. P. 195.
4. Zhukov, V.P. Russian phraseology: Textbook for Philology students of special universities. – М.: High School, 1986. – 310 p.
5. Kunin, A.V. Course of Phraseology of modern English language: Textbook for foreign language institutes and departments. – 2nd edit., revised. – М.: Higher School; Dubna: Publishing center "Phoenix", 1996. – 381 p.
6. Melerovich, A.M. The semantic structure of phraseological units in the modern Russian language as a linguistic problem: Author. diss. ... Dr. Philology Sciences. – L., 1982. – 40 p.
7. German-Ukrainian phrasebook / Havrys, V.I., Prochenko, O.P. – In 2 v. – К.: The Soviet School, 1981. – V. 1. – 416 pp., V. 2. – 384 p.
8. Roizenzon, L.I. Inner form of the word and inner form of the phraseological unit // Issues of phraseology. Tashkent, 1965. – P. 63-67.
9. Ukrainian Dictionary of phraseological units / Bilonozhenko, V.M. and others. – К.: Science. view, 2008. – 1104 p.
10. Telia, V.N. Connotative aspect of semantics of nominative units / Executive editor Ufimtseva, A.A. – М.: Science, 1986 – 141 p.
11. Telia, V.N. Metaphorization and its role in the creation of a language world picture / The role of human factor in the language. The language and world picture. – М., 1988. – P. 173-204.
12. Tresidder, Jack. Dictionary of Symbols. – М.: FAIR PRESS, 1999. – 430 p. – Retrieved from: www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/JekTresidder/index.php
13. Uzhchenko, V.D., Uzhchenko, D.V. Phraseology of modern Ukrainian language: Tutorial. - К.: Knowledge, 2007. - 494 p.
14. Dictionary and Thesaurus – Merriam-Webster Online: – Retrieved from: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/>
15. NTC's American Idioms Dictionary / Richard A. Spears; Linda Schinke-Llano. – USA, Illinois, Lincolnwood: National Textbook Company, 1994. – 532 p.
16. The Free Dictionary. – Farlex, Inc., 2011: – Retrieved from: <http://www.thefreedictionary.com/>

The inner form peculiarities of somatic idioms denoting volitional human features: metaphor and metonymy combination (on the material of Ukrainian, German and English languages)

Soshko O.

Abstract. The article investigates the inner form of somatic idioms denoting volitional human features in Ukrainian, German and English. The basis of phraseological nomination process is rethinking of the meaning as one of the ways of reality cognition by human mind. The main types of meaning transition – metonymic and metaphorical have been determined. Also linguistic and cultural peculiarities of the studied phraseological units have been analysed.

Keywords: phraseological unit/idiom, inner form, metonymy, metaphor, structural-semantic analysis, somatic component.

Особенности внутренней формы фразеологизмов с соматическим компонентом, обозначающих волевые черты человека: сочетание метафоры и метонимии (на материале украинского, немецкого и английского языков)

О. Г. Сошко

Аннотация. Статья посвящена исследованию внутренней формы фразеологических единиц с соматическим компонентом, обозначающих волевые черты человека в украинском, немецком и английском языках. Доказано, что в основе процесса фразеологической номинации находится переосмысление значения как один из способов познания действительности сознанием человека. Определены основные типы переноса – метонимический и метафорический. Также проанализированы лингвокультурные особенности исследуемых фразеологических единиц.

Ключевые слова: фразеологическая единица, внутренняя форма, метонимия, метафора, структурно-семантический анализ, соматический компонент.

Каузація в концептуальному просторі ТАЄМНИЦЯ в аспекті семантики номінацій силових взаємодій

К. С. Стрельченко

Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: k.strelchenko@kubg.edu.ua

Paper received 28.10.16; Accepted for publication 10.11.16.

Анотація. У статті аналізуються каузативні взаємодії між складовими концептуального простору ТАЄМНИЦЯ на матеріалі англомовної художньої прози ХХ–ХХІ століть. Розглядаються типи сутностей, які можуть виступати в ролі агоніста та антагоніста (таємниця, особа, що розв'язує чи приховує таємницю, її переконання або емоції). Підкреслюється роль інтроєкції при моделюванні силових взаємодій. Робиться висновок про можливість представлення співвідношення сил не лише як протистояння, а і як сприяння та інших типів інтеракції.

Ключові слова: концептуальний простір ТАЄМНИЦЯ, силова динаміка, агоніст, антагоніст, каузація.

Аналіз семантики мовних одиниць з позицій когнітивної лінгвістики має на меті реконструкцію моделей концептуалізації, що узагальнюють способи інтеріоризації та інтерпретації досвіду представниками певної лінгвокультури. При цьому вивчення явищ мовного та концептуального планів як відкритих динамічних систем в контексті лінгвосинергетики актуалізує увагу до *енергії* – базового виміру їхнього існування, універсального фактора, який зумовлює їхні трансформації чи переходи, та *сили* як детермінанти міжсистемних взаємодій [1]. Відповідно, мотивованим є розгляд концептуального простору ТАЄМНИЦЯ крізь призму силової динаміки як визначального каузативного чинника, що зумовлює особливості інтеракцій його компонентів.

Аналіз наукових досліджень з теми. За Р. Ле-некером, енергія є одним з базових елементів концептуалізації дійсності в буденній свідомості (*the billiard-ball model*): переміщення та взаємодія дискретних об'єктів у довоколишньому просторі спричиняється їхніми власними або зовнішніми енергетичними ресурсами. Результатом зіткнення фізичних тіл є передача енергії, внаслідок чого її реципієнт розпочинає рух і може вступати в подальші взаємодії, утворюючи акціональний ланцюг (*action chain*) [15, с. 13, 283]. Такий енергетичний обмін лежить в основі уявлення про прототипну дію – зміну стану пацієнта під впливом агенса [15, с. 286].

М. Джонсон описує силу як образну схему чи гештальт – «когерентне значиме ціле в досвіді та пізнанні» [14, с. 41]. Релевантними характеристиками сили є її вияв через (потенційну) взаємодію; спрямованість; наявність траєкторії руху (оскільки сила є векторною величиною); джерело та ціль; інтенсивність; структура/послідовність каузальних зв'язків у процесі взаємодії [14, с. 43–44]. Узагальнення, трансформація та ускладнення уявлень про силові відношення, що формуються передусім на основі кінестетичних сигналів [23, с. 98], породжує моделі, в яких інтегрується фізичне та психічне в межах однієї системи. Таким чином, поряд із *фізичним типом каузації* (*physical causation*, об'єкт – об'єкт) виокремлюється також *волітивна* (*volitional causation*, особа впливає на об'єкт, використовуючи власні ментальні ресурси для формування інтенцій), *афективна* (*affective causation*, фізичний об'єкт чи стан справ змінює емоційний, когнітивний чи перцептивний стан

особи) та *спонукальна каузація* (*inductive causation*, особа змінює психічний стан іншої особи через спілкування, переконання тощо) [6, с. 167].

У концепції Л. Талмі силова динаміка постулюється як семантична категорія, що виражається за допомогою граматичних і лексичних засобів [23, с. 49–50]. Основу різних типів складних взаємодій становить стійка опозиція сил між двома сутностями, семантичні ролі яких позначаються термінами «**агоніст**» та «**антагоніст**». Розрізнення цих ролей базується на їхній відносній виділеності: характеристикою *агоніста*, що перебуває у фокусі уваги, є здатність піддаватися чи протистояти дії антагоніста; значимою ознакою *антагоніста* є можливість (успішно) чинити вплив [23, с. 53]. Таким чином, на відміну від даних фізики, реконструйована з мовної семантики модель представляє *асиметричне відношення* [7, с. 198] між ініціатором і реципієнтом, де останній має «привілейований статус» [23, с. 91].

Мета статті полягає у встановленні елементів концептуального простору ТАЄМНИЦЯ, що можуть виступати агоністом чи антагоністом, та визначенні типів силових взаємодій між ними.

Матеріали та методи. Текстові фрагменти, що містять вербалізації взаємодій з ТАЄМНИЦЕЮ, було виокремлено шляхом суцільної вибірки з англомовних художніх творів ХХ–ХХІ століть. При аналізі силової динаміки в системах, позначених інформаційним дефіцитом, було використано теоретичну модель Л. Талмі та враховано такі параметри:

- відносна виділеність сутності, що прикладає силу, тип агоніста (таємниця, особа, що здійснює пошук, власник таємниці/особа, що приховує) та антагоніста;
- тенденція агоніста до руху чи спокою, зумовлена його інгерентними характеристиками (значимою є також траєкторія руху);
- спрямованість сил, наявність опозиції між суб'єктами взаємодії [28]: попри твердження, що інтеракція сил завжди має форму зіткнення [23], що відображено в етимології назв семантичних ролей (*agonist 'combatant', antagonist 'opponent, rival'* [17]), необхідним є їхнє ширше тлумачення в контексті виділеності/вибору перспективи для розгляду засвідчених в ілюстративному матеріалі прикладів допомоги/сприяння;
- результат взаємодії (що поєднує два останні крите-

рії Л. Талмі, оскільки співвідношення сил виводиться з вербально представленого наслідку інтеракції [28]).

Результати та їх обговорення. Аналіз контекстів, де у фокусі уваги перебуває **особа, що здійснює пошук**, засвідчує наступні типи взаємодій. У випадках, коли агоніст характеризується інгерентною тенденцією до спокою, його опонент представляється як сила, що мотивує до здійснення пошуку. При цьому роль антагоніста може виконуватися як людиною, так і неістотою:

- **особою, яка переконує діяти певним чином** (при цьому вона може бути названою (1) чи імплікованою граматичною структурою (2):

(1) *And that left me at a dead end. I thought that perhaps if you were to talk to Fanny, you could convince her to file a missing-persons report* [9, с. 57].

(2) *So, since he was hard at work, there was no point in needling him* [21, с. 59].

- **словесним стимулом** (3) чи **поєднанням даних вербального та невербального каналу** (4):

(3) *Third, what had she said that gave Wolfe so strong a suspicion that she was X that he called a halt and started on his lip routine? I had to try again, and was still at it when I got home* [21, с. 104].

(4) *This sinister pronouncement, coupled with the look on Amberley's face, led the sergeant to infer that he had discovered something interesting, though not of much value as a clue* [13, с. 266].

- **фізичним об'єктом**, що стимулює ментальну діяльність агоніста, спрямовуючи його думки в певному напрямку: (5) *"What made you think of it in the first place?" "I don't know. I was looking through a desk drawer and came across the red leather memo pad that was part of the same set. Suddenly, I got this flash"* [11, с. 53].

- **частиною психіки людини**. Особа як суб'єкт пошуку може бути представлена як кілька комплементарних психічних сутностей, між якими відбувається взаємодія (явище інтроєкції [24, с. 67]). Таке розділення кодується граматично: займенники *he* та *himself* є кореферентними, при цьому вони отримують різні аргументні ролі:

(6) *The explanation had appeared to Fountain quite satisfactory; so much so that the incident had been banished from his mind only to be recalled when, worrying his brain over the man's murder, he had set himself to think over everything he had ever known of Dawson* [13, с. 110].

До психологічних чинників, які виконують роль антагоніста, належать переконання суб'єкта (7), а також емоції, що впливають на особу, яка їх переживає, модифікуючи її поведінку (8).

(7) *She had come down here quite recently, quite openly, under her own name, to help the new inquiries to be made about her own husband. He hadn't treated her too well; but she had principles, suggesting that something was due to her married name and to common justice. For the same reason, she went to live in the house outside which her husband had been found dead* [5, с. 845-846]. (8) *He felt as though he was prying, and as though he was being uselessly urged on by some violent emotion of curiosity – not greed, curiosity, more fundamental even than sex, the desire for knowledge* [4, с. 92].

Розгляд семантики модальних дієслів з позицій силової динаміки [16] показує, що аналогічне відношення може виражатися, наприклад, дієсловом *must*. У цьому випадку імплікується наявність в особі обов'язків, уявлень про необхідну поведінку в певній ситуації, що змушують діяти відповідним чином: (9) *"It's strictly a formality, of course, but I must ask you about your movements on Thursday night," he added almost apologetically* [10, с. 56].

За аналогією, епістемна модальність може трактуватися як сукупна сила наявних фактів, доказів, що спрямовують хід думок і мотивують детектива до певних висновків:

(10) *"... and that therefore the secrecy of the answers is still intact. Do you challenge that contention?" "No." "You accept it?" "Yes." "Then you must have told the police that when Mr. Dahmann displayed the paper you regarded it as a joke, and the sequel is plain: it would be absurd to suspect you of going to his apartment and killing him to get it. So it is reasonable to suppose that you are not suspected* [19, с. 34].

На відміну від попередніх контекстів з балансом сил на користь антагоніста, у наступному прикладі агоніст реалізує свою тенденцію до спокою, незважаючи на вплив:

(11) *You are right, there is something in me that can help you; it is genius; but you have not furnished the stimulant to arouse it and whether it will be awakened in search of your brother is problematical* [20, с. 13].

У випадках, коли **агоніст характеризується тенденцією до руху**, поступ може блокуватися іншою особою, що створює умови, за яких розв'язування таємниці є неможливим:

(12) *"Then," he said, "I won't try to forget it. We're going to search this house." He started to leave the chair. "If you do you'll never catch the murderer of Mr. Jensen and Mr. Doyle." Cramer dropped back in the chair. "I won't?" "No, sir." "You'll prevent me?" "Bah." Wolfe was disgusted. "Next you'll be warning me formally that obstruction of justice is a crime"* [22, с. 87].

Також у ролі антагоніста можуть виступати невідомі інформаційні одиниці, що блокують рух до знання: (13) *One sort of stumbles on things, and there was one stumbling-block at the start. I was puzzled by poor Barnard being shot up at Beechwood House* [5, с. 580].

Експліцитне представлення обох семантичних ролей протиставляється контекстам, де антагоніст залишається не вираженим вербально, а його присутність представлена в семантиці дієслова:

(14) *Gemma realized then that she'd insisted on pursuing this case partly out of concern for Harriet Novak, but partly in hopes that a positive resolution would ease her conscience over the child she'd failed to find* [9, с. 217].

Ідея протистояння може також виражатися через дієслова *to try/to succeed*. При цьому профілюється не сам процес (виконання дії, незважаючи на складність, перешкоди), а стан речей, досягнутий у результаті взаємодії:

(15) *Anyway he had not thought any more about it until, as he said, he had tried to run over in his mind all that he knew of Dawson. And in doing that naturally the first thing that attracted one's attention was Dawson's*

mysterious nest-egg. No one had yet succeeded in tracing this to its source [13, с. 111].

Тенденція агоніста до руху може реалізуватися не лише у випадках зі слабшим антагоністом, а і внаслідок усунення перешкоди (24) або зміни балансу сил (25) на користь особи, що здійснює пошук:

(16) *Do you want to force me to go to the District Attorney and spill enough more beans so that he will give me a ticket that will let me in wherever I want to go? [...] It was a crime, but I had to do it. The trouble with those two, especially the brother, was that they were so used to being safe and independent and dignified all their lives that they kept forgetting how scared they were and had to be reminded. [...] They gave in, of course* [20, с.79].

(17) *It was apparent that Abby, Charles, and Inspector Harbottle were all wrestling with an unspoken problem. It was Harbottle who first reached a conclusion. 'Earlier!' he said* [12, с. 78].

З іншого боку, відсутність очікуваної перешкоди як каузативний фактор може мати негативні наслідки. Це пояснюється тим, що її відсутність не є повною, а сигналізує про силу, яка існувала на певному етапі й потенційно могла б чинити вплив, але була усунута іншою силою [27, с. 193]:

(18) *'Fountain now began to give himself away. Instead of saying as little as possible and leaving Fraser to make a muddle of the case, he had to try and improve it. No sooner had he got rid of Collins than he proceeded to knock the bottom out of the valet's alibi for the night of Dawson's murder* [13, с. 325].

(19) *"I just kept thinking you'd find who'd killed him and none of this other stuff needed to come out."*

"Other stuff?" said Beauvoir. "Is that how you think of it? As though it was all just details? How'd you think we'd find the murderer with you lying and letting us hare off all over the place?" [18, с. 288].

Крім наведених випадків протистояння, залежно від співвідношення спрямованості сил виокремлюються наступні типи взаємодій з агоністом-особою, що розв'язує таємницю:

– Спрямованість сил в одному напрямку виступає як допомога, підтримка, що полегшує та прискорює пошук: (20) *But perhaps before then the bank-notes would have provided a clue that would speed things up and obviate the laborious method of elimination* [26, с. 32].

– Різностямованість сил мотивує розуміння таємниці як атрактора, що визначає вектор поступу системи: (21) *And then his eye caught the Sunday Newsreel's heading: THE TRUTH ABOUT CLAY'S EARLY LIFE. And once more the case drew him into it* [25, с. 95].

– Таємниця (невідомі інформаци) представляється як тягар. Така модель концептуалізації може розглядатися як результат поєднання онтологічної трансформації таємниці як ОБ'ЄКТ і концептуальної метафори СКЛАДНЕ – ЦЕ ФІЗИЧНО ВАЖКЕ з метафорою ЗДОРОВ'Я – ЦЕ ВЕРХ : (22) *Father Brown went about for the next hour or two under a burden of frowning perplexity that was something beyond the shock of the tragic accident* [5, с. 466].

– Усвідомлення / (часткове) розв'язання таємниці концептуалізується як ентропійний чинник, що зумовлює руйнування попереднього стану системи та її

перебудову (незнання – знання). При цьому висвітлюється саме несподіваність та інтенсивність впливу, що має наслідком епістемічну трансформацію: (23) *Realization swept over me like a wave...* [3, с. 176]. (24) *And then the rest of the truth rushed in upon me like a wave of nausea: It had been Horace Bonepenny up there on the ramparts* [3, с. 176]. (25) *Only at that instant, as I spoke, did the full force – the full aptness – of Fenella's words come crashing into my consciousness...* [2, с. 230].

У ситуаціях, де агоністом є власник таємниці, тенденція до спокою ідентифікується з прагненням зберегти секрет, що протиставляються спробам антагоніста змусити його до розкриття:

(26) *He'd meant to shock her into giving him evidence she might be withholding, not to send her off into some rash confrontation with Patrick* [8, с. 111]. (27) *"Why do you suppose Anna Fiore closed up so hard on O'Grady? Because he wasn't all grace and charm like you and me?" "Likely. Excellent conjecture, Archie. The more so because when I sent Panzer for her today she confessed only reluctantly to her name and she would not budge. So your grace and charm will be needed"* [20, с. 39].

Тенденція власника таємниці до руху є співвідносною з бажанням передати таємницю. У цьому випадку антагоністом виступає третя особа, що має на меті перешкодити розкриттю:

(28) *Take the question, did they accept the assumption that Jacobs had been killed to keep him from squealing?* [21, с. 56].

Також тенденція агоніста до руху може блокуватися психологічними чинниками – переконаннями (29), емоцією страху (30), що змушують його зберегти секрет.

(29) *His whole manner implied that he could have said plenty, but discretion held him back* [11, с. 48].

(30) *The more he considered it the more it seemed the reasonable explanation of a mystery. He had scouted the thought of a secret society and he still scouted it. The vengeance of a secret society would not prevent the man's friends from reporting his loss and claiming him* [26, с. 16].

У контекстах, що засвідчують силові взаємодії, у фокусі уваги також може перебувати таємниця (невідомі інформаци). У таких випадках тенденція таємниці-агоніста до спокою протиставляється впливу антагоніста з тенденцією до руху: особи, що прагне її розкрити, або (метафорично переосмисленого) інструмента, що допомагає суб'єкту отримати інформацию:

(31) *Purley opened his mouth and shut it again. When I have facts he needs, he would like to force them out by jumping up and down on my belly, but for that I would have to be lying on my back* [21, с. 53].

(32) *I was also thinking that the screw we had thought would squeeze it out of her apparently wasn't going to work without more pressure, and how would Wolfe give it another turn?* [21, с. 103].

Тенденція таємниці-агоніста до руху може блокуватися власником таємниці, який перешкоджає її розкриттю. Такий тип силових взаємодій можна розглядати як вияв інтродективного представлення психіки людини: протистояння між знанням особи, яке прагне поширення, та її небажанням передати

таємницю через усвідомлення несприятливих наслідків: (33) *But what I do say is that if Mr Amberley hadn't gone suppressing valuable clues, like what he did when he never let on about the young lady being beside Dawson's body, it would have been a sight better for everyone* [13, с. 329]. (34) *I should say he didn't really mean to let on to Lindale he knew what his secret was: he lost his temper, and out it came* [12, с. 80].

Висновки. Отже, у контексті силових взаємодій складових концептуального простору ТАЄМНИЦЯ

у фокусі уваги інтерпретатора може перебувати таємниця чи особа, що її розв'язує або приховує. Переважним типом інтеракції є протистояння, що має наслідком продовження маніфестації тенденції агоніста чи її подолання, проте можливими є інші варіанти аранжування сил (допомога, притягування тощо). У ролі антагоніста може виступати інша особа чи інструмент, а також емоції та переконання, що є наслідком інтродуктивного представлення психіки людини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колесник А. С. Концепт-мифологема СИЛА в лингвосемиотическом освещении // Лингвоконцептология: перспективные направления : монография / [авт. кол. А. Э. Левицкий, С. И. Потапенко, О. П. Воробьева и др.] ; под ред. А. Э. Левицкого, С. И. Потапенко, И. В. Недайновой. – Луганск : Изд-во ГУ „ЛНУ имени Тараса Шевченко”, 2013. – С. 445–459.
2. Bradley A. A Red Herring without Mustard / Alan Bradley. – New York : Delacorte Press, 2011. – 240 p.
3. Bradley A. The Sweetness at the Bottom of the Pie / Alan Bradley. – New York : Delacorte Press, 2009. – 222 p.
4. Byatt A. S. Possession. A Romance / A. S. Byatt. – New York : Random House, 1990. – 555 p.
5. Chesterton G. K. The Complete Father Brown / Gilbert Keith Chesterton. – London : Penguin Books Ltd, 2008. – 846 p.
6. Croft W. Syntactic Categories and Grammatical Relations: The Cognitive Organization of Information / William Croft. – Chicago ; London : University of Chicago Press, 1991. – 328 p.
7. Croft W. Verbs: Aspect and Causal Structure / William Croft. – Oxford : Oxford University Press, 2012. – 448 p.
8. Crombie D. A Share in Death / D. Crombie. – New York : Charles Scribner's Sons, 2010. – 276 p.
9. Crombie D. In a Dark House / Deborah Crombie. – New York : HarperCollins, 2007. – 372 p.
10. Crombie D. Leave the Grave Green / Deborah Crombie. – New York : Avon, 2005. – 336 p.
11. Grafton S. C is for Corpse [electronic resource] / Sue Grafton. – 1986. – Available from: <http://hnovels.com/c-is-for-corpse/page-1-1026611.html>
12. Heyer G. Detection Unlimited / G. Heyer. – Naperville : Sourcebooks Landmark, 2010. – 202 p.
13. Heyer G. Why shoot a butler? / G. Heyer. – Naperville : Sourcebooks Landmark, 2009. – 329 p.
14. Johnson M. The Body in the Mind: The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and Reason / Mark Johnson. – Chicago; London : University of Chicago Press, 1987. – 233 p.
15. Langacker R. W. Foundations of Cognitive Grammar. Volume II: Descriptive Application / Ronald W. Langacker. – Stanford : Stanford University Press, 1999. – 516 p.
16. Mulder de W. Force Dynamics / Walter De Mulder // The Oxford Handbook of Cognitive Linguistics / [edited by Dirk Geeraerts, Hubert Cuyckens]. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – P. 294–317.
17. Online Etymology Dictionary [Electronic resource]. – Available from : <http://www.etymonline.com/>
18. Penny L. The Brutal Telling / Louise Penny. – New York : Minotaur Books, 2009. – 319 p.
19. Stout R. Before Midnight / Rex Stout. – New York : Bantam Books, 1995. – 224 p.
20. Stout R. Fer-de-lance / Rex Stout. – New York : Bantam Books, 1992. – 183 p.
21. Stout R. Plot it yourself / Rex Stout. – New York : Bantam Books, 1989. – 123 p.
22. Stout R. Trouble in Triplicate / Rex Stout. – New York : Bantam Books, 1993. – 146 p.
23. Talmy L. Force Dynamics in Language and Cognition / L. Talmy // Cognitive Science. – 1988. – Vol. 12. – P. 49-100.
24. Talmy L. Toward a Cognitive Semantics : in 2 vol. / Leonard Talmy. – Cambridge, Mass ; London : The MIT Press, 2000. – Vol. 1 : Concept Structuring Systems. – 565 p.
25. Tey J. A Shilling for Candles / Josephine Tey. – 1936. – Available from : <http://ebooks.adelaide.edu.au/t/tey/josephine/shilling-for-candles/index.html>
26. Tey J. The Man in the Queue / Josephine Tey. – New York : Macmillan, 1981. – 124 p.
27. Wolff P. For Want of a Nail: How Absences Cause Events / Phillip Wolff, Aron K. Barbey, Matthew Hausknecht // Journal of Experimental Psychology: General. – 2010. – Vol. 139, No. 2. – P. 191–221.
28. Wolff P. Models of Causation and the Semantics of Causal Verbs / Phillip Wolff, Grace Song // Cognitive Psychology. – 2003. – No. 47. – P. 276–332.

REFERENCES

1. Kolesnyk O. S. The Mythic Concept FORCE from the Lingvosemiotic Perspective // Conceptual Linguistics: Perspective Tendencies : monograph / [A. E. Levitsky, S. I. Potapenko, O. P. Vorobyova et al.] ; edited by A. E. Levitsky, S. I. Potapenko, I. V. Nedaynova. – Lugansk : Taras Shevchenko Lugansk National University Publishing House, 2013. – P. 445–459.

Causation in the conceptual space MYSTERY from the perspective of the semantics of force interaction nominations

Strelchenko K. S.

Abstract. The article details causal interactions between the constituents of the conceptual space MYSTERY by analyzing examples from the 20th–21st century English fiction. The types of entities taking the agonist or antagonist role are established, with the typical candidates being the mystery itself, the person solving or hiding the mystery, and their beliefs or emotions, which highlights the significance of introjection in modeling force dynamic interactions. The study reveals the possibility of the relation between the forces taking form other than opposition, adducing support/assistance as well as other patterns.

Keywords: conceptual space MYSTERY, force dynamics, agonist, antagonist, causation.

Каузация в концептуальном пространстве ТАЙНА в аспекте семантики номинаций силовых взаимодействий

К. С. Стрельченко

Аннотация. В статье анализируются каузативные взаимодействия между составляющими концептуального пространства ТАЙНА на материале англоязычной художественной прозы XX – XX веков. Рассматриваются типы сущностей, которые могут выступать в роли агониста и антагониста (тайна, человек, решающий или скрывающий тайну, его убеждения и эмоции). Подчеркивается роль интроекции при моделировании силовых взаимодействий. Делается вывод о возможности представления соотношения сил не только как противостояния, но и как содействия и других типов интеракции.

Ключевые слова: *концептуальное пространство ТАЙНА, силовая динамика, агонист, антагонист, каузация.*

Mask «Buffoon» in modern english discourse

S. O. Tarasova

V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: svetlana.tarasova12@gmail.com

Paper received 29.10.16; Accepted for publication 10.11.16.

Abstract. The article deals with the problem of phenomenon of mask "buffoon" in modern English discourse. Mask "buffoon" has become an integral feature of the present and the socio-cultural situation in the world. It is seen as a multifunctional, versatile, multidimensional mean of implementation of ideas. The detailed analysis of functional and image-value features of mask "buffoon" in English discourse is given and examples of their actual implementation are provided.

Keywords: *buffoon, creativity, irony, language game, mask, self-presentation.*

*"In era of great change and revaluations, changing truths
the whole life in a sense takes character of a carnival".
(M.M. Bakhtin)*

Introduction. Dynamic processes of modern life and culture are characterized by actualization of holiday phenomenon in socio-cultural space. Society and every person needs holidays. During holidays people forget about their problems, loss, and grief; distract from diseases and weaknesses; feel omnipotent; begin to feel energy and even try to get rid of this surplus – holidays are becoming a part of our life. Significance and value of holidays cannot be reduced to cultural, social or psychological mechanisms, as one should pay attention to its ontological aspect.

Holiday process covers a wide range of phenomena from archaic myth up to postmodernism, so one regards holiday phenomenon not only as a cultural phenomenon, but as a way of living [2]. M. A. Zahibalova claims that today there is a new correlation of holiday and casual phenomena that is characterized by blurring the boundaries between solemnity and common pace, an interpenetration of holiday into casual and vice versa [3, p. 3], the world gains **carnival characteristics**.

Overview of material on the topic. Carnival is one of the most important parts of modern culture, "type of perception", "system of behavior" that has developed over the centuries its own language that "is not possible to translate" into verbal" [6, p. 214] but it has a huge creative potential.

Carnival world model is a variant of a particular worldview. It is a system with a clear structure, rules, regulations, forms, type of imagery, but it is organized on the basis of laughter and is in constant opposition dialogue with the official culture (M. M. Bakhtin, M. Ja. Kuklinska, A. S. Muratova, etc.). Considering culture as an integrated performance, following prof. V.O. Samokhina, one argues that modern carnival demonstrates duration signs – it dissolves in everyday life and its elements are always present in culture, art and human nature [7, p. 84-97].

According to E. O. Semenova the basis of carnival world model is a model of "**carnival man**" who has carnival worldview, the source of which is real lives with their values and social positions (culture) as well as forms and types of household laughter [9].

Man in society demonstrates a lot of stylized images, situational "faces" of "variable" personality. One of attribute characteristics of "carnival man" is a **gaming mask**, which is defined as "cultural form of representation

of self in society and designed for a specific purpose – **substitution of the image** – to hide external manifestations of real personal being a man enables to use images that are different in meaning" [10, p. 18].

Today the term "mask" is beyond its subject area and is a cultural representation of self in everyday life because of multiplicity and plurality of human self. For modern person mask has become an important part of his/her determination in society and culture, acting as *modus vivendi* (way of social life) and a necessary condition for joining the social discourse.

Today masking in modern English discourse is defined as presentation of human existence and some of its manifestations as something frivolous, mocking, condescending attitude to ideals, foolery – people tend to over mock serious things. The subject of masking is a **person in the image of buffoon**. The study aims to identify image-evaluation characteristics of mask buffoon in contemporary English discourse.

Materials and methods. Analyzing the notion of mask "buffoon" to obtain a complete picture of values it is needed to involve the following sources: various types of dictionaries (linguistic, encyclopedia, industry (medicine and psychiatry)), fiction, including stories, media, scientific literature on linguistics, culture and history, as each type of text represents a certain type of consciousness that affects representation of the same object of reality. Contextual environment of notion "buffoon" is regarded as its classifier and marker.

To consider the origins of emergence of the notion "buffoon" in English linguistic culture it is good to consult English etymological and lexicographical dictionaries which give this token the following definitions:

1) **Buffoon** *n.* 1585; clown, earlier 1549 a pantomime dance, borrowed from Middle French buffone jester, from buffa a jest, from buffare blow out the cheeks (as a comic gesture) (The Barnhart Dictionary of Etymology)

2) **Buffon** (buffa a jest, connected with buffareto puff; Tommaseo and Bellini considered the sense of 'jest' to be developed from that of 'puff of wind' applied fig, to anything light and frivolous; e.g. Litru, refer it to the notion of puffing out the cheeks of a comic gesture (The Barnhart Dictionary of Etymology).

Using dictionary definitions we can set logical meaning of notion "buffoon" and define its essential and distinctive features. Name is attributed by extensional

(object) or intensional (sign) as its semantic content. Here below are the most prototype meanings of this token according to semantic interpretation of the most authoritative lexicographical English sources:

1) a person who amuses others by ridiculous or odd behavior, jokes, witty phrases etc. (*Collins English Dictionary*);

2) ridiculous but amusing person; clown (*Oxford advanced learner's dictionary of current English. Oxford*);

3) a man whose profession is to make sport by low jests and antic postures, a comic actor, a clown. A low jester who practices indecent raillery, a wag, a joker (implying contempt or disapprobation) (*Oxford advanced learner's dictionary of current English.*);

4) a person who amuses others by tricks, jokes, odd gestures and postures, etc.;

5) a person given to coarse or undignified joking (*Random House Dictionary*);

6) someone who behaves in a stupid and annoying way (*Macmillan English dictionary*).

So it can be stated that notion "buffoon" is unfairly equated to talkers and jokers not counting significant semantic differences between buffoonery and chatter. Basing on the entries it should be emphasized that buffoon is not a usual cheerful talker, a practical joker, because dominant characteristics are *ridiculous person, odd behavior, funny, witty phrases*. To cod and flutter is vital position of the character defined. Buffoonery is a rare gift to see comic in life situations neglecting selfishness, make fun of his/her own shortcomings and failures.

Research results .Here are given image-value characteristics of **mask "buffoon"** withdrawn on materials of fiction, lexicographical sources and historical references of the time.

1. Wit. Buffoonery as quality is determined by individual susceptibility to communicate with people in a funny way, interspersing language with witty jokes, have a relaxed conversation on any topic. In the book "The Fool, His Social and Literary History" Enid Welsford presents "buffoon" as a man who sees life easy, offers entertainment to his/her friends, and does not think about serious aspects of life. Enid Welsford states that *«their company is welcome, good stories about them accumulate, and if they have little conscience and no shame they often manage to make a handsome profit out of their supposed irresponsibility»* [12, p.3]; *they are "a quick-witted sociable race, who expressed themselves easily not only with the pen, but with the tongue"* [Ibid., p. 14].

The ease of life views and living it in the form of entertainment does not mean that a buffoon is a frivolous man – he/she only wears a mask to "joke up" life, provide his/her experience and ideas to the public. But because of rejection and misunderstanding of their position by others, being outsiders in society, they are subjects of human ridicule because of inability to achieve a normal level of human dignity as a man in a mask "buffoon" has to be always ready to defend him/herself. Wit response usually manifests through reaction agility that results in stunning recipient who does not expect a sharp response from the interlocutor. For example, a comedic play by O. Wilde's "An Ideal Husband" Lord Goring uses irony (addressing "My dear ..." in contrast to the exaggerated statement about "a very bad husband ") to show his bad attitude to

Disapproved and Mrs. Chivli. But he was not ready to hear Laura answer in a humorous tone. Wearing a mask «buffoon», usually very restrained Mrs. Chivli surprised him by the answer in a form of a joke.

Lord Arthur Goring: My dear Mrs. Cheveley, I should make you a very bad husband.

Laura: I do not mind bad husbands. I've had two. They amused me immensely [16].

Such dexterity and reaction we can find see in conversation of W. Churchill with Lady Astor to create a favorable atmosphere and maintain friendly relations.

Lady Astor to Winston Churchill: "Winston, if you were my husband I would flavor your coffee with poison."

Churchill: "Madam, if I were your husband, I should drink it. [13]"

Despite the fact that Lady Astor tried to pique W. Churchill by her commentary, he does not offend; vice versa – putting on a mask «buffoon» he reacts in the relevant ironic manner and this creates a comic situation. The mechanism of irony serves as a hidden mockery that the recipient certainly understands.

2. Language creativity. G. Guildford was the first one who defined language creativity as a skill. E. P. Ilyin understands creativity as divergent thinking process with which people are looking for solutions in all possible areas to consider as many options as possible and choose the best one [4, p. 179] – one of these areas is our language. Language creativity is an essential characteristic of a man in a mask «buffoon». Thanks to it he/she can use his knowledge to create new words, modifications of existing words and expressions to expand their semantics, focus attention, create comic effect etc. Thus, language creativity is the use of language and knowledge of it in a non-trivial way. A striking example of language creativity may be a speech of President John F. Kennedy to the electorate.

"You know nothing for sure...except the fact that you know nothing for sure." – President John Kennedy [13].

In his speech he paraphrased Plato's famous phrase "I know that I know nothing". This philosophical humor is life pattern; it distinguishes by context and specificity of speech expression, a short form and creative development of metaphor process of an appropriate expression.

3. Language game. Language game is traditionally defined as a form of linguistic expression of creativity[11, p. 147], violation of linguistic norms (phonetic, grammatical, lexical, stylistic, etc.) to achieve the comic and emotional effect. Functionality of language games can be interpreted by V. Z. Sannikov: 1) **language creation** –one of the ways to enrich the language; 2) **entertainment** – it is recognized both by the speaker that uses language game for his/her own purposes, and the recipient who seeks "to reveal the deep intention of the author", taking the game; 3) **masking** – joke allows to mask a message and thereby state things that are banned for various reasons [8, p. 27].

A speaker in the mask "buffoon" actively uses language game to create his/her own "anti-world" prompting unconventional form of expression to show deep thoughts concealing it for comic. A bright example of language game use can be found in English medical discourse as a nurse wearing a mask "buffoon" describes the symptoms of the patient in the form of a paradox – comparison of them with his personal data (name and surname), causing comic:

Sneezing patient: My name is ... (achoo!)

Nurse: There's no one in our appointment book by that name [15].

English political discourse is also full of examples of language games, providing powerful effect of linguistic creativity. For example, Barack Obama made allusion of his own omnipotence paraphrasing a biblical expression in a humorous way.

Finally, I believe that my next hundred days will be so successful I will be able to complete them in 72 days. (Laughter). And on the 73rd day, I will rest [13].

In this example usage of language game by Barack Obama in a mask "buffoon" in serious political discourse serves to demonstrate advantages, triumph and create his/her own image.

4. Ironic tone. Tone is "emotional and stylistic format of communication that occurs in the process of mutual influence of communicants and determines their different settings on the choice of communication ways" [5, p. 384]. Mask "buffoon" affects both participants of communication. A special way of thinking that was unnoticed as a general trend of our lives is **irony**. Power of ironic tone used by speakers in a mask "buffoon" is an expression of doubt, subjective (mostly negative) assessment under guise of ridicule, derision, which is a tool for critical interpretation of reality. Julius Caesar turns to an ironic tone in the Shakespeare play with the same name:

*Yet Brutus says he was ambitious;
and Brutus is an honorable man [14].*

This quote is an example of an ironic tone of Julius Caesar in a mask "buffoon" because at this time the audience and part of the troupe know that Brutus is not noble at all – planning to strike Caesar. Comic is caused by contrasting characteristics: *ambitious and honorable*.

Another example of impact of an ironic tone of mask "buffoon" is speeches of political leaders to address their rivals. In the political sphere an appropriate tone serves as intellectually subtle ridicule which, on the one hand, exemplifies an object of ridicule for its negative characteristics, on the other – gives status and increases his/her importance for the electorate.

"In a recent fire Bob Dole's library burned down. Both books were lost. And he had not even finished coloring one of them." – Jack Kemp [13].

Mask "buffoon" which is used by Jack Kemp takes mockery characteristics of his opponent Bob Daul expo-

sing him not in good light in public. Humor lies in quantitative characteristics: a library usually has a lot of different books, when the end of the speech proves it is not so – it is clear that there are only two books.

5. Self-presentation. Success of verbal influence is also supported by important self-presentation. In the general sense self-presentation is defined as the process of forming an impression of oneself in the social environment. The aim of self-presentation is creation of one's image and demonstrating it to others. G. V. Borozdina considers self-presentation a process of perception management through targeted draw of a recipient's attention to the features of appearance, behavior, situations that are trigger mechanisms of social perception [1, p. 98]. There are two main types of self-presentation – «natural" and "artificial". Natural self-presentation" is unintentional – we acquire it from birth; artificial self-presentation" aims to gain loyalty to his/her personality.

Artificial self-presentation is used by language identities in mask "buffoon" because it presents oneself in a special way – he/she looks at reality from top to bottom, creating his/her own anti-world ("inverted one"), considering everything from the ironic position, demonstrating the bitter truth of life. An effective way to create artificial self-presentation is to implement it through artificial self-criticism – falsity of negative qualities of a recipient.

" These stories about my intellectual capacity really get under my skin. You know, for a while I even thought my staff believed it. There on my schedule first thing every morning it said, 'Intelligence Briefing.' " – President George W. Bush, joking at the 2001 Radio-TV Correspondents' Dinner [13].

In his speech George W. Bush puts on a mask "buffoon", uses his negative characteristics to flirt with the audience. Because of some obscurity of his speeches there was a stereotype of his inadequacy, despite the fact that he was a very educated man. Game and comic effect lies in the double meaning of the notion *Intelligence*.

Thus, considering image-value characteristics of a speech personality in a mask "buffoon", one can assert that such intellectual ridicule is typical for modern English discourse. It is based on the following purposes: 1) coverage and joking life absurdity; 2) bringing to life joy and fun that people need; 3) achievement of communicative success; 4) avoid of reprisals for a bitter truth hiding behind a mask of carelessness; 5) psychotherapeutic component – to ease hardships of life.

LITERATURE

1. Бороздина Г. В. Психология делового общения / Г. В. Бороздина — М.: ИНФРА-М, 1999. — 224 с.
2. Гурин С. Карнавал как антропологический феномен — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.topos.ru/article/6782>
3. Загibalова, М.А. Феномен карнавализации современной культуры: автореферат дисс. на соиск. степ. канд. филос. наук./ М. А. Загibalова. — Тула, 2008. — 25с.
4. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности/ Е.П. Ильин. — СПб.: Питер, 2011. — 390 с.
5. Карасик В. И. Языковые ключи / В. И. Карасик. — Волгоград: Парадигма, 2007. — 520 с.
6. Махлин В.Л. Карнавализация/ Л.В. Махлин // Литературная энциклопедия терминов и понятий / Под ред. А.Н.Николюкина. — М., 2001. — 338 с.
7. Самохіна В.О. Креативна особистість Linguisticus-жартівника, або Вчені-Лінгвісти Сміються/ В.О. Самохіна// КОГНІЦІЯ, КОМУНІКАЦІЯ, ДИСКУРС. — 2016. —№12. — С. 84-97.
8. Санников В.З. Русский язык в зеркале языковой игры/ В. З. Санников — М.: Языки славянской культуры, 2002. — 552 с.
9. Семенова Е.А. Актуализация карнавалных процессов в период кризиса культуры (на примере субкультуры студенчества/ Е. А. Семенова // Интернет-журнал «Проблемы современного образования» 2013, № 5 — [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://www.rpmedu.ru/index.php/ru/zhurnaly-2013-g/vypusk-5>
10. Сероштан С.І. Топология маски: философско-антропологический анализ: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філософ. наук : спец. 09.00.04. «Естетика»/ С. І. Сероштан. — Харків, 2007. — 23 с.

11. Шебалов Р. Ю. Ономастическая игра в художественном тексте: на материале ранних рассказов А. П. Чехова: дис. ...канд. филол. наук: спец. 10.02.01 «Русский язык» / Роман Юрьевич Шебалов. – Екатеринбург, 2004. – 219 с
12. Welsford, Enid (1935). *The Fool: His Social & Literary History*. London: Faber & Faber. – 365 pp.
13. <http://politicalhumor.about.com/>
14. http://nfs.sparknotes.com/juliuscaesar/page_134.html
15. <http://offthewallplays.com/wp-content/uploads/2016/07/doctor-duplicate-half-script.pdf>
16. <http://www.imdb.com/title/tt0122541/quotes>

REFERENCES

1. Borozdina, G. V. (1999) Psychology of business communication. Moscow. 224 p. (in Russian)
2. Gurin, S. Carnival as an anthropological phenomenon. Available at: <http://www.topos.ru/article/6782>
3. Zahibalova, M. A. (2009) Phenomenon of modern culture carnivalization. Tula. 25p. (in Russian)
4. Ilyin, E. P. (2011) Psychology of creativity and talent. Saint-Peterbourgh. 390 p. (in Russian)
5. Karasik, V. I. (2007) Language key. Volgograd. Paradigma. 520 p. (in Russian)
6. Machlyn, V. L. (2001) Carnivalization. Literary Encyclopedia of Terms and Concepts. Moscow. 338 p. (in Russian)
7. Samokhina, V. O. (2016) Creative personality Linguisticus - joker or linguists laugh. Cognition, communication, discourse. P. 84-97 (in Russian)
8. Sannikov, V. Z. (2002) Russian language in the mirror of the language game. Moscow. 552 p. (in Russian)
9. Semenova, E. A. (2013) Actualization of carnival culture processes during the crisis (student subculture). Internet magazine "Problems of modern education". Available at: <http://www.pmedu.ru/index.php/ru/zhurnaly-2013-g/vypusk-5>(in Russian)
10. Seroshtan, S.I. (2007) *Mask topology: philosophical and anthropological analysis*. «Estetika». Kharkiv. (in Russian)
11. Shebalov, R. Yu. (2004) Onomastic game in the art text on a material of the early stories of Anton Chekhov. Ekaterinburgh. 219 p. (in Russian)

Маска «балагура» в современном англоязычном дискурсе

С. А. Тарасова

Аннотация. В статье рассматривается проблема феномена маски «балагура» в современном англоязычном дискурсе. Именно маска «балагура» становится неотъемлемой характеристикой настоящего и социокультурной ситуации в мире. Она рассматривается как многофункциональное, универсальное, многомерное средство воплощения идей. Представлен детальный анализ функциональных и ценностных особенностей маски «балагура» в англоязычном дискурсе и приведены актуальные примеры их реализации.

Ключевые слова: балагур, ирония, креативность, маска, самопрезентация, языковая игра.

Narrative Mask Functioning in "The Minds of Billy Milligan" by D. Keyes

I. A. Tkachenko

Kherson State University, Kherson, Ukraine
Corresponding author. E-mail: vaniatkachenko@yandex.ua

Paper received 28.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Abstract. This article focuses on revealing the kinds of narrators in postmodern novel "The Minds of Billy Milligan" by D. Keyes and suggests the notion of "narrative mask" as a specific way of narration. It is assumed that different kinds of narrative masks provide the implementation of postmodern principles of text composition. The article aims at explicating expressive means and stylistic devices of narrative mask representation, different tactics of intimization and author's implicit communication with a reader through the help of narrative mask.

Keywords: *narrator, narrative mask, discourse, communication, narrative distance.*

Introduction. Anthropocentricity of linguistic studies is defined by increased interest to the problems in narratology, including the image of narrator. The most important and most contradictory problems of modern narratology still need detailed study and interpretation. In the centre of linguistic study are problems connecting with the author and his communication with a reader through the text, the author's consciousness, which reveals on different text levels, the ability of the author to exist in his own work and his role in the construction of virtual worlds, the value of the work and the author's intention. Formed as part of structuralism, narratology at the present stage of its development acquires the status of an interdisciplinary field of the scientific research [1, c. 40], the basic aim of which is the realization of all sorts of narratives. Careful attention to the study of narrative is explained by the ability of narrative texts to contain and transmit different aspects of human experience through the prism of a particular social and cultural context.

Overview of publications. Recent studies in humanities are remarked by "narrative turn", which is a significant increase in attention to narratology and narrative phenomena, and increasing popularity of the word "narrative", which gradually began to lose its terminological meaning, vanishing in a huge variety of metaphorical meanings [2, c. 42]. The term "narratology" was proposed by T. Todorov in his work "Grammaire du Decameron", naming narratology as "the science of the story". The main emphasize was made on narrative texts, which, unlike descriptive, have "time structure and contain the changing situation" [2, c. 43].

Other linguists, as R. Barthes, G. Genette, W. Schmid, L. Dolezel, J. Linvelt, discovered and substantiated hierarchy of narrative instances and levels, defined connection between story, narrative, and history. For scientific understanding of the subject they had chosen different types of oppositions: definite author – definite reader, abstract author – abstract reader, focalizer – implicit reader [3, c. 124]. The discourse analysis was formed on the basis of that study (late R. Barthes, J. Kristeva, M.L. Pratt, M. Riffaterre).

V. Vinogradov, M. Bakhtin, B. Korman gave modern linguistics basic studies of author's embodiment in the literal text, thus showing the terminological aspect, improving system terminology, clarifying the concept of "image of the author"; V. Vinogradov and B. Korman developed methods of analysis of the author's mind in different genre forms and R. Barthes, M. Foucault created the concept of "disappearance", "death" of the

author; W. Schmid, G. Genette discovered the role of narrator in the discourse; O. Yaskovich, O. Osmuhina studied lexical means of intimization and narrators' functioning in the text.

Aim. The aim of our research is to solve the problem of narrative instances' representation in postmodern work through the prism of narratology, and to define linguistic and stylistic means of expression of different types of narrators in the artwork of D. Keyes "The Minds of Billy Milligan".

Materials and methods. The speaker in a poem should always be carefully distinguished both from the actual author and the implied author. Narrative mask is text construct in which the speaker is explicitly constructed in the shape of a literary character, that is different from the author as any figure in a piece of fiction is. Furthermore, as opposed to a narrative text, the core of a narrative mask is the character rather than the temporality of a story. In such texts character is the determining constituent of the text; but the character is always peculiar to one particular text or a sequence. Term "mask" is interpreted as a method in constructing a literary character as an actor in a narrative, which is, paradoxically, not narrated. In mask lyrics the author constructs an actor/character/agent by using the method of the mask. The commonly used metaphor "the author is wearing a mask" refers to this complicated process rather than to simply covering something that was already there [5].

Results and discussion. Narration has two forms of artistic expression in the text: external and internal, or indirect and direct [1, c. 4]. The first involves the verbal image of the external manifestations of some emotional and psychological states of the character (facial expressions, gestures, actions, movements, speech and other features). The second form is focused on the image of emotions and a feeling of the character through self-disclosure; the hero describes his inner world. Text form of realization of such narration may serve as dramatic monologue, a dream, a confession, a letter, a diary of the protagonist. It should be emphasized that the maximum stylistic effect is achieved by interaction of that psychonarrative forms.

There is given an idea that all kinds of narrative masks are socially, historically, ethnically, psychologically determined, due to huge range of factors: emotionally collared and professional words, intelligence and erudition of the narrator, his social and historical background, the way of appealing to a recipient – all these factors predict a further "dressing" of the narrative mask (historian, lawyer, artist, madman).

Laid in the "narrative mask" potency allows us to consider it as a mean of not only an aesthetic implementation, but also a communication goal of the author within a literary text. Due to these reasons narrative masks may have following features: autobiographical parallels and correspondence; alternation in narration (the first person to the third, or vice versa); changes in the tone of the narration; the preface in which the author mystifies the reader, because he acts as a publisher; self-mocking on the intonation level; "looping" narrators' own stories; the presence of self-allusions and reminiscences [5].

The practical ground of study of narration is the text, where we have such a narrator, who distinguishes himself from different points of view, thus wearing the mask he may act as a main hero or implicit author. "The Minds of Billy Milligan" by D. Keyes is a vivid example of the narrator's functioning in psychonarrative text.

The structural elements in the works of D. Keyes are considered to be psychological contexts, such as things that describe a psychological state of the hero with the help of emotionally marked linguistic units (language, composition, narrative). [1, c. 8]

Abused since childhood by a sadistic stepfather, Billy Milligan "went to sleep" and created twenty-three other personalities to cope with life. Many of the personalities expressed extraordinary talents for languages, medicine, or painting, while others were petty criminals and thieves whose crimes got the others into constant brushes with the law. Still others were children incapable of dealing with adult life. Every personality is a "special narrative mask" of Billy Milligan.

To control the chaos, three of the dominant personalities – Arthur, Ragen, and Allen – took over the major tasks, assigning each of the other personalities goals and duties based on their individual talents. Personalities who did not contribute or who were seen as threats to the stability of the whole were declared "undesirable" and banished from holding the consciousness.

Vivid examples of narrative masks' functioning are those personalities who have some distinctive features in their behaviour and communication. Among the ten main personalities are William Stanley Milligan, Arthur, The Yugoslavian bodyguard, Tommy, David, Christene, Adalana.

William Stanley Milligan: The original, unfused personality. Started life as a shy but brilliant boy who was gradually driven to suicide by abuse. The dominant personalities prevented him from killing himself and instead "put him to sleep." As the original personality, Billy can never be declared undesirable, but he is also never conscious:

(1) "I am writing this letter because sometimes I can't say what I feel and I want you more than anything to understand <...>

Now that you believe I am guilty, I must be. All I ever wanted to know, is for sure. All my life all I ever have done is cause pain and hurt the ones I love. The bad part is, I can't stop it because I can't help it. Locking me away in a prison will make me worse, like it did the last time. The shrinks don't know what to do because they can't figure out what is wrong" [6, p. 8].

Personal pronouns *I* and *me* in the given abstract shows as that for the last time he is in his own conscious. Billy

also uses such nominative constructions in his own speech as "*I am writing this letter, I can't say, I ever wanted...*" that certainly belong to his own mental process of thinking, that his letter was not written under someone's influence or pieces of advice. All the modal constructions as "*I can't stop, I can't help, I must be, I can't say*" make the reader interpretate the following constructions as his own desires and wishes, that belong only to the one personality.

Another narrator, who wears a mask of well-educated person, is Arthur: an aloof intellectual who studies science and medicine, he controls who gets to "take the spot". His speech is full of scientific terms and notions, that makes him different from the main personality – Billy:

(2) "*Oh, come now,*" Arthur said, making no effort to hide his disdain. "As an attorney, you know very well a witness is under no compulsion to volunteer information he hasn't been asked for. You would be the first to tell a client to stick to a yes or no answer and not elaborate unless it was in his interest. If you come out and ask one of us a direct question, you'll get a truthful answer or silence. Of course, there will be times when the truth may be taken several ways. The English language is by nature ambiguous" [6, p. 79].

Arthur uses a lot of juridical terms to show his intelligence in every sphere of knowledge, such nominal words as "attorney", "a witness", "under compulsion", "to volunteer information", "a client to stick to a yes or no answer" all belong to the special term and constructions, that lawyers use in their juridical practise.

The psychonarration is represented with the help of another narrative mask of the Yugoslavian bodyguard, who provides physical protection for the group, particularly for the children. Has Super Strength and controls the spot while Billy is in jail:

(3) "Is not possible," growled the deep Slavic voice. "What do you mean?" Wilbur asked. "Is not possible to speak vit Billy." "Who are you?"

"I am Ragen Vadascovinich. Who are these people?" Dr. Wilbur introduced everyone, and Yavitch wondered again at the change, at the striking Slavic accent. He wished he knew some phrases in Yugoslavian or Serbo-Croatian, to see if it was just the accent or if Ragen could understand the language" [6, p. 67].

In this example we may see the grammatical violations: "Is not possible", "Is not possible to speak vit Billy"; also violations on lexical level "vit" instead of "with", which is typical for a person, who is a foreigner and knows some words in English.

Next narrative mask is a little boy Tommy: a younger personality with a gift for machines and technology. He is allowed to use his criminal talents (such as picking locks, dismantling doorknobs, and shedding straitjackets) to insure that the others will never be held against their will:

(4) "Now pick up them goddamn boards and get them into the truck" [6, p. 46].

(5) "Arthur encouraged me on that. Someone was needed to get out of the ropes when one of us was tied up in the bam. I learned how to control my hand muscles and bones. Then I got interested in all kinds of locks and bolts" [6, p. 121].

(6) "Tommy sat back against the wall, put his hands

behind his head arrogantly and said, "Fuck county property" [6, p. 143].

Like every person, who is interested in machines he uses a lot of professional words such as: "ropes", "locks and bolts". To show that he is adult enough he uses foul language "goddamn boards", "Fuck county property".

Among "The Undesirables" we also have vivid example of wearing narrative mask – Philip, who has a strong Brooklyn accent:

(7) "Yeah, well, I'm Philip. Some of us tink you should oughta have dis." He slapped a sheet of yellow legal paper on the desk, then turned and walked out. Caul glanced at it and saw immediately that it was a long list of names: Billy's ten personalities and others as well" [6, p. 140].

There are another grammatical violations "tink" instead of "think", "oughta" – "ought to", "dis" – "this", which is typical for Brooklyn dialect.

Narrative mask of any identity of Billy Milligan is a centre of narration, where a story-maker hero gives his own interpretation of the things with all details with a help of modal constructions. Modality of narration is always connected with a specification of information about events in the text. According to R. Fowler, there is a big spectrum of modal expressions, which are effective in terms of explication [4, c. 138]. All modal lexical means of expressing the point of view of the character include: modal verbs, participle axiological words (verbs, adjectives, adverbs, etc.).

1. Modal verbs *may, might, will, would, shall, should, need to, ought to* mark confidence, anxiety, various types of promises, or advice. A modal verb *must* (examples 1, 2) has additional meaning of guiltiness, so that the speaker is using judgment to define the truth or can simultaneously express his agreement or disagreement with some facts or way of thinking of other narrators.

(8) "They must never be still, Arthur warned, never waste time, never allow their minds to stagnate. Each member of the family must strive to achieve his or her own goals, and at the same time be educated and cultured. They should think of these things even while off the spot and practice them intensively when they were holding the consciousness" [6, p. 35].

In the context of studying different kinds of narratives mask in the "The Minds of Billy Milligan" every mask is using modal verb *must*, when he or she needs to change places with actual speaker:

(9) "Ragen must agree to let Billy talk to us" [6, p. 121].

(10) "We must speak with Billy" [6, p. 57].

2. Modal adverbs *certainly, probably, surely, perhaps, maybe, obviously* etc.:

(11) "Billy lay there in the dark before falling asleep, thinking that was probably the real explanation for the buzzing. He had probably been inventing the game in his head – making the buzzing sounds without realizing the others in the house could hear him. That probably happened to a lot of people. Just like losing time. He figured everybody lost time" [6, p. 63].

In this example modal adverbs (*perhaps, really*) are operative words, that identify the occurrence of subjective reflections in narration, adding semantic elements of uncertainty and doubt.

3. Evaluative adjectives and adverbs *lucky, luckily, fortunately, regrettably, merrily, benignly, unfortunately* etc.:

(12) "I had to give my word. I was lucky to get him to

agree to let you in on it" [6, p. 72].

(13) "Fortunately, I did know it would be only a matter of time before total unfusion and Billy would go to sleep for good. Arthur said Billy had only a small taste of conscious life but unfortunately the taste was a bitter one" [6, p. 82].

4. Verbs of knowledge or forecasting: *believe, guess, foresee, approve, know, assume, seem*:

(14) "All right. But I'll tell you this – I don't believe it. The prosecutor's not going to believe it. And the judge isn't going to believe it. I've got great confidence in you, Judy." [6, p. 127].

All those repetitions of verb *believe* show the strong position of the narrator, accepting his own subjective way of thinking as a general truth.

(15) "It all seemed so unreal—like bodies possessed by spirits or demons. He said to Gary and Judy, "I don't know what it means, but I guess I'm with the rest of you. He doesn't seem to be faking" [6, p. 52].

Evaluative words in given examples attract the attention of the reader, in the same time making the information the general truth of the story; subjective words have more importance in realising narrator's, thus also author's, intentions.

Perceptual point of view concerns the processes of consciousness, sensation, cognition, influence and representation of discourse consciousness. Estimated viewpoint is associated with evaluative judgments. The psychological point of view leads to a distinction between external and internal perspective. Mental processes as the internal representation of linguistic practices become effective indicators of perceptual point of view in the text [7, c. 56]. Semantic subcategories are divided into:

1. Perceptions – *to see, to hear, to feel, to notice, to observe* etc.:

(16) "Arthur looked around, disgusted at the goings on, but he decided to sit back and observe this species of lowlife. It was interesting to see how different people made fools of themselves under different drugs: belligerent on alcohol, giggling on marijuana, trancelike on amphetamines, tripping on LSD. It was, he decided, a laboratory of drug abuse. Arthur noticed one couple sitting apart, as he was" [6, p. 54].

(17) "Turner – feeling it was important for the staff to see the multiple personality syndrome for themselves – suggested to Danny that Arthur come out and meet some of the people who would be working with him" [6, p. 79].

(18) "Allen had noticed that from time to time the man seemed to enjoy picking on her" [6, p. 105].

2. Cognitions – *to think, to say to oneself, to wonder, to remember, to recollect* etc.:

(19) "It was going to take much more time and effort than Dr. George had first imagined, and he wondered if he had done the right thing accepting this patient in the middle of a fundraising campaign and expansion program for the hospital" [6, p. 74].

(20) "I think you should ask the court for at least another ninety days," she said./"And then I think you should try to fuse him so that he can help his attorneys and stand trial" [6, p. 153].

(21) "I was not on spot. It was your responsibility. Remember that, or next time ven you are coming on spot, I break your head" [6, p. 115].

(22) "The best hope you have of improving is to bring all these aspects of yourself together, first by communicating with each other, then by remembering everything each of them is doing, getting rid of the amnesia. We call that co-consciousness. Finally, you work at bringing the different people together. That's fusion" [6, p. 129].

3. Affections – to like, to frighten, to hate, to scare, to enjoy etc.:

(23) "Frightened now, wanting to get away from Chalmers gaze, he went around the house to the front yard and sat there shivering although it was a warm evening" [6, p. 42].

(24) "But still, she thought, when you're helpless and scared to death, it's easy for the guy sitting there with a big gun to make you feel guilty" [6, p. 79].

(25) Tommy enjoyed the excitement and the chagrin on the principals face. Principal Moore looked like a man with a lot of problems, like someone who couldn't solve all the things that were bothering him [6, p. 117].

In given examples (16-25) basic semantic aspects of mental processes find realisation in grammatical structure of narrator's speech: subject (which sees, feels, perceives) predicate (reflects the vision, feelings, way of thinking) and object (a phenomenon that someone feels, perceives, sees). In narrative theory, these semantic aspects are equivalent to focalizer, and focalization process.

Thus, integrating into narration, the character's discourse implicitly means a system of thoughts and

implicate sociolect with the help of the lexical expressive means, the choice of words in the narrative mask's speech unites the character with a particular social group. The internal perspective can also be transmitted through narrative of 3rd person (omniscient narrator's form). Narrator comments, describes mental processes: sensation, perception of the characters, so the main linguistic markers of internal narration are determined by the presence of verbs of mental processes: words to describe thoughts, feelings and perceptions, most of which are verbs giving in oppositions look / see, listen / hear, learn / know, memorise / remember.

Conclusion. As we may observe all types of narrators use different lexical and grammatical "tools" in the process of communication. All those narrators are embodiment of the one person, which opens to a reader only in the context of psychonarration. Thus, study allows us to conclude that psychonarration, embodied in the semantic space of D. Keyes's novel "The Minds of Billy Milligan", is an effective way of revealing the image of the character, his inner peace, psychological and emotional state. In addition, psychonarration can be considered as a special sense code, which gives access to the content of works and defining the strategy of reading, understanding and interpretation.

Prospects for further research we see in identifying of communicative and pragmatic guidelines, which are actualised in narrative masks through various compositional and speech forms and types of narration.

ЛИТЕРАТУРА

1. Денисова С.П. Интимизация и лингвистические средства ее выражения в русской художественной прозе конца XIX – начала XX ст. : автореф. дис. на соиск. научн. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / С.П. Денисова – К. : Вища школа, 1991. – 16 с.
2. Тодоров Ц. Два принципа оповіді // Поняття літератури та інші есе / Ц. Тодоров. – К. : Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2006. – С. 40-55.
3. Шмид В. Нарратология / В. Шмид. – М. : Языки славянской культуры, 2008. – 304 с.
4. Fowler R. Linguistic Criticism / R. Fowler. – Oxford : Oxford University Press, 1986. – 216 p.
5. István D. Rácz. Masks and Narratives: The Problem of Mask Lyrics [Electronic resource] / Rácz, István D. – E-Journal of American Studies in Hungary, – November, 2011. Access mode : <http://americanajournal.hu/vol7no2/racz>
6. Keyes, D. The Minds of Billy Milligan/ D. Keyes. – New York: Random House, 1981. – 194 p.
7. Scholes R. Semiotics and Interpretation / R. Scholes. – New Haven and London: Yale University Press, 1982. – 161 p.
8. Walsh R. Who Is the Narrator? [Electronic resource] / Richard Walsh. – Access mode : <http://mrsdarcy.qwriting.qc.cuny.edu/files/2011/06/1773184.pdf>.

REFERENCES

1. Denisova S.P. Intimization and linguistic means of expression in the Russian prose late XIX - early XX century. : author. diss. on PhD degree. Philology. Sciences: spec. 10.02.01 "Russian language" / S.P. Denisova – K: Vishcha Schkola, 1991. – 16 p.
2. Todorov T. Two principles of narration / D. Todorov. – K: Publ. h. "Kievo-Mogilanska Academy", 2006. – pp. 40-55.
3. W. Schmid. Narratology / W. Schmid. - M.: Languages of Slavic Culture, 2008. – 304 p.

Функции нарративной маски в романе «Множественные умы Билли Миллигана» Дэниела Киза

И. А. Ткаченко

Аннотация. В статье выделяются различные виды репрезентаций нарратора в постмодернистском романе Д. Киза «Множественные умы Билли Миллигана». Выявлено специфику функционирования лингвостилистических приемов актуализации нарративной маски как своеобразного способа повествования и воплощения постмодернистического принципа текстообразования. Выделено различные виды нарративных масок и их языковой код в произведении, тактики интимизации и импликации авторской коммуникации с читателем.

Ключевые слова: нарратор, нарративная маска, дискурс, коммуникация, нарративная дистанция.

Лексична репрезентація емоційної кінесики в українських художніх текстах

О. А. Цимбаліста

Київський національний торговельно-економічний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: tsimbalista@rambler.ru

Paper received 19.10.16; Accepted for publication 30.10.16.

Анотація. Стаття присвячена лексичним репрезентаціям емоційної кінесики в українських художніх текстах; уточнено поняття лексико-семантичної групи; проаналізовано моделі лексичних одиниць в художніх текстах; встановлено значущість якогось окремого невербального компонента у створенні виразу обличчя; з'ясовано типові зміни у вербалізації рухів м'язів обличчя.

Ключові слова: кінесика, емоції, інформація, лексико-семантична група, вираз обличчя.

На думку багатьох лінгвістів, найчастішим варіантом опису емоцій у художньому тексті є лексична репрезентація емоційної кінесики [3; 5; 9]. У художній літературі обличчя є важливою характеристикою персонажа, пов'язаною не тільки з його зовнішністю, але й зі внутрішнім світом, а також з емоціями. **Актуальність** полягає в тому, що самі емоції ще недостатньо досліджені психологічною наукою, оскільки тривалий час їх не вважали одиницями, які не підлягають вивченню [4, с. 397]. Труднощі кінемної деталізації і класифікації емоцій людини зумовили певну невизначеність семантики тих мовних одиниць, що їх позначають.

Цим пояснюється їх опис як лексико-семантичної групи, під якою розуміється відносно замкнений ряд лексичних одиниць однієї частини мови, об'єднаних архісемою конкретного змісту [2, с. 136]. Лексико-семантична група – це об'єднання лексико-семантичних варіантів слів з однорідними, порівняно ідентичними значеннями, які не підводяться під поняття стилістичного ряду, незважаючи на те, що структуру лексико-семантичної групи утворюють підгрупи й мікрогрупи. Деякі з мікрогруп можуть структуруватися як семантичний ряд або як парадигма, утворювати семантичні опозиції.

Мета статті – виявити лексичні репрезентації емоційної кінесики в українських художніх текстах та проінтерпретувати їх емоційні сигнали.

Завдання:

- визначити типові зміни у вербалізації рухів м'язів обличчя;

- проаналізувати моделі лексичних одиниць вербалізації виразу емоцій на обличчі в художніх текстах.

Завдяки працям В.Г. Гака (1976), А.А. Уфімцевої (1986), Д.М. Шмельова (1973, 1977) та ін. уточнено поняття лексико-семантичної групи в аспекті її відмінності від лексико-семантичного поля і тематичної групи.

Щодо систематизації тих одиниць, що є засобами іменування кінесики, то сукупність номінацій міміки й жестів, з одного боку, не є семантичним полем, до складу якого входять одиниці різних частин мови з властивими їм синтагматичними й асоціативно-дери-ваційними відношеннями, з іншого, й не тематичної групи, що виділяються за принципом ідеографічної класифікації понять. Тематичні групи лексики близькі до семантичного поля, ґрунтуються на парадигма-

тичних і синтагматичних відношеннях, але не мають асоціативно-дери-ваційних зв'язків. Отже, до складу лексико-семантичної групи входять слова одного лексико-граматичного класу, які відрізняються спільністю однієї з дескриптивних ознак їх значення, найчастіше – видо-родовою.

У парадигматичному аспекті лексико-семантична група є мікрополем парадигматичного плану, в якому елементи структуруються переважно за гіпо-гіперонімічними й квазісинонімічними відношеннями, оскільки квазісиноніми виявляють певну семантичну структуру, відрізняючись за значенням [1, с. 398-399].

На лексико-граматичному рівні їх специфіка полягає в тому, що внутрішньословні й внутрішньо-групові семантичні відмінності слів виражаються різними видами лексичних зв'язків, різними формами того самого слова. Завдяки цьому лексико-семантична група забезпечує мовцеві можливість варіювання семантичної сутності в рамках традиційних частин мови на лексико-семантичному рівні.

Отже, лексико-семантична група як складова лексико-семантичної системи мови включає слова однієї частини мови (здебільшого, дієслова), які об'єднані загальною дескриптивною родо-видовою ознакою й протиставлені за іншими диференційними ознаками. Лексико-семантичні групи, спрямовані на відображення кінесики, призначені для актуалізації позамовної дійсності.

Як уже було зазначено раніше, відтворення мімічних жестів відбувається за допомогою двох типів лексико-семантичних груп: 1) групи на основі номінацій самих жестів та мімічних рухів за допомогою іменників і 2) групи на основі іменування динамічної ознаки зазначених рухів у вигляді дієслівних одиниць, а також їх атрибутивних форм із загальним компонентом "мімічні жести".

Матеріалом дослідження слугували фрагменти текстів, відібраних з оригінальних творів українських авторів (П. Мирний, Г. Квітка-Основьяненко, М. Коцюбинський, І. Франко, В. Винниченко, І. Нечуй-Левицький), що містять опис комунікативних ситуацій, в яких відображені наявні мовні засоби позначення жестової соматички і міміки персонажів. На рівні вербалізації вирази обличчя в художніх творах становлять хоча і менший відсоток, проте є більш інформативними, ніж погляд, усмішка тощо, адже саме на обличчі людини відбиваються переживання, думки і ставлення до когось або чогось.

Ми розрізняємо сім людських емоцій, що були названі П. Екманом основними, зокрема, у зв'язку з можливістю їхнього безпосереднього відображення на обличчі. До них належать: радість/щастя; подив/здивування; страх; відроза/презирство; сум; гнів/лють; крім того, він зарахував до емоцій і інтерес/цікавість. Кожна з основних емоцій, на думку П. Екмана, пов'язана з нейронною програмою, яку він вважає універсальною, як і самі емоції. Дослідник стверджує, що основні емоції є універсальними, бо однаково розпізнаються різними народами [7, с. 166].

– *Се буде найліпше!* – **радісно мовили оба панотці.** – *Ми, що можемо, будемо вам допомагати, але афішуватися нам – се признаєте самі – яко священникам – і при тім залежним – не можна* (І. Франко).

– *Коли є той Бог на світі, то він Бог панський, а не мужицький, Бог все добро оддає панам, а пан не дає нічого,* – **сумно промовив Микола** (І. Неч.-Левицький).

– *Наймичку? – питає, здивувавшись, Галя.* – *Навіщо? Щоб вона своїми нечистими руками тобі страву готувала? Хай їй!* (П. Мирний).

Вивчення виразів обличчя починалося з тверджень про те, що такі дослідження є аналізом власне емоцій (V.P. Richmond, J.C. McCroskey 2004), бо обличчя призначене для передачі та інтерпретації емоційних сигналів. П. Екман, В. Фризен, С. Томкінс були одними з перших, хто займався розробкою та оцінюванням виразів обличчя людини, за спостереженнями М. Коццоліно [6, с. 62].

Вирази емоцій на обличчі можуть змінюватися як за рахунок усвідомлених вольових зусиль, так і неусвідомлено, шляхом суто автоматичних рухів. Насамперед, обличчя – це місце симптоматичного виразу почуттів, внутрішнього стану людини і міжособистісних стосунків. У діалозі навіть найменші зміни обличчя співрозмовника бувають надзвичайно інформативними, і на їхній основі люди часто виносять найрізноманітніші за своїм характером судження про комунікативного партнера.

В аналізі виразу обличчя в цілому беруть до уваги весь комплекс змін на обличчі, чітко не виокремлюючи усмішки, погляду тощо. Звичайно, існують і такі випадки, коли підкреслюють значущість якогось окремого невербального компонента у створенні виразу обличчя. Так, для україномовної культури характерним є сприйняття виразу обличчя на рівні "брови" – "очі" – "усмішка", що відображується і в описі діалогового спілкування в текстах художніх творів: *насунив брови, здивовано підвів брови, зробила великі очі, прижмурих очі, свердлюючи очі, любенько посміхнулася, винувата усмішка.* Вираз обличчя може передавати цілий комплекс рухів м'язів обличчя, які формують подальші стосунки між комунікантами. Наприклад:

– *Доктор здивовано, не розуміючи, підвів брови:* *які руки, для чого?* (В. Винниченко).

– *Я задушив би її, як гадину!* – сказав Гнат, **здвигнувши тонкі брови** (М. Коцюбинський).

– *Лаврін спустих очі, похилив голову і гукнув до Палажки:* – *Як не знайду Мелашки, то я вас, бабо, вб'ю або повішу!* (І. Неч.-Левицький).

– *Парубок спершу, мабуть – таки, чи й не прийняв її за ту польову царівну, бо стояв, як укопаний, розтягнувши й без того довгобразе лице, широко розкривши здивовані очі...* (П. Мирний).

Мімічні вирази вимагають більшої концентрації уваги співрозмовника для їх фіксування. Типові зміни у вербалізації рухів м'язів обличчя є такими:

– позначення негативного ставлення до партнерів або подій:

– *Один Чіпка не плакав. Як той сич насуплений, стояв він нарізно всіх, звисивши на груди важку голову, в землю потупивши очі, – тільки коли-не-коли з-під насуплених брів посилав на людей грізний погляд...* (П. Мирний).

– *Одчепись, бо як пхну, то й перекинешся!* – промовив спокійно Карпо, **скоса подивившись на Мотрю й насупивши брови** (І. Неч.-Левицький).

– *От штука!* – **зневажливо скривив губи Семенець.** – *Я їх скільки хоч курих, як був на ярмарку* (В. Винниченко).

– позначення позитивного ставлення до партнерів:

– *Не вийду, бо нема тут гарних наставників, – сказала вона, моргнувши до його веселою бровою* (М. Коцюбинський).

– *А ім'я – пошлість. Правда? – підняла вона якомсь мило брови й засміялась* (В. Винниченко).

– контекстні позначення:

– *Пан маршалок прийняв його пропозиції з байдужим, сквашеним видом, немов сей празник був для нього гірким, як хрін* (І. Франко).

– *Чого він тут забув? – питає Галя, дивуючись.* *Скучу, каже, за драбчастим конем, то й до вас заверну, – жартує Чіпка* (П. Мирний).

Як нами було вже зазначено, що для україномовної культури характерним є сприйняття виразу обличчя на рівні "брови" – "очі" – "усмішка", необхідно розкрити позначення "брови" в українських художніх творах. Декодування виразу обличчя адресанта адресатом є менш складним процесом, ніж декодування значення окремої зони обличчя. У текстах художніх творів українських письменників кінця XVIII – XIX ст.: (П. Мирний, Г.Квітка-Основ'яненко, М. Коцюбинський, І. Франко, В. Винниченко, І. Нечуй-Левицький) автори найчастіше вживають фрази: *насунив брови, підвести брови, здвигнути брови, брови зсунулись.*

Мовець відверто намагається продемонструвати адресатові свій інтерес або зацікавленість через вираз підвівши брови:

– *Що ти сказала? – спинився проти неї Аркадій Петрович, піднявши брови* (М. Коцюбинський).

– *Доктор здивовано, не розуміючи, підвів брови:* *які руки, для чого?* (В. Винниченко).

Вирази: *насунив брови, брови зсунулись* підкреслюють негативні настрої мовця:

– *Її очі з м'якеньких стали зразу тверденьки. Брови насупились, а осміх злетів з уст і ніби вилетів з хати* (І. Неч.-Левицький).

– *Тепер та надія почорніла, як і його колись зелене та золоте жито... Брови в його насупились; коло серця, мов чорна гадина, обвився жаль...* (П. Мирний).

Взаємодія вербальних засобів комунікації з виразом обличчя як невербальна комунікація відбувається,

коли вираз обличчя передає інформацію глобального плану, що впливає не на окрему репліку, а на загальну стратегію спілкування. Проаналізуємо це на прикладах із творів українських авторів, щоб зобразити не лише миттєвий емоційний стан персонажа, а й притаманні йому риси характеру, наприклад:

1) радість:

– *Його лице ясніло якимсь незвичайним блиском, очі горіли, на устах тремтів щасливий усміх, готовий, бачилось, в одній секунді зрватися бурєю і вибухнути веселим, сердечним розгостом* (І. Франко).

– *У Івася аж усміх пробіг по лицю. Рає мати синові Мотрю* (П. Мирний).

2) байдужість:

– *Як із землі виросла сестра Аркадія, з пісним обличчям, із побожно згорненими на животі руками* (М. Коцюбинський).

У наступному прикладі, як бачимо, мімічні прояви використані для зображення жорстокості персонажа, які дуже виразно передають раптові емоції:

– *При їх виді лице судді Страхоцького з добродушно-заляканого зробилося якимсь тупо-жорстоким.* – *Ближче сюди!* – *затищав він* (І. Франко).

На рівні вербалізації виразу обличчя та його функціональності в діалогах художніх творів відтворюється або вкрай інтенсивне відображення необхідної інформації, або повне її приховування. Нейтральний стан речей у цьому випадку уваги не привертає. Якщо мовцеві необхідно передати інформацію, що не розташована на крайніх смужках шкали інтенсивності, а займає серединну позицію, увагу, зазвичай, звертають на міміку окремої зони обличчя, завдяки якій створюється враження про вираз обличчя в цілому. Наприклад:

– *Марія стиснула уста і з виразом зятятого болю уперто мішала чай* (М. Коцюбинський).

– *Я знала, що тобі не вгожу. Я не знаю, хто тобі й вгодить,* – *сказала Кайдашиха, розсердившись,* – *де ж пак, зроста в такій розкоші!* (І. Неч.-Левицький).

– *Губернатор грізно на його закричав:* – *Зачим ти такої п'яний?* (Г. К.-Осн. 'яненко).

– *Катря, нахмурена і зла, йшла позаду і не посміхнулася навіть, коли усі сміялись з Василя* (В. Винниченко).

– *А ти шукаєш правди?* – *суворо запитав Порох* (П. Мирний).

Міміка стає виразнішою відповідно до очікувань тих, для кого вона призначена. Так, наприклад, у ситуаціях святкування, освідчення в коханні, особливо теплих взаємин міміка обличчя інтенсифікує вираження намірів, щоб підтримати партнерів по комунікації:

– *Дай, господи, співати – не дай тільки плакати!* – *одказує радо Мотря. І не налюбуеться, й не навітшається невісткою* (П. Мирний).

– *А, дж'яфер!* – *радісно скрикнув Рустем й побіг назустріч* (М. Коцюбинський).

– *Парубок стояв, як зачарований. Йому здалося – він зроду не чув такого свіжого, гнучкого голосу. У його в очах засвітилась орада; лице прояснилося, наче хто збризнув його свіжою водою; серце затіпалось, немов хто доторкнувся до його* (П. Мирний).

На обличчі відображається весь спектр емоцій адресанта. На нашу думку, емоції адресанта для адресата перетворюються на інформацію, яка йому необхідна для декодування подальших дій, наприклад:

– *А хіба ти приймаєш тут на роботу?* – *спитав Микола якомсь з осміхом і гордо* (І. Неч.-Левицький).

– *Вже було пізно. Заспана куховарка втретє просунула голову в двері і плаксиво жалілась на холодну вечерю* (М. Коцюбинський).

Емоції виступають невід'ємною частиною людського життя, регулюючи процеси сприйняття дійсності. Вербалізація виразу емоцій на обличчі для відтворення його в художньому тексті відбувається за моделлю, де центральною індивідуальною константою є такі лексичні одиниці, як *вираз обличчя, рухи м'язів обличчя* тощо. Отже, провівши аналіз функціональних особливостей невербальних засобів комунікації, ми з упевненістю можемо констатувати вищенаведеними реченнями, які досить вдало розкривають і підтверджують, що для цієї епохи більш характерним є застосування негативних відображень виразів обличчя співрозмовників. Варто зазначити, що вираз обличчя як невербальний компонент комунікації має значний дискурсивний потенціал для вираження широкого діапазону комунікативних намірів разом з вербальними компонентами на всіх рівнях взаємодії.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю.Д. Избранные труды [Текст] / Юрий Дереникович Апресян. - М. : Школа "Языки рус. культуры", 1995. - (Язык. Семиотика. Культура). - Т. 1 : Лексическая семантика: синонимические средства языка. - 2. изд., испр. и доп. - [Б. м.] : [б. и.], 1995. - 472 с.
2. Беликов В.И. Жестовые системы и коммуникация (обзор) // Семиотика и информатика. Вып.20. - М. 1983. - С. 127-148.
3. Василенко В.А. Невербальна комунікація як фонорегулятор контексту / В.А. Василенко // Серія Філологічні науки : [зб. наук. пр.]. - Суми : СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2007. - С. 3-8.
4. Вежицкая А. Язык. Культура. Познание / Анна Вежицкая / [отв. ред. и сост. М.А. Кронгауз, вступ. ст. Е.В. Падучева]. - М. : Русские словари, 1996. - 411 с.
5. Гак В. Г. К диалектике семантических отношений в языке [Текст] / В. Г. Гак // Принципы и методы семантических исследований: Сб. статей. -М.: Наука, 1976. - С. 73-92.
6. Коццолино М. Невербальная коммуникация. Теории, функции, язык и знак / М. Коццолино ; пер. с итал. А.В. Королева. - Х. : Изд-во Гуманитарный центр, 2009. - 248 с.
7. Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика: язык тела и естественный язык / Григорий Ефимович Крейдлин. - М.: Новое литературное обозрение, 2002. - 592 с.
8. Уфимцева А.А. Лексическое значение: Принцип семасиологического описания лексики. М., 1986. - 239 с.
9. Шаховский В.И. О лингвистике эмоций / В.И. Шаховский // Язык и эмоции. - Волгоград : Перемена, 1995. - С. 3-15.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. В. Винниченко Вибрані твори / Володимир Винниченко. – К. : Сакцент Плюс, 2005. – 256 с.
11. Квітка-Оснoв'яненко Г.Ф. Сватання на Гончарівці : Повісті, п'єси / Г.Ф. Квітка-Оснoв'яненко. — Харків : Фоліо, 2007. — 351 с. — (Укр. класика).
12. Коцюбинський М.М. *Кони не винні* : Повість, оповідання / Михайло Михайлович Коцюбинський. — Харків : Фоліо, 2006с — 317 с. — (Укр. класика).
13. Мирний П. Хіба ревуть воли, як ясла повні? : Роман з народного життя / Панас Мирний. – К. : Дніпро, 1986. – 445 с. — (Укр. класика).
14. Нечуй-Левицький І. Кайдашева сім'я : Повість, п'єса / Іван Нечуй-Левицький. — Харків : Фоліо, 2007. — 351 с. — (Укр. класика).
15. Франко І. Перехресні стежки Поезія; Іван Вишенський; Мойсей; Перехресні стежки / Іван Франко. – К. : Наукова думка, 2007. – 432 с.

REFERENCES

1. Apresyan Y.D. Select labours [Text] / Yuriy Derenikovich Apresyan. - M. : School "Languages of rus. cultures", 1995 . - (Language. Semiotics. Culture). - Т. 1 : Lexical semantics: synonymous facilities of language. - 2 publ. - 1995. - P. 472.
2. Belikov V. I. Gesture system and communication (review) // Semiotics and Informatics. №. 20. - M., 1983. - P.127 -148.
3. Vasilenko V. A. Nonverbal communication as context fonoregulator / V.A. Vasilenko // Series Philology [Coll. Science. pr.]. - Symu: SymDPU name. A.S. Makarenko, 2007. - P. 3-8.
4. Wierzbicka A. Language. Culture. Knowledge / Ann Wierzbicka / [Ed. and comp. M. A. Kronhauz, introd. E. V. Paducheva]. - Moscow: Russian dictionaries, 1996. – P. 411.
5. Gak V. G. Dialectic semantic relations in language [Text] / V. Gak // Principles and methods of semantic researches: Col.of articles. -M. : Nauka, 1976. - P. 73 - 92.
6. Kotstsolyno M. Nonverbal communication. Theories, functions, language and sign / M. Kotstsolyno; Transl. from Ital. A.V.Korolyova. - X: Humanitarian Center, 2009. - P. 248.
7. Kreydlyn G. E. Nonverbal semiotics: language of body and natural language / Gregory Efymovych Kreydlyn. - M. : New Literary Review, 2002. – P. 592.
8. Ufimtseva A. A. The lexical meaning: principle of semiological description of the vocabulary. M., 1986. - P. 239.
9. Shahovsky V. I. About linguistic emotions / V. I. Shahovsky // Language and emotions. - Volgograd: Peremena, 1995. - P. 3-15.

ILLUSTRATED REFERENCES

10. Vinnichenko V. Selected Works / Volodymyr Vinnichenko - K: Saksent Plus, 2005. - 256 p.
11. Kvitka-Osnovyanyenko G. F. Matchmaking in Honcharivka: novels, plays / G. F. Kvitka-Osnovyanyenko. - Kharkiv, Folio, 2007. – P. 351. - (Ukr. Classics).
12. Kotsyubynsky M. M. Horses are not guilty: story / Mykhailo Kotsyubynsky. - Kharkov: Folio, 2006s – P. 317. - (Ukr. Classics).
13. Myrnyi P. Is roaring oxen as a manger full? :The Folk Life / Panas Myrnyi. - K. Dnieper, 1986. – P. 445. - (Ukr. Classics).
14. Nechuy-Levitsky I. Kaydasheva family: story, play / Ivan Nechuy-Levitsky. - Kharkiv, Folio, 2007. – P. 351. - (Ukr. Classics).
15. Franko I. Cross paths: Poetry; John Vishensky; Moses; Cross paths / Ivan Franko. - K: Scientific Thought, 2007. – P. 432.

Lexical representation of emotional kinesics in the Ukrainian fiction

Tsymbalista O. A.

Abstract. The article deals with lexical representation of emotional kinesics in the Ukrainian fiction; the concept of lexico-semantic group is specified; the models of lexical units are analysed in the fiction; meaningfulness of some separate un verbal component is set in creation of facial expression; typical changes in verbalization of motions of face muscles are found out.

Keywords: *kinesics, emotions, information, lexico-semantic group, expression.*

Лексические репрезентации эмоциональной кинесики в украинских художественных текстах

О. А. Цимбалистая

Аннотация. Статья посвящена лексическим репрезентациям эмоциональной кинесики в украинских художественных текстах; уточнено понятие лексико-семантической группы; проанализированы модели лексических единиц в художественных текстах; установлена значимость отдельного невербального компонента в описании выражения лица; выявлены типичные изменения в вербализации движений мышц лица.

Ключевые слова: *кинесика, эмоции, информация, лексико-семантическая группа, выражение лица.*

Особливості репрезентації китайських фразеологізмів *чен'юй* з вербалізованими концептами ПРОСТІР і ЧАС у китайській класичній літературі (на матеріалі роману «Подорож на Захід»)

С. В. Цимбал

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: lczyba@bk.ru

Paper received 24.10.16; Accepted for publication 01.11.16.

Анотація. У статті розглядаються особливості вербалізації концептів ПРОСТІР і ЧАС у фразеологізмах китайської мови *чен'юй* та їх функціонування у фантастично-сатиричному романі «Подорож на Захід». Виокремлено три групи фразеологізмів з компонентами на позначення часо-простору, простору й часу, виражених лексичними одиницями зі значеннями «Небо», «Земля», «сторони світу», «відстань», «система відліку часу» тощо.

Ключові слова: *концепт, простір, час, фразеологічна картина світу, чен'юй.*

Вступ. Дослідження засобів мови є найкращий шлях до розуміння концептів, оскільки слова необхідні для повідомлення концептів, їх обговорення, водночас саме вони є одним із джерел формування концептів у свідомості людини [1, с. 30].

Водночас необхідно пам'ятати про те, що концепт, як правило, співвідноситься більш, ніж з однією лексичною одиницею (ЛО), а також із сукупністю різнорідних (власне лексичних, фразеологічних та афористичних) засобів, що описують його в мові [5, с. 82]. Це засвідчує функціонування не тільки лексичних (передаються окремими словами), а й фразеологічних концептів, значення яких обумовлене концептами, що входять до складу фразеологічних одиниць (ФО). А відтак можна говорити про формування відповідної фразеологічної картини світу у свідомості кожного носія мови, тобто, фразеологічної системи мови, що бере участь у функціонуванні мовної картини світу [8, с. 3].

Короткий огляд публікацій з теми. Окремі аспекти вивчення мовних картин світу, зокрема питання вираження концептів на різних рівнях мовної системи привертало та продовжує привертати увагу багатьох як вітчизняних, так і зарубіжних мовознавців, серед яких: О. В. Арделян, Г. С. Артеменко, Н. Ашиток, Є. М. Гірняк, С. Н. Денисенко, Л. Жиденко. Водночас проблема відображення категорій простору й часу в мовах світу постала об'єктом дослідження Л. М. Бондаревої, Н. Є. Ястребової, Тань Аошуан, В. Уїчі (V. Huici) та ін.

Мета статті полягає у висвітленні засобів вербалізації концептів ПРОСТІР і ЧАС як компонентів китайської фразеологічної картини світу.

Виклад основного матеріалу. Зокрема будь-яка мова (точніше, її семантика й структура) постає відображенням закономірностей світобачення народу, серед яких – усвідомлення місця людини в життєвому просторі, розуміння духовного світу особи, виокремлення першочергових цінностей, основних життєвих орієнтирів, визначення основних параметрів світу, що пов'язані з процесом сприйняття дійсності людиною тощо. Безумовно, такі фундаментальні категорії буття людини, як одиничне і особливе, частина і ціле, форма і зміст, явище і суть, час і простір, кількість і якість, природа і людина, життя і смерть тощо проявляються не тільки на рівні слова,

але й на всіх інших рівнях структури мови [3, с. 85-86]. Особливо яскраво вони відображаються у фразеології, що пояснюється приналежністю ФО до розряду окремо оформлених мовних одиниць, компоненти яких характеризуються повним або частковим семантичним перетворенням. Крім цього, внутрішня форма фразеологізмів, що формується під впливом екстралінгвістичних факторів, є віддзеркаленням національної специфіки, соціокультурної своєрідності того чи того етносу, викликані умовами життя й особливостями історичного розвитку народу [2, с. 3].

Варто також зазначити, що національно-культурного забарвлення фразеологізму надають саме компоненти, присутні в складі ФО (топоніми, гідроніми, антропоніми тощо) [2, с. 4], які водночас постають вербалізацією певних концептів. Серед них окремої уваги заслуговують такі, що належать до загальнолюдських феноменів ментального характеру, які є фундаментальними фрагментами універсальної картини світу та постають основою сприйняття людиною світу, а саме – концепти ПРОСТІР і ЧАС [6, с. 23].

Як слушно зауважує Н. Є. Ястребова, «Час і простір – необхідні компоненти всього змісту людського сприйняття, оскільки є способами розрізнення предметів». Простір кваліфікують як усвідомлення почуттів, вражень, які співіснують у полі сприйняття, натомість час постає чергуванням накопичених почуттів, вражень тощо (іншими словами, є певним зв'язком між безпосередніми враженнями й тими, що були отримані раніше) [18, с. 220]. Навколишній світ зокрема багатий на неоднорідні значення, обумовлені просторовими та часовими координатами, що прив'язані до певних місць та подій. Як зазначають науковці, «людина – єдина істота на Землі, яка має уявлення про час та вживає спроб ним управляти», оперуючи, при цьому, трьома категоріями (минуле, теперішнє, майбутнє), що мають не однакове значення [16, с. 248]. Водночас у процесі пізнання простору людина з'ясовує координати для полегшеної орієнтації в ньому, виокремлюючи три просторові виміри: «перед – зад» (сагітальна вісь), «право – ліво» (поперечна вісь) та «верх – низ» (вертикальна вісь) [12, с. 35-36].

Безсумнівно, для того, аби якомога глибше та повніше з'ясувати специфіку сприйняття та мовного втілення категорій простору й часу будь-яким

народом, необхідно пам'ятати про те, що для кожного суспільства характерна своя власна модель просторово-часових відносин, а також особливе бачення взаємодії цих категорій.

Продовжуючи цю тезу передусім варто пригадати положення про те, що китайській цивілізації притаманна принципово інша модель усвідомлення навколишнього світу, простору. Орієнтування в ньому відбувалося, зазвичай, за положенням Сонця в небі, а відтак обумовлювало визначення чотирьох основних напрямів світу – півдня (як «кульмінації головного світила»), кардинального напрямку 南 [nán], сходу (东 [dōng]), півночі (北 [běi]) та заходу (西 [xī]), а також чотирьох проміжних (东南 [dōngnán] південний схід, 东北 [dōngběi] північний схід, 西南 [xīnán] південний захід, 西北 [xīběi] північний захід) [4].

Орієнтування в часі поставало не менш важливою задачею для давніх китайців, які винайшли низку способів та засобів з метою відслідковувати плин часу. Серед них можна виокремити винахідництво годинника з надзвичайно складним механізмом, спостереження за рухом планет Сонячної системи, укладання різноманітних календарів на основі висновків астрологів щодо планетарних ритмів, виокремлення двадцяти чотирьох сезонів (шести для кожної пори року) [15, с. 42].

Вчені пояснюють цей факт тяжінням китайців не до абстрактного (яке відмічається нерозвиненістю), а до конкретного мислення, що обумовлене прямим сприйняттям і знаходить своє яскраве відображення в мові. «Китаець вірить тільки тому, що він бачить і чує», однак візуальна перцепція переважає [14, с. 101-104]. Схожі твердження присутні й у дослідженні О. О. Корнілова, який зазначає: «у процесі найменування концептів власного семантичного універсуму китайська мовна свідомість набагато більше, ніж інші мови, прагне до наочності». Вирішальним фактором у формуванні та існуванні такої риси китайської мовної свідомості є логіко-понятійний компонент такої свідомості, а саме – «специфіка його роботи в процесі відображення реалій зовнішнього світу, їх осмислення й найменування» [11, с. 230-231].

Іншими словами, китайське мислення тяжіє до конкретності (предметності, наочності) під час вербалізації просторово-часового континууму, безперервної взаємодії часу та простору, уявлення про який були невід'ємною частиною життя давніх китайців. Це підтверджується наявністю у внутрішній формі вербалізаторів низки концептів (серед яких лексеми й ідіологеми національної мови) числівників. Наприклад, числівник «чотири» міститься в китайських словах на позначення простору 四方 [sìfāng] «всюди, чотири сторони світу», та з часовим значенням 四季 [sìjì] «чотири пори року, чотири сезони», а числівники «десять тисяч» і «тисяча» – у фразеологізмі на позначення часу 万代千秋 [wàndài qiānqiū] (досл.: десять тисяч поколінь, тисяча осеней) «давним-давно, багато століть тому» [11, с. 218].

У результаті нашого попереднього дослідження [докл. див.: 17] ми прийшли до висновку, що для архаїчної свідомості китайців було характерним

уособлення категорій простору й часу в низці понять, а саме: 宇宙 – Всесвіт, 天地 – Космос, 世界 – світ, значення компонентів яких об'єднують простір і час в єдине ціле. Можна з впевненістю стверджувати, що за тисячолітню історію Китаю подібні уявлення настільки міцно закарбувалися у свідомості, що увійшли до мовної картини світу китайців та обумовили функціонування усталених мовних конструкцій, ідіоматичних виразів на позначення досліджуваних концептів.

Як відомо, китайська мова багата на фразеологізми, що є одиницями національно-культурного досвіду китайського народу, джерелами для виникнення яких слугували трактати давнини, класичні твори, цитати видатних людей тощо. Вагоме місце у цьому переліку відведене китайській класичній літературі, що представлена 四大名著 – чотирьома славнозвісними та найбільш популярними серед читачів романами, зокрема відомими за своєю наповненістю ідіоматичними виразами: «Роман трьох держав» (三国演义 [sānguó yǎnyì]), «Річкове прибережжя» (水浒传 [shuǐ hǔ zhuàn]), «Сон у червоному теремі» (红楼梦 [hónglóumèng]) та «Подорож на захід» (西游记 [xīyóujì]). Серед них, на наше переконання, окремої уваги заслуговує останній із перелічених романів, оскільки слугує джерелом фразеологізмів національної китайської мови, зокрема пов'язаних із темою мандрування головних героїв у просторі й часі. «Подорож на захід» є сатиричним оповіданням про мандрівку ченця Сюань Цзана (玄奘 [xuánzàng]) на Захід (в Індію), за буддійськими сутрами з трьома супутниками, наділеними людськими рисами – царем мавп Сунь Укун (孙悟空 [sūn wùkōng]), засланим на Землю за влаштований ним переполох у Небесному палаці, напівлюдиною-напівсвинкою Чжу Бацзе (猪八戒 [zhūbājiè]), втіленням жадібності і хтивості, який був вигнаний через свої витівки з царства безсмертних на Землю для нового переродження, а також демоном-людоджером Ша Уцзин (沙悟净 [shā wùjìng]), провинною якого було розбиття священної вази в Небесному палаці.

Попри те, що головним персонажем є монах Сюань Цзан, у романі на передній план виходять мавпа Сунь Укун та свиня Чжу Бацзе, які є втіленням різноманітних людських вад. Не зважаючи на це, обидва персонажі стали всенародними улюбленицями, а ім'я останнього навіть закарбоване в складі низки фразеологічних одиниць китайської мови під назвою *сехоуюй* (歇后语, іншомовки-недомовки). Наприклад: 猪八戒照镜子 – 里外不像个人 [zhū bā jiè zhào jìng zi – lǐ wài bù xiàng gè rén] (букв.: Чжу Бацзе дивиться в дзеркало – ні всередині, ні ззовні не схожий на людину) «цілком винен; ні тим, ні іншим не догодити»¹ [13, с. 216].

Повертаючись до головної теми нашого дослідження, зазначимо, що серед різновидів ФО китайської мови вагоме місце посідають фразеологізми під назвою *чен'юй* (成语 [chéngyǔ]).

¹ Виділені лексеми 里 «усередині» та 外 «ззовні» в складі цього фразеологізму є вербалізаторами концепту ПРОСТІР.

Виступаючи національно детермінованою одиницею китайської мови, «чен'юй» представлені чотирислівною моделлю, що створює ефект парності і паралелізму структури [7, с. 36]. Здійснивши аналіз вербалізації концептів ЧАС і ПРОСТІР на матеріалі роману «Подорож на захід» [19], зауважимо, що всі вони так чи інакше постають відображенням уявлень древніх про Всесвіт, який був створений міфічним пращуром Пань Гу з безкінечного хаосу шляхом відокремлення Неба (天) від Землі (地). Згодом Небо і Земля почали сприйматися як керуюче та виконуюче начала, які є взаємодоповнюючими та не можуть існувати окремо, зокрема виступали «управителями» простору й часу [10, с. 226]. Крім цього ієрогліф 天 у розширеному розумінні став втіленням поняття Природи як універсального цілого, у вужчому – виступав єдністю просторового («простір над головою») та часового («день, сезон, пора року») смислах [9, с. 442]. Зокрема розвиток китайської мови обумовив процес вербалізації подібних уявлень, що знайшли своє відображення у низці лексичних та фразеологічних одиниць на позначення простору й часу. Результати аналізу фразеологічного матеріалу роману на основі китайських фразеологічних онлайн-словників [20; 21; 22] показали, що лише 6 чен'юй мають у своєму складі компоненти з імпліцитним, завуальованим значенням різновимірного простору, втіленого в понятті «Земля» (地) та часу як Неба, простору над головою (天). Натомість 16 з них є експліцитним вираженням часу, що виражається за допомогою ЛЮ 日 «день», 月 «місяць», 年 «рік», 代 «ера, епоха», 世 «вік, життя» тощо та простору (ЛЮ на позначення просторових координат 左 «ліво», 右 «право», 东 «схід», 西 «захід», 前 «перед», 后 «зад», 外 «зовнішній», 界 «межа, рубіж» тощо).

Виявлені фразеологічні одиниці з досліджуваними компонентами ми розділили на відповідні групи й підгрупи та класифікували їх наступним чином:

1) Група «Час-Простір» (天地):

- 钻天入地 [zuān tiān rù dì] (досл.: досягти вершин неба, дістатися глибин землі) «бути винахідливим, вживати всіх засобів для досягнення своєї мети»;

2) Група «Простір»:

а) рівень Землі (地), підземелля (地下):

- 铺胸纳地 [pū xiōng nà dì] (досл.: зігнувшись в земному поклоні) «шанування і повага»;

- 划地为牢 [huà dì wéi láo] (досл.: накреслити (коло) на землі та вважати це в'язницею) «обмежувати чинись діяльність певними рамками»;

- 一十八层地狱 [yīshíbā céng dìyù] (будд.; досл.: вісімнадцятий рівень пекла) «найгірший стан справ»;²

б) осьові горизонтальні виміри «перед – зад» (前后), «ліво – право» (左右):

- 背前面后 [bèi qián miàn hòu] (досл.: за спиною/позаду, перед обличчям/попереду) «скрізь, де б то не було, завжди; не важливо, де і коли»;

- 左邻右舍 [zuǒ lín yòu shè] (досл.: сусіди зліва, сусіди справа) «сусіди, по-сусідству, усі навколо»;

в) напрямок (方), сторони світу (东, 西):

- 东游西荡 [dōng yóu xī dàng] (досл.: блукати на сході, тинятися на заході) «байдикувати, безглуздо ходити»;

- 紫气东来 [zǐ qì dōng lái] (досл.: небесне сяйво приходить зі сходу) «сприятливе знамення»;

- 登界游方 [dēng jiè yóu fāng] (досл.: зійти на небеса, обійти всі сторони світу) «здійснювати навколосвітню подорож»;

г) відстань/дистанція:

- 七长八短 [qī cháng bā duǎn] (досл.: сім (разів) довгий, вісім (разів) короткий) «різної довжини і висоти; нещастя, неприємність, нещасний випадок»;

- 不识高低 [bù shí gāo dī] (досл.: не знати, високо и низько) «не знати, що добре, а що погано; неспроможність розрізнити добро і зло»;

- 十万八千里 [shíwàn bāqiān lǐ] (досл.: 108 тисяч лі) «за тридев'ять земель; дуже далеко»;

г) позиція:

- 家丑不可外谈 [jiā chǒu bù kě wài tán] (досл.: про сімейні негаразди не можна говорити за межами будинку) «не виносити сміття з хати; не виносити на люди хатні справи»;

д) пересування:

- 来去无踪 [lái qù wú zōng] (досл.: приходити та йти не залишаючи відбитків і тіні) «швидко з'являтися і швидко зникати; бути непомітним»;

- 呼来喝去 [hū lái hè qù] (досл.: кричати (тут), репетувати (там)) «командувати людьми, змушувати кого-небудь робити що-небудь»;

3) Група «Час»:

а) рівень Неба (天):

- 叫苦连天 [jiào kǔ lián tiān] (досл.: скаргами струснути небо) «безупинно скаржитися, стогнати від болю і страждань; нарікати на свою гірку долю»;

- 洪福齐天 [hóng fú qí tiān] (досл.: щастя безмежне, наче небо) «велике щастя, величезна удача, везіння»;

б) система відліку:

• день, місяць, рік:

- 年深日久 [nián shēn rì jiǔ] (досл.: глибина років, тривалість днів) «з плином часу; багато років; давно минулий, давній, стародавній»;

- 五黄六月 [wǔ huáng liùyuè] (досл.: п'ятий-шостий місяць за місячним календарем) «найбільш спекотний період літа, середина літа, літня спека»;³

- 祛病延年 [qū bìng yán nián] (досл.: усунути хворобу, продовжити роки) «вилікувавши, сприяти довголіттю»;

• покоління, період часу:

- 七窝八代 [qī wō bā dài] (досл.: сім гнізд, вісім поколінь) «всі члени сім'ї»;

- 运蹇时乖 [yùn jiǎn shí guāi] (досл.: доля

² Згідно буддистських вірувань, зверху розташований рай, знизу – пекло, що поділяється на 18 рівнів, серед яких найнижчим та найбільш жахливим і нестерпним є вісімнадцятий.

³ Компонент ФО 黄 [huáng] («жовтий, золотий») дослівно не перекладається, але має важливе значення для повного розуміння фразеологізму: у цьому випадку 黄 позначає колір дозрілих зернових культур, період дозрівання яких припадає на 5-6 місяці за місячним календарем.

кульгава, час поганий) «фатальні негаразди, лихоліття».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Відповідно до проведеного аналізу, можемо констатувати, що концепти, які відображаються в мовних картинах світу кожного народу, знаходять своє втілення не тільки на лексичному, а й на фразеологічному рівні мовної системи. Водночас фразеологічна картина світу відображає уявлення етносу про ті чи інші явища дійсності, зокрема простір і час, які, вербалізуючись, постають універсальними концептами. Що стосується процесу мовного втілення зазначених концептів у китайській мові, то передусім постає необхідність дослідження особливостей китайського архаїчного мислення, яке є провідним чинником у формуванні концептуальної свідомості. Однією з найбільш помітних його рис є конкретність, що проявляється наявністю в складі лексичних або фразеологічних одиниць китайської мови числівників. Варто згадати також про те, що найбільш поширеними є ФО *чен'юй*, першоджерелами яких зокрема є класичні твори, представлені в китайській літературній традиції низкою романів, серед яких вагоме місце посідають:

«Роман трьох держав», «Річкове прибережжя», «Сон у червоному теремі» та «Подорож на захід». У якості матеріалу нашого дослідження ми обрали роман «Подорож на Захід», оскільки він сповнений ідіоматичними виразами на імліцитні та експліцитні позначення часу та простору. Серед досліджених *чен'юй* ми виокремили декілька груп та підгруп, проаналізувавши які можемо прийти до висновку, що всі ФО відображують архаїчні уявлення китайців про існування різноспрямованого простору під ногами (地) та божественного простору над головою, якому підвладний час (天). Крім цього, часу властива риса послідовності днів, місяців, років, а простору – визначеності координат, потрібних для орієнтації у ньому. Водночас наявність у складі фразеологізмів числівників ще раз підтверджує тезу сходознавців про конкретність китайського мислення.

Наприкінці зазначимо, що для повного з'ясування особливостей вербалізації концептів у складі фразеологізмів китайської мови необхідне розширене дослідження класичної китайської літератури, що підкреслює актуальність та перспективу подальших мовознавчих розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

- Алефиренко Н. Ф. Проблемы когнитивной лингвистики / Н. Ф. Алефиренко, Н. Б. Корина. – Нитра : УКФ, 2011. – 216 с.
- Арделян Е. В. Ономастическая фразеология как отражение национально-культурной самобытности народа / Е. В. Арделян // Загальні проблеми фразеології : матеріали міжнар. конф., 20 жовт. 2011 р. – Горлівка, 2011. – С. 3–5.
- Артеменко Г. С. Логіко-когнітивний аспект дослідження фразеологізмів / Г. С. Артеменко // Актуальні проблеми філології : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Івано-Франківськ, 8–9 лист. 2013 р.). – Херсон, 2013. – С. 85–88.
- Ахметсафин А. Н. Композиционное пространство китайского иероглифа (были ли древние китайцы «левшами»?) [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступа: http://hanbalik.narod.ru/chinese_calligraphy/composition_space_of_characters.htm
- Ашиток Н. Мовна картина як система репрезентації світу / Н. Ашиток // Молодь і ринок. – 2010. – № 10 (69). – С. 79–82.
- Бондарева Л. М. К проблеме интерпретации концепта «пространство» в отечественной и зарубежной лингвистике / Л. М. Бондарева // Вестник Балтийского федерального университета им. И. Канта. – 2015. – Вып. 2. – С. 23–30.
- Гирняк Е. М. Идиоматичность рекламного текста (на материале русской и китайской рекламы) / Е. М. Гирняк // Вестник пермского ун-та : российская и зарубежная филология. – № 1 (13). – 2011. – С. 32–38.
- Денисенко С. Н. Концепт мовної картини світу і сучасні дослідження фразеології / С. Н. Денисенко // Вісн. ЖДУ ім. І. Франка. – 2010. – № 51. – С. 3–6.
- Духовная культура Китая : энциклопедия : в 5 т. / гл. ред. М. Л. Титаренко ; Ин-т Дальнего Востока. – М. : Вост. лит., 2006. – Т. 1 : Философия. – 2006. – 727 с.
- Духовная культура Китая : энциклопедия : в 5 т. / гл. ред. М. Л. Титаренко ; Ин-т Дальнего Востока РАН. – М. : Вост. лит., 2006. – Т. 5 : Наука, техническая и военная мысль, здравоохранение и образование. – 2009. – 1087 с.
- Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О. А. Корнилов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М. : ЧеРо, 2003. – 349 с.
- Кравченко А. В. Язык и восприятие : Когнитивные аспекты языковой категоризации / А. В. Кравченко. – [2-е испр. изд.]. – Иркутск : Изд. Иркут. гос. ун-та, 2004. – 206 с.
- Прядохин М. Г. Краткий словарь недоговоркинскоязычного современного китайского языка / М. Г. Прядохин, Л. И. Прядохина. – [2е изд.] – М. : АСТ : Восток–Запад, 2007. – 218, [6] с.
- Спешнев Н. А. Китайцы : особенности национальной психологии / Н. А. Спешнев. – СПб. : КАРО, 2011. – 336 с.
- Тань Аошуан. Китайская картина мира: Язык, культура, ментальность / Тань Аошуан. – М. : Языки славянской культуры, 2004. – 240 с.
- Тромпенаарс Ф. Национально-культурные различия в контексте глобального бизнеса / Ф. Тромпенаарс, Ч. Хэмден-Тернер // пер. с англ. Е. П. Самсонова. – Мн. : ООО «Попурри», 2004. – 528 с.
- Цимбал С. В. Концепти «простір» і «час» у китайському світосприйнятті / С. В. Цимбал // Актуальні питання розвитку філологічних наук у XXI столітті : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 25–26 бер. 2016 р.). – Одеса, 2016. – С. 78–80.
- Ястребова Н. Е. Национальные особенности понятий «пространство» и «время» / Н. Е. Ястребова // Исторические, философские, политические и юридические науки, культурология и искусствоведение. Вопросы теории и практики. – Грамота, 2011. – № 8 (14). – Ч. 1. – С. 218–221.
- (明代) 吴承恩. 西游记 / 中国古典文学名著丛书. – 北京 : 华夏出版社, 2013. – 906 页.
- 第一范文网 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://diyifanwen.com>
- 在线成语词典 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cy.5156edu.com>
- 词典网 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://cidianwang.com>

REFERENCES

1. Alefirenko, N. F. Problems of cognitive linguistics / N. F. Alefirenko, N. B. Corina. – Nitra : UKF, 2011. – 216 p.
2. Ardelyan, E. V. Onomastic phraseology as a reflection of national and cultural identity of the people / E. V. Ardelyan // Common problems of phraseology : proceedings of the Intern. conf., Oct. 20, 2011. – Gorlivka, 2011. – P. 3–5.
3. Artemenko, G. S. Logical-cognitive aspect of the studying of phraseological units / G. S. Artemenko // Urgent problems of Philology : proceedings of the Intern. scientific-practical conf. (Ivano-Frankivsk, Nov. 8-9, 2013). – Kherson, 2013. – P. 85–88.
4. Akhmetsafin, A. N. The compositional space of the Chinese character (did the ancient Chinese "left-handed") [Electron resource]. – 2012. – Access mode : http://hanbalik.narod.ru/chinese_calligraphy/composition_space_of_characters.htm
5. Ashitok, N. Language picture like the system of representation of the world / N. Ashitok // Youth and market. – 2010. – № 10 (69). – P. 79–82.
6. Bondareva, L. M. To the problem of interpretation of the «space» concept in domestic and foreign linguistics / L. M. Bondareva // I. Kant Baltic Federal University's Vestnik. – 2015. – Is. 2. – P. 23–30.
7. Girnyak, E. M. Idiomaticity of advertising text (comparative analysis of Russian and Chinese advertisement) / E. M. Girnyak // Bulletin of Perm University : Russian and Foreign Philology. – № 1 (13). – 2011. – P. 32–38.
8. Denisenko, S. N. A concept of a language world picture and modern investigations in phraseology / S. N. Denisenko // Zhytomyr I. Franko State University Journal. – 2010. – № 51. – P. 3–6.
9. Spiritual culture of China : encyclopedia : in 5 volumes / ch. ed. M. L. Titarenko ; Inst. of the Far East. – M. : Vost. liter., 2006. – Vol. 1 : Philosophy. – 2006. – 727 p.
10. Spiritual culture of China : encyclopedia : in 5 volumes / ch. ed. M. L. Titarenko ; Inst. of the Far East. – M. : Vost. liter., 2006. – Vol. 5 : Science, technical and military thought, health and education. – 2009. – 1087 p.
11. Kornilov, O. A. Language world pictures as derivatives of national mentalities / O. A. Kornilov. – [2nd rev. and enl. ed.]. – M. : CheRo. – 2003. – 349 p.
12. Kravchenko, A. V. Language and perception : Cognitive aspects of linguistic categorization / A. V. Kravchenko. – [2nd rev. ed.]. – Irkutsk : The ISU Publishing House, 2004. – 206 p.
13. Pryadokhin, M. G. Concise dictionary of two-part allegorical sayings of modern Chinese language / M. G. Pryadokhin, L. I. Pryadokhina. – [2nd ed.]. – M. : AST : Vostok–Zapad, 2007. – 218, [6] p.
14. Speshnev, N. A. The Chinese : peculiarities of national psychology / N. A. Speshnev. – SPb. : KARO, 2011. – 336 p.
15. Tan Aoshuang. Chinese picture of the world: Language, culture, mentality / Tan Aoshuang. – M. : Languages of Slavic culture, 2004. – 240 p.
16. Trompenaars, F. National-cultural differences in the context of global business / F. Trompenaars, C. Hampden-Turner // transl. by E. P. Samsonov. – Minsk : OOO "Poupourri", 2004. – 528 p.
17. Tsymbal, S. V. The "space" and "time" concepts in the Chinese worldview / S. V. Tsymbal // Urgent issues of philological science development in the XXI cent. : proceedings of the Intern. scientific-practical conf. (Odesa, March 25–26, 2016). – Odesa, 2016. – P. 78–80.
18. Yastrebova, N. E. "Space" and "time" notions' national peculiarities / N. E. Yastrebova // Historical, philosophical, political and law sciences, cultural science and study of art. The theory and practice. – Gramota, 2011. – № 8 (14). – Part 1. – P. 218–221.

Special features of the Chinese phraseological units' representation with the verbalized SPACE and TIME concepts in the Chinese classical literature (based on the analysis of the novel "Journey to the West")

Tsimbal S.

Abstract. This paper considers the features of the verbalization of the SPACE and TIME concepts in the Chinese phraseological units *chengyu* and the peculiarities of their functioning, studied by using fantasy satirical novel "Journey to the West". Three groups of phraseological units with the components' designations were found: «space-time», «space» and «time» that are reflected in the lexical units with such meanings as «Sky», «Earth», «cardinal points of the world», «distance», «the system of time marking» etc.

Keywords: *concept, space, time, phraseological picture of the world, chengyu.*

Особенности репрезентации китайских фразеологизмов *ченьюй* с вербализованными концептами ПРОСТРАНСТВО и ВРЕМЯ в китайской классической литературе (на материале романа «Путешествие на Запад») С. В. Цымбал

Аннотация. В статье рассматриваются особенности вербализации концептов ПРОСТРАНСТВО и ВРЕМЯ в фразеологизмах китайского языка *ченьюй*, а также их функционирование в фантастически-сатирическом романе «Путешествие на Запад». Выделено три группы фразеологизмов с компонентами, которые обозначают «время-пространство», «пространство» и «время», выраженных лексическими единицами со значениями «Небо», «Земля», «стороны света», «расстояние», «система отсчета времени» и др.

Ключевые слова: *концепт, пространство, время, фразеологическая картина мира, ченьюй.*

Ирония в современной прозе и новые подходы к ее интерпретации

И. В. Цыркунова

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко, г. Киев, Украина
Corresponding author. E-mail: irina_tc@bigmir.net

Paper received 26.10.16; Accepted for publication 05.11.16.

Аннотация. В статье рассматриваются новые подходы к анализу и интерпретации иронии в рамках современных научных теорий. На материале испанских романов К.Х. Селы и К.Р. Сафона продемонстрированы реализация и функционирование иронии, как мировоззренческой категории культуры постмодернизма. Применение стилистического метода позволило определить факторы, влияющие на стиль и звучание повествования. Герменевтический метод использовался для правильной интерпретации иронии в оригинальных испанских текстах.

Ключевые слова: ирония, постмодернизм, проза, полифония, тональность, самоирония.

В современной литературе, в том числе и испанской, ключевая роль принадлежит иронии, на что в значительной степени повлияли идеи постмодернизма, который сказался появлением нового типа иронического коллективного мироощущения. В современных литературоведческих исследованиях центральным стало утверждение о том, что ирония в постмодернизме перевоплотилась в определенное мировоззрение, поскольку все, от истории до самого себя, человек постмодернизма воспринимает через призму иронии. Это переосмысление действительности и новый взгляд на нее нашли свое отражение в художественной литературе, которая приобрела новое ироническое звучание. Таким образом, ирония от тропа перешла в художественный принцип современного романа, в частности испанского.

Новое восприятие иронии способствовало появлению новых подходов к ее интерпретации и анализа в рамках современных научных теорий.

В XX в. большинство исследователей сошлись во мнении о том, что ирония – это не только стилистический прием, но и особое мировосприятие. Такая позиция позволила рассматривать концептуальные аспекты иронии. Наиболее исчерпывающую характеристику иронии пытались дать такие зарубежные ученые как Д. Мюкке, Р. Тернер, Н. Нокс и Ч. Гликсберг. Они рассматривали развитие толкования этого понятия в английской литературе и эстетике. Большой вклад в анализ иронии сделал и В. Бут «Риторика иронии».

К. Керброт-Орекиони и М. Флудэрник настаивают на прагматическом аспекте иронии, для распознавания которой необходимо понимать коммуникативную цель и намерения говорящего, что безусловно входит в поле прагматики [5]. В рамках прагматических концепций нужно выделить теорию «иронического эха» Д. Спербера и Д. Уилсона, смежную с ними теорию «иронического напоминания» Р. Дж. Круза и С. Глюксберга, а также теорию «симуляции неправды» Э. Лаппа.

Д. Спербер и Д. Уилсон рассматривают иронию как ссылку на ранее звучавшее высказывание. По словам авторов, разница между ироническим «Какая прекрасная погода» и буквальным «Ужасная погода» в том, что первое выражает отношение говорящего к высказыванию, а второе – к самой ситуации, то есть к погоде [10]. На основе этой теории Р. Дж. Круз и С. Глюксберг разработали теорию иронического напоминания «*echoic reminder*», согласно которой буквальное значение и есть ироническим [6]. Тем не менее,

большинство критиков (Э. Лапп, Дж. Ромбоутс) утверждают, что эти теории не объясняют все случаи реализации иронии, например, полисемии, а понять саму иронию возможно только в определенном контексте.

Д. Литман и Д. Мэй [8, с. 138] выделили две формы иронии: иронические ситуации и иронические высказывания. Последние касаются вербальной иронии, имеющейся в большинстве литературных произведений, что, как правило, выражается в двух проявлениях: диалоге и просто заявлении человека, иронично на что-то реагирующего. Таким образом, ироничным является лишь утверждение, а не вся ситуация в целом. Ироническая ситуация, по мнению ученых, выступает как парадокс судьбы, в результате обстоятельств и событий, которые произошли, а не словесных заявлений.

Д. Мюкке (1973) так же различал иронические высказывания и ироничные ситуации с намерением: вербальная ирония всегда умышленное и предварительно спланирована, тогда как иронические ситуации – это результаты развития определенных событий [9, с. 35]. Как видим, классификация иронии, а именно ее разделение на иронические высказывания и ситуации, совпадает у ученых. Ироническую ситуацию принято также называть иронией судьбы. Р. Гиббс (1994) определял ироничные ситуации как драматическую иронию, когда слушатель, зритель или читатель знают то, чего не знают персонажи произведения [4].

Стоит отметить, что в эпоху постмодернизма иронию можно рассматривать как мировоззренческую категорию, как призму восприятия мира, событий, себя в мире. В художественной литературе постмодернизма ирония становится художественным принципом, то есть той точкой зрения через которую автор / главный герой / персонаж смотрит на мир и описывает его. Таким образом, в художественной литературе мировоззренческая ирония выражается вербально, поскольку она звучит в мыслях автора / главного героя, в реакции персонажей, в самоиронии рассказчика / главного героя / персонажа, в описании событий, людей и ситуаций. Ч. Гликсберг (1969), в частности, отмечал, что XX в. характеризуется иронией «в себе», в отличие от романтической иронии, которая срывала со всего рамки.

Э. Лапп рассматривает иронию как симуляцию лжи, то есть говорящий только прикидывается, что говорит неправду, а ложь – это симуляция правды [7, с. 141-154].

Кэтрин П. Билс (1995) при анализе иронии вводит термины *локус* (locus) и *сфера* (scope) иронии, где *локус* – наименьшее ироническое выражение, а целое предложение – *сфера*. Таким образом, в ироническом высказывании «*Ну ты и герой*» *герой* – это *локус*, а все высказывание – *сфера*.

Хосе Мария Хиль утверждает, что по теории релевантности, ирония не всегда противоположна буквальному смыслу. Ирония не основывается лишь на принципе антифразиса, включающего два значения, одно и которых противоположно другому, а как в случаях полисемии может быть смежное с ним. Подтверждением этого является ирония, выраженная каламбуром:

Aqué! era un purgatorio para bolsillos pudientes [12, с. 117]. Ирония реализуется на обыгрывании автором слова *purgatorio* (чистилище), применяемое по отношению к больнице: с одной стороны, это метафора (чистилище – место, где очищаются от грехов, больница – место, где излечиваются от болезней), с другой стороны, чистилище – место где тебе подчистят карманы, поскольку лечение оказалось очень дорогим.

Поскольку все мыслится как набор текстов, то постмодернисты не выделяют автора как такового, этим можно объяснить размывания в постмодернистской литературе рамок между планом выражения автора, рассказчика и персонажа, частое использование несобственно-прямой речи, где речь автора переходит в язык персонажа, полифонической речи как звучания различных голосов в романе. В этой связи стоит упомянуть теорию о **полифонической структуре высказывания Освальда Дюкро** [1], согласно которой высказывание рассматривается как звучание нескольких «голосов» или точек зрения. Примеры полифонической иронии встречаются в романе К.Х. Села «Улей»:

Yo no quisiera equivocarme, pero a mí me da el olfato que su niño debe andar mezclado en todo esto. El hijo de doña Margot, que en paz descanse, era mariquita, ¿sabe usted? Andaba en muy malas compañías. Mi pobre marido siempre lo decía: quien mal anda, mal acaba. El difunto marido de doña Juana, don Gonzalo Sisemón, había acabado sus días en un prostíbulo de tercera clase, una tarde que le falló el corazón [2, с. 332]. В приведенном примере ирония выражается через авторскую речь, речь персонажа доньи Хуаны, которая цитирует своего погибшего мужа дон Гонсало Сисемона, который, в свою очередь, выражает народную мудрость. Таким образом, такое «смешение» голосов способствует реализации иронии в романе.

Среди зарубежных авторов следует также упомянуть работы Дж. Лича, Г.П. Грайса, М. Кляйн, Р. Гиббса и Х. Колстона, которых объединяет отказ от классического восприятия иронии как тропа. Ученые пытаются представить все точки зрения на иронию, определить ее роль в процессе коммуникации, основные функции и механизмы понимания, в котором особая роль отведена контексту и коммуникативному опыту, на которые опирается адресат. Так М. Кляйн (1979) был одним из первых, кто отмечал разницу между коммуникативными уровнями, что является одной из особенностей иронии, и необходимостью владения внеязыковой информацией для понимания

иронии. В частности, ученый определил четыре переменные (тема, собеседник, ролевые отношения, тип взаимодействия), нарушение между которыми может свидетельствовать об иронии [3, с. 343].

В современных испанских романах текст обрамлен в «иронические кавычки», в них серьезные темы представлены в ироническом ключе. Ирония относится к элементам идиостиля К.Х. Сели и К.Р. Сафона, она является средством выражения особой авторской оценки. В романах К.Х. Сели «Улей» и К.Р. Сафона «Игры ангела» ирония служит формой разоблачения недостатков общественного строя через дискредитацию его представителей, воплощенных в персонажах на страницах романов, например:

Celebré mi retorno al mundo de los vivos rindiendo pleitesía en uno de los tempos más influyentes de toda la ciudad: las oficinas centrales del Banco Hispano Colonial en la calle Fontanella. A la vista de los cien mil francos, el director, los interventores y todo un ejército de cajeros y contables entraron en éxtasis y me elevaron a los altares reservados a aquellos clientes que inspiran una devoción y una simpatía rayana en la santidad [12].

В этом примере К.Р. Сафон говорит о конторе банка как о центральном храме города, а впавших в экстаз, при виде богатого клиента, бухгалтеров и кассиров он сравнивает с армией, готовой вознести клиента к алтарю. Таким образом, используя иронию, автор критикует алчное общество и его лад.

В современной испанской прозе ироническая манера изложения создает специфическую тональность текста, так называемую «письменную интонацию» [11, с. 111], которую условно можно поделить на следующие типы:

- нейтральная;
- насмешливая;
- ироническая;
- юмористическая;
- простодушная;
- комическая;
- пафосная / возвышенная;
- скептическая;
- сатирическая;
- саркастическая;
- абсурдная.

Хотя мы разделяем эти типы, однако все эти формы тональности, как правило, переходные, и найти точную границу между ними зачастую бывает трудно. Авторы часто используют темы мечтаний, надежд, ценностей, иронизируя над ними, таким образом, тон повествования становится скептическим, саркастическим, комическим, абсурдным и насмешливым, например:

Los domingos a la hora de la misa, en que doña Carmen partía para su cita semanal con el Altísimo, los huéspedes aprovechaban para reunirse en el cuarto del más veterano de todos nosotros, un infeliz llamado Heliodoro que de joven tenía aspiraciones de llegar a matador pero que se había quedado en comentarista taurino y encargado de los urinarios de la zona sol de la plaza Monumental [12, с. 56]. Как видим автор при помощи антитезы в высказывании иронизирует над мечтой стать матадором и реальностью – ответственный за общественный туалет. Такой контраст придает

повествованию **саркастическую тональность**.

Часто в современном испанском романе ирония реализуется при помощи **пафосной тональности** высказывания, что достигается использованием

- поэтизированных метафор, сравнений, персонификаций, например:

Clavé era un caballero de vieja escuela que gustaba de vestir como las esculturas de alcaldes y padres de la patria que encontraba uno a las entradas del Parque de la Ciudadela y que, al menor descuido, se lanzaba a vuelos de retórica que no perdonaban ni lo divino ni lo humano [12, с. 73].

- «напряженной речи», то есть лексики со смысловыми, эмоциональными, идейно-политическими коннотациями, как в следующем примере: *женское племя, образцовый гражданин, вести себя аскетично, барселонская женщина, незапятнанная чистота* и т.п.:

Sempere junior es simplemente un tanto tímido en presencia del género femenino, lo cual le honra. Es un ciudadano modelo que, pese a ser consciente del efecto persuasivo de su apostura y gallardía, ejerce autocontrol y ascetismo por respeto y devoción a la pureza sin mácula de la mujer barcelonesa. No me dirás que eso no le confiere un aura de nobleza y encanto que apela a tus instintos, el maternal y los periféricos [12, с. 349].

В романе К.Х. Села «Улей» ирония реализуется на **нейтральной тональности**: автор в спокойной манере описывает абсолютно бессмысленные поступки и откровенно дурацкие мысли персонажа. Такой нейтральный, порой простодушный, тон повествование усиливает иронический эффект:

El joven poeta llevaba ya vanos meses trabajando en su poema. Tenía ya trescientos y pico de versos, una maqueta cuidadosamente dibujada de la futura edición y una lista de posibles suscriptores, a quienes, en su hora, se les enviaría un boletín, por si querían cubrirlo. Había ya elegido también el tipo de imprenta (un tipo sencillo,

claro, clásico; un tipo que se leyese con sosiego; vamos, queremos decir un bodoni), y tenía ya redactada la justificación de la tirada. Dos dudas, sin embargo, atormentaban aún al joven poeta: el poner o no poner el Laus Deo rematando el colofón, y el redactar por sí mismo, o no redactar por sí mismo, la nota biográfica para la solapa de la sobrecubierta [2, с. 32]. Автор описывает молодого поэта, который, ничего не написав, уже начертил макет будущей книги и составил список возможных подписчиков.

Еще одной формой постмодернистской иронии является самоирония, которая в чем-то продолжает традицию самопародийности романтиков. Ирония, направленная на персонажа, как правило, дискредитирует его, тогда как самоирония, наоборот, «играет» на создание положительного образа. Иронизируя над самим собой, главный герой с одной стороны признает свою «банальность», с другой, дистанцируется от нее. К примеру:

A las siete en punto, vistiéndome mis mejores galas y destilando vapores de colonia Varón Dandy que había tomado prestada de mi padre, me planté en la vivienda de don Gustavo Barceló dispuesto a estrenarme como lector a domicilio y moscón de salón [13, с. 57].

Таким образом, XX век характеризуется появлением большого количества подходов к анализу иронии, которые рассматриваются в рамках семантики, прагматики, теории релевантности и теории полифонии, что свидетельствует о многогранности, которую включает в себя понятие иронии. Мировоззрение постмодернизма нашло свое отражение и в художественной литературе. Ирония стала ключевым элементом литературы в целом и постмодернистского испанского романа в частности. Ирония определила основную тональность романов, которая имеет признаки насмешки, комизма, сатиры, сарказма, цинизма, подчеркнутой нейтральности и простодушия.

ЛИТЕРАТУРА

1. Ducrot O. Dire et ne pas dire: Principes de sémantique linguistique / O. Ducrot. – Paris, 1972.
2. Cela C.J. La colmena. / C.J. Cela. – Санкт-Петербург.: КАРО, 2008. – 445 с.
3. Clyne M. Einige Überlegungen zu einer Linguistik der Ironie. " Zeitschrift für " / M. Clyne // Deutsche Philologie, 93, 1974. – P. 343 – 355.
4. Gibbs, R. W. The Poetics of Mind, Figurative Thought, Language and Understanding / R.W. Gibbs // New York, Cambridge University Press, 1994.
5. Kerbrat-Orrecchioni C. Les interactions verbales / C. Kerbrat-Orrecchioni. – P. : A. Colin, 1998. – Vol. 1 : Approche interactionnelle et structure des conversations. – 318 p.
6. Kreuz Z.J. and Glucksberg S. How to Be Sarcastic: The Echoic Reminder Theory of Verbal Irony / R.J. Kreuz, S. Glucksberg // Journal of Experimental Psychology: General, 118/4, 1989. – P. 374 – 386.
7. Lapp E. Linguistik der Ironie / E. Lapp. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1992.
8. Littman, David C., Jacob L. Mey. The nature of irony: Toward a computational model of irony / David C. Littman, Jacob L. Mey // Journal of Pragmatics 15(2), 1991. – P. 131-151.
9. Muecke D.C. The Compass of irony. / D.C. Muecke // Methuen. – 1969. – 276 p.
10. Sperber, D. and D. Wilson. Relevance: Communication and Cognition / D. Sperber, D. Wilson // Oxford/Cambridge, Massachusetts, Blackwell, 1995.
11. Смушинська І.В. Суб'єктивна модальність французької прози / Ірина Вікторівна Смушинська. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2001. – 254 с.
12. Zafón C.R. Juego del angel. / C.R. Zafón. – Planeta, 2008. – 672 p.
13. Zafón C.R. La sombra del viento. // C.R. Zafón. – Planeta, 2013. – 575 p.

REFERENCES

1. Ducrot O. Say and not say, Principles of linguistic semantics / O. Ducrot. – Paris, 1972.
2. Cela C.J. The Hive. / C.J. Cela. – St. Petersburg.: КАРО, 2008. – 445 p.
3. Clyne M. Some Reflections on a Linguistics of Irony. / M. Clyne // German Philology, 93, 1974. – P. 343 – 355.
4. Gibbs, R. W. The Poetics of Mind, Figurative Thought, Language and Understanding / R.W. Gibbs // New York, Cambridge University Press, 1994.
5. Kerbrat-Orrecchioni C. Verbal interactions / C. Kerbrat-Orrecchioni. – P. : A. Colin, 1998. – Vol. 1: Interactional Approach and Conversation Structure. – 318 p.

6. Kreuz Z.J. and Glucksberg S. How to Be Sarcastic: The Echoic Reminder Theory of Verbal Irony / R.J. Kreuz, S. Glucksberg // *Journal of Experimental Psychology: General*, 118/4, 1989. – P. 374 – 386.
7. Lapp E. *The Linguistics of Irony* / E. Lapp. – Tübingen: Gunter Narr Verlag, 1992.
8. Littman, David C., Jacob L. Mey. The nature of irony: Toward a computational model of irony / David C. Littman, Jacob L. Mey // *Journal of Pragmatics* 15(2), 1991. – P. 131-151.
9. Muecke D.C. *The Compass of irony.* / D.C. Muecke // Methuen. – 1969. – 276 p.
10. Sperber, D. and D. Wilson. *Relevance: Communication and Cognition* / D. Sperber, D. Wilson // Oxford/Cambridge, Massachusetts, Blackwell, 1995.
11. Smushcinska I.V. *Subjective modality of French prose* / I.V. Smushcinska – Kyiv: Kyiv University, 2001. – 254 p.
12. Zafón C.R. *The Angel's Game* / C.R. Zafón. – Planeta, 2008. – 672 p.
13. Zafón C.R. *The Shadow of the Wind.* // C.R. Zafón. – Planeta, 2013. – 575 p.

The irony in contemporary prose and new approaches to its interpretation

Tsyrukunova I.

Abstract. The article deals with new approaches to the analysis and interpretation of irony in the framework of modern scientific theories. On a material of the Spanish novels of C.J. Cela and C.R. Zafón demonstrated the implementation and functioning of irony, as the ideological category of postmodern culture. The use of stylistic method helps to determine the factors influencing the style and tonality of the narrative. The hermeneutic method was used for the correct interpretation of irony in the original Spanish texts.

Keywords: *ironic, post-modernism, prose, polyphonic tone, self-irony.*

Semiotics of Butterfly in Modern Amerindian Prose

S. V. Volkova

Kherson State University, Kherson, Ukraine

Paper received 31.10.16; Accepted for publication 10.11.16.

Abstract. The paper focuses on linguistic and semiotic aspect of interpreting the meanings hidden in the character of literary image in modern Amerindian prose (prosaic texts of contemporary American Indian writers). Based on the statement that literary image incorporates different cultural codes the author suggests the semiotic model of such image. Due to the fact that the central heroes of the texts under analysis appear between two worlds – native world, the world of father's, and another world, modern industrial society, the semiotic model of such image is constructed in the form of butterfly which has two wings and at the definite period of its development comes through some transformations. The domain cognitive and linguistics procedure of this transformation is metamorphosis.

Keywords: Amerindian prose, cognitive and linguistics procedure, linguistic and semiotic aspect, metamorphosis, semiotic structure.

Fig. 1. Butterfly (<http://www.whats-your-sign.com/butterfly-animal-symbolism.html>)

The butterfly (fig. 1) is a symbol of powerful transformations. By analogy to the development of this animal, the meaning associated with the butterfly emphasizes the ability to move from one state, perspective, lifestyle to another.

When the butterfly comes into your life as spirit guide, you may be going through or expect important changes in your life. More than changes in your environment, the transformation the butterfly totem points to are more internal: They could be related to your own perspective on a subject, aspects of your personality, or personal habits. Personal transformation is emblematic of the butterfly symbolism.

Interpreting animal symbolism is a powerful way to connect with nature, and learn lessons from her creatures - lessons that we can apply to our own lives. Observing the butterfly and learning her symbolic meanings offers us an opportunity to apply her movements to our own lives. For example, we can relate the butterfly's stages of life to our own life-phases: growing pains, times of ravenous hunger, times of vulnerability, moments of miraculous expansion. The more we seek symbolism in nature, the more we realize we have a lot in common with animals, insects and life in the wild realms. Indeed, we are intimately connected with the animal queen/kingdom - inseparable from nature and her movements.

Overwhelmingly, cultural myth and lore honor the butterfly as a **symbol of transformation** because of its impressive process of metamorphosis.

From egg, to larvae (caterpillar), to pupa (the chrysalis or cocoon) and from the cocoon the butterfly emerges in her unfurling glory.

What a massive amount of transition this tiny creature undergoes. Consider for a moment the kind of energy this expends. I daresay if a human were to go through this kind of change we'd freak out!

Imagine the *whole of your life changing* to such an extreme you are unrecognizable at the end of the transformation. Mind you, this change takes place in a short span of about a month too (that's how long the butterfly life cycle is).

Herein lies the deepest symbolic lesson of the butterfly. She asks us to accept the changes in our lives as casually as she does. The butterfly unquestioningly embraces the chances of her environment and her body.

This unwavering acceptance of her metamorphosis is also symbolic of faith. Here the butterfly beckons us to keep our faith as we undergo transitions in our lives. She understands that our toiling, fretting and anger are useless against the turning tides of nature - she asks us to recognize the same.

American anthropologist Edward M. Bruner claims that "Every telling is an arbitrary imposition of meaning on the flow of memory, in that we highlight some causes and discount others; that is, every telling is interpretive. The concept of an experience, then, has an explicit temporal dimension in that we go through or live through an experience, which then becomes self-referential in the telling" [1, p.7].

From Bruner's words it may be inferred that there is a reality our experience or consciousness of that reality and then our interpretation of that reality follows through verbal expression.

Meaning is not inherent in objects, objects do not signify by themselves. Meaning, rather, is constructed by what is known as a competent observer, that is, by a subject capable of 'giving form' to objects [5, p. 10].

Donald Sandner explains that "Life symbols make of a culture what it is specifically, and govern the thoughts and feelings of the people who are part of it" [6, p. 14-15].

Sandner reminds us, referring to an American anthropologist Leslie Alvin White, "All human behavior originates in the use of symbols" [6, p. 15].

In modern prosaic texts created by such contemporary Amerindian writers as Navarr Scott Momaday, Lesli Marmon Silko, Gerard Visenor central images find themselves on the border of two different worlds – native and another, alien to them in way of life, behaviour, attitude to people, animals and so on so forth. Each of these worlds influences on the character of central hero and changes his inner world in some way.

For instance, it occurs with a central hero in novel-myth "House Made of Dawn" who behaves, thinks and feels differently in different narrative situations:

Narrative situation 1 "Hero and his native world": "In the morning sunlight the Valley Grande was dappled with the shadows of clouds and vibrant with rolling winter grass. The clouds were always there huge, sharply described, and shining in the pure air. Such vastness makes for illusion, a kind, a kind of illusion that comprehends reality, and where it exists there is always **wonder and exhilaration**. [...] Then he saw the **eagles** across the distance, two of them, riding low in the depths and rising diagonally toward him. He did not what they were first, and he stood watching them, their far, **silent flight erratic and wild** in the bright morning. They arose and swung across the skyline, veering close at last, and he knelt down behind the rock, **dump with pleasure and excitement**, holding on to them with his eye." ("House Made of Dawn", p. 16). Watching the birds behavior Abel is going to make magic contact with their souls: he kneels down and this sign means 'I honor you and express deep respect'. Such deep feeling that looks like great estimation in attitude to the birds, which are considered to be sacred ones in Amerindian culture, is the expression of some magic interconnection between this human being and eagles, the signs of Great Spirit. So, in his native world the **hero is strong, powerful Eagle**.

Narrative situation 2 "Hero in another, alien world": "Now, here [Лос Анджелес], the **world was open at his back**. He had lost **his place**. He had been long ago **at the centre**, had known where he was [...]." ("House Made of Dawn", p. 92). Antithesis *native world :: alien world* is activated by means of literary details serving as triggers of the meaning that interpreter should "reread": "Why should Abel think of **fishes**? He **could not understand the sea**; it was **not of his world**. It was an enchanted thing, too, for it lay under the spell of the moon" ("House Made of Dawn", p. 87). The narrator effects on the readers' emotions using rhetoric question and giving the thoughts as if they were produced by hero himself. In such play he uses the words 'fishes', 'the sea', 'not of his world' to portray the picture of strange for the hero atmosphere. The word *fish* is a sign referring to the episode about fishes that was given by the author earlier and in such a way it triggers the mechanism of reverse perspective.

Look at the sample taken from page 79 in "House Made of Dawn": "There is a small silversided fish that is found along the coast of southern California. In the spring and summer it spawns on the beach during the first three hours after each of the three high tides following the highest tide. These fishes come by the hundreds from the sea. They hurl themselves upon the land and writhe in the light of the moon, the moon, the moon; they writhe in the light of the moon. **They are among the most helpless creatures on the face of the earth**. Fishermen, lovers, passers-by catch them up in their bare hands" ("House Made of Dawn", p. 79). In another world the **hero is helpless fish**.

Analyzing the given above narrative situations stimulates us thinking about metamorphosis of hero's mind. At first he was alone: "Abel was running. **He was alone and running**, hard at first, heavily, but then easily and well. The road curved out in front of him and rose away in the distance. He could not see the town. It was dawn. The valley was gray with rain, and snow lay out upon the dunes. The first light had been deep and vague in the mist, and then the sun flashed and a great yellow glare fell under the cloud. The road verged upon clusters of juniper and mesquite, and he could see the black angles and twists of wood beneath the hand white crust; there was a shine and glitter on the ice. **He was alone and running, running**" ("House Made of Dawn", Prologue, p. 1). And at the end of his symbolic running he became unsubdued: "He was running and a cold sweat broke out upon him and his breath heaved with the pain of running, but he was **unsubdued**. His legs buckled and he fell in the snow, but he was **unsubdued** and got up and ran on. The rain fell around him in the snow and he saw his broken hands, how the rain made streaks upon them and dripped soot upon the snow. And he was **unsubdued**, got up and ran on" ("House Made of Dawn", p. 185). Passing through many difficulties the hero remains unsubdued, he continues his running being strong, tough and full of willing to work for his people.

He passes through some internal changes that lead to another his world understanding and world perception. The following scheme illustrates the mechanism of such metamorphosis (fig. 2).

Outgoing image is revealed in the first narrative situation which I titled as "Hero is alone" (see the sample above).

Turning situation is developed in some narratives that contrast the central hero and his antagonist who is a white man: "The white man was **large and thickset, powerful and deliberate in his movements**. The white man held the rooster up and away in his left hand while its great wings beat the air. The **albino was huge and hideous** at the extremity of the terrified bird. It was then her eyes were drawn to the **heavy, bloodless hand** at the throat of the bird" ("House Made of Dawn", p. 39);

"He rode beside Abel, turned suddenly upon him, and began to flail him with the rooster. The white man was **too strong and quick** for him. The white man leaned and struck, back and forth, with only the mute **malice** of the act itself, careless, undetermined, almost composed in some final, **preeminent sense**. The bird was dead" ("House Made of Dawn", p. 39);

"The **white man laughed** and each time ended in a strange, inhuman cry. **Abel grew silent**, watching him,

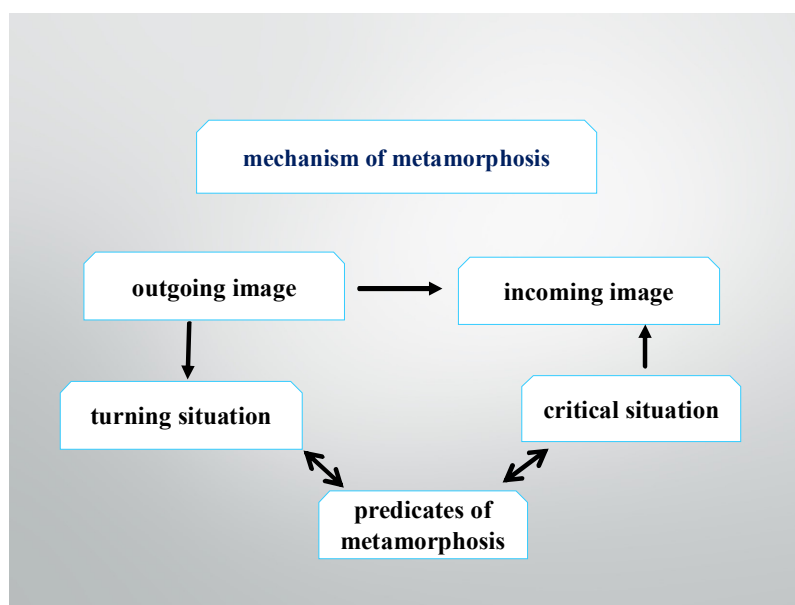

Fig. 2. Mechanism of metamorphosis

with a hard, transparent mask upon his mouth and eyes” (“House Made of Dawn”, p. 73).

Critical situation coincides with describing the hero’s feeling in another world, when he thinks of his past, of his being in the centre of events: “Now, here, *the world was open at his back. He had lost his place. He had been long ago at the center, had known where he was, had lost his way, had wandered to the end of the earth, was even now reeling on the edge of the void*” (“House Made of Dawn”, p. 92); “He tried to think *where the trouble had begun, what the trouble was. There was trouble; he could admit that to himself, but he had no real insight into his own situation. Maybe, certainly, that was the trouble ...*” (“House Made of Dawn”, p. 93).

And at last incoming image is highlighted in final running of the hero, when he is no longer alone and just the other way round he is unsubdued (see the sample above).

Interpreting the changes which happen with the hero on the basis of cognitive semiotic approach triggers some association dealing with metamorphosis of the hero.

In the paper I use the word trigger which consider to be a new linguistic term. This word is defined in Macmillan dictionary: “as a noun 1) the part of a gun that you move with your finger to make the gun fire; 2) something that produces an immediate result; as a verb 1) to make something happen; 2) to cause someone to have particular feelings or memories; 3) to cause someone to do or say something, as trigger a response / reaction” [4, p. 1537].

On linguistic focus in the paper the word ‘trigger’ is used in some cases: as a lexeme that is repeated in different narrative situations and serves as activator of reader’s attention; a word that expresses ethnocultural symbol and is the necessary element in the mechanism of reverse perspective; as the cognitive procedure that activates such processes as association, analogy, comparison in interpreter’s mind.

The process of comparing the hero with a butterfly is also triggered by motifs, thoughts and feelings of the hero, his being in different worlds, his relationship with another characters of the text.

To explain the idea I turn to the vocabularies and dictionaries of symbols.

So, Macmillan Dictionary explains: “1. a flying insect with large colorful wings; 2. someone who keeps changing from one activity or person to another, and never stays long with any of them” [4, p. 186].

In the Dictionary of Symbols by Jack Tresidder [translated from English into Russian by S. Palko] we find the explanation of Butterfly as the symbol: “Бабочка в древности являлась символом бессмертия. Ее жизненный цикл стал превосходным примером этого: жизнь (яркая гусеница), смерть (темная куколка), возрождение (свободный полет души)” [8, p. 18].

The Butterfly in Amerindian understanding is “a very spiritual bug and represents the presence of good spirits. Butterflies signal change, metamorphosis, balance, harmony, grace, beauty, and spirituality. They are a good sign” [3, p. 136].

If realize that the butterfly is a sign, it may be approved the idea that such sign is a container of some information that in semiotics is the name of code. Roman Jakobson emphasized that the production and interpretation of texts depends upon the existence of codes or conventions for communication [2].

A code is a set of practices familiar to users of the medium operating within a broad cultural framework [2].

In cognitive semiotics perspective literary image is identified as sign which incorporates different codes. Decoding them helps to draw up his ethno-cultural implicatures and to make the link between image, sign and symbol.

A symbol is a sign which refers to the object that it denotes by virtue of a law, usually an association of general ideas, which operates to cause the symbol to be interpreted as referring to that object” [7].

The symbols serve as connectors to certain powers; or they are, indeed, certain powers that need to be “activated” [3, p. 37].

Since the meaning of a sign depends on the code within which it is situated, codes provide a framework within which signs make sense. Codes are not simply “conven-

tions” of communication but rather procedural systems of related conventions which operate in certain domain.

Symbols act powerfully, according to Sandner, to “change the psyche by converting energy into a different form, a form that can heal” [6, p. 14]. Jung in his analysis of numerous cultures came to the conclusion that symbols act as transformers, their function being to convert libido from a 'lower' into a 'higher' form. This function is so important that feeling accords it the highest value [6, p. 15]. This kind of psycho/social/spiritual healing processes thrust patients into liminal space – a space where the sick

person is willing to leave one mode of being (a death) and enter into another (a rebirth).

So, on cognitive semiotic focus I consider the main hero as *literary mythologic image* [9, p. 11] and define him as a linguistic and cognitive textual construal, which incorporates cultural codes, interiorized via author’s consciousness and verbalized in the text by expressive means and stylistic devices characteristic of a certain author’s style. Taking into consideration all the arguments given above the semiotic model of the main hero has the form of Butterfly (fig. 3):

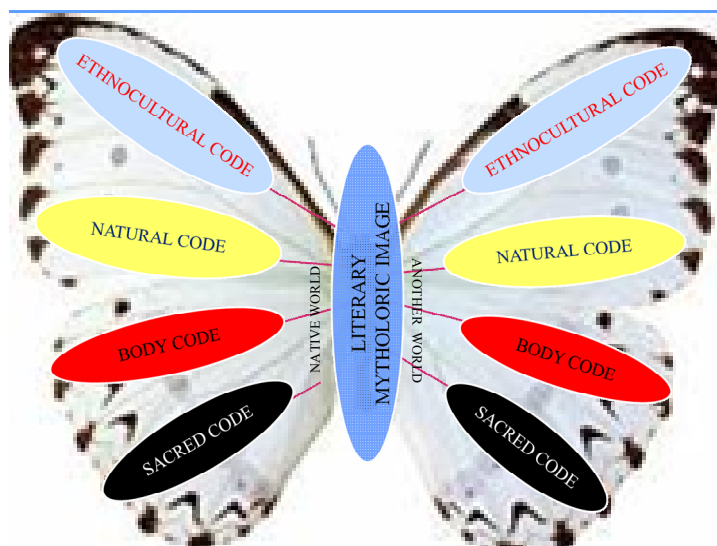

Fig. 3. Semiotic model of literary image

The semiotic square is a useful tool to illustrate the basic semantic or thematic oppositions underpinning a text. It also allows, however, a demonstration of textual

dynamics by plotting essential stages or transformations in a story and following the narrative trajectory of the subject.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Bruner, E. M. “Introduction” in *The Anthropology of Experience* / Victor W. Turner and Edward M. Bruner. – Urbana : University of Illinois Press, 1986. – P. 7.
2. Jacobson, R. and Halle, M. *Fundamentals of Language* / Roman Jakobson and Morris Halle. – The Hague-Paris : Mouton, 1975. – 108 p.
3. Lake-Thom B. *Spirits of the Earth : a Guide to Native American Nature Symbols, Stories and Ceremonies* / Bobby Lake-Thom. — N. Y. : Penguin Group, 1997. — 210 p.
4. *Macmillan English Dictionary For Advanced Learners*. – Oxford, 2002. – 1692p.
5. Martin, B. and Ringham, F. *Key Terms in Semiotics* / Bronwen Martin and Felizitas Ringham. – London: Continuum, 2006. – 275 p.
6. Sandner, Donald. *Navajo Symbols of Healing* / Donald Sandner. – Rochester : Healing Arts Press, 1991. – P. 14-15.
7. Silverman K. *The Subject of Semiotics* / Kaja Silverman. — N. Y. : Oxford University Press, 1983. — 301 p.
8. Тресиддер Дж. *Словарь Символов* / Дж. Тресиддер ; [пер. с англ. С. Палько]. – М. : ФАИР-ПРЕСС, 1990. – 448 с.
9. Tresidder, J. *The Dictionary of Symbols* / Jack Tresidder : [translated from English by S. Palko]. – М. : FAIR-PRESS, 1990. – 448 p.
10. Волкова С. В. *Міфологічні образи в сучасних амеріндіанських прозових текстах* : [монографія] / Світлана Володимирівна Волкова. – Херсон : Айлант, 2015. – 340 с.
11. Volkova S.V. *Mifolorni obrazi v suchasnih amerindianskih prozovih tekstah* : [monograph] / Svitlana Volkova. – Kherson : Ailant, 2015. – 340 p.

ILLUSTRATIVE MATERIAL

10. Figure 1. <http://www.whats-your-sign.com/butterfly-animal-symbolism.html>
11. Momaday, N. Scott. *House Made of Dawn*. – New York : Harper and Row Publishers, 1998. – 198p.

Семіотика метелика в сучасних амеріндіанських прозових текстах С. В. Волкова

Анотація. У статті на матеріалі сучасних англомовних амеріндіанських прозових текстів у лінгвосеміотичному ключі висвітлюються шляхи інтерпретації художнього образу як такого, що постає знаком етнокультури. Виходячи з того, що художній образ вважається як такий, що інкорпорує різні коди культури, постає центральним персонажем, який опиняється на межі двох світів, проходить процес метаморфози свідомості, семіотичну модель такого образу представлено у формі метелика.

Ключові слова: амеріндіанська проза, лінгвокогнітивна процедура, лінгвосеміотичний аспект, метаморфоза, семіотична структура.

Технології макроперекладу лінгвотермінології (на матеріалі сучасних монографій з лінгвістики)

Т. С. Володіна

Київський національний лінгвістичний університет, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: wolodinata@ukr.net / wolodinat@mail.ru

Paper received 12.10.16; Accepted for publication 20.10.16.

Анотація. У статті досліджуються технології перекладу лінгвістичних термінів на макрорівні, а саме у науковому тексті з лінгвістики. Автор статті робить спробу розкрити природу сучасного лінгвістичного терміна як мовного і соціокультурного феномена у науковому тексті лінгвістичного спрямування. Особливу увагу приділено зіставному аналізу оригінала та транслята монографій, котрі присвячено виявленню механізмів функціонування мовних одиниць та мови в цілому. Автор статті детально описує можливі технології макроперекладу лінгвотермінології з урахуванням міжкультурних та міжмовних відмінностей та пропонує власну візію на розробку технологій макро-трансляції у когнітивно-діяльнісному руслі.

Ключові слова: технологія перекладу, концептуалізація, перекладацький прийом, латентний переклад, спосіб об'єктивізації, калькування, метатекстуальний коментар, метамова.

Лінгвістична термінологія є однією з найцікавіших та найскладніших царин дослідження у галузі загального мовознавства та перекладознавства з декількох причин. По-перше, через наявність у загальному мовознавстві різноманітних напрямів і студій, що рясніють властивою лише їм неотермінологією, котра виникла на межі XX-XXI століття. Часами таке розмаїття спричиняє повне або часткове нерозуміння в колі фахівців і *термінологічну плутанину* (термін Г. Вайнріха) не тільки в досліджуваній галузі, але й в сфері понять, які вона охоплює, ускладнюючи тим самим реалізацію принципу: "Ignoratis terminis artis, ignoratur et ars" (Якщо термінологія цього предмета невідома, невідомий і сам цей предмет). По-друге, під впливом наукової моди екзогосії (термінологічної інвазії) [7, с. 8-10] сучасна лінгвістична термінологія, яку мовознавці активно використовують в текстах наукового дискурсу останніх років, нагадує "строкатий килим", зітканий з мета-діалектів та мета-ідіолектів, які отримали "щеплення" структурної, математичної, комп'ютерної, когнітивної та прикладної лінгвістики, соціології, прагматики або різноманітних граматики [4, с. 10-12].

З одного боку, такі термінологічні процеси можуть дати добрі імпульси для розвитку наукової думки, оскільки міжнародне спілкування лінгвістів стає все більш інтенсивним і динамічним, що особливо актуально для України з огляду на її європейські перспективи, а така термінологізована міжмовна комунікація потребує відповідного мовно-інформаційного забезпечення [3, с. 9] у вигляді словників, довідників, енциклопедій нової генерації, а з іншого можуть нашкодити, в результаті чого виникають сумніви в коректності теоретичних висновків певних дослідників, які беруть участь у міжнародних наукових дискусіях, написанні статей у наукометричних журналах, укладанні монографій тощо.

З огляду на перераховані вище чинники констатуємо, що сьогодні вже назріла потреба не тільки в переосмисленні процесу терміноутворення лінгвотермінології, який передбачає розв'язання загальномовних завдань, пов'язаних з упорядкуванням терміносистеми сучасної лінгвістики, безпосередньо перекладом і стандартизацією лінгвотермінів, а й у пошуку "нової" методології наукового мікро- та макро-

перекладу лінгвістичної термінології, яка функціонує у фахових текстах.

У процесі вирішення загальномовних завдань, у межах яких наукові дослідження концентрувалися переважно на аналізі: *структурно-семантичних характеристик лінгвотермінів* (В. Бєлий, І. Вихованець, В. Карабан, Є. Карпіловська, Н. Клименко, Є. Кротевич, В. Немченко, Л. Рогач, Н. Родзевич, О. Тараненко та ін.); *понятійних взаємовідношень і тезаурусному описі лінгвістичної термінології* (О. Ахманова, О. Бей, Л. Вакарюк, П. Гриценко, С. Денисенко, В. Жалай, І. Казимирова, Т. Линник, І. Микитка, Ж. Мунен, С. Нікітіна, С. Шелов та ін.); *термінологічних систем окремих напрямів і певних авторів* (К. Діброва, Є. Кукля, В. Мінавічев, Н. Слюсарєва, Л. Попова та ін.); *лінгвістичної термінології окремих лінгвістичних періодів* (А. Варинська, А. Мойсєєв, Ф. Шапіро та ін.); *типологічних характеристик лінгвістичної термінології та різних видів класифікацій лінгвістичних термінів* (Г. Воскобойник, І. Кузнецов, А. Назарян, Л. Нікуліна, Н. Слюсарєва); *окремих підрозділів лінгвістичної термінології, зокрема лексикологічної* (С. Виноградов, Н. Гвішиані, В. Дем'янков, Г. Казиро, Т. Кияк, Н. Локтіонова, Н. Подольська); *національних та міжнародних термінів і терміноелементів у лінгвістичній термінології* (Н. Васильєва, А. Іванов, П. Івич); *лексикографічної репрезентації лінгвотермінології* (Г. Бусман, О. Іванова, В. Іцкович, Д. Кристал, Й. Кноблох, Т. Недозим, В. Табанакова, Р. Траск), питання мікро- та макроперекладу сучасної лінгвотермінології потрапляє до кола досі вповні нерозкритих.

Такий стан проблеми пояснюється тим, сучасні перекладознавчі розвідки спрямовані, в переважній більшості, на розкриття особливостей перекладу *художньої літератури* (Р. Зорівчак, О. Чередниченко, А. Марховська) та *відтворення окремих лексичних одиниць оригіналу* (С. Влахов, А. Гудманян, Н. Любчук, К. Мізін, О. Кучма, Т. Некряч, А. Содомора, С. Флорін), або на *опис загальновідомих принципів і стратегій перекладу залежно від типу тексту* (В. Демєцька, Дж. Кетфорд, Ю. Найда, К. Норд, П. Ньюмарк, Т. Сейворі); також на *питання перекладності / неперекладності* (В. Гак, Н. Галєєва, В. Квайн В. Коллер, О. Кундзіч, В. Радчук, О. Фінкель,

С. Флорін); на *особистісні аспекти перекладацтва, функції перекладачів* (Н. Гриців, М. Іваницька, О. Ребрій); *моделі перекладу* (Н. Білоус, А. Пермінова); *висвітлення історії українського перекладу в особистостях* (Л. Коломієць, М. Москаленко, Т. Шмігер) та *індивідуальний стиль перекладача* (А. Науменко, М. Новікова). Тому основну мету статті вбачаємо у розкритті природи перекладацьких технологій, задля досягнення успішного, адекватного трансляту оригінальної авторської думки. Поставлена мета зумовлює розв'язання таких завдань: 1) уточнити поняття "технологія макроперекладу"; 2) описати технології макроперекладу лінгвотермінології, що використовують перекладачі проаналізованих монографій; 3) репрезентувати концептуальну технологію макроперекладу лінгвотермінології.

Актуальність статті визначаємо перспективністю подальшого дослідження новітніх технологій перекладу лінгвістичних термінів на макрорівні з використанням когнітивно-діяльнісного підходу.

Переклад загалом являє собою складний процес, у якому якнайтісніше взаємодіють мовні та позамовні чинники, уміння зіставляти та враховувати які, творчо використовуючи різні типи перекладацьких технологій, є свідченням професійної майстерності та культури перекладача (Ю. Ванніков, О. Анісімова, О. Ахманова Д. Жуков, М. Іваницька, Б. Клизмо, С. Нікіфоров). Основне завдання останнього полягає у варіативному транскодуванні тексту, створеного однією мовою, у текст іншою мовою. Перекладач обирає варіант трансляції залежно від ресурсів мови, виду та завдань перекладу, типу тексту, а також з огляду на власну індивідуальність та наукову обізнаність. Таке визначення містить два ключові моменти, важливі для розуміння того, чим керується перекладач, вибираючи перекладацьку технологію. Вдалий переклад сучасних лінгвістичних термінів вважаємо необхідною умовою для розвитку термінологічної культури лінгвіста та фахівця-практика. Неможливо плідно розвивати теорії та вести на їх основі практичну діяльність, як то: писати наукові статті, монографії, брати участь у наукових дискусіях, не володіючи термінологією трендових напрямків лінгвістичної науки.

Макропереклад визначаємо як культурний процес, за якого лінгвістичні терміни, що функціонують у певних "контекстуальних" межах, а саме у текстах наукового дискурсу, перекладають із однієї культурної системи в іншу, й роблять це не механічно, а з урахуванням нового культурного світогляду.

Під *технологією макроперекладу* розуміємо зафіксовану сукупність прийомів науково-практичної діяльності, яка приводить до визначеного результату та охоплює способи й засоби опису процесу одержання нового знання й результатів лінгвістичного дослідження як зовнішню форму методики, яка є операційно-технологічною процедурою й залежить від особистості лінгвіста-дослідника.

Макропереклад як тип наукової комунікації також включає етапи інтраперсональної та інтерперсональної комунікації. На *першому етапі* (інтраперсональна комунікація) відбувається розуміння перекладачем наукового знання, вираженого у вихідному тексті. Результатом розуміння є побудова перекладачем

вихідної авторської моделі знання. Досягнення розуміння можливе шляхом інтерпретації наукового тексту, тобто осмислення мовних і когнітивних одиниць з метою відтворення цілісної моделі авторського знання на основі логічних відношень вихідного тексту. На *другому етапі* (інтерперсональна комунікація) перекладач транслює спеціальне знання, яке він зрозумів, засобами іншої мови. Ідея двосходинкової моделі перекладу наукового тексту з лінгвістики зумовлена двома ризиками за своєю природою мисленнєвими процесами: сприйняттям тексту, в основі якого лежить згортання тексту оригіналу, і створенням тексту перекладу, основанийому на розгортанні смислу виявлених та осмислених наукових понять [1, с. 13]. *Перший етап* є провідним, оскільки від ступеня розуміння вихідного спеціального смислу залежить об'єктивація наукового знання в іншій мовній культурі.

Часто перекладачі відмовляються від практики перекладу з опорою лише на оригінальний текст, вони враховують особливості мови, якою робиться переклад [8, с. 58]. Дослідження закономірностей трансляту, що спираються на концептуальний принцип інтерпретації вихідного знання, у новій "науковій" культурі є вкрай важливим і складним. Трансформації, необхідні для адаптації перекладу німецького / англійського наукового тексту з лінгвістики, стосуються *трьох* аспектів, пов'язаних із еволюційними рядами наукових текстів в німецькій / англійській та перекладній культурах.

За міжкультурного підходу мова йде, по-перше, про міжкультурні трансформації, обумовлені відсутністю у культурі-реципієнті певних прецедентних текстів і ситуацій. По-друге, щоб переклад *адекватно* розумівся, він повинен враховувати відмінності в мовному вжитку й оформленні типів наукових текстів. У науковому макроперекладі також дуже важлива проблема передачі лінгвотермінів і транслітерації імен [5], які, з одного боку, мають упізнаватись новою читацькою аудиторією, а з іншого боку, повинні стати прецедентами для подальшого вживання. Урахування зазначених аспектів веде до застосування спеціальних технологій макротрансляції, націлених на те, щоб сенс перекладеного тексту справляв у "науковій" культурі-реципієнті вплив, аналогічний впливові оригінального тексту у вихідній "науковій" культурі. Отже, звернемося до маніфестації деяких основних технологій трансляції, які спробували застосувати на практиці автори перекладів аналізованих монографій [6; 8; 12].

1. *Технологія "латентного перекладу"*. Теоретики перекладу говорять про необхідність подолання відмінностей у фонді передінформаційних знань, власних представникам різних культур [9, с. 34]. У цьому випадку може допомогти міжкультурний перекладацький прийом, відомий як "прихований або латентний переклад". Мета перекладача полягає при цьому у відображенні еквівалентної культурної події, тобто реконструкції функції, яку виконував оригінал у своєму дискурсивному оточенні [15, с. 106]. Цей метод передбачає передачу не змісту оригінального тексту, а його смислу. Перекладач повинен враховувати при цьому систему очікувань, що існує в

культури-реципієнті. Такий підхід призводить до перегляду поняття "перекладацької вірності", його інтерпретації як креативності в сенсі "problem solving activity" [8; 13, с. 124]. Подібна креативність необхідна перекладачеві в разі відсутності в "науковій" культурі-реципієнті прецедентних наукових текстів, відомих у вихідній "науковій" культурі. До таких прецедентних текстів належать деякі наведені Р. Келером та Н. Хомським цитати двох типів: німецькою / англійською та іншими мовами. До німецько- та англійськомовних цитат, які мовою оригіналу не відомі "нашому" читачеві, належать тексти з творів В. Гете, Б. Рассела, С. А. Кріпке. Коло людей, яким доступні ці тексти, обмежується германістами, тоді як монографії Руді Келера та Ноама Хомського звернена до ширших верств читацької публіки, що охоплює не тільки германістів, а й соціологів, політологів, економістів і політиків. Тому видається виправданим замінити цитати з Гете цитатами, наприклад, із Шевченка, Франка чи Пушкіна, відомих українським / російським читачам. Словник цих видатних авторів так само, як і словник Гете, Декарта, Ляйбніца, Рассела, Кріпке реєструє численні зміни в значеннях слів, що відбулися з часів їхньої творчості. Наскільки нам відомо, перекладачі монографії Р. Келера англійською мовою (Brigitte Nerlich; Kimberley Duenwald) застосовували такий самий прийом. Цей культурний фільтр був необхідним, оскільки перекладач зобов'язаний враховувати різні пресупозиції читачів (німецько-, англо-, україно- та російськомовних), до яких звернено текст. Оригінальний текст Р. Келера / Н. Хомського наведено в примітці перекладача. В основному тексті паралельно з прикладами розвитку значення (метафоризації, метонімізації, термінологізації, ретермінологізації) деяких німецьких / англійських слів наводяться – в межах технології "прихованого макроперекладу" – аналогічні приклади з російської мови, пор.: *U-Boot – подводная лодка, einen Film drehen – снимать фильм* [8; 16, с. 20; 6, с. 32]; *linguistic competence – мовна здатність (мовна компетенція)* [14; 12, с. 324]. Таким чином, як германісти, так і непрофесіонали в цій царині можуть, читаючи, дізнатись нову інформацію.

2. Технологія "Над-перекладу" або "Супер-перекладу". Другий вид прецедентних текстів утворюють іншомовні цитати переважно з робіт англійських філософів, логіків, економістів і політиків. Нерідко вони повністю або частково наводяться мовою оригіналу [6, с. 35, 74, 79, 80, 81, 203; 12, с. 73, 76, 80, 86, 96, 97, 221]. За традицією оформлення наукового тексту з лінгвістики, у якому цитати подаються рідною мовою або перекладаються в примітках, у перекладах О. Кострової та О. Кошового ці текстові вкраплення перекладені російською / українською мовою, тобто застосовано технологію "супер-перекладу" або "над-перекладу". У вигляді часткових цитат Р. Келер наводить назви соціально-економічних теорій, що символізують відповідні прецедентні тексти. Це, наприклад, такі лексичні одиниці, що вже стали лінгвістичними термінами: *нім. f Invisible-hand-Erklärung* і *нім. f Rational-choice-Theorie* [8; 16, с. 164]; *англ. trace theory of movement rules* і *англ. clause-mate constraint* [12, с. 129, 132; 14]. Англійські елементи

німецьких термінів-гібридів не вживаються в "нашому" науковому середовищі; їх збереження в оригіналі було б занадто чужорідним елементом у перекладеному науковому тексті, тому тут вставлено канонічні терміни: *рос. объяснение посредством невидимой руки* і *рос. теория рационального выбора*. Щодо англійських прикладів, то О. Кошовий також вдається до технології метатекстуального коментування та пояснює ці терміносполучення, виходячи із загальновідомих постулатів генеративної граматики [12, с. 331]. Іншомовні цитати з латинських, французьких і грецьких текстів теж вимагали перекладу, пор.: *нім. post-hoc-ergo-proper-hoc-Fehlschluss – рос. ложное умозаключение "после этого, значит, по причине этого (post hoc, ergo propter hoc)"*; *physei und nato – природа – закон, physei und thesei – природа – традиції, закони* [16], а деякі взагалі не були перекладені: "Мова – комунікативна система *par excellence*" або "... з теорією компетенції *vis-a-vis* теорії застосування" [12, с. 86, 240].

3. Технологія "Метатекстуального коментування". Прецедентні ситуації, відсутні в "нашій" мовній свідомості, потребували перекладацького коментаря. Так, наприклад, авторіві перекладу О. Кострової вдалось необхідним пояснити слово *англ. "jogging"*, оскільки цей вид спортивної ходьби не набув поширення на пострадянському просторі. Інша прецедентна ситуація, відсутня в "нашій" науковій традиції, стосується застосування методу, який в монографії Р. Келера називається *англ. "Conjectural History"*. Цей метод передбачає не історичне, а філософське дослідження шляхом побудови гіпотетичної історії. У російському перекладі він названий *рос. "предположительной историей"*. Коментарем слугує англійський оригінальний текст, що, як виняток, наведений паралельно з російським перекладом, наприклад, "...здесь допустимы только общие структурные так называемые "pattern predictions" (образцовые прогнозы)" [6, с. 137; 8]. Часами спостерігаємо метатекстуальний коментар авторки перекладу у дужках: "... О сигнальной неэнтропии" (*мере організованості сигналу – О.К.*). О. Кошовий теж коментує деякі ситуації, що не є типовими для нашої наукової метамови, наприклад *англ. use-analyses* перекладено як *укр. теорія "застосування-аналізу" Олстона*. Або *туб. gavagai* (в цій ситуації йдеться про наведений Куайном приклад з кріликом. Припустимо, якийсь лінгвіст вивчає мову тубільців. Побачивши крілика, він показує на нього пальцем, і абориген каже *gavagai*. Лінгвіст це перекладає як *укр. тимчасовий "кадр крілика" (англ. "rabbit part")*, оскільки крілик перебуває у конкретній експозиційній ситуації. Далі лінгвіст повинен показати крілика тубільцеві в інших умовах і запитати при цьому: *gavagai?* Якщо тубілець згодиться з цим, такий переклад вважається правильним / адекватним) [12; 14, с. 192].

4. Технологія "Адаптації до іншомовного способу об'єктивації". Термінологічні труднощі перекладу приховують культурологічні причини, подвійні за своєю суттю. Одна з них криється у відмінностях мовної свідомості німців, англійців та інших національностей, що обумовлює відмінності в способі об'єктивації пов'язаних між собою понять. Оскільки

переклад монографії Р. Келера здійснювався російською мовою, то ми зможемо охарактеризувати ці відмінності, цитуючи О. Фефілова: "Через різноманітність й інтенсивність німецького словоскладання й семантичну самодостатність російських простих цілньоформлених слів німецька й російська мовні свідомості інакше об'єктивують співвідношення розумових понять, а саме: німецька мовна свідомість – способом *номінативно-семантичного узагальнення* [...], російська мовна свідомість – способом *номінативно-семантичного дроблення*" [10, с. 84-85]. Як стверджує в передмові до власного перекладу О. Кострова, ця різниця проявилась уже при перекладі назви монографії. У німецькому оригіналі праця називається нім. "*Sprachwandel*", що можна перекласти російською кількома способами, беручи до уваги багатозначність цієї лексеми. Однак усі варіанти перекладу становлять словосполучення, пор.: рос. "*изменения языка*"; "*преобразования в языке*"; "*языковое изменение*" і, нарешті, "*языковые изменения*". Вибір останнього варіанту перекладачка пояснила такими причинами: по-перше, перевагу віддано слову "*изменения*" через його меншу "активність" порівняно зі словом "*преобразования*", унаслідок чого "*изменения*" краще поєднувалося з "*невидимой рукой*"; по-друге, однину оригіналу замінено множиною, тому що німецьке складне слово має більш абстрактне значення порівняно зі словосполученням *Wandel der Sprache*, що в російській мові краще передається множиною; по-третє, у транслітаті враховується узус мови-реципієнта. У тексті перекладу спостерігаємо безліч подібних прикладів. Російські термінологічні еквіваленти містять, як правило, означення у вигляді прикметників, родового відмінка або іменника з прийменником, пор.: нім. *f Redundanzsteuerung* – рос. *управление избыточностью*; нім. *f Funktionsanalyse* – рос. *функциональный анализ*; нім. *m Sprachursprung* – рос. *происхождение языка*; нім. *f Natürlichkeitstheorie* – рос. *теория естественности*; нім. *f Lautverschiebung* – рос. *передвижение согласных*; нім. *f Knoblauchtheorie* – рос. *теория о чесноке*; нім. *n Sprachwandelgesetz* – рос. *закон языковых изменений*. Подібна ситуація спостерігається у перекладі О. Кошового українською мовою, наприклад, *англ. initial phrase marker* / *укр. показник початкової структури*; *англ. island constraints* / *укр. острівне обмеження*; *англ. trace theory of movement rules* / *укр. слідова теорія правил пересування*; *англ. tough movement* / *укр. важке пересування*; *англ. strongly equivalent / weakly equivalent* / *укр. слабо еквівалентний / сильно еквівалентний*. Інший вид термінологічних труднощів полягає в тому, що автор вживає такі лінгвотерміни, які не зафіксовано ані в німецьких, ані в російських лінгвістичних словниках. Так, із робіт сучасного біолога Р. Докінса (R. Dawkins) він запозичує термін, висхідний до латинського мовною фонду: нім. *n Met*, що позначає одиницю пам'яті. Цей термін транслітеровано як рос. *мема*. Далі зустрічаємо термін *англ. Mempool* (дослівно: басейн мем), перекладений як рос. *мемопонд* [6, с. 258; 8], так само у Н. Хомського *англ. rabbit part* (дослівно "*частина кролика*") репрезентує термін з теорії "Indeterminacy of translation", який автор перекладу подає як *укр. тимчасовий "кадр*

крілика", спираючись на гіпотезу відомого лінгвіста У. Куайна.

О. Кострова зазначає, що для позначення одного змісту формами-конкурентами Р. Келер використовує термін ембріології / генетики нім. *pl Allele*. Перекладачеві здалося, що зрозумілішим буде термін рос. *аллеломорф*, що продовжує термінологічний ряд рос. *аллофон*, *алломорф* [8, с. 58-61]. Інший тип термінологічних труднощів виникає у випадках, коли вже є російський варіант перекладу, але він здається не зовсім вдалим. Це стосується, наприклад, вислову Грайса "*sprachliche Handlungsmaximen*". Н. Арутюнова і О. Падучева переклали цей вислів як рос. *максимы речевого общения* [2, с. 26-27]. Однак лексема рос. *максима* має в російській мовній свідомості інші асоціації, тому в перекладі обрано вираз рос. *правила языковой деятельности*. Перекладацькі техніки, що застосовуються при макроперекладі лінгвістичних термінів, використовуваних у "тілі" монографії, можна позначити так: вибір із наявних варіантів з урахуванням семантики обох мов і узусу цільової мови; транслітерація плюс адаптація до відповідного українського / російського термінологічного ряду; урахування асоціацій у мовній свідомості читача. Ці техніки складають *метод адаптації до іншомовного способу об'єктивізації*.

5. *Технологія "Урахування узусу мови перекладу"*. Необхідність урахування узусу цільової мови можна проілюструвати такими прикладами. У змісті монографії Р. Келера в оригіналі є пункт "*Natur versus Kunst – Gefühl versus Verstand*". Переклад звучить так: "*Природа – антитеза мистецтва, інстинкт – антитеза розуму*". Попри те, що лексема *versus* люблять багато вчених і запозичили сучасні європейські мови, вона залишилася маловідомою (якщо не сказати невідомою) в "нашому" науковому середовищі, тому її замінено на лексему рос. *антитеза*. Інші пункти змісту вочевидь претендують на оригінальність і швидше є своєрідними метафорами: "*Im Gefängnis der Dichotomien*" і "*Argumente im Gefängnis*". У "нашій" мовній свідомості слово *в'язниця* (рос. *тюрьма*) неприпустиме ані в першому, ані в другому контексті [8]. Перший заголовок звучить у транслітаті: "*В плену противоположностей*", другий – "*Аргументы в тупике*". У змісті монографії Н. Хомського теж спостерігаємо подібний приклад: *англ. "Problems and Mysteries in the Study of Human Language"*, де слово *Mysteries* має досить багато варіантів перекладу (*загадка*, *містерія*, *таємниця*, *таємничість*, *тайнство*) перекладено як *укр. "Проблеми і таємниці у дослідженні людської мови"*, що робить цей твір більш доступним та зрозумілим для широких кіл читачів.

6. *Технологія "Метамовного оформлення текстотипу"*. Особливості оформлення текстотипів наукової підмови лінгвістики можна зарахувати до метамовного рівня. У випадку міжмовного зіставлення тут впадають в очі два моменти, що ілюструють особливості оформлення наукових текстотипів: по-перше, розрізняємо введення цитат, які в німецькому та українському / російському текстах по-різному оформляються і пунктуаційно, і за лексичним наповненням увідних фрагментів, наприклад, О. Кострова перекладає таким чином: нім. *in Fergusons Worten* – рос.

говоря словами Фергюсона; по-друге, відмінності стосуються відсильних зауважень автора, які в німецькому тексті можуть мати вільнішу форму, а в російській більш формалізовані, наприклад, Р. Келер пише: "so sagte ich weiter oben" – у перекладі обрана звичніша для російського тексту форма відсилання: "как я отмечал выше". Дослівний переклад був би неможливий і в наступному випадку: "Der Begriff des sozialen Erfolgs wird noch in einem späteren Kapitel wichtig werden" [16, с. 122], транслят: "К понятию социального успеха мы еще вернемся в дальнейшей главе" [6, с. 162]. Застосовуваний тут перекладацький прийом можна назвати *вибором клішованого способу вираження, що відповідає текстотипу*.

Когнітивно-діяльнісний ракурс дослідження уможливив опис нової, на наш погляд, найефективнішої технології макроперекладу лінгвотермінології – концептуальної [4]. Когнітивна складова відіграє в інтерпретації та розумінні наукового тексту з лінгвістики важливу роль, оскільки в науковому тексті представлено результат когнітивної діяльності вченого, виражений у створенні цілісної моделі спеціального знання, системи концептів. Розуміння авторського концепту є для перекладача визначальним. Авторський концепт вербалізується в науковому (кон)тексті за допомогою певних типів логічних відношень (родо-видових, причинно-наслідкових, частини-цілого та ін.), що встановлюються між базовими словами, експлікативами й асоціативами, які тлумачимо як "маркери розвитку наукової думки", де базові слова складають найчастотнішу групу спеціальних лексиконів наукового тексту з лінгвістики та виражають смисл, авторську інтенцію, *експлікативи* втілюють видові характеристики і мають форму дефініцій, *асоціативи* відсилають до попередніх концепцій чи до буденного досвіду дослідника [11]. У сукупності базові слова й експлікативи утворюють *пропозиційну схему* як відображення родо-видових відношень. *Пропозиція* розглядається як семантична структура висловлювання, семантична модель події. Порушення пропозиційної схеми спричиняє незрозуміння вихідного концепту, в результаті чого транслятор модифікує або спотворює зміст вихідного тексту у тексті перекладу.

Провідним критерієм оцінки успішності / неуспішності макроперекладу лінгвотермінології (тобто у контекстуальних межах) пропонуємо коефіцієнт зв'язності, що становить для наукового тексту 60-80% (термін Е. Скороходька). Зв'язність тексту забезпечують логічні відношення. Якщо логічні відношення між концептами у тексті оригіналу, які виявлено перекладачем, відповідають логічним відношенням у тексті трансляту, то в цьому випадку можна стверджувати, що перекладач зумів повністю зрозуміти вихідний авторський концепт, а переклад вважатиметься якісним / адекватним / повноцінним, якщо в текст перекладу правильно трансльовано від 70% (середній показник) до 100% (абсолютний показник) вихідних типів логічних відношень. Проілюструємо цю думку на прикладі зіставлення оригіналів та перекладів українською / російською мовою наукових текстів Н. Хомського, Р. Келера. Базові слова (*домінанти* – термін С. Жаботинської) маркуємо **жирним**

шрифтом, курсивом – експлікативи, підкресленням – асоціативи. У вихідному тексті №1 виявлено авторські логічні відношення, у перекладному – логічні відношення, відтворені / створені перекладачем: Продемонструємо ще один приклад розробленої технології.

ВТ₁ 1. **A human language** is a system of remarkable complexity (поняття роду, поняття виду). 2. To come to know a human language would be an extraordinary intellectual achievement for a creature not specifically designed to accomplish this task (поняття роду). 3. **A normal child** acquires this knowledge on relatively slight exposure and without specific training (поняття виду). 4. He can then quite effortlessly make use of **an intricate structure of specific rules and guiding principles** to convey his thoughts and feelings to others, arousing in them **novel ideas** and subtle perceptions and judgments (поняття роду, процес). 5. For the **conscious mind**, not specially designed for the purpose, it remains a distant goal to reconstruct and comprehend what the child has done intuitively and with minimal effort (поняття роду). 6. **This language** is a mirror of mind in a deep and significant sense (поняття роду, поняття виду). 7. It is a product of human intelligence, created a new in each individual by operations that lie far beyond the reach of will or consciousness (поняття виду, поняття процесу) (N. Chomsky).

ПТ₁ 1. **Людська мова** – система надзвичайної складності (поняття роду, поняття виду). 2. Навіть зачатки розуміння людської мови були б дивовижним інтелектуальним досягненням для **істоти**, котра спеціально не пристосована для здійснення цього завдання (поняття виду). 3. **Нормальна дитина** опановує таке вміння при відносно поверховому показі й без спеціального навчання (поняття виду). 4. Отже, вона без надмірних зусиль може використовувати певну складну **систему специфічних правил та організаційних принципів**, щоб донести до інших свої думки і почуття, а також породжені ними нові ідеї, ледь помітні уявлення і судження (поняття роду, результат). 5. Для **свідомого розуму**, не призначеного для цього завдання, залишається віддаленою метою відтворення і осягнення того, що дитина робить інтуїтивно з найменшим зусиллям (поняття роду). 6. Саме тому **мова** є *дзеркалом розуму* в глибокому і важливому сенсі (поняття роду, поняття виду). 7. Вона – продукт людського інтелекту, що створюється щоразу заново в кожній особі дією чинників, які перебувають далеко за межами волі або свідомості (поняття виду, поняття процесу) [12]. Зіставний аналіз типів логічних відношень ВТ₁ і ПТ₁, виявив, що перекладач правильно відтворив логічні відношення в реченнях 1, 3, 5, 6, 7 перекладного тексту. Логічні відношення в реченнях 2, 4 вихідного тексту були неправильно трансльовані в ПТ. У цьому разі неправильна трансляція перекладачем вихідних логічних відношень призвела до перекручування змісту вихідного тексту як результату порушення пропозиційної схеми речення. У перекладному тексті поняття роду замінено на поняття виду (2), та поняття процесу замінено поняттям результату (4), що випереджає думку автора у ПТ. Результати зіставного аналізу вихідного тексту 2 і перекладного тексту 2 дають змогу зробити висновок про те, що 71, 4% логічних

відношень вихідного тексту трансльовані в ПТ правильно, що свідчить про *успішне* виконання перекладу вихідного тексту №1.

Наведемо ще один приклад з монографії Р. Келера.

BT₂: 1. Die Sprache, die von einer solchen I-Grammatik spezifiziert wird, das heißt die Menge der Sätze, die von einer solchen I-Grammatik als grammatisch wohlgeformt beurteilt werden, heißt – dieser Terminologie zufolge – I-Sprache (поняття роду, поняття виду) (R. Keller).

ПТ₂ (оригінал перекладу російською мовою) 1. Следуя этой терминологии, И-языком называется тот, который специфицируется такой И-грамматикой (а это означает, что множество предложений признаются такой И-грамматикой грамматически правильными)" (поняття виду, поняття роду) (Р. Келлер).

ПТ₂ (власний переклад українською мовою): 1. Дотримуючись цієї термінології, І-мовою називається така, яку специфікує І-граматика (а це означає, що безліч речень визнаються такою І-граматикою граматично правильними) (поняття виду, роду).

Поняття роду у BT₂ маніфестується базовим словом Die Sprache і замінюється в ПТ₂ поняттям виду I-Sprache. Модифікація смислу відбувається через

синтаксичну трансформацію, що використовується при перекладі речення та призводить, на нашу думку, до невірної визначення логічних відношень. Відчуття перевернутості "з ніг на голову" спотворює смисл, який хотів висловити Р. Келер про те, що мова, яка *рос. "специфицируется такой И-грамматикой, называется И-языком"*.

Підсумовуючи, хочеться ще раз підкреслити, що наведені міркування про технології адекватної передачі лінгвотермінології в науковому тексті свідчать про посередницький характер перекладацької діяльності, яка робить можливим трансфер наукового тексту з лінгвістики не тільки іншою мовою, але й іншою мовною свідомістю, в іншу культуру, полегшуючи тим самим його сприйняття. З одного боку, до перекладацьких технологій, що враховують прагматичні адаптаційні чинники, належать "латентний переклад" і "адаптація до звичної концептуальної системи й узусу мови-реципієнта", а з іншого боку, зіставлення паралельних наукових текстів із лінгвістики виявляє певну систематизацію їхніх міжкультурних особливостей, що видається особливо актуальним для типологізації текстотипів і виявлення перекладацьких помилок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева Л. М. Специфика научного перевода. – Перм, Перм. ун-т., 2002. – 125 с.
2. Арутюнова Н. Д., Падучева Е. В. Истоки, проблемы и категории прагматики // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1985. – № 16. – С. 26–27.
3. Вакуленко М. О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2015. – 361 с.
4. Володіна Т. С. Метамова сучасної лінгвістики: принципи перекладу. – К.: Вид. центр КНЛУ, 2016. – 368 с.
5. Гудманян А. Г. Відтворення власних назв у перекладі: дис. док. фил. наук: 10.02.16 "Перекладознавство". – Київ, 2000. – 747 с.
6. Келлер Р. Языковые изменения. О невидимой руке в языке / [Пер. с нем. на русс. и вступ. сл. О. А. Костровой]. – Самара: изд. СамГПУ, 1997. – 307 с.
7. Кобенко Ю. В. Языковая ситуация в ФРГ: американизация и экзоглосные тенденции: [Монография]. – Томск: Изд-во Томского политехнического университета, 2014. – 360 с.
8. Кострова О. А. Перевод как форма инокультурной интерпретации (на примере перевода книги Р. Келлера "Sprachwandel" на русский язык). – Самара: Самарский научный вестник, 2014. – № 4 (9). – С. 58–61.
9. Латышев Л. К. Технология перевода. – М., НВИ-Тезаурус, 2000. – 280 с.
10. Фефилов А. И. Методологические основы транслятологии. – Ульяновск: Ульяновский гос. ун-т, 2003. – 243 с.
11. Харитоновна Е. А. Концептуализация как стратегия перевода научного текста: На материале русского и английского языков: дис. ...канд. филол. наук: спец. 10.02.20 "Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание". – Перм, 2006. – 197 с.
12. Хомский Н. Роздуми про мову. – Львів: Ініціатива, 2000. – 351 с.
13. Bălăcescu I., Stefanink B. Was bringt der Kognitivismus dem Übersetzer?. – Тамбов, 2004. – № 1. – С. 123–131.
14. Chomsky N. Reflections on language. – New York: New Press, 1986. – 239 p.
15. House J. Universality versus culture specificity in translation // Translation studies perspectives on an emerging discipline. – UK, 2002. – P. 92–110.
16. Keller R. Sprachwandel: von der unsichtbaren Hand in der Sprache. – Tübingen: Francke, 2003. – 218 S.

REFERENCES

1. Alekseeva, L. M. The specifics of scientific translation // Perm. state. Univ. Perm, 2002. – 132 p.
2. Arutyunova, N. D., Paducheva, E. V. Origins, problems and categories of pragmatics // New in foreign linguistics. – Moscow: Progress, 1985. – Vol. 16. – P. 21–38.
3. Vakulenko, M. O. Ukrainian terminology: complex linguistic analysis. – Ivano-Frankivsk: Folio, 2015. – 361 p.
4. Volodina, T. S. Metalanguage of modern linguistic: principles of translation. – K.: Vyd. tsentr KNLU, 2016. – 368 p.
5. Goodmanian, A. Gr. Proper Names Reproduction in Translations: Doctoral Dissertation. Speciality 10.02.16 – Translation theory. – Kyiv, 2000. – 747 p.
6. Keller, R. On Language Change The Invisible Hand in Language // [Per. s nem. na russ. i vstup. sl. O. A. Kostrovoy]. – Samara: izd. SamGPU, 1997. – 307 p.
7. Kobenko, Yu. V. Language situation in Germany: Americanization and Exoglossic Trends. – Tomsk: Izd-vo Tomskogo politehnicheskogo universiteta, 2014. – 360 p.
8. Kostrova, O. A. Translation as form of 'other-culture' interpretation (as exemplified in the Russian translation of R. Keller's book "Sprachwandel"). – Samara: Samarskiy nauchnyiy vestnik, 2014. – № 4 (9). – P. 58–61.
9. Latyshev, L. K. Technology of translation. – M., NVI-Tezaurus, 2000. – 280 p.
10. Fefilov, A. I. Methodological foundations of translatology – Ulyanovsk: Ulyanovskiy gos. un-t, 2003. – 243 p.
11. Haritonova, E. A. Conceptualization as a translation strategy for scientific texts: On the basis of Russian and English languages: dis. ...kand. filol. nauk: spets. 10.02.20 "Srvnitelno-istoricheskoe, tipologicheskoe i sopostavitelnoe yazykoznanie". – Perm, 2006. – 197 p.

12. Chomsky, N. Reflections on language. – Lviv: Initsiativa, 2000. – 351 p.
13. Bălăcescu, I., Stefanink, B. What does cognitivism bring to the translator? – Tambov, 2004. – № 1. – С. 123–131.
14. Chomsky N. Reflections on language. – New York: New Press, 1986. – 239 p.
15. House, J. Universality versus culture specificity in translation // Translation studies perspectives on an emerging discipline. – UK, 2002. – P. 92–110.
16. Keller, R. On Language Change The Invisible Hand in Language. – Tübingen : Francke, 2003. – 218p.

Macrotranslation Technologies of Linguistic Terminology (on the basis of modern linguistic monographies)

Volodina T. S.

Abstract. The article deals with translation technologies of linguistic terms at macro-level, in a scientific linguistic text. The author attempts to reveal the nature of the linguistic term as a language and sociocultural phenomenon in original and translated scientific text in linguistics. Particular attention is paid to the comparative analysis of the original and translations of monographies, which are both dedicated to identifying functioning mechanisms of language units and language in general. The author describes in detail the possible technologies of macro-translation of linguistic terminology, to be used by translators with consideration for intercultural and interlingual differences. The author presents their point of view on the development of macro-translation technologies within the cognitive-activity framework.

Keywords: *translation technology, conceptualization, translation method, implicit translation, method of objectivization, loan translation, metatextual commenting, metalanguage.*

Технологии макроперевода лингвотерминологии (на материале современных монографий по лингвистике)

Т. С. Володина

Аннотация. В статье исследуются технологии перевода лингвистических терминов на макроуровне, а именно в научном тексте по лингвистике. Автор статьи делает попытку раскрыть природу современного лингвистического термина как языкового и социокультурного феномена в научном тексте лингвистического характера. Особое внимание в статье уделяется сопоставительному анализу оригинала и транслата монографий, посвящённых определению механизмов функционирования языковых единиц и языка в целом. Автор статьи подробно описывает возможные технологии макроперевода лингвотерминологии, которые используют переводчики с учетом межкультурных и межъязыковых различий. Также автор предлагает своё видение на разработку технологий макротрансляции в когнитивно-деятельностном русле.

Ключевые слова: *технология перевода, концептуализация, переводческий приём, латентный перевод, способ объективации, калькирование, метатекстуальное комментирование, метаязык.*

Евіденція в сучасній українській літературній мові: типологічний аспект

В. І. Яслик

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ, Україна
Corresponding author. E-mail: yaslykwolodymyr@gmail.com

Paper received 28.10.16; Accepted for publication 10.11.16.

Анотація. Дослідження присвячене вивченню евіденції в українській літературній мові. З'ясовано, що евіденційна семантика виражена лексичним та синтаксичним способами. Специфіка об'єкта вивчення у тому, що в українській мові не виявлено спеціальних граматичних форм для позначення джерела інформації. Евіденційна семантика кодифікована у структурі простого та складного речення за допомогою лексико-семантичних засобів, що формують перцептивний, ментальний, мовленнєвий модули.

Ключові слова: евіденція, модус, диктум, інферентив, цитатив, перцептив.

Вступ. Для сучасної наукової лінгвістичної парадигми характерна тенденція до поліаспектного підходу в аналізі мовних явищ. На відміну від застосування визначеного підходу до вивчення мовних одиниць (семантичного, прагматичного, комунікативного), інтегральний підхід забезпечує всебічний аналіз об'єкта дослідження. Основою нашого дослідження є комплексний підхід, зорієнтований на вивчення мовних одиниць, об'єднаних спільною функцією вказівки на джерело інформації. Такий підхід дає змогу дослідити граматичні особливості евіденційних конструкцій, виявити специфіку евіденції як системи засобів, що передають джерело інформації, з'ясувати функціональний потенціал евіденційних конструкцій.

У граматиці евіденцією називають кодифікацію мовними засобами (морфологічними, лексичними, синтаксичними) вказівки на джерело інформації [11, с. 46]. У мові спосіб отримання інформації виражений конструкціями з предикатами відповідної семантики – мовлення, сенсорного сприйняття, мислення. Саме тому евіденція може бути об'єктом вивчення граматики, прагматики, комунікативної лінгвістики. Актуальність статті зумовлена необхідністю систематизувати засоби та способи вербалізації евіденції в сучасній українській літературній мові, а також визначити функціонально-семантичні різновиди евіденції, оскільки це не було предметом окремого дослідження.

Огляд публікацій за темою. Одним із перших евіденцію як граматичну дієслівну категорію виокремив R. Jakobson, розмежовуючи чужу розповідь (quotative, i. e. hearsay evidence), сни (revelative evidence), припущення (presumptive evidence) та власний попередній досвід (memory evidence) як основні джерела, на які покликається мовець при передачі інформації [11, с. 46]. Евіденція досліджена у працях А. У. Aikhenvald [7], А. У. Aikhenvald, R. M. W. Dixon [8], J. Nichols, W. Chafe [10]; Н. Козинцевої, В. Храковського [6], В. Плунгяна [4] та ін. В українській мові на позначення джерела інформації в порівнянні із сербською мовою звернула увагу Ї. Поповић [5]. О. Ніка на матеріалі староукраїнських текстів визначає евіденційність як модусну категорію, що «дозволяє маркувати різні ступені достовірності і співвідносити висловлюване мовцем із джерелом інформації для створення в тексті діалогічності» [3, с. 51]. Вказані дослідження фрагментарні та не узагальнюють всієї суті евіденції, тому питання статусу, засобів і способів вербалізації евіденції в сучасній українській літературній мові є недослідженим.

Мета – виявити комплекс засобів і способів експлікації джерел інформації, їхні семантичні особливості. Мета статті зумовлює вирішення таких **завдань**: визначити мовні одиниці, які здатні вказувати на джерело інформації; з'ясувати їхню специфіку; диференціювати евіденційні конструкції за структурою та семантикою.

Матеріали і методи. У роботі для системного опису ілюстративного та теоретичного матеріалу використано описовий метод з прийомами контекстуального аналізу та узагальнення. Ілюстративний матеріал – конструкції зі значенням вказівки на джерело повідомлення, – виписані з прозових текстів сучасної української літератури ХІХ – поч. ХХІ ст. (І. Франка, М. Рильського, М. Коцюбинського, І. Багряного, В. Шкляра, О. Вільчинського, Р. Андріяшика, О. Гончара, С. Процюка та ін.)

Результати та обговорення. Аналізуючи систему способів і засобів вираження евіденційної семантики, звертаємо увагу на універсальний характер евіденції, до складу якої зараховуємо такі основні різновиди: сенсорне та когнітивне сприйняття (інференцію), вербальне повідомлення від інших осіб. В українській літературній мові ці семантичні різновиди евіденції, як засвідчує матеріал, можуть бути експліковані лексичним та синтаксичним способами.

Лексичний спосіб кодифікації евіденції полягає у закріпленні за мовною одиницею семантики джерела інформації. У лексико-семантичній системі є група спеціалізованих лексем з евіденційною семантикою, що виконує функцію граматичних експлікаторів евіденції. До лексем з іманентними евіденційними властивостями зараховуємо такі, що позначають чуттєве (сенсорне), ментальне (когнітивне) сприйняття, а також мовленнєву діяльність, спрямовану на передачу інформації. У системі евіденційних лексем чільне місце посідає дієслово як центральний носій предикативності та виразник евіденційного значення. Дієслово позначає дію та стан, які властиві процесу сприйняття, мовлення, що формують евіденційну семантику. Серед інших лексико-граматичних класів слів, здатних реалізувати евіденційне значення, виявляємо предикативи, віддієслівні іменники, частки.

Синтаксичний спосіб вираження евіденційної семантики виявлений у здатності лексичних засобів виконувати функцію евіденційних предикативів. На синтаксичному рівні евіденція реалізована предикативними синтаксемами відповідної семантики та синтаксичними конструкціями. До синтаксичних форм

конструкції з евіденційною семантикою належать просте речення, ускладнене вставними словами та дієприслівниковими зворотами, і складне речення у двох своїх виявах: сполучниковому і безсполучниковому складнопідрядному з'ясувальному реченні [1]. Окремий вид конструкцій становлять речення з прямою мовою, які служать для передачі чужого мовлення.

Евіденційні структури орієнтовані на передачу інформації із зазначенням її джерела. Обов'язковими компонентами евіденційної конструкції є власне інформаційна частина – повідомлюваний факт об'єктивної дійсності, що розкриває основний зміст висловлювання, та джерело – спосіб отримання інформації, виражений предикатом на позначення сприйняття, мислення, мовлення. Вказівка на джерело інформації може містити суб'єктивну оцінку, через що евіденцію у лінгвістиці трактують поряд з модусними категоріями [9]. Фактичний матеріал засвідчив, що евіденційні конструкції відображають диктумно-модусну структуру речення. Зміст модусу залежить від способу, яким мовець сприймає та інтерпретує дійсність. Сенсорно сприйнята інформація (візуально чи невізуально) складає основу перцептивного модусу; інформація, отримана в результаті логічних міркувань, формує когнітивний модус; сповіщена від інших осіб інформація утворює модус мовлення.

Перцептивний модус формують предикати на позначення сенсорного сприйняття зором, слухом, нюхом, смаком, дотиком. Для вираження інформації, отриманої візуально сприйняттям, слугують дієслова *бачити, дивитися, помітити, зауважити, спостерігати, вглядіти, вдивлятися, виглядати, визирати, оглядати, споглядати, придивлятися, стежити, спрямовувати погляд* та ін., також предикативи *видно, помітно*, іменники *погляд, очевидець, свідок, спостерігач, споглядач* і субстантивно-прийменникові синтаксеми *за спостереженнями, в моїй присутності, перед очима, перед носом, у мене на очах, переді мною, при мені* тощо. Аудіосприйняття представлене в мові дієсловами *чути, слухати, прислухатися, вслухатися, зачути, наслухатися, розслухати, підслухати, причутися*, іменником *слух* у поєднанні з дієсловами та предикативом *чутно*. Сприйняття інформації за допомогою смакових, нюхових, дотикових аналізаторів виражене спільними для них дієсловами *відчутти, почути*, а також спеціальними для кожної групи зокрема: для вираження інформації, отриманої за допомогою нюхових рецепторів, слугують дієслова *нюхати, вловлювати, розбирати, ширитися, нестися* (з іменником *запах*); сприйняття дотиком виражене дієсловами *щупати, почувати, доторкнутися, помацати, чіпати, гладити, притулитись, обійняти, попробувати на дотик*; смакове сприйняття передано дієсловами *попробувати, розсмакувати*. Особливістю сенсорних дієслів є здатність суб'єкта бути одночасно суб'єктом сприйняття і когнітивного процесу, оскільки ці дії нерозривно пов'язані. Нероздільність процесів сенсорного та когнітивного сприйняття засвідчують випадки взаємопроникнення семантики предикатів. Так, наприклад, у конструкції *«Брехня, прорвемося»*, – *часто повторював мій*

чоловік, однак я бачила, що він і сам не йме тому віри, вона, та віра, витекла з нього давно (В. Шкляр) дієслово *«бачила»* не позначає прямого візуального сприйняття. У таких конструкціях відбувається семантичне зміщення від сенсорного сприйняття у бік когнітивного, ядерною стає сема *«розуміти, усвідомлювати»*.

У ролі репрезентаторів ментального модусу виступають предикати, що позначають процеси мислення, уявлення, пізнання, розуміння, пам'яті, знання, припущення. Основними засобами кодифікації цієї групи є дієслова *пам'ятати, знати, пригадати, згадати, думати, мислити, міркувати, вважати, здаватися, виявлятися, розуміти, здогадатися, дізнатися, припускати* та ін. Ментальний модус формують також модальні слова *очевидно, відомо, здається, зрозуміло, значить, схоже, по-моєму, по-нашому*; іменники *думка, знання, припущення, здогад, висновок, міркування, пропозиція* та субстантивно-прийменникові конструкції типу *на мою думку, як на мене, на моє переконання*. Когнітивна семантика, як правило, містить суб'єктивний компонент, оскільки є інтерпретацією з вигідного для мовця боку.

Характер співвідношення диктуму та модусу у конструкціях із когнітивним і сенсорним джерелом інформації не є однаковим. Якщо у конструкціях із чуттєвим сприйняттям модус та диктум чітко не розчленовані, оскільки у обох частинах є об'єктивна констатація інформації, то при вказівці на когнітивне джерело інформації є суб'єктивна оцінка, яка чітко визначає межі модусу та диктуму. Так, порівняймо: *Я ж бачила, як ти годину стояв біля повітки і чекав, поки вона [ластівка] прилетить* (В. Шкляр) і *Думаю, що коли пану меценасові сподобається хата і схочуть наймити на рік, то він дасть за 500 ринських* (І.Франко). У першому реченні вказівка на візуальне джерело інформації у головній частині (*«я бачила»*) актуалізує інформативну частину *«ти годину стояв біля повітки і чекав, поки вона [ластівка] прилетить»*. Обидві частини є об'єктивними, оскільки передають факт дійсності без додаткових суб'єктивних оцінок. Головна частина другого речення, крім вказівки на когнітивну операцію (*«думаю»*), містить суб'єктивний смисл припущення, який можна кваліфікувати як достовірний/недостовірний, що відповідає типовій модусно-диктумній структурі.

Інформація, отримана шляхом вербального повідомлення від інших осіб, формує модус мовлення. Покликаючись на інших осіб як первинне джерело інформації, мовець набуває статусу вторинного суб'єкта-інформатора, тому що тільки ретранслює інформацію, отриману раніше. Це дозволяє розрізнити у структурі репортативних [7, с. 64] конструкцій первинного суб'єкта мовлення (суб'єкта-першоджерела – S₁) та вторинного суб'єкта мовлення (суб'єкта-інформатора, мовця – S₂), наприклад: *А втім, як висловився Лессінг* (S₁), *«нехай кожен говорить, що йому здається правдивим, правда ж буде залишена Богові»* (Р. Іваничук), де S₁ – експлікаційний, а [S₂] – імплікаційний суб'єкт. Суб'єктом-першоджерелом є Лессінг, повідомлення якого введене дієсловом мовлення у 3-ій особі однини минулого часу, – *висловився*. Предикат виконує кому-

нікативну та інформативну функції, оскільки зорієнтований на вимову та передачу інформації. Позначення мовця (S₂) у конструкції синтаксично не виражено. Основними лексико-семантичними засобами вираження репортативної евіденції є дієслова мовленнєвої діяльності *говорити, казати, розповідати, розказувати, заявляти, оголошувати, повідомляти, оповіщати, наголошувати, натякати, доповіджати, підкреслювати, зауважувати, сповіщати, попереджати, звітувати, донести, постулювати, тлумачити, коментувати, вказувати, мовити, шепотіти, зазначати* та ін.; іменники *повідомлення, чутки, плітки, відповідь, виступ, доповідь, аргумент, заява, новина, інформація, розповідь, історія* та ін.; частка *мовляв (мов)*; предикативи *казано, сповіщено* та субстантивно-прийменникові конструкції *за словами, зі слів, за висловом*.

Описавши інвентар лексико-семантичних одиниць, що мають здатність позначати джерело інформації, визначимо синтаксичні конструкції, в межах яких вони функціонують. Зазначені предикати реалізують евіденційну семантику в синтаксичних формах монота поліпредикативних конструкцій. Основною універсальною формою конструкцій, що передають евіденційну семантику, є складнопідрядні з'ясувальні речення (СПР): *Орися чула, як завищало залізо на ланцюгах мосту, як закрипили окуті залізом ворота, – і заніміла, дожидаючи* (М. Старицький). Таку роль цього різновиду складнопідрядних речень пояснюємо здатністю предикатів сенсорного, когнітивного сприйняття та мовлення вимагати від підрядної частини з'ясувальної семантики. Правобічна валентність слів з'ясувальної семантики виявляє здатність дієслова керувати об'єктом. З погляду синтаксичної деривації залежний компонент є розгорнутим у формі речення об'єктом, бо реагує на валентність опорного слова як об'єкт [1, с. 107]. Основними сполучними засобами поєднання головної та підрядної частин є сполучники *як, що*, які не впливають на вираження евіденції та загалом не є обов'язковим зв'язковим елементом частин з'ясувального речення. Головним компонентом семантико-синтаксичної структури у з'ясувальному реченні є предикат головного компонента із об'єктною валентною потенцією [2, с. 108]. Зважаючи на це, у контексті евіденції аналізуємо також складнопідрядні з'ясувальні безсполучникові речення: *Бачили будівельники це того дня надвечір: уже сам, одинцем на березі стояв майстер-оріонець, збоку оглядаючи лайбу* (О. Гончар).

Складнопідрядні речення репрезентують модусну інформацію чуттєвого та когнітивного сприйняття, продукування мовлення, спрямованого на передачу інформації. У межах СПР визначаємо інферентив як логічний висновок про подію на основі результатів її здійснення чи певних ознак: *Він з Петрусем за руку йшов до адміністративного корпусу гравієвою доріжкою, дивувався тиші, наче це був не дитячий санаторій, а притулок для пристарілих – ніде ні малюка, ні дитячого писку, потім здогадався, що зараз, мабуть, тиха година, всі сплять...* (В. Шкляр). Перцептив експлікує ситуацію сприйняття: *Він на власні очі бачив, як раніше впав у кабінеті його слідчого портрет Єжова, і так само на власні очі*

бачив, що того портрета тепер немає (І. Багрянний). Цитатив виражає інформацію від іншої особи: *Дехто казав, що насправді це вознище не так на честь Христового Воскресіння, як воно має освітлювати віруючим дорогу до церкви, чи уже з церкви* (О. Вільчинський).

Евіденційні засоби, як засвідчує матеріал, реалізують евіденційну семантику в монопредикативних конструкціях, ускладнюючи їх не тільки семантично, а й структурно. Це простежуємо у можливості евіденційних засобів функціонувати в ролі вставних компонентів (ВК): *Як свідчать грецькі міфи, кентаври були дуже мудрими, полюбляли вино й музику, знали на ворожбитстві та лікуванні* (М. Рильський). ВК репрезентують всі види модусу та можуть бути реалізовані формами цитатива – синтаксичної конструкції, яка містить вказівку на джерело інформації, отриманої від інших осіб (модус мовлення): *Кажуть, бажання влади витісняє інші імпульси, залишаючи тільки лібідозний скелетик...* (С. Процюк). В інферентиві ВК вказують на логічний висновок у результаті процесу мислення (ментальний модус): *Тут, видно, недавно були люди, бо лежала купа сухого листу та кілька грубих вербових політ* (М. Коцюбинський); У перцептиві ВК експлікують чуттєве (сенсорне) сприйняття (перцептивний модус): *Ми зі Славком не куримо, а Рудий бере і навіть малий Грицик, я якось бачив, попахував* (О. Вільчинський). ВК, що позначають процес мовлення (*кажуть, як запевняють, як свідчать, як розказують, як доповіли, за словами та ін.*), є найчастотнішими репрезентантами евіденційної семантики. Індикатором цитативності в українській мові є частка *мовляв*, яка у функції вставного слова позначає дослівний чи частковий переказ своїх або чужих слів: *Олекса наперся їти на полонину, звідти, мовляв, є стежка на щовби, а далі рушимо вздовж бетонних стовпів старого австрійського кордону* (Р. Андріяшик). Слово *мовляв* функціонує в різних конструкціях з евіденційною семантикою. У цитативі вказує на слова інших осіб, в автоцитативі передає власні слова мовця у іншому часопросторовому вимірі, у коментативі виступає засобом інтерпретації ситуацій. Евіденційну функцію слово *мовляв* реалізує у перших двох випадках, оскільки коментатив передає тільки інтерпретацію жестів та міміки, що не входять до евіденційної семантики.

Особливим засобом вираження евіденційної семантики є дієприслівниковий зворот. Позначаючи додаткову дію сприйняття, мовлення, мислення, зворот доповнює семантику основної дії, вираженої предикатом. Так, у конструкції *Бачачи, що Андрій зіптив зуби й не реагує ні на які його слова так, як він хотів би, Сергеев посміхається іронічніше, але не злоститься* (І. Багрянний) дієприслівник позначає додаткову дію візуального сприйняття інформації (*Андрій зіптив зуби й не реагує ні на які слова*) та спосіб її презентації (*бачачи*). Як зауважує О. Кульбабська, компоненти з вторинною предикацією семантично й граматично залежать від структур із первинною предикацією та є результатом процесів синтаксичної компресії й редукції [2, с. 276].

Висновки. Евіденція охоплює лексико-семантичні засоби, призначені для вказівки на джерело інформації. Українська літературна мова володіє інвентарем лексичних засобів експлікації джерела інформації, що формують евіденційну модусну сферу, структуровану перцептивним, ментальним та мовленнєвим модусами. Вибір мовних засобів для позначення способу отримання інформації залежить від інтенцій мовця, ситуацій спілкування та представлений дієслівними формами, що позначають процеси чуттєвого, когнітивного сприйняття, вербального повідом-

лення, а також відповідними іменниками, предикативами, субстантивно-прийменниковими синтаксемами, частками.

Система синтаксичних засобів репрезентації джерел інформації представлена монопредикативними конструкціями з вторинною (додатковою) предикацією та поліпредикативними конструкціями зі сполучниковим та безсполучниковим зв'язком. У межах цих конструкцій засвідчено перцептив, інферентив та цитатив як основні види реалізації евіденційної семантики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барчук В. Складні безсполучникові речення староукраїнської мови: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Барчук Володимир Михайлович. – Івано-Франківськ, 1996. – 188 с.
2. Кульбаська О. Критерій більшої / меншої складності речень як інструмент розмежування первинної та вторинної предикації / О. В. Кульбаська // Мовознавчий вісник: зб. наук. праць. Черкаський нац. університет ім. Б. Хмельницького, Черкаси, 2009. – Вип. 8. – С. 275–285
3. Ніка О. Евіденційність як категорія модусу у староукраїнських текстах / О. І. Ніка // Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика: [зб. наук. пр. / гол. ред. Л. І. Шевченко]. – К.: «Київський університет», 2009. – Вип. 18. – С. 50–58.
4. Плунгян В. Введение в грамматическую семантику: грамматические значения и грамматические системы языков мира / В. А. Плунгян. – М.: Российский государственный гуманитарный университет, 2011. – 672 с.
5. Поповић Љ. Контрастивна граматика украјинског и српског језика: таксис и евиденцијалност / Људмила В. Поповић. – Београд: САНУ, 2012 // Режим доступу: <http://www.sanu.ac.rs/lzdanja/Elzdanja/Kontrastivan.pdf>
6. Эвиденциальность в языках Европы и Азии. Сборник статей памяти Наталии Андреевны Козинцевой / Ин-т лингвистических исслед. РАН; отв. ред. В. С. Храковский. – СПб.: Наука, 2007. – 634 с.
7. Aikhenvald, Alexandra Y. Evidentiality. Oxford: Oxford University Press, 2004. – 452 p.
8. Aikhenvald, A. Y., Dixon R. M. W. (eds.) Studies in Evidentiality. Philadelphia: John Benjamins, 2003.
9. de Haan, F. Encoding speaker perspective: Evidentials. In Frajzyngier Zygmunt, David Rood & Adam Hodges (eds.) Linguistic diversity and language theories. – Amsterdam: John Benjamins, 2005. – p. 379–397
10. Nichols, J., Chafe, W. (eds.) Evidentiality: The Linguistic Coding of Epistemology. Norwood New Jersey: Ablex, 1986.
11. Jacobson, R. Shifters, verbal categories, and the Russian verb // Russian and Slavic Grammar: Studies 1931–1981 (Janua Linguarum. Series maior, 106) Mouton Publishers. Berlin – New York – Amsterdam, 1984. – p. 41–58

REFERENCES

1. Barchuk V. Asyndetic complex sentences old Ukrainian language: Dis. ... Candidate. Philology. Sciences: 10.02.01 / Barchuk Vladimir. – Ivano-Frankivsk, 1996. – 188 p.
2. Kulbabska O. Criterion of greater / less complication of suggestions as instrument of differentiating of primary and secondary predication / O. V. Kulbabska // Linguistic Journal. Cherkasy National University. B. Khmelnytsky, Cherkasy, 2009. – Ed. 8. – P. 275–285
3. Nika O. Evidenc as modus category in old ukrainian texts // Actual issues of Ukrainian linguistics: theory and practice: Collection of scientific works. – K.: Publishing center "Kyiv university", 2009. – Ed. 18. – p. 50–58
4. Plungian V. Introducing grammatical semantics: Grammatical values and grammatical systems in the world's languages / V. A. Plungian. Moscow: Russian State Humanitarian University, 2011. – 672 p.
5. Popović, Ljudmila. Contrastive Grammar of Serbian and Ukrainian Language: Taxis and Evidentiality. Belgrade: Serbian Academy of Sciences and Arts, 2012. 18 May. 2016.
6. Evidentiality in the European and Asian languages. Collection of Articles dedicated to a memory of Natalya Andreevna Kozintseva. Institute of Linguistic Studies. Russian Academy of Sciences; Ed. V. Hrakovsky. Sankt-Peterburh: Nauka, 2007.

Evidentiality in modern Ukrainian literary Language: typological aspect

Yaslyk V. I.

Abstract. The article is dedicated to studying of evidentiality in Ukrainian literary Language. It was found out that evidential semantics can be expressed by lexical and syntactic ways. Specific grammatical forms which represent the source of information in Ukrainian Language has not been found. Evidential semantics is codified in the structure of simple and complex sentences by using lexical-semantic tools, that form perceptual, mental, verbal moduses.

Keywords: *evidentiality, modus, dictum, inferentive, citative, perceptive.*

Эвиденциальность в современном украинском литературном языке: типологический аспект

В. И. Ясьлык

Аннотация. В статье рассматривается эвиденциальность в украинском литературном языке. Выявлены два способа экспликации эвиденциальной семантики: лексический и синтаксический. Специфика объекта изучения в том, что в украинском языке не обнаружено специальных грамматических форм для обозначения источника информации. Эвиденциальная семантика кодифицирована в структуре простого и сложного предложения с помощью лексико-семантических средств, формирующих перцептивный, ментальный, речевой модусы.

Ключевые слова: *эвиденциальность, модус, диктум, инферентив, цитатив, перцептив.*

Засоби вираження політичної коректності в професійній сфері англійської мови

І. А. Живіцька

ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», м. Кривий Ріг, Україна

Paper received 09.10.16; Accepted for publication 15.10.16.

Анотація. Стаття присвячена опису політично коректної професійної лексики та її вживання в англійській мові. У роботі здійснено аналіз впливу політичної коректності на найменування професій та осіб, зайнятих у цих професіях, розглянуто засоби підвищення престижності та важливості певних видів діяльності за допомогою евфемізації.

Ключові слова: політична коректність, евфемізм, професія, статус, престиж, заміна.

Вступ. Сучасне мовознавство велику увагу приділяє лінгвістичним змінам, які відбуваються під впливом соціальних, культурних та інших чинників навколишнього середовища. Мова нерозривно пов'язана з культурою, традиціями й ментальністю її носіїв. За допомогою мови «пересічна, звичайна людина, не творець культурних цінностей, сама входить у культуру, а інколи впливає на неї» [3, с. 43]. Яскравим прикладом взаємодії мови й культури є зміни в мовній картині світу народу, викликані таким культурним та соціальним явищем, як політична коректність. Більшість змін у англійській мові в плані політкоректності, які обстоюють лінгвісти, стосуються лексичного складу мови, адже лексика, яка характеризується великою рухомістю, постійно оновлюється, приймаючи все нові політкоректні терміни. Політично коректні ідеї часто подаються в пом'якшених висловах. Саме тому одним із найефективніших засобів для створення політично коректної лексики є евфемізація. Процес витіснення лексичних одиниць, які можуть здаватися мовцям образливими чи непристойними та провокують негативні асоціації й конотації, заміни їх на нейтральні, більш позитивні, є безперервним.

Короткий огляд публікацій за темою. За С. Тер-Мінасовою, політична коректність виявляється у прагненні знайти нові способи мовного висловлювання замість тих, які ображають почуття й гідність індивідууму, ущемляють його людські права звичною мовною безтактністю і / або прямолінійністю щодо расової й статевої належності, віку, стану здоров'я, соціального статусу, зовнішнього вигляду тощо [4, с. 216]. Р. Белл розглядає даний феномен з точки зору мовного коду. Дослідник вважає, що кожний індивід має дотримуватися певних норм поведінки, причому деякі з цих норм будуть нормами мовної поведінки – кодами відповідної мови [1, с. 137]. Як бачимо, політкоректність є наслідком зміни цих норм та коригуванням мовного коду. Як культурно-поведінкова категорія, політкоректність направлена на подолання негативних стереотипів й вироблення терпимості до груп людей, які можуть дискримінуватися (етнічні й сексуальні меншинства, люди з обмеженими можливостями, малозабезпечені, люди похилого віку тощо) та передбачають рівноправність цих груп. Іншими словами, загальний принцип політично коректного висловлювання полягає у невживанні слів та виразів, які підкреслюють певний аспект особистості. Стереотипні вислови й слова з негатив-

ною конотацією замінюються на відповідну нейтральну чи позитивну лексику.

Актуальність дослідження визначається зростаючим впливом політичної коректності на всі сфери життя сучасної людини, що відображається у мові взагалі та у найменуваннях професій зокрема.

Для нашої роботи ми вибрали цілком актуальний предмет сьогодення – назви професій з урахуванням політкоректності. То ж, **мета** нашої статті – розглянути низку найбільш популярних прикладів назв професій, характерних для носіїв англійської мови, у світлі політичної коректності, проаналізувати вплив явища евфемізації на найменування сучасних професій та осіб, зайнятих певними видами діяльності.

Результати і їх обговорення. Відомо, що про необхідність політично коректного спілкування заговорили у 80-90 роки ХХ сторіччя у Сполучених Штатах Америки. Ініціаторами руху стали африканські носії англійської мови, незадоволені вживанням слова *black*. Тоді цю лексему разом із словом *Negro* замінили на нейтральний вислів *Afro-American*.

Феміністки також підтримали цей рух й включилися в роботу з подолання мовної дискримінації. Результатом їх активності стало запровадження звертання *Ms*, яке є нейтральним, як і *Mr*, оскільки не робить акцент на сімейному стані жінки (*Mrs – Miss*). У центрі уваги гендерних досліджень перебувають соціальні й культурні чинники, які, на думку А. Кириліної, визначають ставлення суспільства до чоловіків і жінок, поведінку індивідів у зв'язку з належністю до тієї чи тієї статі, стереотипні уявлення про чоловічі й жіночі риси характеру – усе, що виводить проблематику статі з царини біології до сфери соціального життя й культури [2, с. 5].

На тлі зростаючого феміністського руху проходить боротьба із чоловічою сутністю в англійській мові. Жінки відстоюють свої права займатися чоловічими справами. Оскільки все більша кількість жінок залучається до традиційно чоловічих сфер діяльності, виникає необхідність створення адекватних термінів саме для них або ж перетворення назв професій на гендерно нейтральні. Насправді, є зовсім недоречним називати жінку, яка служить в поліції, *policeman*, а працівницю пошти – *postman* тощо. Такі лексеми, як *policeman*, *postman*, *fireman* та інші назви професій із компонентом *-man*, є складними словами, що складаються з двох частин, одна з яких означає сферу професійної діяльності, а інша – чоловіка, який займається цією діяльністю.

Як результат, з'явилися терміни із складовою *woman* на позначення професій жінок (так звана специфікація), які функціонували у парі з давно існуючими професіями: *alderman* – *alderwoman*; *anchorman* – *anchorwoman*; *businessman* – *businesswoman*; *chairman* – *chairwoman*; *congressman* – *congresswoman*; *fisherman* – *fisherwoman*; *fireman* – *firewoman*; *foreman* – *forewoman*; *milkman* – *milkwoman*; *policeman* – *policewoman*; *postman* – *postwoman*; *salesman* – *saleswoman*; *spokesman* – *spokeswoman*. Недоліком таких трансформацій виявилось вживання множини цих іменників при сукупності людей обох статей із збереженням варіанту чоловічого роду – *chairmen* тощо.

З метою уникнення гендерних протиріч, у професійну лексику англійської мови були внесені зміни. До широкого вжитку ввійшли лексеми, які взагалі не містили інформацію про належність до тієї чи тієї статі (нейтралізація термінів). Найбільш вдалимися з цієї точки зору є слова, що містять в своєму складі нейтральну по відношенню до статі людини морфему *person*: *chairman*, *chairwoman* – *chairperson*; *congressman*, *congresswoman* – *congressperson*; *fireman*, *fisherperson*; *milkman*, *milkwoman* – *milkperson*; *salesman*, *saleswoman* – *salesperson*; *spokesman*, *spokeswoman* – *spokesperson*. Показником множини у таких іменниках є морфема *people*, що виявляється досить коректним по відношенню до людей обох статей: *chairpeople*, *congresspeople*, *salespeople*.

Ще одним способом уникнути небажаних сексистських конотацій є заміна морфеми *-man* на нове слово, яке не містить гендерного маркування: *businessman* – *business executive*; *cameraman* – *camera operator*; *doorman* – *access controller*; *foreman* – *supervisor*; *fireman* – *firefighter*; *milkman* – *milk carrier*; *policeman* – *police officer*; *postman* – *mail carrier*; *spaceman* – *astronaut*. Терміни французького походження мають відповідні родові закінчення. Суфікс *-ess* у структурі даних лексем служить для позначення жіночого роду. Такі професії походять від слів чоловічого роду (*poet* – *poetess*) і, відповідно, підкреслюють залежне становище й другорядну роль жінки. У даному випадку, з метою подолання статевої дискримінації, назва професії жіночого роду вилучається із ужитку, а лексема чоловічого роду означає представників обох статей: *poet*, *sculptor*. Нерідко вводиться нова словоформа на позначення професії без будь-яких указівок на стать людини: *headteacher* (замість *headmaster* – *headmistress*); *flight attendant* (замість *steward* – *stewardess*). Таким чином, наголос робиться на професійній приналежності працівника, а не на його статі. Окрім цього, створюється враження підвищення статусу професії. Так, у семантичній структурі слова *stewardess* є сема *serve*, що вказує на те, що член екіпажу покликаня обслуговувати пасажирів, що негативно впливає на престиж цього заняття. У семантиці виразу *flight attendant* увагу привертають ознаки *look after* та *help*, оскільки *attendant* – це людина, яка піклується про пасажирів та допомагає їм.

Такі ж професії, як *actor-actress* та *waiter-waitress* ще не отримали чітких замінів. Однак, серед лінгвістів шириться думка про те, щоб вживати єдиний безстатевий суфікс *-ron*: *waitron*, *actron*. Слово *waiter* пропонують замінити на гендерно нейтральні *server*,

dining room attendant, *catering service personnel*, *catering staff*. Як відомо, гендерно нейтральні евфемізми не тільки підвищують статус жінки, але й сприяють підвищенню професійного статусу будь-якої людини з оглядом на відсутність вказівок на стать.

Поряд з гендерно маркованими політкоректними професійними термінами, спостерігаються й такі, що покликані прибрати негативне ставлення до людей, які займаються певними видами діяльності. В основному мова йде про підвищення статусу непопулярних чи неprestижних професій, насамперед, обслуговуючого персоналу. Проблема номінації неprestижної професії є актуальною як із соціологічної, так і з лінгвістичної точок зору. Оскільки суспільство не може обходитись без даних професій, то єдиним способом надати їм ваги, є заміна назв певних посад на більш благозвучні.

Професія вчителя, на жаль, стала менш поважна в англійському світі, ніж це було раніше. З метою підвищення престижу цієї важливої спеціальності, в англійській мові почали з'являтися нові слова. Так, сучасні викладачі перетворилися на діячів у сфері освіти, менеджерів освіти та помічників з навчання (*educators*, *classroom managers*, *learning facilitators*).

Замінам на евфемізми підлягають назви посад дрібних службовців у офісах та компаніях. Так, замість *filing clerk* (діловод) в британській англійській мові вживають словосполучення *information retrieval administrator*; назва посади *clerk in the law* в американському варіанті англійської мови замінюється на *office service lawyer*.

До найбільш непопулярних видів діяльності належать передусім професії прибиральниці, двірника чи асенізатора. Щоб загострити увагу людей на важливості працівників, відповідальних за чистоту приміщень чи вулиць, замість слова *garbage collector* (прибиральник) прийнято вживати вирази *sanitation man* чи *garbologist*. Лексеми *road-sweeper* (підмітальник вулиць) та *janitor* (двірник) замінені на більш політкоректні слова *street orderly* й *environmental hygienist*. Щоб залучити людей до роботи асенізатора, вживають певні евфемістичні назви, у результаті чого *sewage-disposal man* перетворюється на *honey-dipper* чи *lavender man*. Як бачимо, нові найменування цієї професії асоціюються із приємними запахами, нехарактерними для фекалій. Лексеми *honey* та *lavender* відчутно скрашують негативні сторони роботи асенізатора, змушують забути про неприємні запахи та всі інші незручності.

Професія няньки є малопrestижною, але досить важливою. Тому лексема *nurse* вдало замінена на евфемістичні словосполучення *child minder*, *daycare provider*, *child care provider*, які, у свою чергу, покликані виявляти повагу до таких працівників й бажання догодити їм. Сема *nurse* у значенні "доглядальниця" вказувала на обслуговуючий характер праці. Щоб прибрати ганебні натяки на прислужування, з'явився політкоректний вислів *home care assistant* (особа, яка надає медичну допомогу вдома у пацієнта).

В англійській мові слово *servant* майже вийшло із ужитку, оскільки є надто принизливим. Тепер людину, яка допомагає по господарству, слід називати нейтральним словом *housekeeper*. В американському

варіанті англійської мови досить розповсюдженим є евфемізм *help*, що підкреслює добровільність праці, а не підпорядкування [6, с. 187]. Так, часто вживаються словосполучення *daily help* (працівниця, що приходить кожного дня) замість *charwoman* (щодення прибиральниці), *hired help* (найманий працівник) замість *hired man* (найманець, батрак).

Серед компонентів, які допомагають підвищити статус певних професій, вирізняють наступні лексеми: *engineer, manager, officer, consultant* та *technician*.

Цікавим видається поширення вжитку лексеми *engineer* у зв'язку із зростанням економічного й соціального благополуччя людей. Професія стала особливо затребуваною й шанованою, що привело до вживання лексеми у назвах інших професій, які колись були зовсім буденними та неprestижними. Це сталося наприкінці ХХ-го сторіччя у Сполучених Штатах. Задля зростання значущості окремих спеціальностей та, враховуючи пристрасть американців до модних назв професій, поряд із уже відомими назвами, з'явилася лексема *engineer*, яка перетворилася на індикатор престижності колись непопулярних видів діяльності: *box engineer* (packing specialist – спеціаліст із пакування), *household engineer* (housewife – спеціаліст із ведення господарства), *display engineer* (window dresser – спеціаліст із оформлення вітрин), *retail petroleum distribution engineer* (працівник автозаправки), *aquatic oversight engineer* (рятувальник у плавальному басейні), *appearance engineer* (перукар), *demolition engineer* (house wrecker – інженер із знесення будівель), *wedding engineer* (technician employed by florists to dress churches for hymeneal ceremonies – спеціаліст із оформлення весільних церемоній у храмах). Як бачимо, за останні роки виникла чимала кількість неологізмів-назв професій, які підвищили престиж інших спеціальностей. Оскільки горде звання інженера передбачає високу кваліфікацію, це дозволяє такому фахівцю відчувати себе впевненіше й більш респектабельно в суспільстві.

Особливою політкоректною активністю вирізняється лексична одиниця *manager*. Її можна зустріти у багатьох назвах сучасних професій, хоча вони в жодному разі не пов'язані з управлінською діяльністю. Лексема *manager* вживається задля підвищення статусу осіб, які займаються відповідними видами роботи: *database manager* (менеджер з бази даних) замість *database administrator* (адміністратор бази даних), *sales manager* (менеджер з продажу) замість *sales assistant* (консультант-продавець), *office manager* (офіс-менеджер) замість *administrator* (адміністратор). Кількість найменувань професій із лексемою *manager* значно зросла за останні роки у зв'язку з розвитком високих технологій та переходом до ринкової економіки. Серед неологізмів слід виділити такі назви професій, які міцно закріпилися в українській мові та вживаються без перекладу: *city-manager, brand-manager, top-manager, risk-manager*. Інші посади мають досить широке пояснення: *PR-manager* (спеціаліст із зв'язків із громадськістю), *training-manager* (менеджер із підвищення кваліфікації), *project manager* (менеджер із керування проектами), *service manager* (менеджер із обслуговування), *road manager* (адміністратор гастролюючої трупи).

Компонент *officer* став складовою частиною нових політкоректних назв професій. Так, *prison guard* (тюремник) тепер має інші назви – *correctional officer* або *custodial officer* (офіцер, який опікується ув'язненими), *guard* (охоронець) перетворився на *loss prevention officer* (офіцер, який слідкує за цілістю майна), *host* (працівник ресторану, що зустрічає відвідувачів) став називатися *guest relations officer* (офіцер, який слідкує за належним ставленням до відвідувачів), що дало змогу пом'якшити негативне ставлення людей до представників цих малопrestижних професій. З метою реабілітації в очах суспільства за виконання не зовсім моральної роботи, певні види діяльності отримали нові назви з елементом *officer*: *rat catcher* (поборник гризунів) тепер має гучні назви *pest control officer* або *vermin control officer* (дератизатор), *dogcatcher* (спеціаліст із вилову бездомних собак) називається *animal welfare officer* або *canine control officer* (офіцер, який слідкує за благополуччям собак).

Лексема *consultant* міцно закріпилася в найменуваннях деяких професій, завдяки чому продавця магазину (*shop assistant*) віднині називають *customer experience enhancement consultant* (консультант із підвищення обізнаності покупця). *Education centre nourishment consultant* (консультант із харчування в освітній установі) є евфемізованою назвою колишньої *dinner lady* (жінка, яка подає обіди в школі). Щоб уникнути натяку на стать офіціантів, почали вживати вираз *field nourishment consultant* (консультант із харчування в ресторані). Досить популярним у назвах професій є компонент *technician*, який сприяє підвищенню престижу певної діяльності. Так, *decorator* (малює) перетворився на *colour distribution technician* (технік із розподілу фарби), *housewife* (домогосподарка) стала називатися *domestic technician* (технік із домашніх справ), *dishwasher* (посудомийка) тепер має більш благозвучну назву – *gastronomic hygiene technician* (технік із гастрономічної гігієни), *car mechanic* сьогодні називається *automotive technician* (технік із ремонту автомобілів), замість манікюрниці (*manicurist*) в салонах краси тепер працює *nail technician* (технік по роботі з нігтями), а дотепер неprestижна робота мийника вікон (*window cleaner*) має більш поважну назву – *environmental technician* (технік із очищення навколишнього середовища).

Висновки. У мовній площині політична коректність є евфемістичною, тобто політкоректні звороти являють собою евфемізми, які обслуговують певні галузі людської комунікації. Аналіз евфемізмів у аспекті політичної коректності дає підстави стверджувати, що основною метою політкоректності є подолання різноманітних видів дискримінації. Ефективність та успіх процесу спілкування залежать від того, наскільки вдало евфемістичні вислови вжиті в мовленні. Політично коректні слова у сфері професій покликані позитивно впливати на спілкування, уникати конфліктних ситуацій, підвищувати статус окремих професій та осіб, зайнятих цими видами діяльності. Перспективними напрямками подальшого дослідження є порівняльний аналіз політично коректної лексики в англійській та українській мовах за сферами використання та висвітлення екстралингвістичних чинників у вживанні таких слів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Белл Роджер Т. Социолінгвістика: Целі, методи і проблеми. - М.: Міжнародні відносини, 1980. - 318 с.
2. Кирилина А. В. Гендер: лінгвістическі аспекти. - М.: Ін-т соціології РАН, 1999. - 189 с.
3. Степанов Ю. С. Константи. Словарь русской культуры. Опыт исследования. - М.: Языки русской культуры, 1997. - 824 с.
4. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: уч. пособие. - М.: Слово / Slovo, 2000. - 624 с.
5. Holder R. W. How Not To Say What You Mean: A Dictionary of Euphemisms. - Oxford : Oxford University Press, 2003. - 501 p.
6. Keith Allan, Burridge Kate. Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon. - Oxford: Oxford University Press, 1991. - 342 p.
7. Keyes R. Unmentionables. UK: Hachette, 2010. - 300 p.

REFERENCES

1. Bell R. T. Sociolinguistics : Purposes, Methods and Problems / Roger. T. Bell. - M. : International relations, 1980. - 318 p.
2. Kirilina A. V. Gender : Linguistic Aspects / Al. V. Kirilina. - M. : The Institute of Sociology of RAS, 1999. - 189 p.
3. Stepanov Y. S. Constants : Dictionary of the Russian Culture. The experience of investigation / Yu. S. Stepanov. - M. : The Languages of Russian culture, 1997. - 824 p.
4. Ter-Minasova S. G. The Language and Intercultural Communication: text-book / Sv. G. Ter-Minasova. - M. : Slovo, 2000. - 624 p.
5. Holder R. W. How Not To Say What You Mean : A Dictionary of Euphemisms. - Oxford : Oxford University Press, 2003. - 501 p.
6. Keith Allan, Burridge Kate. Euphemism and Dysphemism: Language Used as Shield and Weapon. - Oxford : Oxford University Press, 1991. - 342 p.
7. Keyes R. Unmentionables. UK: Hachette, 2010. - 300 p.

Means of expressing of political correctness in the professional sphere of the English Language

Zhyvytska I. A.

Abstract. The article is dedicated to the description of politically correct vocabulary and its usage in the English Language. The attempt has been made to analyze the influence of political correctness on the job titles and on the people occupied in such professions. Ways to improve the prestige and importance of some kinds of activity with the help of euphemisms have been examined in the research.

Keywords: *political correctness, euphemism, profession, status, prestige, substitution.*

Средства выражения политической корректности в профессиональной сфере английского языка

И. А. Живицкая

Аннотация. Статья посвящена описанию политически корректной профессиональной лексики и ее употреблению в английском языке. В работе предпринята попытка анализа влияния политической корректности на названия профессий и лиц, занятых в этих профессиях, рассмотрены средства повышения престижа и важности определенных видов деятельности при помощи эвфемизации.

Ключевые слова: *политическая корректность, эвфемизм, профессия, статус, престиж, замена.*

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu